

พระศรีมหาอุมาเทวี : อารักษ์ไทป์ของความรักและความภักดี

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาคติชนวิทยา
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

พระศรีมหาอุมาเทวี : อารักษ์ไทป์ของความรักและความภักดี

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาคติชนวิทยา
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง "พระศรีมหาอุมาเทวี : อาร์คไทป์ของความรักและความภักดี"

ของ อาทิตยา พงศ์ไพบูลย์

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาคหิตวิทยา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง)

ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอุษา สุวรรณประเทศ)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แคทรียา อังทองกำเนิด)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาคภูมิ สุขเจริญ)

อนุมัติ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรองกาญจน์ ชูทิพย์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	พระศรีมหาอุมาเทวี : อาร์คไทป์ของความรักและความภักดี
ผู้วิจัย	อาทิมา พงศ์ไพบูลย์
ประธานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอุษา สุวรรณประเทศ
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ ปร.ด. คติชนวิทยา, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2565
คำสำคัญ	พระศรีมหาอุมาเทวี, อาร์คไทป์, คติชนวิทยา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีในด้านการสำแดงรูปและพลังแห่งศักดิ์ 2. เพื่อศึกษาอาร์คไทป์ของความรักและความภักดีจากพระนามและเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี

ผลการศึกษาเกี่ยวกับเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีในด้านการสำแดงรูปและพลังแห่งศักดิ์ พบว่าจากความแพร่หลายในการนับถือพระแม่ศรีมหาอุมาเทวีในภาคปรากฏต่างๆ แสดงให้เห็นว่าในประเทศไทยมีการนับถือบูชาพระแม่ศรีมหาอุมาเทวีทั้งในภาคที่มีรูปลักษณะสวยงาม อย่างพระแม่อุมาปารวตี และภาคที่ดุร้ายหรือมีลักษณะเป็นนกรบอย่างพระแม่ทุรคา - กาลี ทั้งนี้ทุกภาคปรากฏของพระแม่ได้สื่อถึงทิวภาวะของสรรพสิ่ง เช่น เมื่อมีดำก่มีขาว มีด้านมืดและด้านสว่าง ทุกภาคปรากฏล้วนแฝงด้วยมายาคติ และแฝงด้วยปรัชญาอันลึกซึ้ง แสดงถึงการมีชัยชนะเหนือความชั่วร้าย แสดงถึงต้นแบบของความมุ่งมั่นและเข้มแข็ง มีบทบาทในการเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และจรรโลงจิตวิญญาณเพื่อให้มีพลัง มีกำลังใจและตั้งมั่นอยู่ในความดี ทั้งยังมีส่วนในการสร้างสังคมที่ดีต่อไป

ผลการศึกษาเกี่ยวกับพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีจากคัมภีร์ศรีลิตาสาหัสรานาม (Sri Lalita Sahasaranama) พบว่าพระนามของพระแม่มีมากกว่าหนึ่งพันพระนาม ซึ่งทำให้ได้เข้าใจถึงภาคปรากฏที่หลากหลาย สื่อถึงคุณลักษณะพิเศษ, บทบาทหน้าที่ ทั้งบทบาทในฐานะชายาและศักดิ์ของพระศิวะ บทบาทในฐานะมารดาของโลก, ความเชื่อมโยงกับเทพเจ้าพระองค์อื่น และสิ่งที่ทรงโปรดปราน จากความหมายของพระนามที่หลากหลายนี้เป็นที่ประจักษ์ว่าด้วยการดำรงคุณสมบัติแห่งความดีงามอันประเสริฐ ความสามารถอันเป็นเลิศ และความรักครอบครัวยิ่งใหญ่ องค์ประกอบต่างๆ ได้กลายเป็นพลาณภาพแห่งความรักที่แผ่ไพศาลจนทำให้พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นบุคลาธิษฐานแห่งเทพเทวีที่มีผู้คนนับถือข้ามผ่านกาลเวลามาจนถึงปัจจุบัน

ผลการศึกษาเกี่ยวกับเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีพบว่าเทพปกรณัมของพระแม่สติเป็นความรักที่ยังไม่ผ่านบททดสอบจึงต้องกลับมาใหม่อีกครั้ง เป็นพระแม่ปารวตีซึ่งต้องฝ่าฟัน

อุปสรรค เสียสละอดทนจนสามารถผ่านบททดสอบและเป็นชายาหรือศักดิ์ของพระศิวะได้ จากนั้นจึงเป็นความรักในลักษณะมารดาที่เปี่ยมด้วยเมตตากรุณา ทั้งมารดาของบุตรและมารดาของโลก เป็นอาร์คีไทป์ของความรักที่ต้องใช้ความภักดี ความเสียสละ วิริยอุตสาหะจึงสามารถผ่านบททดสอบได้ ส่วนเทพปรณัมของพระแม่กาลีและพระแม่ทุรคาเป็นลักษณะของความรักที่ทรงพลัง ต่อสู้เพื่อปฏิบัติภารกิจสำคัญจนได้รับชัยชนะ ควรค่าแก่การยกย่องในฐานะวีรสตรีผู้ยิ่งใหญ่

เทพปรณัมของพระแม่กันยากุมารีเกี่ยวกับการอวตารเป็นหญิงสาวพรหมจารีเพื่อปราบอสูรและรักษาสมดุลแห่งโลก เรื่องราวเกิดขึ้น ณ สถานที่สุดแผ่นดินของอนุทวีปอินเดีย ได้มีความเชื่อมโยงกับชิ้นส่วนของพระแม่สตี (Shakti Peethas) ส่วนไหล่ขวา และกระดูกสันหลังอันเป็นพลังแห่งกุนฑาลินีศักดิ์ เป็นศูนย์รวมแห่งพลังเริ่มแรก พลังผู้ให้ชีวิต พลังความดี ความรัก และการรู้แจ้ง บริเวณนั้นกลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีผู้มาแสวงบุญเป็นจำนวนมาก

ทุกเทพปรณัมของพระศรึมหาอูมาเทวีล้วนมีความเชื่อมโยงกัน โดยมีพลังแห่งความรักและความภักดีเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนแต่ละบทบาท และทุกเทพปรณัมล้วนเป็นบทเรียนของชีวิต

Title	GODDESS SRI MAHA UMA DEVI: LOVE AND BHAKTI ARCHETYPES
Author	Arthima Pongpaiboon
Advisor	Assistant Professor Onusa Suwanpratest, Ph.D.
Academic Paper	Ph.D. Dissertation in Folklore - (Type 2.1), Naresuan University, 2022
Keywords	goddess Sri Maha Uma Devi, archetype, folklore

ABSTRACT

This dissertation has two objectives. First, the aim is to study of the appearance and the power of Shakti of Sri Maha Uma Devi in myth. Second, the study of the archetype of love and bhakti (loyalty) from the address term and the myth of Sri Maha Uma Devi.

The result of the appearance and the power of Shakti in the myth of Sri Maha Uma Devi found that; there is an extensive spreading of belief in Thailand. It can be seen in various postures and appearances, ranging from the beauty posture like mother god Uma Parvati to the warrior and demon posture like Durga – Kali. Both appearances reflect the duality of things -- black and white, dark and light. Every posture fluxes with myth and profound philosophy of triumph over evil, reflecting the archetype of motivation and solidity. It has a role in being a restraint and cultivating the power of the mind, having willpower and a straight act to maintain the goodness of the devotee. Overtly, it is a vehicle for the believer to do better for society.

The result for the address term of Sri Maha Uma Devi from Sri Lalita Sahasranama found that over one thousand names refer to Sri Uma Devi. It helped in understanding her various posture of her that represent her special characteristic, her role as a wife and shakti of lord Shiva, her act as the mother of things, her relation with the other gods and her personal favourites. Those names are

proven the existence of Sri Maha Uma Devi as a virtue, supremacy and special care for the family. The combination becomes a power of love that spreads out without a horizon. Then, she becomes a personification of the timeless goddess from the past to the present.

The result of the myth of Sri Maha Uma Devi found that; the tale of goddess Sati is suspicious; thus, it has to be recurrent for a new assessment. Therefore, goddess Parvati must cut through the obstacles and sacrifice until she passes and acclaim the designate of Shiva's wife and Shakti. Later on, the recognition of the love of the mother who is full of kindness both for her child and everything on earth has been accepted as an archetype of love that need a trustful, sacrifice and perseverance to reach approval. Meanwhile, the myth of goddess Kali and Durga represents the power of love that fight against a serious mission. Then, she was worshipped as superior heroin.

The myth of goddess Kanya Kumari, the avatar as a virgin woman, lives at the end of India sub-continental, epitome for executing the demon and maintaining the earth's balance. The myth relates to some part right shoulder and backbone of goddess Shakti Peethas that represent the power of Kundalini Shakti. It was centred on the origin of the energy that provided goodness, love and enlightenment to the devotees who pilgrim to that holy place.

All myths of Sri Maha Uma Devi link together with the power of love and cherish. It emphasises the role of the goddess. Most of all, every tale has provided a lesson learned for life.

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอน้อมระลึกถึงบารมีของพระศรีมหาอุมาเทวี พระแม่ผู้เป็นอาร์คีไทฟ์ของความรัก พระแม่ผู้เป็นแบบอย่างและเป็นบทเรียนแห่งการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่า ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ปรากฏการณ์ความแพร่หลายของ “พระแม่” ในมิติเทพปรณัมได้อย่างเข้าใจและซาบซึ้งใจในสารสาระต่างๆ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์พิเศษ ดร. กิ่งแก้ว อุตถากร ครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางด้านคติชนวิทยาสามมิติ ครูผู้เปิดโลกทัศน์แห่งการศึกษาหาความรู้ ครูผู้เป็นตัวอย่างที่ดีในการค้นคว้าแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เป็นครู “ผู้ให้” ที่เปรียบเสมือน “ดาวเหนือ” ที่นำทางลูกศิษย์ให้เข้าถึงเข้าใจแหล่งข้อมูลทางวิชาการที่กว้างขวางและเป็นสากล ศิษย์กราบขอบพระคุณที่ครูได้เมตตาและเอาใจใส่ห่วงใยลูกศิษย์เสมอมา

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรุษา สุวรรณประเทศ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าตรวจแก้ ให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่มีคุณค่าต่องานวิจัย เป็นครูผู้เป็นตัวอย่างที่ดีของการคิดวิเคราะห์ และการสร้างสรรค์ผลงานวิชาการ ชี้นำประเด็นเพื่อเติมเต็มการนำเสนอให้แก่ผู้วิจัยด้วยความเอาใจใส่

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ สายแสง ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แคทรียา อังทองกำเนิด ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควงมิ สุขเจริญ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์และทรงคุณค่า

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์สุจิตรา มากไมตรี ผู้ที่เป็นกำลังใจ เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัดพระศรีมหาอุมาเทวีอย่างดียิ่ง และได้กรุณาพาผู้วิจัยเดินทางไปเปิดมุมมองเกี่ยวกับคติความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้คนที่รัฐทมิฬนาฑู ทางตอนใต้ของประเทศอินเดีย ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ ณ สถานที่จริง ที่ปรากฏในเทพปรณัมหลายๆ เรื่อง จึงมีความเข้าใจข้อมูลและบริบทต่างๆ มากขึ้น และขอขอบคุณคุณพัชนียา บุณนาค ผู้ที่แนะนำข้อมูลที่มีคุณค่าต่องานวิจัยและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ผู้วิจัยขอขอบคุณกัลยาณมิตรที่ให้คำปรึกษาและห่วงใยผู้วิจัยเสมอมา ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แคทรียา อังทองกำเนิด, ศาสตราจารย์ ดร. นันทนัย ประสานนาม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิลักษณ์ เกษมผลกุล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เปรม สวนสมุทร และอีกหลายท่านที่มีได้เอื้อยยาม ผู้วิจัยขอขอบคุณด้วยความซาบซึ้งใจยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เพื่อนร่วมงานที่เป็นกำลังใจและส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสในการพัฒนาตนทางด้านวิชาการ และขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเป็นอย่างสูงที่สนับสนุน

ให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาในระดับปริญญาเอก

ผู้วิจัยขอขอบคุณคุณคุณภาณุวัฒน์ สกุศลสืบ และคุณสุรเชษฐ์ คุณาเลิศ รุ่นพี่และเพื่อนร่วมรุ่นในการศึกษาระดับปริญญาเอกที่ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุข เป็นกำลังใจ และช่วยเหลือกันมาตลอดอย่างอบอุ่นยิ่ง
เหนือสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และสมาชิกครอบครัวของผู้วิจัยที่ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้านอย่างดีที่สุดเสมอมา

อาทิมา พงศ์ไพบูลย์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
ประกาศคุุณุปการ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหา.....	1
จุดมุ่งหมายของการศึกษา.....	7
ความสำคัญของการวิจัย.....	7
ขอบเขตของงานวิจัย.....	8
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระศรีมหาอุมาเทวี.....	10
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาวกของพระศรีมหาอุมาเทวี.....	18
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับอาร์คีไทพ์.....	19
บทที่ 3 เทพปรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี: การสำแดงรูปและพลังแห่งศักดิ์.....	21

การสำแดงรูปของพระศรีมหาอุมาเทวี.....	22
ความรู้เกี่ยวกับ “ศักติ”	48
บทที่ 4 อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีจากพระนามและเทพปกรณัม ของพระศรีมหาอุมาเทวี.....	64
พระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีในฐานะอาร์คีไทป์หรือต้นแบบของความรักและความภักดี.....	64
พระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับคุณลักษณะพิเศษ	66
พระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่	74
พระนามที่มีความเชื่อมโยงกับเทพเจ้าพระองค์อื่น	84
พระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ทรงโปรดปราน	85
อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีจากเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี.....	87
บทที่ 5 บทสรุป.....	110
สรุปผลการวิจัย.....	110
การอภิปรายผลการวิจัย.....	111
ข้อเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	131
ประวัติผู้วิจัย	139

ตาราง 15 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้สั่งสอน เป็นแบบอย่าง ชี้นำตามครรลองแห่งธรรมและการฝึกฝนทางจิตสู่การบรรลุธรรม	80
ตาราง 16 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้รักษากฎธรรมชาติ.....	81
ตาราง 17 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้ทำลาย	82
ตาราง 18 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้อยู่เหนือธรรมชาติและเหนือสรรพสิ่ง	83
ตาราง 19 แสดงพระนามที่มีความเชื่อมโยงกับเทพเจ้าพระองค์อื่น	84
ตาราง 20 แสดงพระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ทรงโปรดปราน.....	85
ตาราง 21 แสดงตัวอย่างบททดสอบของพระแม่สตี	87
ตาราง 22 แสดงบททดสอบของพระแม่ปารวตี.....	90
ตาราง 23 แสดงการปฏิบัติภารกิจสำคัญของพระศรีมหาอุมาเทวีในพระภาคต่างๆ.....	93
ตาราง 24 สรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีพบว่าเทพปกรณัมของพระแม่สตีเป็นความรัก	111

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ขึ้นส่วนของพระแม่สตีที่ตกลงสู่พื้นโลก.....	30
ภาพ 2 พระอรรณนาวิศวรรสำริด ศิลปะโจชะ พิชิตภยันต์เจนไน.....	49
ภาพ 3 แผนที่รัชกาลที่ 5 เสด็จอินเดีย.....	53
ภาพ 4 วัดพระศรีมหาอุมาเทวี กรุงเทพมหานคร.....	57
ภาพ 5 ตัวอย่างภาพของสักการะเทพเจ้าฮินดู.....	60
ภาพ 6 สัญลักษณ์ของพระศิวะและศักติ	62
ภาพ 7 ภาพแสดงความขบเคลื่อนของความรักและความภักดีของพระศรีมหาอุมาเทวี ...	86
ภาพ 8 แสดงต้นแบบของความเมตตา ความรัก และการสละ	92
ภาพ 9 สถานที่ “กัณยากุมารี” (Kanyakumari).....	98
ภาพ 10 แสดงภาพเทวรูปพระแม่โคโรนาเทวี ที่วัด Corona Devi Temple ชานเมือง Coimbatore รัฐทมิฬนาฑู ประเทศอินเดีย	115
ภาพ 11 สถานที่บูชาพระแม่ปารวตีในฐานะผู้ปกป้องคุ้มครองและรักษาโรคภัย ณ Ochira, Alappuzha เขต Kerala, อินเดีย	116
ภาพ 12 พระแม่ศีลตาเทวี ทรงถือไม้กวาดและหม้อกัลส์	117
ภาพ 13 วัดถุมงคล “เทพภมรจำแลง” เป็นรูปพระศิวะและพระศรีมหาอุมาเทวีหันพระ พักตร์ เข้าหากัน	118

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์และมีวัฒนธรรมที่ผสมผสานกลมกลืนมาช้านาน บางส่วนได้รับการสืบทอดมาจากแหล่งอารยธรรมอื่น เช่น อินเดีย โดยเฉพาะศาสนาฮินดูได้มีความแพร่หลายอยู่ในวิถีชีวิตและสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ พบหลักฐานเทวรูปเทพเจ้า และเทวสถานฮินดูปรากฏอยู่ทั่วภูมิภาคของไทย

เทพเจ้าองค์สำคัญของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ได้แก่ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ (พระอิศวร) รวมเรียกว่าตรีมูรติ ซึ่งเป็นการอวตารของเทพเจ้าสูงสุด ได้ส่งอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลและมีบทบาทต่อวัฒนธรรมในสังคมอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ยังมีการนับถือเทวดาตรีที่มีบทบาทสำคัญคู่กับเทพเจ้า ดังเช่น พระศรีมหาอุมาเทวีซึ่งถือเป็นศักดิ์ของพระศิวะ ซึ่งได้รับการเคารพบูชาทั้งในอินเดีย ขอมและไทยมาเป็นเวลานาน มีหลักฐานเป็นรูปเคารพตามเทวสถานโบราณในอดีต เนื้ออ่อน ขรวิททองเขียว (2559, น.37 - 38) ได้กล่าวว่า

ศิลปกรรมที่เกี่ยวกับพระแม่อุมาแบ่งได้เป็น 7 กลุ่ม คือ พระอุมาหรือนางปารวตี พระแม่ทุรคาหรือทุรคามหิษามรทินี พระแม่กาลี อุมามหศวร กัลป์ยานสุนทรพา พระอรรณนาวิศวรร และนางสติ...คติความเชื่อที่มีต่อพระอุมาที่มีความหลากหลาย โดยรวมคือการนับถือพระองค์ในฐานะศักดิ์หรือแหล่งกำเนิดพลังของพระศิวะเทพเจ้าสำคัญสูงสุดในศาสนาฮินดู แต่ในสมัยสุโขทัย อยุธยา และต้นรัตนโกสินทร์ชนชั้นนำของไทยนับถือพระองค์ในฐานะเทพเจ้าในศาสนาฮินดูผู้ปกป้องคุ้มครองเมือง ช่วยเสริมบารมีและสร้างความศักดิ์สิทธิ์ในการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์

ลัทธิศักติมีแนวคิดที่ว่า โนมหาเทพมีพลังอำนาจสองชนิด คือ พลังอำนาจที่เป็นของบุรุษเพศ และพลังอำนาจที่เป็นของสตรีเพศ เหมือนมนุษย์ผู้ชายทั่วไปย่อมมีลักษณะนิสัย 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นชาย มีความแข็งแรง กล้าหาญ อดทน และลักษณะที่เป็นหญิง มีความอ่อนหวาน นุ่มนวล รักสวยรักงาม ลัทธิศักตินำพลังอำนาจที่เป็นของสตรี มาทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่โลก และเป็นพลังอันแรงกล้าที่หนุนฝ่ายชายไว้

พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นศักดิ์ของพระศิวะ ทั้งสองพระองค์มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ดังที่สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า (2547, น.58) ได้กล่าวถึงความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างพระศิวะและ ศักดิ์ว่า

จารึกที่พนมสัณแกโงงได้กล่าวว่า “พระอิศวรทรงเป็นหน่วยเดียวกับศักดิ์เช่นเดียวกับ ไฟเป็นหน่วยเดียวกับเปลว” คัมภีร์ศิวปุราณะก็กล่าวไว้คล้ายคลึงกัน คือเปรียบเทียบ ระหว่างดวงจันทร์และแสงจันทร์ จารึกจากปราสาทบันทายศรีได้กล่าวเปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ระหว่างพระอิศวรกับศักดิ์ของพระองค์ว่าเปรียบเสมือนไฟและความร้อน (อคนุยุชนดาวต) ต่อจากนั้นจึงใช้คำว่าเกทาเกท ความเป็นหน่วยเดียวกันของพระอิศวรกับ ศักดิ์ของพระองค์นี้เป็นสิ่งสำคัญ แต่ก็ไม่เด็ดขาดลงไปทีเดียว พระอิศวรทรงเป็นแก่น (ธรมิน) ศักดิ์เป็นคุณสมบัติ (ธรม) พระอิศวรทรงเป็นความจริง (ภาวต หรือ อหม) แต่ศักดิ์เป็นการแสดงออก (ภาว หรือ อหตา)

พระอุมาทรงเกี่ยวข้องกับพระอิศวรอย่างใกล้ชิด (นิตานต – ศิว – สัคตา) พระอิศวร ทรงอยู่ร่วมกับพระอุมา (อุมนนโยกธามา) และทรงมีพระกายครึ่งหนึ่งของพระอุมา (อุ มารุธกาย) พระองค์ทรงรวมอยู่ในกายเดียวกัน (เอกเทเทหา) และเป็นเหตุแห่งจักรวาล (ภว นการณม) ที่กล่าวมานี้คือต้นเค้าของพระอรธรรณาริศวร คือพระอิศวรที่มีพระกายครึ่งหนึ่ง เป็นชายครึ่งหนึ่งเป็นหญิง ประติมากรรมดังกล่าวได้แสดงถึงความเป็นหน่วยเดียวกันของ พระอิศวรและศักดิ์ของพระองค์ด้วย

จากข้อมูลในเรื่องศักดิ์นี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจในการศึกษาเทพปกรณัมของพระศรี มหาอุมาเทวี โดยมุ่งเน้นที่กลุ่มข้อมูลเกี่ยวกับภาคปรากฏและบุคลิกภาพที่หลากหลาย ความ แพร่หลายในสังคมอินเดียและไทยมาช้านาน สังเกตได้จากเทวรูปและสัญลักษณ์ของพระศรีมหาอุมา เทวีที่ปรากฏที่เทวาลัยปราสาทหินต่างๆ ในสมัยโบราณ ทั้งนี้ในกรุงเทพมหานคร ได้มีเทวาลัยร่วมสมัย ที่ประดิษฐานพระแม่ศรีมหาอัมมัน (พระแม่มารีอัมมัน) เป็นองค์ประธาน ซึ่งก็คือภาคหนึ่งของพระศรี มหาอุมาเทวีนั่นเอง ทั้งยังมีชื่อวัดว่า “วัดพระศรีมหาอุมาเทวี” แสดงให้เห็นความสำคัญของ “ศักดิ์” ในสังคมไทยอย่างชัดเจน บำรุง คำเอก (2544, น.13) ได้กล่าวถึงประวัติวัดแห่งนี้ไว้ว่า

วัดพระศรีมหาอุมาเทวีเป็นวัดที่ชาวอินเดียตอนใต้เผ่าทราวิท หรือทมิลนาดู (TAMIL or TAMILNADU) เป็นผู้สร้างขึ้น โดยในครั้งแรกมีจุดประสงค์ในการสร้าง เพื่อให้เป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาของผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู ฉะนั้นจึงสร้างขึ้นในรูปศาลาเล็กๆ ในไร่อ้อย เพื่อประดิษฐานพระแม่ศรีมหาอัมมันหรือพระศรีมหาอุมาเทวี ต่อมาในราวปี พ.ศ. 2443 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวอินเดียตอนใต้ได้ร่วมใจกันบริจาคเงินซื้อที่ดินที่ถนนปิ่น บริเวณสี่ลม จำนวน 292 ตารางวา สร้างเป็นเทวสถานที่มีลักษณะเป็นศิลปะอินเดียฝ่ายใต้

“วัดพระศรีมหาอุมาเทวี” เกิดขึ้นจากพลังศรัทธาของผู้ที่เคารพนับถือพระศรีมหาอุมาเทวี เป็นวัดที่มีลักษณะเด่นในด้าน การธำรงรักษาและสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี เริ่มจากผู้สร้างเป็นชาวอินเดียตอนใต้ สถาปัตยกรรมขุมโคปุระตามแบบอินเดียใต้ เทวรูปต่างๆ ที่ประดิษฐานนำมาจากอินเดีย มีผู้ประกอบพิธีกรรมหรือคฤกัล/ปุชารีจากประเทศอินเดียเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมประจำวัดแห่งนี้ จึงเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาของผู้คนเป็นอย่างมาก ด้วยคติความเชื่อว่าพระแม่อุมาเป็นเทวสตรีที่สามารถประทานพรให้ได้สมดังปรารถนา มีกำลังแรงและมีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยว สร้างกำลังใจ และเสริมสิริมงคลในการดำเนินชีวิต

นอกจากบทบาทของพระศรีมหาอุมาเทวีได้ปรากฏในสังคมอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ยังมีบทบาทด้านนามธรรมเกี่ยวกับพลังและความศักดิ์สิทธิ์ของพระศรีมหาอุมาเทวีที่ผู้วิจัยประสงค์จะศึกษาและเชื่อมโยงสารสาระต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระแม่

หลักปรัชญาที่สามารถเปิดมุมมองสู่ภาวะเหนือโลกให้แก่ผู้แสวงหาความหมายของชีวิต ได้แก่ ปรัชญาอมตะที่มีคุณค่าต่อพัฒนาการทางด้านจิตวิญญาณ เพื่อให้เข้าใจถึงที่มาของสรรพชีวิตและสรรพสิ่ง เข้าใจสาระแก่นสารของโลกและสิ่งประเสริฐสูงสุดในโลก ดังที่ แอลดัส ฮักซลีย์ (2556, น.15) ได้กล่าวไว้ในคำนำของหนังสือปรัชญาอมตะ ที่กึ่งแก้ว อตถากร (ผู้แปล) กล่าวว่า

Philosophia Perennis เป็นวลีที่ ไลบ์นิซ (Leibniz) สร้างขึ้น แต่กระนั้น – ที่หมายถึงอภิปรัชญา – วิชาที่ว่าด้วยภาวะเหนือโลกวัตถุ (the metaphysic) ซึ่งยอมรับว่าทิพยภาวะเป็น**สิ่งที่มีอยู่จริง** กับเป็นสาระแก่นสารสำหรับโลกของสรรพสิ่งและสรรพชีวิตและสรรพจิต; ที่หมายถึงจิตวิทยาซึ่งพบว่าในวิญญาณ (soul) มีอะไรบางอย่างที่คล้ายหรือเชื่อมโยงเป็นอันเดียวกันกับ**ความเป็นจริง**อันเป็นทิพ; ที่หมายถึงหลักการทางจริยศาสตร์ (the ethic) ซึ่งจัดให้มนุษย์มีเป้าหมายอันเป็นที่สุดอยู่ในความรู้เกี่ยวกับภพภูมิที่มาของทุกชีวิต ดังปรากฏในจิตและที่แห่งทะเลสู่ภาวะเหนือโลก – สิ่งนั้นเป็นศาสน์ที่มีมาแต่บรมโบราณนานไกลโพ้น และเป็นสากล

(แอลดัส ฮักสลีย์, 2556, น.(15))

จากความหมายของปรัชญามตะข้างต้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเด็น ได้แก่

1. **อภิปรัชญา** วิชาที่ว่าด้วยภาวะเหนือโลกวัตถุ (the metaphysic) ซึ่งยอมรับว่าทิพยภาวะเป็นสิ่งที่มียุ่จริง กับเป็นสาระแก่นสารสำหรับโลกของสรรพสิ่งและสรรพชีวิตและสรรพจิต
2. **จิตวิทยา** ซึ่งพบว่าในวิญญาณ (soul) มีอะไรบางอย่างที่คล้ายหรือเชื่อมโยงเป็นอันเดียวกันกับความเป็นจริงอันเป็นทิพ
3. **จริยศาสตร์** (the ethic) ซึ่งจัดให้มนุษย์มีเป้าหมายอันเป็นที่สุดอยู่ในความรู้เกี่ยวกับภพภูมิที่มาของทุกชีวิต ดังปรากฏในจิตและที่แห่งทะเลลุ่มสู่ภาวะเหนือโลก

ภาวะเหนือโลกวัตถุหรือทิพยภาวะเป็นสิ่งที่มียุ่จริงและพระผู้เป็นเจ้าของโลกเป็นต้นกำเนิดและเป็นต้นแบบของสรรพสิ่ง จึงเรียกได้ว่าพระผู้เป็นเจ้าของโลกมีความเชื่อมโยงกับจิตวิญญาณของสรรพชีวิตอย่างใกล้ชิด ดังที่ แอลดัส ฮักสลีย์ (2556, น.3 – 4) ได้ยกข้อความของ วิลเลียม ลอร์วี่ ที่กล่าวถึงพระผู้เป็นเจ้าของโลกว่า

ถึงแม้พระผู้เป็นเจ้าของโลกดำรงอยู่ตลอดเวลาทุกแห่งหน พระองค์ก็ดำรงอยู่กับเธอในเบื้องลึกที่สุดและที่ใจกลางที่สุดของจิตวิญญาณของเธอ ประสาทสัมผัสตามธรรมชาติไม่สามารถครอบครองเป็นเจ้าของพระผู้เป็นเจ้าของ หรือรวมเธอไว้เป็นหนึ่งเดียวกับพระองค์ ไม่มีความสามารถในการเข้าใจ ณ ภายในของเธอ เจตจำนงและความทรงจำเท่านั้นที่จะสามารถเอื้อมไปถึงพระผู้เป็นเจ้าของ แต่มันมิใช่ตำแหน่งแห่งที่ที่พระองค์จะประทับอยู่ภายในเธอ แต่ทว่ามันมีรากหรือความลึกของเธอที่เป็นที่มาของความสามารถเหล่านี้ทั้งหมด จุดตั้งเส้นหลายๆ เส้นโยงมาจากศูนย์กลางหรือจุดตั้งกิ่งก้านงอกออกมาจากลำต้นของต้นไม้ ส่วนลึกนี้เรียกว่าศูนย์กลาง เป็นต้นท่อนหรือส่วนลึกสุดของวิญญาณ ส่วนลึกนี้คือเอ็กทิภาพ คือความเป็นนิรันดร – ผมเกือบจะพูดว่าเป็นความเป็นอนันตัง – ของวิญญาณของเธอ เพราะมันไม่มีที่สิ้นสุด เสียจนกระทั่งว่าไม่มีอะไรสามารถเติมเต็มหรือทำให้มันบรรลุสถานติได้ ยกเว้นความเป็นอนันตังของพระผู้เป็นเจ้าของ

วิลเลียม ลอร์วี่

แสดงให้เห็นว่าพระผู้เป็นเจ้าของโลกดำรงอยู่ในตัวเราตลอดเวลา และอยู่ในใจกลางของจิตวิญญาณ มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ถึงแม้เราอาจไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยสายตา แต่สามารถรับรู้และเข้าใจได้ เป็นแก่นสารอันประณีต ดังที่ แอลดัส ฮักสลีย์ (2556, น.6 – 7) ได้ยกข้อความในอุปนิษัตที่มีการ

เปรียบเทียบการรับรู้ลักษณะนี้ เหมือนกับการที่เรารู้จักสิ่งของต่างๆ ที่ทำมาจากดินเหนียว เช่น เครื่องปั้นดินเผาต่างๆ ถึงแม้จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป แต่ถึงอย่างไรสิ่งเหล่านั้นก็คือดินเหนียว การที่เรารู้จักที่มาหรือต้นกำเนิดของสรรพสิ่งจึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังข้อความที่ว่า

“เหมือนอย่างที่เรารู้จักก้อนดินเหนียวก้อนหนึ่ง เราก็อธิบายทุกอย่างที่ทำด้วยดินเหนียว ความแตกต่างอยู่ที่ชื่อเท่านั้น ความจริงก็คือทุกอย่างคือดินเหนียว – ดังนั้น ลูกเอ๋ย ความรู้ก็คือการรู้จักสิ่งซึ่งทำให้เรารู้จักทั้งหมด”

สิ่งที่ไม่เห็นจึงไม่ได้หมายความว่าไม่มี โดยในที่นี้เรียกพระผู้เป็นเจ้าว่า “นั่น” ทั้งนี้เพราะพระผู้เป็นเจ้า คือสิ่งประเสริฐสูงสุด จนบางครั้งอาจไม่มีการเรียกพระองค์ท่านอย่างตรงๆ โดยเฉพาะเมื่อมีการกล่าวเชื่อมโยง ระหว่างผู้ใดผู้หนึ่งกับสิ่งประเสริฐสูงสุด เช่น “เธอคือนั่น” ดังตัวอย่างข้อความที่ว่า

บรมอาตมมันคือสัจของจิตของปัจเจกบุคคลกับทั้งการกระทำของมัน นั่นคือ
ความรู้สูงสุด ...

ผู้มีปัญญาคือผู้เข้าใจว่าสาระของพรหมันและของบรมอาตมมันคือกระแสนิจที่บริสุทธิ์ และคือผู้ซึ่งประจักษ์เอกราชอันสูงสุดของทั้งสอง เอกราชของพรหมันและบรมอาตมมันได้รับการยืนยันในคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์เป็นร้อยๆ คัมภีร์

วรรณะ ลัทธิ ครอบครัว และชาติตระกูลไม่มีอยู่ในพรหมัน พรหมันไม่มีทั้งชื่อและรูปร่าง ดำรงอยู่เหนือความดีและความชั่ว อยู่เลยพ้นกาละ เทศะและวัตถุที่มาให้ประสาทสัมผัส นั่นแหละคือพรหมันและวัตถุที่มาให้ประสาทสัมผัส นั่นแหละคือพรหมันและ “เธอคือนั่น” จงทำจิตกำหนดรู้ความจริงนี้

(แอลดัส ฮักสลีย์, 2556, น.12)

“นั่น” ในที่นี้คือพระผู้เป็นเจ้า หรือบรมอาตมมันสูงสุด เป็นต้นกระแสนิจของสรรพชีวิตที่ไม่มีรูป และมีเพียงหนึ่งเดียว แต่สามารถสำแดงพระองค์เป็นเทพเจ้าได้อีกหลายพระองค์ หลายบทบาท

หากจะกล่าวว่าพระศิวะคือเทพเจ้าสูงสุด เป็นองค์ความรู้ที่ยิ่งใหญ่ เป็นปรากฏการณ์ขนาดใหญ่ของโลกและจักรวาล พระศรีมหาอุมาเทวีหรือพระแม่ปารวตีซึ่งเป็นชานา มีฐานะเป็นศักดิ์ผู้เสริมอำนาจให้แก่พระศิวะโดยตรง จึงมีความยิ่งใหญ่เคียงคู่บารมีและเกื้อหนุนกัน และพระศรีมหาอุมาเทวียังเปรียบเสมือน “มารดาของโลก” อีกด้วย

พระศรีมหาอุมาเทวีทรงสำแดงบทบาทได้หลายพระองค์ เช่น พระแม่อุมาภักวตี พระแม่ทุรคา พระแม่กาลี เป็นต้น ทรงมีหลายบุคลิก และหลายรูปลักษณ์ ขึ้นอยู่กับบริบท กาละและโอกาสอันสมควร ด้วยความหลากหลายนี้แสดงให้เห็นบทบาทด้านจิตวิทยา ที่พระศรีมหาอุมาเทวีช่วยพัฒนา

ทางด้านจิตวิญญาณ ทรงเป็นต้นแบบแห่งความดีและความงามเพื่อให้นักศึกษาเพื่อให้นักศึกษาได้เข้าใจและเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตต่อไป สอดคล้องกับข้อความของแอลดัส ฮักซีย์ (2556, น.644) ที่ยกข้อความของฟีโลมากล่าวเสริมว่า

ครอบครัว เมือง ประเทศ และประชาชาติทั้งหลาย ได้ชื่นใจกับความสุข
เมื่อบุคคลคนหนึ่งให้ความสนใจและดูแลรักษาความดีและความงาม ... คน
ทั้งหลายเหล่านี้ไม่เพียงแต่ปลดปล่อยตัวเองให้หลุดพ้น เขายังเติมเต็มคนที่เขาพบ
ด้วยจิตใจที่เป็นอิสระเสรีด้วย

ฟีโล

พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นต้นแบบแห่งความดีงามหลายด้าน จนก่อให้เกิดความศรัทธาที่มี
สืบต่อกันมาทุกยุคสมัยและทุกระดับชั้นในสังคม เป็นกระแสที่ทรงพลังและยิ่งใหญ่ มีอานุภาพต่อจิตใจ
สำหรับผู้ที่ยึดถือ โดยมีจุดเริ่มต้นจากอินเดียแล้วมีการส่งพลังความศักดิ์สิทธิ์ไปยังชาติต่างๆ อีกหลาย
ชาติหลายภาษาด้วยกัน ด้วยบารมีของพระศรีมหาอุมาเทวีที่เปี่ยมคุณค่าต่อจิตวิญญาณของสรรพชีวิต
สร้างแรงบันดาลใจให้ศึกษาเรื่องของพระศรีมหาอุมาเทวีในแง่มุมของคติชนวิทยาและหลักปรัชญาอัน
เป็นหลักสากลของโลก ดังที่ กิ่งแก้ว อรรถการ (2556, น.(10)) ได้กล่าวถึงคติชนวิทยาและปรัชญา
อมตะไว้ดังนี้

...คติชนวิทยามีได้สนใจเก็บและศึกษาเฉพาะข้อมูลที่เป็นสะกิดดาวที่ตกอยู่ตามพื้นดิน
เท่านั้น เราสนใจองค์ความรู้ที่เป็นปรากฏการณ์ ขนาดใหญ่ของโลกและจักรวาล
ซึ่งดำรงอยู่และได้รับการถ่ายทอดโดยผู้รู้อันเป็นเอกอุตมผู้รับและผู้ซึ่งส่งต่อๆ กันมาในทุก
ระดับและทุกแวดวงในสังคม นี่คือ องค์ความรู้แห่งปัญญา เรียกตามภาษาวិชาการสมัยใหม่ว่า
“ปรัชญา” แต่ทว่าครอบคลุมความสูงและความลึกที่ยิ่งกว่า “philosophy” ของนักวิชาการ
ตะวันตก นี่จึงเป็นที่มาของชื่อหนังสือ “ปรัชญาอมตะ” หรือ “Perennial Philosophy”
องค์ความรู้ที่ไม่ตายที่ให้ความหมายและคุณค่ากับชีวิต ผู้แสวงหาความจริง

ดังนั้นการศึกษาเรื่องพระศรีมหาอุมาเทวี นับเป็นองค์ความรู้ทางปัญญาที่เป็นปรากฏการณ์
ขนาดใหญ่ของโลกและจักรวาล เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่นอกกาลเวลา เป็นทิพยภาวะที่มีอยู่จริงเป็นแก่น
สารสำหรับโลก มีความหมาย และมีคุณค่าต่อชีวิต เป็นต้นแบบแห่งความดี ความงาม สามารถ
เชื่อมโยงกับความรู้ศาสตร์ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง สามารถศึกษาได้ทั้งข้อมูลที่เป็นปัจเจกบุคคล ส่ง
อิทธิพลต่อสังคมวัฒนธรรม และมีคุณค่าต่อมิติแห่งเทพปรกณณ์อันแฝงไว้ด้วยหลักปรัชญาอันลึกซึ้ง

ด้วยความสำคัญเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าข้อมูลและสาระของพระศรีมหาอุมาเทวีในแง่มุมต่างๆ

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีในด้านการสำแดงรูปและพลังแห่งศักดิ์
2. เพื่อศึกษาอาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีจากพระนามและเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี

ความสำคัญของการวิจัย

1. เทวสตรีที่มีความศักดิ์สิทธิ์ก่อปรด้วยคุณลักษณะที่สามารถเป็นต้นแบบหรืออาร์คีไทป์ให้มวลมนุษยชาติ
2. ต้นแบบที่ทรงคุณความดี มีเมตตาและสำแดงบทบาทที่หลากหลายสะท้อนความเป็นไปตามธรรมชาติ ทำให้เกิดความศรัทธาที่มีพลังแผ่ไพศาลเพื่อเกื้อกูลสังคมให้ปกติสุข
3. เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีสามารถศึกษาได้หลากหลายมุมมองทางวิชาการ ในการศึกษาด้วยมุมมองคติชนวิทยาสามมิติ ตามทฤษฎีของกิงแก้ว อรรถากร (2558, น.15 – 16) อันประกอบด้วยมิติแห่งปัจเจกบุคคล มิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม และมิติแห่งเทพปกรณัมนั้น สามารถศึกษาด้วยมุมมองสามมิติอย่างรอบด้าน กล่าวคือ

มิติแห่งปัจเจกบุคคล เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีมีผลต่อการจรรโลงจิตใจของผู้คนที่นับถือบูชาให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี นำสาระแห่งเทพปกรณัมมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้นับถือมีขวัญและกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ อนึ่ง สำหรับสาวกผู้ปฏิบัติตามรอยทางของพระศรีมหาอุมาเทวีได้เกิดการพัฒนาดนทางจิตวิญญาณจนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เป็นแบบอย่างที่ดีของการครองตน ครองธรรมและครองงาน

มิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีสามารถนำไปศึกษาคติชนวิทยาในด้านสังคมวัฒนธรรมได้อย่างดี เช่น คติความเชื่อในการบูชาหรือบ่าวง บทสวดบูชา สรรเสริญ พิธีกรรมนวราตรี วัฒนธรรมประชาานิยมที่ได้รับอิทธิพลจากพระศรีมหาอุมาเทวี เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ช่วยหล่อหลอมให้ผู้นับถือมหาเทวีองค์เดียวกันปฏิบัติตนในทิศทางเดียวกัน

มิติแห่งเทพปกรณัม เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีสามารถนำไปศึกษาถึงบทบาทของพระศรีมหาอุมาเทวีที่มีต่อโลก เช่น บทบาทในฐานะมารดาของโลก บทบาทในการสร้างสมดุลของโลกและจักรวาล บทบาทในการเป็นต้นแบบแห่งการปฏิบัติตน บทบาทในการให้รางวัลและลงโทษ บทบาทในการปราบอธรรม เป็นต้น เทพปกรณัมได้นำเสนอเรื่องราวที่เป็นรูปธรรม เพื่อ

นำไปสู่ความคิดที่เป็นนามธรรม สามารถอธิบายในเชิงปรัชญาได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เข้าถึงสารสาระที่แท้จริงในระดับเหนือโลก

ขอบเขตของงานวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องพระศรีมหาอุมาเทวี: อาร์คไทป์ของความรักและความภักดี ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาข้อมูลไว้ดังนี้

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยจากเอกสาร โดยศึกษาจากหนังสือ ตำรา บทความ และเอกสารอื่นๆ ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศที่มีการกล่าวถึงพระศรีมหาอุมาเทวีในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

ด้านเนื้อหา มีการคัดเลือกกลุ่มข้อมูลที่จะนำมาศึกษาดังนี้

1. เอกสารภาษาไทย คัดเลือกจากชื่อเรื่องหรือเนื้อหาส่วนที่ปรากฏพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีและพระนามอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พระศรีมหาอุมาเทวี พระแม่อุมา พระแม่ทุรคา พระแม่กาลิ ศักติ เทวสตรี ในส่วนเนื้อหามีการกล่าวถึงพระศรีมหาอุมาเทวี ในด้านเทพปกรณัม และสาระความรู้อื่นๆ เกี่ยวกับพระองค์

2. เอกสารภาษาต่างประเทศ คัดเลือกจากชื่อเรื่องหรือเนื้อหาส่วนที่ปรากฏพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวี และพระนามอื่นๆ หรือคำเรียกที่เกี่ยวข้อง เช่น Parvati, Durga, Kali, Sati, Shakti, Goddess, Devi, Maha Devi, Divine Mother, Mahamaya ในส่วนเนื้อหามีการกล่าวถึงพระศรีมหาอุมาเทวี ในด้านเทพปกรณัม และสาระความรู้อื่นๆ เกี่ยวกับพระองค์

สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่หลากหลาย เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์การนับถือพระศรีมหาอุมาเทวีที่ปรากฏอย่างกว้างขวาง ได้เห็นถึงความสนใจของผู้คนทั้งคนไทยและต่างประเทศ ได้เปิดมุมมองการศึกษาว่าเรื่องราวของพระศรีมหาอุมาเทวี มีผู้สนใจศึกษาหลายศาสตร์หลายแขนง หลายยุคสมัย

1. การศึกษาพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวี ในงานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากหนังสือ The Thousand Names of the Divine Mother Sri Lalita Sahasranama with Commentary (2011)

2. การศึกษาเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี ในงานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากเอกสารเทพปกรณัมที่มีเค้าเรื่องจากปุราณะ นอกจากนี้ยังเลือกศึกษาจากเทพปกรณัมที่ปรากฏอย่างแพร่หลาย และมีการตีพิมพ์หรือเผยแพร่แล้ว ดังเช่น

2.1 ศิวปุราณะ ใน Ancient Indian Tradition and Mythology Volume1-4 (The Śiva-Purāṇa) [ชนบประเพณีและเทพปกรณัมอินเดียโบราณ เล่มที่ 1-4] (Translated by A Board of Scholars, edited by J. L. Shastri, 2002)

2.2 Shakti: Realm of the Divine Mother (Vanamali, 2008)

2.3 Kali: the Black Goddess of Dakshineswar (Harding, Elizabeth U., 1993)

2.4 เทวีมาหாதมยะ: พระเกียรติภูมิอันยิ่งใหญ่แห่งพระเทวี (อมเรศ ศิริวัฒน์, 2564)

ข้อตกลงเบื้องต้น

การอ้างอิงข้อมูลแบบอัญประกาศมาประกอบเนื้อหา ผู้วิจัยจะใช้พระนามตามที่คุณเขียนชื่อเขียนนั้นกำหนด

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เทวสตรี หมายถึง มหาเทวี, เทวี, เทพเจ้าผู้หญิง, ศักดิ์ในศาสนาฮินดู ซึ่งตรงกับคำว่า Goddess ในภาษาอังกฤษ
2. พระศรีมหาอุมาเทวี หมายถึง องค์มหาเทวีผู้เป็นศักดิ์ของพระศิวะ หมายถึงรวมถึงพระนามอื่นๆ ขององค์มหาเทวีที่มีผู้นิยมเรียกแตกต่างกันไปและมีภาคปรากฏ ที่หลากหลาย เช่น พระแม่ปารวตี พระแม่อุมา พระแม่ทุรคาเทวี พระแม่มาลีอัมมัน พระแม่กาลิ เป็นต้น หรือมีการกล่าวถึงโดยมีคำว่า “พระแม่” เป็นการกล่าวถึงในองค์รวม
3. พระศิวะ ที่กล่าวถึงในงานวิจัยนี้ หมายถึง องค์มหาเทพศิวะ หมายถึงรวมถึงพระนามอื่นๆ ขององค์มหาเทพด้วย เช่น พระอิศวร พระมหารุทระ พระมหেশ্বর เป็นต้น
4. อาร์คีไทป์ ที่กล่าวถึงในงานวิจัยนี้ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า archetype หมายถึง ต้นแบบ มีคำจำกัดความตามที่ แคทเธีย อังทองกำเนิด (2557, น.9) นิยามไว้ว่า “อาร์คีไทป์ (archetype) หมายถึง แบบหรือต้นแบบของการรับรู้และความเข้าใจของมนุษย์ที่ยังคงอยู่ในจิตไร้สำนึกร่วมของมนุษย์ทั่วทั้งโลกอย่างเหนียวแน่น ไม่ถูกจำกัดด้วยกาลและเทศะ เป็นมรดกทางความคิดที่ปรากฏอยู่ซ้ำ ๆ พบเห็นได้อยู่เสมอในรูปของเทพปกรณัม ศาสนา ความฝัน นิทานวรรณคดี และศิลปะ”

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. กำหนดขอบเขตเนื้อหาในการศึกษาวิจัย
2. ศึกษาค้นคว้า รวบรวมเอกสารที่ใช้ในงานวิจัย และเอกสารงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง
4. นำเสนอผลการวิจัยในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีการค้นคว้าเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระศรีมหาอุมาเทวีมาประกอบการอธิบาย
5. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความศรัทธาพระศรียมาเทวีมีความแพร่หลายในสังคมอินเดียและสังคมไทยมาช้านาน จึงมีผู้สนใจศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพระศรียมาเทวีหลายแง่มุมด้วยกัน เทพปกรณัมของพระศรียมาเทวีมีรายละเอียดที่น่าสนใจ สามารถเชื่อมโยงกับศาสตร์ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพระศรียมาเทวีที่นำมากล่าวถึงในบทนี้ จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระศรียมาเทวี
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาวกของพระศรียมาเทวี
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอาร์ตีไทพ์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระศรียมาเทวี

1. หนังสือ

1.1 ศิวปุราณะ ใน Ancient Indian Tradition and Mythology Volume1-4 (The śiva-Purāṇa) [ขณบประเพณีและเทพปกรณัมอินเดียโบราณ เล่มที่ 1-4] (Translated by A Board of Scholars, edited by J. L. Shastri, 2002)

ศิวปุราณะเป็นคัมภีร์สำคัญที่กล่าวถึงพระศิวะ และเทพเจ้าฮินดูต่างๆ รวมทั้งพระแม่ศักติหรือพระศรียมาเทวีด้วย มีการกล่าวถึงเรื่องการกำเนิดโลก กำเนิดเทพเจ้าแต่ละพระองค์ ที่มา ความสำคัญและพันธกิจที่มีต่อโลก ความเชื่อมโยงต่อสรรพสิ่งต่างๆ เปรียบเสมือนสารานุกรมความรู้เกี่ยวกับขณบประเพณี ตำนานและเทพปกรณัมอินเดีย

หนังสือศิวปุราณะนี้จึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องพระศรียมา อูมาเทวี ซึ่งเป็นศักติของพระศิวะ ทำให้เข้าใจถึงความเป็นมาก่อนที่จะได้เป็นมารดาแห่งโลก พระองค์ต้องบำเพ็ญเพียรและสั่งสมบารมีอย่างยิ่งยวดจนประสบความสำเร็จ ตลอดจนเข้าใจเรื่อง การแบ่งภาคและการสำแดงองค์ในบทบาทต่างๆ

1.2 Shakti: Realm of the Divine Mother (Vanamali, 2008)

หนังสือเรื่องนี้อธิบายถึงที่มาและบทบาทของมหาเทวีผู้เป็นศักติมากกว่า 30 พระองค์ ซึ่งมีความสำคัญในฐานะเป็นมารดาของสรรพชีวิตและสรรพสิ่ง มีบทบาทในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิด ผู้ให้ความรัก การปกป้องและการเลี้ยงดู กล่าวถึงความหลากหลายในการสำแดงองค์ในสถานการณ์ต่างๆ

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาบทบาทของศักดิ์ของพระศรีมหาอุมาเทวี ถึงแม้จะเป็นการกล่าวถึงมหาเทวีผู้เป็นศักดิ์หลากหลายพระองค์ แต่ก็มีข้อมูลสำคัญที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาและบทบาทของพระแม่อาทิตย์ปราศกิติ พระแม่สตี พระแม่ปารวตี พระแม่ทุรคา พระแม่กาลี พระแม่หมามายา พระแม่เคารี เป็นต้น

2. งานวิจัย

ด้านสังคม-วัฒนธรรม

2.1 เทศกาลนวราตรีวัดพระศรีมหาอุมาเทวี: การศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อ (สุกัญญา ประเสริฐศรี, 2551)

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อที่ปรากฏในเทศกาลนวราตรีของวัดพระศรีมหาอุมาเทวี เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ เป็นการวิจัยจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม ช่วงวันที่ 12 – 21 ตุลาคม 2550

ผลการศึกษาพบว่า เทศกาลนวราตรีเป็นเทศกาลเฉลิมฉลองพระศรีมหาอุมาเทวีในภาคพระแม่ทุรคาที่มีชัยชนะเหนืออสูร การจัดพิธีเฉลิมฉลองนี้เป็นการแสดงความระลึกถึงชัยชนะของพระศรีมหาอุมาเทวี เพื่อแสดงถึงธรรมะย่อมชนะอธรรม การประกอบพิธีกรรมแบ่งออกเป็น 2 พิธี คือ พิธีแรกเป็นการบูชาพระศรีมหาอุมาเทวี ในปางต่างๆ 9 วัน 9 คืน ส่วนพิธีที่สอง เป็นพิธีแก้พระศรีมหาอุมาเทวีในวันสุดท้ายของเทศกาล

พินินวราตรีมีบทบาทต่อสังคม กล่าวคือ ความเชื่อในเทพเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล ในด้านเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นการควบคุมความประพฤติของคนในสังคม เป็นเครื่องผูกพันความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม และเป็นเครื่องผสมผสานความเชื่อ ระหว่างศาสนาฮินดูและพุทธ

การเก็บข้อมูลด้านพิธีกรรมในเทศกาลนวราตรีของวัดพระศรีมหาอุมาเทวีในงานวิจัยนี้ ทำให้ได้เห็นถึงการรับอิทธิพลด้านความเชื่อและพิธีกรรมจากอินเดีย และเห็นถึงบทบาทของพระศรีมหาอุมาเทวีที่มีต่อสังคมทั้งชาวฮินดูและพุทธ ดังจะเห็นได้จากมีผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นจำนวนมาก ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมสามารถนำมาวิเคราะห์ตีความถึงสัญลักษณ์ต่างๆ ให้ละเอียดลึกซึ้งต่อไปได้

2.2 ความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อเทพสตรีของชาวฮินดู ศึกษากรณี: วัดพระศรีมหาอุมาเทวี (ชนิษฐา ทองนพคุณ, 2551)

สารนิพนธ์นี้มุ่งศึกษาถึงความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อเทพสตรีของชาวฮินดูในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่วัดพระศรีมหาอุมาเทวี โดยมีพระศรีมหาอุมาเทวีเป็นองค์ประธานของเทวสถาน ผู้คนส่วนมากศรัทธาพระศรีมหาอุมาเทวีเนื่องจากมีความเชื่อเรื่องพลังอำนาจ ความศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามผู้คนที่มาสักการะที่วัดนี้ โดย

สอบถามในเรื่องเชื้อชาติ เพศ อายุ ศาสนา การศึกษาและอาชีพ พบว่ามีความหลากหลายแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาที่มีต่อพระศรีมหาอุมาเทวีอย่างกว้างขวาง

2.3. รายงานผลการวิจัย เรื่อง ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดพราหมณ์ – อินดู: กรณีวัดพระศรีมหาอุมาเทวี (บำรุง คำเอก, 2544)

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ คือ ศึกษาการปฏิบัติงานและการบริหารจัดการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี เพื่อสะท้อนผลสำเร็จและอุปสรรคปัญหาในเชิงลึก เกี่ยวกับรูปแบบและแนวคิดในการดำเนินงานตามภารกิจ 6 ด้าน คือ การปกครองทางศาสนา งานเผยแผ่ศาสนาธรรม งานการศึกษาของบุคลากรทางศาสนา งานสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาแก่ประชาชน งานสงเคราะห์และบริการประชาชน และงานบริหารอาคารสถานที่ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แนวทางและกลยุทธ์การจัดการศึกษาโดยวัดพระศรีมหาอุมาเทวี โดยใช้กรอบแนวคิดจากพระราชบัญญัติการศึกษา 2542, แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล และหลักอาศรมในศาสนาพราหมณ์ – อินดู

งานวิจัยนี้มีการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวัด และรายละเอียดภายในเทวสถานไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งมีการวิเคราะห์จุดแข็ง – จุดอ่อนของวัด เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจข้อมูลเกี่ยวกับวัดพระศรีมหาอุมาเทวีต่อไป

2.4 การศึกษาพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์ กรณีศึกษา เปรียบเทียบระหว่างพิธีกรรมนวราตรี: วัดพระศรีมหาอุมาเทวี กับพิธีกินเจ: เทศกาลกินเจ จังหวัดภูเก็ต (อรวรรณ ประสิทธิ์ศิลป์ศิริ, 2549)

งานวิจัยนี้ศึกษามีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อให้ทราบที่มาและความหมายของการประกอบพิธีกรรมในงานนวราตรี และพิธีกินเจที่ประกอบขึ้น ณ วัดพระศรีมหาอุมาเทวีและที่จังหวัดภูเก็ต เพื่อศึกษาถึงความสำคัญและพัฒนาการที่ส่งผลต่อรูปแบบของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นทั้งสองแห่งว่ามีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร และเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเรื่องพิธีกรรมต่างๆ ในประเทศไทย โดยศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการศึกษาดำรา จารึกและเอกสารต่างๆ ผลการศึกษาพบว่าพิธีกรรมที่วัดพระศรีมหาอุมาเทวีเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นถวายแด่องค์พระแม่ฯ เน้นการแสดงให้เห็นอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ โดยอาศัยร่างทรงเป็นตัวแทนขององค์เทพที่นับถือมาสถิตในร่างทรง นับเป็นการสื่อแทนพระผู้เป็นเจ้าของการบอกกล่าวสิ่งใดๆ กับมนุษย์ และแสดงความสามารถที่เหนือมนุษย์ เช่น การนำเหล็กแหลมมาทิ่มส่วนต่างๆ ของร่างกาย โดยที่ไม่รู้สึกถึงความเจ็บปวด เช่นเดียวกับพิธีกินเจของชาวจีนทางใต้ของประเทศไทยที่มีลักษณะการใช้เหล็กแหลมทิ่มแทงส่วนต่างๆ ของร่างกายเช่นกัน

เมื่อเปรียบเทียบเทศกาลนวราตรี ที่วัดพระศรีมหาอุมาเทวี และเทศกาลกินผัก ที่จังหวัดภูเก็ตแล้ว จะเห็นว่าเป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อการแสดงความเคารพต่อเทพที่ตนนับถือ แต่ต่างศาสนา กัน คือ ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ (มหายาน) แต่กลับมีความคล้ายคลึงกันมากใน

ด้านของพิธีกรรมและธรรมเนียมปฏิบัติ โดยเฉพาะเรื่องคนทรงหรือม้าทรง และระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรมทั้งสองพิธีนี้มีระยะเวลา 9 วันเหมือนกัน นอกจากนี้พิธีกินเจประกอบขึ้นเพื่อชำระกายให้บริสุทธิ์ ปราศจากการเบียดเบียนสัตว์ ปรับศีล กาย วาจา ใจ หรือเรียกว่าการถือศีล ส่วนทางศาสนาฮินดู อยู่ในหลักคัมภีร์อายุรเวทในส่วนของยัญกรรม

งานวิจัยนี้จึงได้แสดงการเปรียบเทียบความเหมือนคล้ายและความแตกต่างที่น่าสนใจของพิธีนรารตรีและพิธีกินเจ ทั้งในด้านจุดประสงค์ ลักษณะพิธีกรรม ระยะเวลาการจัดงาน การปฏิบัติกายและใจของผู้ร่วมงาน เป็นต้น อันแสดงให้เห็นว่าแม้ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม ต่างพื้นที่ แต่สามารถมีหลักพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกันได้เป็นอย่างดี

2.5 MAHAMAYA: WOMB OF THE UNIVERSE (Yoganand Sinha, 1995)

งานวิจัยนี้ศึกษาแสดงให้เห็นว่า แม้ในชาติพันธุ์วรรณาของเอเชียใต้ได้สันนิษฐานว่า การเคารพบูชาเทวีศกติจะเหลือเพียงชายขอบของสังคมอินเดีย ซึ่งหมายถึงเทวีศกติและเทวสตรี พระองค์ต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมย่อย (little tradition) ของสังคมฮินดู แต่งานวิจัยนี้ได้ศึกษา ข้อมูลจากกลุ่มชนมาธิล (Mathil) ใน บิฮาร์เหนือ (North Bihar) ประเทศอินเดีย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเทวสตรียังเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหญ่ (great tradition) ของศาสนาฮินดู และเทวสตรียังมีอำนาจเหนือเทพเจ้าของศาสนานี้

สาเหตุที่มีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับบทบาทของเทวสตรีในศาสนาฮินดู เนื่องจากนักมานุษยวิทยาได้ทำให้สัญลักษณ์และพิธีกรรมเกี่ยวกับเทวสตรีเกิดความสับสน ทั้งนี้ในระหว่างที่มีการประกอบพิธีกรรมทูลคาบูชา ซึ่งเป็นพิธีที่สำคัญมากในท้องถิ่นนี้ เทวสตรีได้เผยองค์ในลักษณะทำลายล้าง (เนื่องจากการสำแดงองค์ในบทบาทของพระแม่ทูลคา) อันแสดงถึงอำนาจที่เหนือธรรมชาติ

แต่สำหรับที่นี้ความสามารถในการทำลายของพระเทวสตรีทูลคาเป็นพลังการทำลายล้างที่ตรงกันข้ามกัน เทวสตรีมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับทุกๆ ปัญหา รวมถึงปัญหาส่วนบุคคลและจิตวิญญาณ โดยหมอปิ่นเมือง(เรียกว่า ojhas)ใช้สัญลักษณ์ของเทวสตรีในการรักษาเยียวยาโรคจนสามารถคลี่คลายจากอาการที่วิกฤตได้ ผู้วิจัยเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นบทบาทที่สำคัญที่เทวสตรีทูลคามีต่อกลุ่มชนนี้ ซึ่งมีผลในเชิงจิตวิทยา สอดคล้องกับทฤษฎีของ J. Lacan

งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นบทบาทของพระแม่ทูลคาว่าเป็นเทวสตรีที่สำคัญของกลุ่มชนมาธิล สามารถใช้พลังอำนาจในการช่วยคลี่คลายปัญหาของกลุ่มชนได้ นับเป็นความศรัทธาที่ยังคงอยู่ในสังคมอินเดียอย่างชัดเจน

2.6 FROM THE TEMPLE TO THE WITCH'S COVEN: JOURNEYING WEST WITH KALI MA, FIERCE GODDESS OF TRANSFORMATION A Study of Contemporary Kali

worship in North America: Syncretism, Sacred Relationships, and the Gendered Divine (Nika Kuchuk, 2013)

วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเทพปกรณัมของพระแม่กาลี ทั้งในบริบทวัฒนธรรมตะวันตกและตะวันออก เปรียบเทียบความแตกต่างเพื่อที่จะทำความเข้าใจความเหมาะสมของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีต่อพระแม่กาลีในเรื่องจิตวิญญาณและเทวสตรีนิยม โดยใช้ระเบียบวิธีที่หลากหลาย ทั้งมานุษยวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์ต่างๆ (ethnographic) นำไปใช้ศึกษาที่วัดพระแม่กาลีที่แคลิฟอร์เนีย งานวิจัยนี้มุ่งหมายที่จะเข้าถึงวัฒนธรรมประเพณีร่วมสมัยของการนับถือพระแม่กาลีของชาวตะวันตก เน้นเรื่องของประสบการณ์ที่มีต่อเรื่องนามธรรม, การบูชา, พิธีกรรม, และฝึกปฏิบัติจิต

การกล่าวถึงพระแม่กาลีมักหมายถึงในลักษณะองค์รวม คือเป็นการรวมภาคการสำแดงองค์ของพระแม่ เช่น มหาเทวี เทวี ศักติ เป็นต้น ส่วนสำคัญที่สามารถดึงดูดใจชาวตะวันตกร่วมสมัยได้ ได้แก่ สัญลักษณ์ทางศาสนา/วัฒนธรรม และเรื่องเล่า วิทยานิพนธ์นี้สนับสนุนให้เกิดความเข้าใจพระแม่กาลีในขอบเขตอเมริกาเหนือ เพื่อเป็นกรณีศึกษาเรื่องหนึ่งในด้านศาสนาของวัฒนธรรมตะวันตก

งานวิจัยนี้ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับศักติ, มายา และปรากฏต ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจบทบาทของพระแม่กาลี นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความเป็นหนึ่งเดียวและความหลากหลายซึ่งเป็นแบบแผนของ มหาเทวีอินเดีย เป็นงานวิจัยที่เชื่อมโยงคติความเชื่อของอินเดียกับอเมริกาเหนือ แสดงให้เห็นถึง การนับถือพระแม่อย่างกว้างขวาง ซึ่งสามารถต่อยอดการศึกษาในขอบเขตพื้นที่อื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

ด้านภาษาและวรรณกรรม

2.7 เทวีมาหาคมยะ: การบูชาสรรเสริญเทวีในวรรณคดีสันสกฤต (ศุภมาศ เขยศักดิ์, 2552)

งานวิจัยนี้ศึกษาเกี่ยวกับเทวีมาหาคมยะ ซึ่งเป็นวรรณคดีสันสกฤตที่สำคัญเรื่องหนึ่ง เนื้อหาจากมารกัณเดชยะปุราณะ มีความยาว 700 โศลก มีเนื้อหาสดุดีเทวี เป็นเรื่องราวการต่อสู้ของพระมหาเทวีกับอสูร จำนวน 3 เรื่อง โดยมีเรื่องที่น่ารู้จักเป็นอย่างดี คือ ตำนานพระทศราเทวีสังหารอสูรมหิষะ และยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นวรรณคดีเรื่องแรกที่มีเรื่องราวของมหาเทวีเป็นศูนย์กลางของเรื่อง งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวคิดเรื่องการบูชาสรรเสริญในสังคมอินเดีย ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องเทวีมาหาคมยะในแง่แนวคิด เนื้อเรื่อง ที่มาของเรื่องและการใช้ภาษา วิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลของวรรณคดีเรื่องเทวีมาหาคมยะในสังคมอินเดียในปัจจุบัน

งานวิจัยนี้มีข้อค้นพบว่า การศึกษาแนวคิดเรื่องการบูชาสฤทธิเทวีในสังคมอินเดีย เป็นวัฒนธรรมการบูชาที่พบได้ทั่วไปในวรรณคดีทางศาสนาของอินเดีย วรรณคดีพระเวทเป็นวรรณคดี สันสกฤตเรื่องแรกๆ ที่ปรากฏว่ามีการบูชานับถือเทวี โดยในสมัยนั้นมาจากรูปบุคลาธิษฐานของ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ และมีบทบาทหน้าที่สำคัญในฐานะเป็นผู้ให้พร มุ่งเน้นพรในด้านความ เจริญรุ่งเรือง ทรัพย์สิน และความอุดมสมบูรณ์ ส่วนแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการบูชาเทวี ได้แก่ ความ เชื่อว่าเพศหญิงเป็นผู้ให้กำเนิด เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ทั้งยังมีบทบาทในฐานะเป็น คู่ครองผู้ช่วยเหลือและเสริมบารมีให้แก่เพศชาย

ลักษณะเนื้อหาของคำสรรเสริญในเทวีมาหாதมยะ ได้กล่าวยกย่องพลังอำนาจของ พระมหาเทวี ที่ไม่เพียงแต่ให้พรอันเป็นความสุขทางโลกเท่านั้น แต่พระมหาเทวียังสามารถนำพาให้ ผู้คนหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ นอกจากนี้ในการสรรเสริญเรื่องรูปลักษณะยังให้ความสำคัญ ทั้งรูปลักษณะที่งดงามตามขนบ และรูปลักษณะที่ดูร้าย น่ากลัว อันน่าเกรงขามในลักษณะนักรบผู้ ปกป้องคุ้มครองโลก ในด้านคุณค่าทางวรรณคดี มีลักษณะคำประพันธ์ที่งดงาม มีศิลปะในการใช้ สัมผัสอักษรและคำซ้ำ มีการบรรยายเหตุการณ์วีรกรรมการสู้รบของมหาเทวีอย่างละเอียด ทำให้เกิด รสทางวรรณคดี โดยเฉพาะวีรรส พิภตสรส ภยานกรส และเราทรรส

งานวิจัยนี้ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการบูชาสฤทธิเทวีในวรรณคดี สันสกฤต ในด้านความเป็นมาของความคิดเรื่องเทวี ลักษณะและบทบาทของเทวีในวรรณคดีสันสกฤต สมัยต่างๆ และการแพร่หลายของการบูชาสฤทธิพระมหาเทวี ให้ความรู้เกี่ยวกับเทวีมาหாதมยะ ซึ่งเป็นวรรณคดีสฤทธิพระมหาเทวี โดยกล่าวถึง ที่มา ความหมาย และความสำคัญของวรรณคดี “สโต ตระ” ประวัติความเป็นมา โครงเรื่อง บทบาท ลักษณะ ลักษณะทางวรรณคดีของเทวีมาหாதมยะ ตลอดจนเทวีมาหாதมยะในฐานะวรรณคดีทางศาสนาและพิธีกรรม และเทวีมาหாதมยะในบริบททาง สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม นับเป็นงานวิจัยที่สำคัญเรื่องหนึ่งที่ทำให้มีความสำคัญในการศึกษา วรรณคดีเกี่ยวกับมหาเทวี โดยได้เชื่อมโยงกับข้อมูลที่มาจากศาสนาฮินดูอย่างแท้จริง เป็นงานที่มี คุณค่าทั้งในด้านภาษาวรรณกรรมและสังคมวัฒนธรรมอีกด้วย

2.8 การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง "นางโภควดี" (รวีพิมพ์ สมจิตร์, 2544

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์เอกสารสมุดไทย วรรณกรรมกลอนสวดเรื่องนาง โภควดี ที่พบอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับคติการสร้างโลกตามแนวพื้นบ้าน มีการศึกษา ลักษณะ ฉันทลักษณ์ที่ใช้กาพย์หลายประเภท ได้แก่ กาพย์ยานี กาพย์ฉับบึง กาพย์สุรางคนางค์ ซึ่งเป็น กาพย์ที่นิยมใช้ในวรรณกรรมกลอนสวดโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังพบกาพย์ลำนำ ประเภทอื่นๆ อีก ได้แก่ พิลาป โรทรรตี และชินวร ผลจากการศึกษากลอนสวดเรื่องนางโภควดี ทำให้เชื่อได้ว่า วรรณกรรมกลอนสวด มีหลายฉบับ หลายสำนวน หลายเนื้อเรื่อง ที่แพร่กระจายอยู่ในแถบภาคกลาง

และภาคตะวันออก วรรณกรรมเรื่องนี้ยังสะท้อนคติความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับพระศิวะ (พระอิศวร) และพระศรีมหาอุมาเทวี (นางโศภิตหรืออุมาภักวดี) ในตำนานการสร้างโลกที่เป็นการผสมผสานเรื่องเทพปรณัมทางฮินดู กับพุทธศาสนา และโหราศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยนี้ช่วยสนับสนุนความแพร่หลายในการนับถือพระศรีมหาอุมาเทวีว่ามิได้มีแต่ใน ราชสำนักและชนชั้นสูงเท่านั้นแต่ยังปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านของไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ

ด้านศิลปกรรม

2.9 รายงานการวิจัยเรื่องความเชื่อและรูปแบบงานศิลปกรรมพระศรีอุมาเทวีในประเทศไทย (เนื่ออ่อน ขรัวทองเขียว, 2558)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาต้นกำเนิดและพัฒนาการความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระศรีมหาอุมาเทวี ศึกษาคติความเชื่อและรูปแบบของงานศิลปกรรมที่เกี่ยวกับพระศรีมหาอุมาเทวีในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาความสัมพันธ์ทางศิลปกรรมระหว่างประเทศไทยกับแหล่งอื่นๆ ผ่านรูปเคารพพระศรีมหาอุมาเทวี ผลการศึกษาพบว่า การนับถือพระศรีมหาอุมาเทวีว่าเป็นพระแม่แห่งความอุดมสมบูรณ์มีมาช้านานตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยพระเวทเทพและเทวีต่างๆ ที่เป็นตัวแทนปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น สมัยปลายพระเวทพระศรีมหาอุมาเทวีเริ่มมีความสัมพันธ์กับบุรุษ ซึ่งต่อมาคือพระศิวะ สมัยคุปตะพระนางปารวตี พระแม่ทุรคา และพระแม่กาลิได้รวมคุณสมบัติของเทวีท้องถิ่นไว้ด้วยกัน และยกฐานะขึ้นเป็นชายาหรือศักดิ์ของพระศิวะ พลังศักดิ์ หมายถึง แหล่งเสริมอำนาจที่สำคัญให้แก่พระศิวะ บางพื้นที่ในอินเดียมีการบูชาพระแม่ทุรคา หรือพระแม่กาลิ ซึ่งถือว่าเป็นพระศรีมหาอุมาเทวีในภาคดรูอ์

งานศิลปกรรมที่เกี่ยวกับพระศรีมหาอุมาเทวีในประเทศไทยแบ่งได้เป็น 7 กลุ่ม คือ พระอุมาหรือนางปารวตี พระแม่ทุรคาหรือทุรคามหิษามรตินี พระแม่กาลิ อูมามเหศวร กัลยานสุนทรารา พระอรธนาวิศวร และนางสติ คติความเชื่อและรูปแบบของงานศิลปกรรมมีความใกล้เคียงกับศิลปะเขมรและศิลปะอินเดีย คติความเชื่อที่มีต่อพระศรีมหาอุมาเทวีมีความหลากหลาย นิยมนับถือพระองค์ในฐานะศักดิ์หรือแหล่งกำเนิดพลังของพระศิวะเทพเจ้า ในสมัยสุโขทัย อโยธยา และช่วงต้นรัตนโกสินทร์ชนชั้นนำของไทยนับถือพระศรีมหาอุมาเทวีในฐานะเทพเจ้าในศาสนาฮินดู มีบทบาทในการเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองเมือง เสริมบารมีและสร้างความศักดิ์สิทธิ์

งานวิจัยนี้มีประโยชน์ต่อผู้สนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการค้นคว้าข้อมูลในด้านประวัติความเป็นมาและพัฒนาการความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีมหาอุมาเทวีในอินเดียและไทยเป็นอย่างดี ทำให้เข้าใจภูมิหลังของพระองค์ในแต่ละยุคสมัยได้อย่างชัดเจน

2.10 เทพiturคาในเอเชียอาคเนย์ (พเยาว์ นาคเวก, 2526)

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาถึงคติและรูปแบบเทพiturคาในดินแดนเอเชียอาคเนย์ โดยใช้หลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานทางเอกสาร เดิมทีเทพiturคาได้รับการยกย่องนับถือในกลุ่มชนพื้นเมืองอินเดียก่อนสมัยพระเวท ก่อนที่ชาวอารยันจะเข้ามามีบทบาทในอินเดีย จากนั้นมีการนับถือลัทธิศักติ คือ การบูชามหาเทวีที่เป็นชายาของเทพเจ้า ทำให้เทพiturคาที่มีความสำคัญขึ้น และเป็นภาคหนึ่งของพระศริมหาอุมาเทวี ซึ่งเป็นชายาพระศิวะ เทพiturคาเป็นภาคดุร้ายและเป็นเทพแห่งชัยชนะปรากฏในคัมภีร์มหาภารตะที่กล่าวถึงการขอพรต่อองค์เทพiturคา ก่อนออกรบของพระอรชุน นอกจากนี้เทพiturคายังมีบทบาทในด้านการประทานความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง ความสุข ความแข็งแรงปลอดภัย และความสำเร็จแก่มวลมนุษยย์ ปางที่นิยมมากที่สุด คือ ทุรคามหิษาสุรมรทินี หรือมหิษมรทินีปางปราบอสูรรูปควาย ปางนี้มีความหมายว่า เทพitur คือ ความดี อสูรรูปควาย คือ ความชั่วร้าย ดังนั้นความชั่วร้ายจึงถูกประหารด้วยความดี ด้านรูปแบบเทพiturคานั้น ในอินเดียนิยมทำรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่ 2-18 กร ประเทศในดินแดนเอเชียอาคเนย์บางประเทศได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบจากประเทศอินเดียโดยตรง แต่บางประเทศรับอิทธิพลรูปแบบมาจากประเทศเพื่อนบ้านอีกทอดหนึ่ง

งานวิจัยนี้ทำให้ได้ทราบถึงการส่งอิทธิพลในการนับถือเทพiturคาที่มีความแพร่หลายในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาช้านาน

ด้านปรัชญาและศาสนา

2.11 ศึกษาเรื่องศักติในพุทธตันตระ (ณัฐจิตต์ เลาะห์วีระ, 2550)

ตันตระเป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อการรู้แจ้งธรรมชาติของจิต ทั้งในระดับโลกียะและโลกุตระ ซึ่งเป็นภาวะร่วมกันระหว่างบริสุทธิ์กับศุนยตา การปฏิบัติตามกรอบแห่งตันตระ ก็คือการค้นหาปัญญาที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและ ความหมายของปัญญา ค้นให้พบว่าปรากฏการณ์ทั้งหลายเป็นการแสดงบทบาทของปัญญา ในปรากฏการณ์หนึ่งมีทั้งพลังขั้วลบและขั้วบวก ดีและชั่ว ขาวและดำ อ่อนและแข็ง ซึ่งรวมอยู่ด้วยกัน การที่มนุษย์จะมองเห็นขั้วลบหรือขั้วบวก ดีหรือชั่วได้นั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพและระดับของปัญญา

ผลการศึกษาในงานวิจัยนี้พบว่าพระพุทธศาสนาในทิเบต คือ พัฒนาการขั้นสุดท้ายแห่งพระพุทธศาสนาในอินเดีย ดังนั้น ท่ามกลางกระแสการต่อสู้แข่งขันอย่างรุนแรง ระหว่างพุทธตันตระกับฮินดูตันตระ เพื่อกลยุทธ์ในการดำรงอยู่นั้น ศักติจึงได้ถือกำเนิด และอุบัติขึ้นมาท่ามกลางบริบทของสังคมในยุคนั้น เป็นพลังอำนาจแฝงด้านปัญญา เคียงบ่าเคียงไหล่เคียงคู่กันกับ พระธยานีพุทธะและพระธยานีโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นพลังกรุณาแห่งบุรุษเพศ ทั้งศักติและพระธยานีต่างๆเป็นบุคลากรพื้นฐานทางธรรมะทั้งคู่ สำหรับพัฒนาการแนวคิดจากกรุณาและปัญญานั้น พระธยานีพุทธะและพระธยานีโพธิสัตว์ต่างก็เป็นตัวแทนของพระกรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า ส่วนศักติ คือ ตัวแทนของพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้า ในฮินดูตันตระนั้น เมื่อพระศิวะรวมตัวกับศักติโลกจึงได้บังเกิดขึ้น แต่

ลัทธิพุทธตันตระ เมื่อพระธยานีพุทธะและพระธยานีโพธิสัตว์รวมตัวกับศักดิ์ได้แก่ความกรุณารวมตัวกับปัญญา (ปรัชญา) การตรัสรู้จึงบังเกิดขึ้น เป็นประทีปที่ส่องสว่างทำให้เรารู้เท่าทันโลก และพาตัวเราออกจากสังสารวัฏ สำหรับอิทธิพลของศักดิ์ต่ออนานาประเทศโดยเฉพาะประเทศทิเบตนั้น การปฏิบัติธรรม โดยใช้วิธีค้นหาลหะตัมหา ถือว่าเป็นวิธีการนำไปสู่ตรัสรู้ธรรม แบบรวดเร็วตั้งสายฟ้า แต่ต้องมีพระลามะหรือคุรุ เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาและเป็นผู้ชี้แนะที่สำคัญที่สุด

งานวิจัยนี้มีคุณค่าในการให้ความรู้เกี่ยวกับศักดิ์ในพุทธตันตระ โดยมีการอธิบายเปรียบเทียบกับฮินดูตันตระ ทำให้เกิดความเข้าใจที่กระจ่างชัดยิ่งขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องศักดิ์ ในแง่มุมต่างๆ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาวกของพระศรีมหาอุมาเทวี

1. The Gospel of Sri Ramakrishna (translated into English by Swami Nikhilananda, 2015)

หนังสือ “คำสอนของศรีรามกฤษณะ” นี้ได้กล่าวถึงชีวประวัติ ภูมิหลังและคำสอนของสวามี ศรีรามกฤษณะ สาวกของพระแม่กาลี ผู้มีความเมตตากรุณาอย่างน่าอัศจรรย์ เป็นครูทางจิตวิญญาณ และเป็นผู้ประกาศว่าทุกศาสนามีพระเป็นเจ้าองค์เดียวกัน

การศึกษาข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้ ทำให้เข้าใจเรื่องราวชีวิตของสวามี ศรีรามกฤษณะ โดยมีท่านเอ็ม (M) ลูกศิษย์ของท่านเป็นผู้บันทึกไว้ ทำให้ได้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความภักดีต่อพระแม่กาลี การบำเพ็ญตบะ ประสบการณ์ที่น่าสนใจในการดำเนินชีวิต จนนำไปสู่หลักคำสอนซึ่งต่อมากลายเป็นหลักปรัชญาร่วมสมัยของอินเดียที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

2.2 สวามี วิเวกานันท์: บุคคลต้นแบบเพื่อสันติภาพและความสมานฉันท์ของโลก
Swami Vivekananda: A Role Model for World Peace and Harmony (2552)

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการพิเศษ เรื่อง “สวามี วิเวกานันท์: บุคคลต้นแบบเพื่อสันติภาพและความสมานฉันท์ของโลก” วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2552 ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นการสัมมนาเกี่ยวกับประวัติ คำสอน และคุณูปการของสวามี วิเวกานันท์หรือวิเวกานันท์ หลูกศิษย์เอกของท่านศรีรามกฤษณะ แห่งวัดทักษิณศวาร

การศึกษาเอกสารนี้ทำให้เข้าใจถึงบทบาทของสาวกที่มีต่อสังคมและโลก โดยสวามี วิเวกานันท์ได้ประกาศคำสอนเกี่ยวกับความสมัครสมานกลมเกลียว ท่านเคยกล่าวต่อผู้นำทางศาสนาทั้งหลายว่า “ความศักดิ์สิทธิ์ ความบริสุทธิ์ และความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน มิใช่สิ่งที่สงวนอยู่ เฉพาะแต่ในศาสนจักรของตน ทุกระบบความเชื่อล้วนแล้วแต่ผลิตให้บุรุษและสตรีเป็นผู้มีคุณธรรมสูงส่ง”

งานวิจัยนี้ได้ค้นคว้ารวบรวมเรื่องอาร์คีไทฟ์ไว้เป็นอย่างดี และจากการศึกษาอาร์คีไทฟ์ อวตารของศาสนาพุทธและฮินดู ทำให้เข้าใจถึงความคิดร่วมของมนุษยชาติ แม้ต่างศาสนา ต่างคำสอน แต่มีอาร์คีไทฟ์ที่สอดคล้องคล้ายคลึงกัน ช่วยให้เข้าใจถึงจุดหมายปลายทางของทุกศาสนาและลดความขัดแย้งของศาสนาได้

2. อาร์คีไทฟ์ครูบาอาจารย์ในระบอบประเพณีกรีก ฮินดูและพระพุทธศาสนา (สุกัญญาโสภี ใจกล้า, 2559)

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาอาร์คีไทฟ์ของครูบาอาจารย์ในเทพปกรณัมกรีก 2) เพื่อศึกษาอาร์คีไทฟ์ของครูบาอาจารย์ในศาสนาฮินดู 3) เพื่อศึกษาอาร์คีไทฟ์ของครูบาอาจารย์ในพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษา เรื่องอาร์คีไทฟ์ของครูบาอาจารย์ในเทพปกรณัมกรีก จากมหากาพย์ ดิ ออดิสซีย์ ของโฮเมอร์ เรื่องอาร์คีไทฟ์ของครูบาอาจารย์ในศาสนาฮินดู จากชีวประวัติของท่านบาบaji, ชิวประวัติของท่านลาหิри มหัสยะ, ชิวประวัติของท่านศรียุกเตศวร, ชิวประวัติของท่านปรหมังสา โยคานันทะ จากหนังสืออัตชีวประวัติของโยคี ปรหมังสา โยคานันทะ เรื่องอาร์คีไทฟ์ของครูบาอาจารย์ในพระพุทธศาสนา จากชีวประวัติของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และชีวประวัติของหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน

ผลการศึกษาพบว่า ครูบาอาจารย์ผู้มีบทบาททั้งในการสั่งสอน การพิทักษ์คุ้มครอง การทดสอบ การมอบของขวัญของวิเศษ การคลี่คลายปมทางจิตและการเป็นศาสตพยากรณันั้น เป็นผู้ที่แสดงความรู้อันเป็นปรมัตถสัจจะจากเบื้องบนมาสู่โลกมนุษย์ และสิ่งสำคัญที่สุด คือ การส่งต่อแนวทางการปฏิบัติเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต ซึ่งเป็นการแทงทะลุโลกียวิสัยสู่โลกุตตรวิสัย

หลังจากรับทอดความรู้หรือสัจจธรรมอันเป็นต้นแบบมาจากเบื้องบน ครูบาอาจารย์จะปฏิบัติตามแนวทางนั้นจนเห็นผลเป็นที่ประจักษ์ก่อน แล้วจึงทรงสอนให้ศิษย์ปฏิบัติตามแนวทางนั้น ครูบาอาจารย์ทุกท่านสอนด้วยชีวิตของตนเอง ชีวิตของท่านคือแบบอย่าง หรือ อาร์คีไทฟ์นั่นเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งมาจากเบื้องบน และสืบทอดกันมาเป็นแบบฉบับ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยยังไม่มี การศึกษาข้อมูลของพระศรีมหาอุมาเทวีในมุมมองของอาร์คีไทฟ์ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอาร์คีไทฟ์ความรักและความภักดีจากพระนามและเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี รวมทั้งคุณลักษณะพิเศษที่หลากหลายของพระศรีมหาอุมาเทวี เพื่อที่จะได้เห็นถึงความคิดร่วมของมนุษย์ที่ได้สืบทอดต่อกันมาหลายยุคสมัย

บทที่ 3

เทพปรกณ์ของพระศรีมหาอุมาเทวี: การสำแดงรูปและพลังแห่งศักดิ์

O Goddess who resides in all creatures in the form of activity, Hail to thee, hail to thee, all hail to thee! (Vanamali, 2008, p.145)

พระศรีมหาอุมาเทวีผู้ซึ่งอยู่ในสรรพชีวิตทั้งหมด ในรูปแบบของกิจกรรม, ข้าพระองค์ขอสดุดีพระองค์!

ตามคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มหาเทพและเทพเจ้าที่หลากหลายนั้น แท้จริงแล้ว คือ ปรมาตมอันที่เป็นหนึ่งเดียว เป็นต้นแบบของสรรพสิ่งและสรรพชีวิตทั้งปวง ดังข้อความที่ปรากฏในจารึกปราสาทบันทายศรีได้กล่าวถึงพระศิวะไว้ว่า “พระองค์ทรงเป็นเอกและเป็นต้นเค้าอันสูงสุดในวิทยาการทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น พระองค์ทรงปรากฏอยู่ในเราแต่ละคนดุจดวงจันทร์ในน้ำทุกแห่งฉะนั้น” (สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, 2547, น.57)

พระศิวะและพระศรีมหาอุมาเทวีทรงเป็นพระผู้เป็นเจ้าของโลก สอดคล้องกับหลักปรัชญาอมตะที่กล่าวว่า พระผู้เป็นเจ้าของหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งทั้งปวง อยู่ในตัวเราและเป็นทิพภาวะเบื้องบน ดังข้อความที่ว่า

“นั่นคือเธอ”: “จงดูแต่เพียงพระผู้หนึ่งเดียวในสรรพสิ่งทั้งปวง” – พระผู้เป็นเจ้าของภายในและพระผู้เป็นเจ้าของภายนอก มีหนทางหนึ่งสู่ความเป็นจริงในจิตวิญญาณและทางทะเลจิตวิญญาณ และมีหนทางหนึ่งสู่ความเป็นจริงในโลกและทางทะเลโลก ยังสงสัยอยู่ว่าถ้าเราเดินทางโดยใช้หนทางใดหนทางหนึ่งในระหว่างทั้งสอง โดยกันหนทางอื่นออกไปนั้น จะนำเราไปสู่เป้าหมายสูงสุดได้หรือไม่ ส่วนหนทางที่สามซึ่งดีที่สุดและยากเย็นที่สุดเป็นหนทางสำหรับนำไปสู่ภพภูมิที่มอันเป็นทิพในตัวผู้เห็นกับสิ่งที่ถูกเห็นในเวลาเดียวกัน

(แอลดัส ฮักสลีย์, 2556, น.122 - 123)

เทพเจ้าของโลกเป็นต้นแบบของสรรพชีวิต และทุกชีวิตเป็นสาระของพระผู้เป็นเจ้าของ นับว่าเป็นชีวิตเดียวกัน พลังเดียวกัน เป็นหนึ่งเดียวกัน หากยังตั้งมั่นในพระเจ้าทุกอย่างก็เป็นนิรันดร ดังที่แอลดัส ฮักสลีย์ (2556, หน้า123) ได้ยกข้อความของซุโซ (Suso) มาเสริมว่า

สัตว์ทั้งปวงดำรงอยู่อย่างเป็นนิรันดรในสภาวะอันเป็นทิพ ดังในต้นแบบของมัน トラバ
ไตที่มันยังปฏิบัติตนตามขนบของความคิดอันเป็นทิพ ก่อนการรังสฤษฎ์ทุกชีวิตเป็นหนึ่ง
เดียวกับสภาวะของพระผู้เป็นเจ้า (พระผู้เป็นเจ้าทรงรังสฤษฎ์ให้เข้าไปสู่กาลละ สิ่งที่ได้เคยอยู่
และกำลังดำรงอยู่ในนิรันดร) ในนิรันดรทุกชีวิตคือพระผู้เป็นเจ้าในพระผู้เป็นเจ้า ... トラバ
เท่าที่มันยังอยู่ในพระผู้เป็นเจ้า มันคือชีวิตเดียวกัน สภาวะเดียวกัน พลังเดียวกัน
หนึ่งเดียวกัน และไม่มีอะไรน้อยกว่ากัน

จากสารสภาวะของพระศรีมหาอุมาเทวี ได้เกิดเทพปรณัมของพระแม่เป็นจำนวนมาก แสดง
ถึงเรื่องราว และเหตุการณ์ต่างๆ ในบรรพกาล และแสดงให้เห็นถึงพละนาฏภาพอันสามารถเข้าถึงผู้คนได้
อย่างหลากหลายลึกซึ้ง ในบทนี้จึงได้มีการนำเสนอข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การสำแดงรูปของพระศรีมหาอุมาเทวี
  - 1.1 ความหลากหลายของพระนาม
  - 1.2 ความหลากหลายของการสำแดงรูป
  - 1.3 ความหลากหลายขององค์ประกอบการสำแดงรูป
2. ความรู้เกี่ยวกับ “ศักติ”
  - 2.1 ความหมายและความสำคัญของศักติ
  - 2.2 ความแพร่หลายเรื่องศักติในสังคมไทย

การสำแดงรูปของพระศรีมหาอุมาเทวี

1. ความหลากหลายของพระนาม

พระศรีมหาอุมาเทวีมีพระนามเป็นจำนวนมาก บ้างขึ้นอยู่กับเทพปรณัมเพื่อบอกชาติ
กำเนิด เช่น ปารวตี เทวีแห่งขุนเขา (ธิดาของท้าวหิมวัต) บ้างกล่าวว่าพระศรีมหาอุมาเทวีมี 108
พระนาม เรียกต่างกันในแต่ละสถานที่ เช่น พระแม่ไวศาลกษี (ณ แคว้นกาสิ), พระแม่ลลิตา (ณ
แคว้นปรยาต), พระแม่กมุทา (ณ ทะเลสาบมานัส), พระแม่ชลปรียา (ณ ลึงคสถาน), พระแม่กุมารี (ณ
เมืองมายาปุรี) เป็นต้น

การบูชาสรรเสริญเทวีในเรื่อง “เทวีมหาตมยะ” ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงวีรกรรมของพระ
แม่ทุรคาในการปราบอสูร ในเรื่องนี้มีการกล่าวถึงพระนามของพระมหาเทวีที่หลากหลาย ดังที่ ศุภ
มาศ เซยศักดิ์ (2552, น.119 – 120) ได้กล่าวถึงพระนามหรือฉายานามดังตัวอย่างต่อไปนี้

กาดยายนี (kātyāyanī)	หมายถึง พระเทวีผู้มาจากตระกูลกาดยายนะ
กาสิ (kāṣī)	หมายถึง พระเทวีผู้มีวรกายสีดำ
เกามารี (kaumāri)	หมายถึง เทสี หรือศักติ พลังที่มาจากสกันทมูมาร

เคารี (Gaurī)	หมายถึง พระเทวีผู้สว่างไสว มักรู้จักว่าเป็นชยายาของพระศิวะ
จันทิกา (Caṇḍikā)	หมายถึง พระเทวีผู้ดุร้าย
จามุณฑา (cāmuṇḍā)	หมายถึง พระเทวีผู้สังหารอสูรจันตะ และมุนตะใช้เรียก พระกาลีเทวี
ทุงคา (Durgā)	หมายถึง พระเทวีผู้เข้าถึงยาก, พระเทวีผู้ขจัดอุปสรรค
นิตยา (Nityā)	หมายถึง พระเทวีผู้เป็นนิรันดร์
ภัทรกาลี (Bhadrakālī)	หมายถึง พระเทวีผู้ศักดิ์สิทธิ์ผู้มีพระวรกายสีดำ
มหามายา (Mahāmāyā)	หมายถึง พระเทวีผู้เป็นภาพลวงตาอันยิ่งใหญ่
มเหศวรี (Māheśvarī)	หมายถึง เทวี หรือศักดิ์ พลังที่มาจากพระมเหศวร (พระศิวะ)
อัมพิกา (Ambikā)	หมายถึง มารดา

มีผู้กล่าวถึงความยิ่งใหญ่และความหลากหลายของพระนามไว้จำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากพระศรีมหาอุมาเทวีเป็นชยายาหรือศักดิ์ผู้เสริมอำนาจให้แก่พระศิวะโดยตรง เมื่อพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุดของโลก พระแม่อุมาเทวีจึงเปรียบเสมือน “มารดาของโลก” ทรงมีหลายบุคลิกหลายรูปลักษณ์ ทรงสำแดงพละานุภาพให้เป็นที่ประจักษ์ ทำให้มีพระนามที่ผู้คนกล่าวขานอย่างหลากหลาย ดังที่ ประยูร อุลุชาฎะ (2530, น.79) ได้กล่าวว่า

“เทวี” เป็นมารดาโลกด้วย ในฐานะเป็นชยายาของพระศิวะ และเป็นธิดาของท้าวหิมวัต เจ้าแห่งภูเขาคิมาลัย นามของท้าวเธอมีจำนวนมากเท่ากับพระสวามี เช่น อุมา (แสงสว่าง ความงามแบบหนึ่ง), การี (สีเหลืองและสีประกาย), ปารพตี ผู้อยู่ภูเขาคิมาดี, ภาวนี, กาลี, ศยาม (ดำ), จันทิและจันทิกา ผู้ดุร้าย, ไภยราวี (ผู้นำสะพรึงกลัว), วินธยา วาสินี (ผู้อาศัยอยู่ยังเขาวินธัย) ซึ่งมีผู้นับถือยังเทวสถานทีมน้ำคองค้ำใกล้เมืองมาเปอร์ กล่าวได้ว่าเลือดที่นำบูชาชัย ณ ที่นั้นไม่เคยแห้งเหือด), มหามายา (คือเจ้าแห่งการหลอกลวง)

นาม จันทิ มาหาทมายาเป็นการเฉลิมชัยขณะที่พระนางมีต่ออสูร ทศบุชา(มีสิบกร), สิงหาวาหิณี ผู้ขับขี่สิงโต, มหิงษา – มารดินี (ผู้ฆ่ามหิงษา), ชากัด - ชาตรี ผู้อุปถัมภ์โลก, มุกต – เกษี ดารา (ดวงดาว), พระนางฆ่า สัมภา, ชินนา, มัสตกา, ภควาตี, อีสานี, อีสวารี, กาลานจารี, กปาลินี, เกวษคี, มเหศวรี, มฤทา, มฤธานี, รุทธานี, สาวานี, ศิวา, ไตรยัมภักคี, ศิริชา (ผู้เกิดจากภูเขาคิมาดี), กุจา ทักษชา (เกิดจากทักษชะ), กัลยา (ผู้บริสุทธิ์), กัลยา กุมารี (สาวพรหมจารี), อัมพิกา (ผู้เป็นแม่), อวรา (ผู้กระช่มกระชวย), อนันตะและนิตยา (ชั่วกาลนาน), อรยา (ผู้หมุนกลับ), วิชยา (ผู้มีชัย), ฤทธิ (ผู้บังคับ), สตี (ผู้บริบูรณ์ด้วยความดี), ทักษิณา (ผู้

นับถือขวา), พิงคา (มีด), ภูมรี (ผึ้ง), โคทารี (เปลือย), กรรณโมติ (ตุ้มหูประดับมุก), ปัทมลักษณ์นา (ทำให้เด่นด้วยดอกบัว), สิงหรัถตี (ผู้ขับขึ้นบนสิงโต) ฯลฯ

จากพระนามข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในการสำแดงองค์ เพื่อปฏิบัติภารกิจต่างๆ หลากรูปแบบ เป็นตัวแทนของความเข้มแข็ง ความกล้าหาญและชัยชนะ แม้จะเป็นพระองค์เดียวแต่สามารถแสดงพระองค์ได้หลายลักษณะ ดังที่ คัมภีร์ปุราณะได้กล่าวถึงเทพเจ้าว่า “แม้จะเป็นพระองค์เดียว แต่ก็ได้ส่องแสงออกไปภายใต้รูปร่างต่างๆ เช่นเดียวกับแสงอาทิตย์” (สุภัทรทิศติศกุล, หม่อมเจ้า, 2547, น.59)

พระอุมา หรือนัยหนึ่งเรียกปารวตี บรรพดี และพระมหาเทวี บางแห่งเรียก เหมวดี ชคันมาตา ทูรคา (ผู้เข้าถึงมิได้) กาลี และ ศยามา (ดำ) จันทีหรือ จันทิกา (ตุ) ไกรวี (นำกล้วย) แต่นามทั้งหมดนี้ก็เปรียบนามของพระอุมาองค์เดียว เป็นมเหสีพระอิศวร และเป็นธิดาพระหิมวัต (เขาหิมาลัย) กับนางเมนาหรือเมนกา

(พระยาสังฆาภิรมย์, 2556, น.92)

นอกจากนี้ พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์ (2523, น.262 – 263) ได้กล่าวถึงพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีว่ามีมากถึง 24 พระนาม โดยมีทั้งภาคทั้งดงามและภาคที่ดูร้าย ดังนี้

พระนางอุมานี้ตามตำนานกล่าวว่ามีพระนามมากมายถึง 24 พระนามทั้งปางกำเนิดที่ดีและปางดูร้ายน่าสะพรึงกลัว นามที่สำคัญก็มีเฮมาวตี, ปารพตี, อารยา, ทักษาญานี, สตี 5 พระนามนี้แสดงถึงกำเนิดของพระนางจากขุนเขาหิมาลัย ส่วนพระนามอื่นๆ ก็มีเช่น ภาวนี, รุทราณี, มฤทานี, เการี แสดงสัญลักษณ์ว่าพระนางเป็นมเหสีของพระอิศวร ส่วนพระนามของพระแม่เจ้าองค์นี้ที่แสดงว่ากำเนิดมาในปางดูร้ายน่าสะพรึงกลัวก็คือ กัลยาญานี, ทูรคา, จันทริกา, อัมพิกา, กาลี มหากาลี, ปางดูร้ายเหล่านี้ ชาวฮินดูเคารพนับถือและเกรงกลัวมากถือว่าศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจในการทำลายสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง

อย่างไรก็ตามโดยความนิยมและความเชื่อถือของชาวฮินดูโดยทั่วไปแล้ว พระนางอุมานี้จากตำนานนิยายปรัมปรากล่าวว่าแบ่งภาคออกเป็น 3 ภาค คือ ภาคที่ 1 เป็นภาคใจดีเมตตากรุณา เรียกนามว่าอุมา หรือเทวีหรือมหาเทวี มีรูปเป็นนางงามมี 4 กร อีกภาคหนึ่งเป็นภาคดูร้ายน่ากลัวเรียกว่า ภาคพระนาง หรือเจ้าแม่กาลี (Kali) หรือกาลิกา มีรูปกายอ้วนล่ำ ผิวดำ นัยน์ตาดูโปรดเสวยเลือดและเห็นภาพสยดสยอง ภาคนี้ชาวฮินดูนับถือบูชาและเกรงกลัวมาก อีกภาคหนึ่งเป็นภาคดูร้าย ปางทำลายเหมือนกัน เรียกชื่อว่าทูรคา

(Durga) ในจำนวนภาคกำเนิดทั้ง 2 ภาค ทั้งดีและชั่วร้ายของพระนางอุมานั้น ชาวฮินดูเกรงกลัวและนับถือบูชาภาคที่เป็นกาลิฑูรคามากที่สุด

ความนิยมนับถือพระแม่ของคนไทย นิยมนับถือพระศรีมหาอูมาเทวีในภาคที่ใจดีมีเมตตามากกว่าภาคที่ชั่วร้ายอย่างพระแม่กาลิ คนไทยบางส่วนอาจคิดว่าคำว่า “กาลิ” มีความหมายในเชิงลบ แตกต่างจากคติความเชื่อของคนอินเดียที่ได้คิดว่าพระแม่กาลิมีความหมายในเชิงลบหรือเข้าทำนองชั่วร้าย ดังที่ กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย (2547, น.313) ได้กล่าวว่า

ชายาของพระศิวะมีลักษณะเด่นอยู่สองประการ ประการแรกได้แก่ลักษณะที่ละมุนละไม ในลักษณะนี้ ชายาของพระศิวะมีนามว่าอูมา หรือเคารี ประการที่สองได้แก่ลักษณะที่ชั่วร้าย ซึ่งในลักษณะนี้มีชื่อว่า กาลิบ้าง จามุณทีบ้าง หรือเทวีบ้าง ในลักษณะประการที่สองนี้เอง ที่ชายาของพระศิวะมีบทบาทค่อนข้างโดดเด่นเต็มมาก คำว่า “เจ้าแม่กาลิ” หรือ “นางกาลิ” หรือแม้แต่ “ตัวกาลิ” ซึ่งมีใช้อยู่บ่อยๆ ในภาษาไทยเรา ก็มาจากพระนามของพระศิวะในลักษณะที่ชั่วร้ายเช่นนี้ด้วยประการหนึ่ง แต่ในอินเดีย คำว่า “กาลิ” มิได้มีความหมายไปในทำนอง “ชั่วร้าย” อย่างในภาษาไทยเลย คงมีแต่ความหมายที่เป็น “เจ้าแม่” หรือมีสีดำเท่านั้น แม้ในความรู้สึกของผู้ที่ได้ยินได้ฟังทุกๆ ไป คำว่า “กาลิ” ก็มีความหมายเฉพาะที่เป็นมงคล กล่าวคือ เป็นเจ้าแม่ผู้อวตารมาเกิดเพื่อปราบอสูรและยักษ์มารทั้งหลาย อันเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้าย และที่ว่าชั่วร้ายก็ชั่วร้ายต่อเฉพาะผู้ที่ประกอบกรรมทำชั่วเท่านั้น

ความหลากหลายของพระนามนั้น มีการสื่อความหมายถึงพระศรีมหาอูมาเทวีหลากหลายแง่มุม ทั้งในด้านชาติกำเนิด เช่น ปารวตี, บรรพตี(เทวีแห่งขุนเขา ผู้เป็นบุตรของท้าวหิมวัต) การสะท้อนลักษณะเด่นบางประการ ในด้านรูปลักษณ์ภายนอก เช่น กาลิ (ผู้มีวรกายสีดำ), สิงหรัตติ (ผู้ขี่สิงโต) ด้านบุคลิกลักษณะ เช่น จันฉิกา (เทวีผู้ชั่วร้าย), ฑูรคา (ผู้เข้าถึงยาก) ด้านบทบาทหน้าที่ เช่น บทบาทหน้าที่ของมารดา มาตฤ, มาตา, อัมพา, อัมพิกา (มารดา) บทบาทหน้าที่ของการปราบอสูร เช่น จามุณฑา (พระเทวีผู้สังหารอสูรจันชะ และมุณฑะ) เป็นต้น

จากข้อมูลพระนามพระศรีมหาอูมาเทวีที่ยกมาแสดงข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเรื่องพระนามของพระแม่ มีนักวิชาการและผู้รู้ได้กล่าวถึงอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้อาจมีการใช้เกณฑ์หรือใช้ตำราในการอ้างอิงจำนวนพระนามที่แตกต่างกันไป แต่ในความหลากหลายของพระนาม ล้วนสื่อถึงปรมาตมอันสูงสุดเพียงหนึ่งเดียวอันมีพลังแผ่ไพศาล ที่สามารถเข้าถึงได้ด้วยพลังแห่งความดีและความศรัทธา

2. ความหลากหลายของการสำแดงรูป

ประเทศอินเดียมีพื้นฐานเรื่องของศาสนาและเทพเจ้าที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่ายิ่ง เทพปกรณัมจำนวนมากได้ถูกเล่าขานสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย และยังคงมีคุณค่าทางจิตวิญญาณของผู้ที่นับถือศรัทธาไม่เสื่อมคลาย เทพปกรณัมหรือที่หลายคนอาจเรียกว่าเทพนิยายนั้นไม่ใช่เพียงเครื่องประดับประดาเพื่อให้เกิดสีสันเท่านั้น แต่เทพปกรณัมทำให้เข้าใจและเข้าถึงสาระในการดำรงชีวิตที่เบื้องบนประสงคิให้สรรพชีวิตได้เรียนรู้อย่างชัดเจน

...เทพนิยายซึ่งมีแหล่งที่มาจากลัทธิความเชื่อถือต่างๆ นานา เป็นต้นว่า ลัทธิบูชางู (หรือที่เรียกว่า นาค) ลัทธิบูชาดวงดาว ลัทธิบูชาเทวดาประจำต้นไม้ หรือรุกขเทวดา หรือ พฤษภเทวดา ลัทธิบูชาเทวดาประจำหมู่บ้าน ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นการช่วยเพิ่มพูนคุณทรัพย์แห่งเทพนิยายของอินเดีย ให้มีปริมาณและสีสันน่าทึ่งและสดับตรับฟังมากยิ่งขึ้น ชาวอินเดียกล่าวกันว่า ศาสนานั้นมีปรัชญาเป็นพื้นฐาน มีพิธีกรรมเป็นโครงสร้างเบื้องบน และมีเทพนิยายเป็นเครื่องประดับประดาอยู่โดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของศาสนาฮินดูนั้น เทพนิยายมิใช่เป็นแต่เพียงเครื่องประดับประดาเท่านั้น หากยังเป็นส่วนประกอบอันจำเป็นที่จะขาดเสียมิได้อีกด้วย เทพนิยายเป็นทั้งกำลังและความอ่อนแอของศาสนาฮินดู ที่ว่าเป็นกำลังก็เพราะเทพนิยายเป็นสัญลักษณ์แห่งความมีน้ำใจกว้าง พร้อมเสมอที่จะรับนับถือความเชื่อถือของผู้อื่นไว้เป็นของตนเอง เป็นสัญลักษณ์แห่งสมรรถภาพในการผสมกลมกลืนและสร้างสรรค์ให้สูงส่ง ส่วนที่ว่าเป็นความอ่อนแอด้วยนั้น ก็เพราะว่า ในท่ามกลางความรุ่มรวยทางเทพนิยายเช่นนี้ เจตนารมณ์หรือวิญญาณอันแท้จริงของศาสนาฮินดู มักจะถูกบดบังให้เลือนรางจางหายไปเสียมีใช้น้อยเลย

(กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, 2547, น.315)

พระศรีมหาอุมาเทวีมีเทพปกรณัมที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย ทั้งบทบาทของศักติ บทบาทของมารดา บทบาทในการพิทักษ์ความดี บทบาทในการปกป้องคุ้มครองโลก เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความทรงพลังที่ยิ่งใหญ่ เปี่ยมด้วยความรักความเมตตา และถึงพร้อมด้วยความเก่งกล้าสามารถเป็นอย่างยิ่ง ทำให้มีการสำแดงรูปที่หลากหลายสอดคล้องกับแต่ละเหตุการณ์ในเทพปกรณัมแต่ละเรื่อง ในที่นี้ขอยกตัวอย่างเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีบางเรื่อง ดังนี้

2.1 พระแม่ศักติ: มหาเทวีผู้งดงาม ภัคติและเสียดสละ

พระแม่ศักติ (ภาคพระแม่ทุรคาทรงสิงห์) ยินดีที่จะแบ่งภาคมาเกิด พระแม่ศักติได้กำเนิดเป็นบุตรีของท้าวทักษะประชาบดีกับนางวิริณี มีพระนามว่า “สตี” พระพรหมได้แนะนำให้พระแม่สตีเมื่อครั้งยังเยาว์ว่าผู้ที่เหมาะสมจะเป็นคู่ครองของพระนาง คือ มหาเทพ ผู้มีพระนามว่า “พระ

คิระ” พระแม่สตีเติบโตโดยมีอุปนิสัยแตกต่างจากพี่สาวคนอื่น พระแม่สตีมักเดินทางเพียงลำพังเข้าไปในป่า ร้องเพลงและวาดรูปเจ้าแห่งไกรลาสซึ่งคือ พระคิระนั่นเอง

ในช่วงวัยแรกรุ่นพระแม่สตีบำเพ็ญเพียรอย่างเคร่งครัดเพื่อถวายแด่พระคิระ พระทักษะประชาบดีไม่เห็นด้วยที่บุตรจะรักและเป็นคู่ครองของพระคิระ เนื่องจากพระคิระเป็นชายประหลาด ไม่อยู่ในกฎเกณฑ์เหมือนผู้คนทั่วไป ไข้ไข้ของศพทาดัว ผมยาว ประดับประดาด้วยกระดูกศพ ไม่ควรคู่กับพระแม่สตีอย่างยิ่ง แต่พระแม่สตีก็ไม่เชื่อฟัง ยังคงบำเพ็ญเพียรต่อไปอีกหลายเดือน จนร่างกายซูบผอม วันหนึ่งฤๅษีได้มาเห็นพระแม่สตีที่มีร่างกายซูบผอม แต่ผิวพรรณมีความงามเป็นพิเศษ จึงรู้ว่าพระแม่สตีได้บำเพ็ญเพียรจนถึงขั้นสูงแล้ว ฤๅษีได้ไปขอให้พระวิษณุช่วยทูลขอให้พระคิระยอมรับพระแม่สตีเป็นชายา พระวิษณุและเหล่าเทพจึงได้ไปขอร้องพระคิระ แต่พระคิระปฏิเสธเนื่องจากทรงเป็นโยคีที่ไม่ประสงค์ที่จะมีคู่ครอง เหล่าเทพได้ขอให้พระคิระทบทวนอีกครั้ง พระคิระจึงตอบว่าถ้าเหล่าเทพสามารถหาผู้หญิงที่สามารถใช้ชีวิตตามพระประสงค์ของพระคิระได้ พระองค์จะยอมเป็นคู่ครองด้วย กล่าวคือ เมื่อพระคิระเป็นโยคี เธอผู้นั้นต้องเป็นโยคินี เมื่อพระองค์เข้าฌานสมาธิ เธอคนนั้นจะต้องไม่เข้าใกล้พระองค์

พระพรหมได้กล่าวด้วยความยินดีว่ามีสตรีนางหนึ่งที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ นั่นคือ บุตรีของพระทักษะประชาบดี พระนางชื่อ “สตี” พระนางเป็นการแบ่งภาคขององค์มหาเทวีศักดิ์ ผู้มีการสำแดงรูปที่หลากหลายเพื่อที่จะทำให้โลกเป็นสุข พระคิระได้ฟังดังนั้นจึงแปลกใจ และยอมที่จะพบพระแม่สตี พระแม่สตีรวบรวมการบูชาพระคิระตลอดหนึ่งปี พระนางนั่งอยู่ในป่าที่ป่ากลางแห่งสมาธิถึงพระคิระ ทันใดนั้นร่างกายพระนางสั่นสะท้าน จิตใจกำลังปั่นป่วน มีบางอย่างกำลังรบกวนสมาธิของพระนาง เมื่อพระนางลืมตาขึ้นมาจึงได้เห็นมหาเทพผู้ที่พระนางรักได้ยืนอยู่ตรงหน้า พระคิระปรากฏพระวรกายขึ้นด้วยรูปลักษณะที่มี 5 พระเศียร 3 พระเนตร มีพระจันทร์เสี้ยวประดับมวยผม พระองค์ทรงถือตรีศูลและบัณเฑาะว์ มีงูพันอยู่รอบพระศอก มีเถาพายุอยู่บนผิว พระคิระให้พระแม่สตีเลือกพรอันประเสริฐตามประสงค์ พระองค์ประสงค์จะได้ยินความประสงค์ของพระนางด้วยพระองค์เอง พระแม่สตีเขินอาย จึงกระซิบบอกว่าประสงค์ว่าต้องการจะเป็นคู่ครองของพระคิระ พระคิระตอบว่าพระแม่สตีจะได้รับพรนั้น พระองค์จะพาพระนางไปครองคู่ที่เขาไกรลาสเลยก็ยอมได้ แต่บิดาของพระนางคงจะไม่เห็นชอบ พระแม่สตีจึงขอให้พระคิระไปพบบิดาของพระนางและจัดพิธีวิวาห์ที่เหมาะสมถูกต้องตามประเพณี

พระทักษะประชาบดีได้ฟังพิจารณาพระคิระและบุตรีของตน พระคิระแต่งกายไม่คู่ควร ส่วนบุตรีช่างแตกต่างจากเดิมเป็นอย่างมาก การบำเพ็ญเพียรทรมานร่างกายเป็นเวลานานปีทำให้ผิวพรรณของพระนางกลายเป็นสีดำคล้ำ แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สกปรกและฉีกขาด แต่ดวงตาของพระนางสดใสและฉายแววแห่งความสุข พระนางดูรักและบูชามหาเทพ โดยไม่คำนึงถึงความโกรธเคืองของบิดา

พระทักษะประชาบดีกล่าวต่อว่าพระศิวะที่พยายามจะคว้าโอกาสพรากบุตรีไปจากตน ตนจะไม่ยอมให้บุตรีตกอยู่ในสภาพที่เคราะห์ร้าย พระแม่สตีพยายามอ้อนวอนบิดาว่านี่คือชายเพียงหนึ่งเดียวที่พระนางรัก พระทักษะประชาบดีบอกว่าถ้าบุตรีของตนจะวิวาห์โดยปราศจากความยินยอมและปราศจากการอวยพรจากบิดา ต้องรับสภาพที่จะเดินทางอย่างไร้จุดหมายเป็นบุคคลที่สังคมไม่ยอมรับ พระศิวะและพระแม่สตีเดินทางสู่เขาไกรลาสท่ามกลางความเยือกเย็น บริเวณเขตยอดเขาเต็มไปด้วยสัตว์ป่าและฝูงภูตผี (goblins) พระศิวะได้ทดสอบการตัดสินใจของพระนางเป็นครั้งแรกโดยการขำเลียงดูพระนางว่าจะหวั่นไหวความสะดวกสบายหรือไม่ จะสามารถตรากตรำได้มากน้อยเพียงใด แต่พระนางก็สามารถติดตามพระศิวะได้

การโอบกอดของพระแม่สตีและพระศิวะเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นหนึ่งเดียวกันของปุรุષะและประกฤติ พระแม่สตีทำให้พระศิวะได้สำแดงบทบาทในด้านโลกวิสัย ความสมดุลแห่งโลกจึงเกิดขึ้น เมื่อพระศิวะและพระแม่สตีรวมเป็นหนึ่งเดียวแล้วพระแม่สตีจึงมีบทบาทเป็น “พระแม่” ของโลก พระแม่สตีมิได้มุ่งที่จะฝึกฝนจิตเพื่อความมีอิสรภาพ ความภักดี (devotion) ของพระแม่ที่มีต่อพระศิวะ พระศิวะคือความมีอิสรภาพ สิ่งที่พระแม่ปรารถนาคือ “ความรู้” การสนทนาระหว่างพระแม่สตีและพระศิวะได้เป็นรากฐานของความรู้อันศักดิ์สิทธิ์ในปรัชญาของศาสนาฮินดู ทั้งพระศิวะและพระแม่สตีเป็นพรหมันสูงสุด ผู้ซึ่งเป็นความรู้ทั้งมวลและเป็นนิรันดร์ สาระในบทสนทนานั้นเพื่อช่วยมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดหรือวัฏสงสาร

ครั้งหนึ่งพระทักษะประชาบดีต้องการจัดพิธียัญกรรม ในพิธีนี้มีการเชิญเหล่าเทพต่างๆ และบุตรเขยของพระทักษะประชาบดีเข้าร่วมในพิธีกรรมนี้ทุกองค์ ผู้ได้รับคำเชิญทั้งหมดกำลังเดินทางไปเข้าร่วมพิธีสำคัญนี้ ยกเว้นพระศิวะเพียงพระองค์เดียว ที่ไม่ได้รับเชิญเข้าร่วมในการนี้ด้วย เมื่อพระแม่สตีทราบข่าวจึงสอบถามพระศิวะ พระศิวะทรงอธิบายให้พระแม่สตีเข้าใจว่าพระทักษะประชาบดีไม่ชอบพระองค์ การจัดงานนี้เพื่อเป็นการแสดงเจตนาว่าตั้งใจจะไม่เชิญพระองค์เข้าร่วมพิธี พระแม่สตียังไม่เข้าใจบิดา และคิดว่าตนเป็นบุตรี แม้บิดาไม่เชิญก็สามารถเข้าร่วมได้ จึงขออนุญาตพระศิวะกลับไปร่วมงานดังกล่าว พระศิวะมีอาจทัดทานแต่ได้ทรงเตือนว่าการเดินทางไปคราวนี้ไม่เป็นผลดีต่อพระแม่สตีเลย

เมื่อพระแม่สตีไปถึงพิธี พระแม่พยายามถามบิดาถึงเหตุผลที่ไม่เชิญพระศิวะเข้าร่วมพิธี พระทักษะประชาบดีได้ต่อว่าและดูหมิ่นพระศิวะ พระแม่สตีไม่สามารถทนให้บิดากล่าวถึงพระศิวะในทางเสียหายได้ พระแม่สตีผู้จงรักภักดีต่อพระศิวะผู้เป็นสวามีอย่างยิ่งจึงขอสละร่างกายของพระนาง ที่กำเนิดจากพระทักษะประชาบดีผู้ที่เปี่ยมด้วยความเกลียดชังพระศิวะ การพลีชีพของพระแม่สตีนี้เพื่อรักษาพระเกียรติของพระศิวะผู้เป็นสวามี สีผิวของพระแม่สตีจากสีปกติ เริ่มเปลี่ยนเป็นเข้มขึ้นและเข้มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เสมือนคลุมด้วยเสื้อคลุมสีดำ ดวงตาของพระแม่สตี

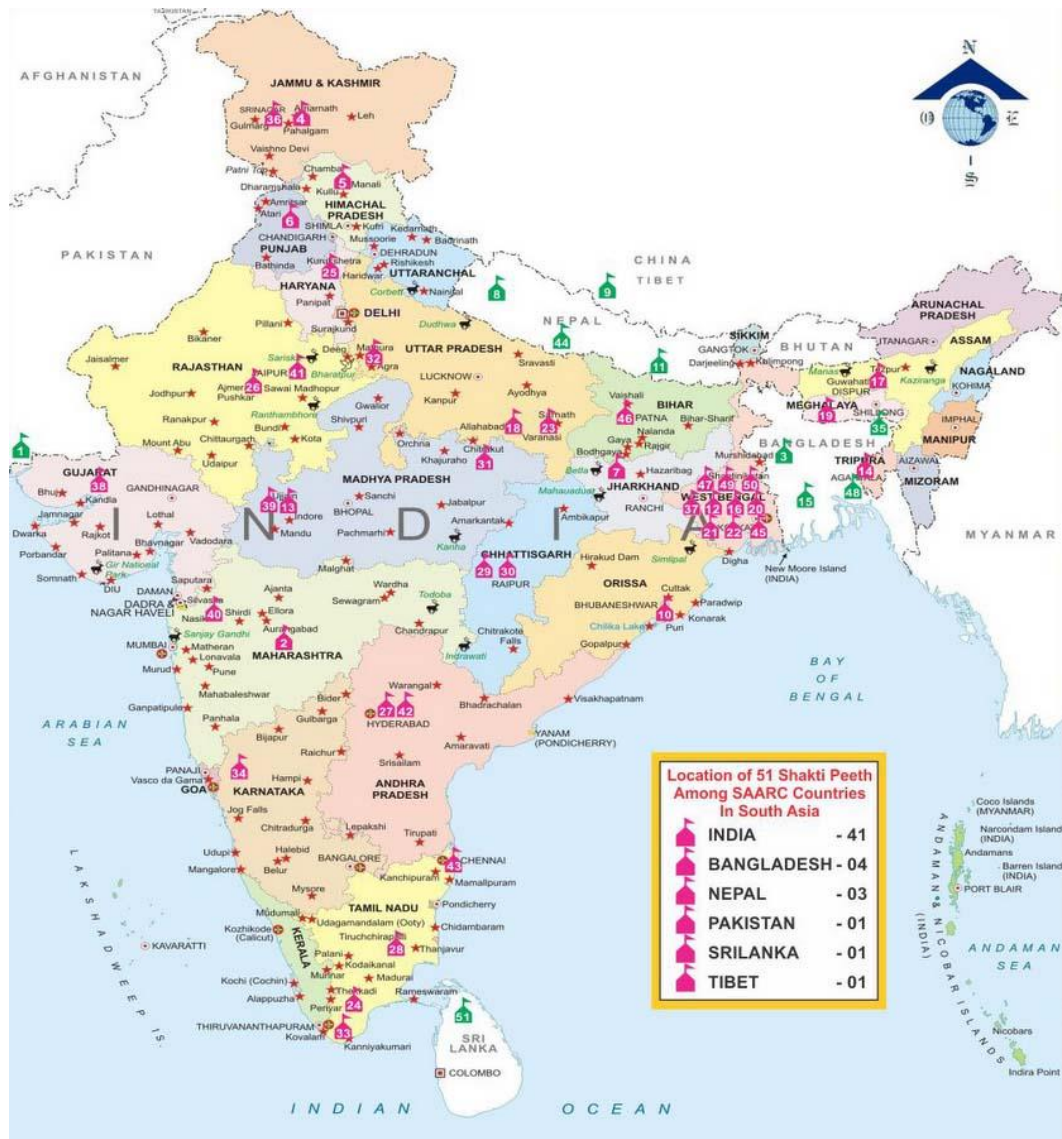
เปลี่ยนเป็นสีแดงด้วยความโกรธ เสมือนถ่านไม้ที่จุดไฟอย่างร้อนระอุ แล้วร่างของพระแม่สตีก็ถูกไฟแผดเผาไป

เมื่อพระศิวะทราบข่าวการพลีชีพของพระแม่สตีจากฤๅษีนาบาท ทรงเสียพระทัยและพิโรธมาก จึงส่งอสูรวิรภัทร ไปทำลายพิธีและปราบพระทักษะประชาบดีให้สิ้นความอหังการ พระแม่กาลิ ภูตผีและวิญญาณทั้งหลายได้ตามอสูรวิรภัทรไปปราบด้วย อสูรวิรภัทรตัดคอพระทักษะประชาบดี แล้วโยนเข้ากองไฟที่บูชายัญ ต่อมาพระพรหมและวิษณุได้ไปที่เขาไกรลาส ขอให้พระศิวะเรียกอสูรวิรภัทรกลับมา แล้วปล่อยให้พระทักษะประชาบดีทำพิธีต่อให้เสร็จ เพื่อโลกจะได้คงสภาพปกติ พระศิวะทรงทำตามคำขอ แต่ขณะนี้พระทักษะประชาบดีมีเพียงร่างกายแต่ไม่มีศิวะ พระศิวะจึงได้นำหัวแพะมาต่อให้พระทักษะประชาบดีแทน

แม้พระศิวะยกโทษให้พระทักษะประชาบดีแล้ว แต่พระศิวะยังคงเศร้าโศกที่ต้องสูญเสียพระแม่สตีไป พระองค์ทรงแบกร่างของพระแม่สตีเดินร่อนเร่ไปเรื่อยๆ ทั่วจักรวาล ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการณ์ดำเนินไปของโลกและสรรพสิ่งได้ ถ้าโลกเสียสมดุลอาจเกิดผลเสียได้ จนพระวิษณุใช้จักรตัดร่างของพระแม่สตีเป็นชิ้นๆ เมื่อชิ้นส่วนของพระแม่สตีตกลงไปสู่โลก กระจายไปยังเมืองต่างๆ กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิหารศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระแม่ศักติ (Shakti Peethas) การพลีชีพของพระแม่สตีได้เกิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น มีโยนีซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการกำเนิด คู่กับศิวลึงค์ของพระศิวะ ทำให้ธำรงไว้ซึ่งความปกติของโลก (Vanamali, 2008, pp.130 – 144)

จากเทพปกรณัมของพระแม่สตีนี่สะท้อนให้เห็นบทบาทในด้านการแสดงความรักและความภักดีที่มีต่อพระศิวะผู้เป็นสามี จากเทพปกรณัมนี้ยังแสดงให้เห็นเรื่องของความมุ่งมั่นในการบำเพ็ญเพียร จนสำเร็จสมาธิขั้นสูง และเมื่อในครองคู่กับพระศิวะแล้ว พระแม่สตียังมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้สรรพวิทยาต่างๆ บทสนทนาถามตอบระหว่างพระศิวะและพระแม่สตี เป็นการถ่ายทอดความรู้อันทรงคุณค่าแก่ผู้สนใจ

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างเทพปกรณัมและเทวาลัยอันศักดิ์สิทธิ์ จากตอนที่พระแม่สตีสละชีพแล้ว ทำให้พระศิวะเสียพระทัยยิ่งทรงแบกร่างของพระแม่สตีตระเวนไปทั่วจักรวาล จนพระวิษณุต้องใช้จักรตัดร่างของพระแม่สตีเป็นชิ้นๆ แล้วเมื่อชิ้นส่วนและเครื่องประดับต่างๆ ตกลงสู่โลกพิภพ มีการเชื่อมโยงถึงเทวาลัย 51 แห่งบ้าง 52 แห่งบ้าง กระจายอยู่บริเวณประเทศอินเดีย บังกลาเทศ เนปาล ปากีสถาน ศรีลังกา และทิเบต

ภาพ 1 สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ขึ้นส่วนของพระแม่สตติที่ตกลงสู่พื้นโลก

ที่มา: <http://templeatindia.blogspot.com/2015/10/where-are-shakti-peethas-located.html> (2015)

เทพปรณัมของเรื่องพระแม่สตีนี้ยังเป็นตัวอย่างสำคัญ เรื่อง การเติบโตทางจิตวิญญาณ โดยในพระชาติที่เป็นพระแม่สตีนี้ พระนางยังไม่ผ่านบททดสอบที่สำคัญในการเป็นพระมารดาแห่งโลก แต่นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขในพระชาติต่อไป ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเติบโตทางจิตวิญญาณ

2.2 พระแม่ปารวตี: มหาเทวีผู้งดงาม ภักดี เปรียบเสมือนมารดาแห่งโลก

หลังจากการพลีชีพของพระแม่สตีทำให้พระศิวะกลายเป็นผู้สันโดษปลีกวิเวก บำเพ็ญภาวนาอย่างที่ไม่ทรงสนพระทัยสิ่งใดๆ อยู่มาเมื่อสุรตนหนึ่งชื่อว่าตารกะ (Taraka) ได้รับบำเพ็ญเพียรจนได้รับพรจากพระพรหมให้เป็นอมตะ มีเพียงบุตรของพระศิวะเท่านั้นที่จะสังหารสุรตนนี้ได้ สาเหตุที่สุรขอพรเช่นนี้เนื่องจากเห็นว่าพระศิวะมุ่งบำเพ็ญพรตเป็นโยคีไม่สนใจหญิงใดอีก จึงคาดว่าพรนี้จึงดีสำหรับอสุรเอง เมื่ออสุรตารกะเกิดความอหังการในความเป็นอมตะของตนจนได้ระรานผู้อื่นจนเกิดความเดือดร้อนไปทั่ว ไม่มีใครสามารถปราบได้ พระวิษณุทรงเห็นว่ามีเพียงการสมรสของพระศิวะเท่านั้นที่จะกำเนิดบุตรของพระศิวะที่สามารถปราบอสุรตนนี้ได้ ซึ่งมีเพียงพระแม่ปราศักติ (Parashakti) เท่านั้นที่เหมาะสมจะเป็นชายาของพระศิวะ

พระวิษณุได้ทูลต่อพระแม่ปราศักติ พระแม่ปราศักติจึงมาจุติอีกครั้งเป็นบุตรของท้าวหิมวัต (พระราชาแห่งขุนเขา) กับนางเมณฑา มีพระนามว่า “ปารวตี” ซึ่งหมายถึงเทวีแห่งขุนเขา พระนางปารวตีเป็นสตรีที่งดงาม ฤๅษินารถทำนายว่าพระนางจะได้เป็นชายาของพระศิวะอย่างแน่นอน วันหนึ่งท้าวหิมวัต นางเมณฑาและพระนางปารวตีได้นำผลไม้และดอกไม้ไปถวาย พระศิวะที่กำลังบำเพ็ญสมาธิอยู่ ท้าวหิมวัตได้ขอให้พระศิวะรับพระนางปารวตีไว้คอยดูแลรับใช้พระองค์ พระศิวะทอดพระเนตรความงามของพระนางปารวตี ในเบื้องต้นเกิดความพอพระทัย แต่พระองค์ทรงหยุดความพึงพอใจไว้พลางคิดว่าสตรีเป็นมายา คอยขัดขวางการบำเพ็ญเพียรของผู้ชาย พร้อมบอกท้าวหิมวัตว่าไม่ควรพาพระนางปารวตีมาอีก พระนางปารวตีได้ฟังเช่นนั้นจึงทูลว่า พระศิวะทรงเป็นผู้ยิ่งใหญ่แห่งโลก เป็นโยคีผู้ทรงสมาธิ เป็นผู้อยู่เหนือกาลเวลา เป็นผู้คุ้มครอง รักษาและทำลายทุกสิ่ง เหตุใดต้องหวั่นเกรงผู้หญิงธรรมดาอย่างพระนางด้วย

ในที่สุดพระศิวะจึงทรงยอมให้พระนางอยู่ดูแลรับใช้ พระนางปารวตีจัดเตรียมของบูชาไปถวายพระศิวะ และล้างพระบาทให้พระศิวะทุกวัน นอกจากนี้พระนางยังร้องเพลงและเต้นรำถวายแด่พระองค์ และทำความสะอาดบริเวณโดยรอบที่ประทับอย่างสม่ำเสมอเป็นเวลาหลายปี แต่พระศิวะก็ยังคงเข้าฌานสมาธิ (deep samadhi) ไม่เปลี่ยนแปลง บรรดาเทพต่างๆ เกรงว่าหากพระศิวะยังคงนิ่งเฉยเช่นนี้ คงไม่ยอมรับพระนางปารวตีเป็นชายา จึงวางแผนให้กามเทพแผลงศรดอกไม้ 5 ชนิด ให้ปักตรงพระอุระของพระศิวะ พระศิวะสะดุ้งเล็กน้อยจึงลืมพระเนตรที่ 3 ทำให้เกิดไฟพุ่งตรงไปเผาร่างของกามเทพกลายเป็นเถ้าถ่านในทันที นางรตีผู้เป็นชายาของกามเทพเสียใจยิ่งนัก นางคร่ำครวญกับพระศิวะว่าถ้าไม่มีกามเทพ โลกจะอยู่ต่อไปได้อย่างไรหากปราศจากความรัก คงเปรียบ

เหมือนดอกไม้ที่ไร้กลิ่นหอม พระศิวะตรัสว่าพระองค์ทำลายเฉพาะร่างกายของกามเทพเท่านั้น แต่จิตวิญญาณของกามเทพยังคงอยู่ เขาจะไปเกิดอีกครั้งเป็นโอรสของพระกฤษณะนามว่า ปรัทยูมนะ

หลังจากที่กามเทพสิ้นชีพลง พระนางปारวตีก็กลับบ้านด้วยจิตใจที่สับสน พระนางคิดว่าความงามของร่างกายไม่สามารถทำให้พระศิวะสนพระทัยได้ เพราะพระศิวะเป็นโยคีอย่างแท้จริง ความน่าเสน่ห์ทางกายภาพไม่สามารถทำให้พระองค์หวนไหว้ได้ พระนางปारวตีจึงตัดสินใจออกไปบำเพ็ญตบะในป่า ฤๅษีนาทได้มอบบทมนตรา 5 พยางค์ที่มีชื่อเสียงให้พระนางปारวตีได้ บริกรรมคือ “โอม มะ-นะ-คี-วา-ยะ” เพื่อให้พระนางได้เพ่งสมาธิถึงพระองค์โดยตรง พระนางปारวตีทูลลาบิดามารดา ท้าวหิมวัตตอนุญาติแต่นางแมนกาผู้เป็นมารดาเป็นห่วงที่บุตรจะปลีกวิเวกไปอยู่เพียงลำพัง จึงกล่าวว่า “โอ - มา หรือ อุ - มา” (U - ma) ซึ่งหมายความว่า “อย่าไป” ซึ่งต่อมาคำว่า “อุมา” นี้กลายเป็นพระนามหนึ่งของพระนางปारวตี

พระนางปारวตีถอดเครื่องทรงและเครื่องประดับที่สูงค่า แล้วมุงหม่มเพียงผ้าที่ทำจากเปลือกไม้ธรรมา มุงหน้าออกไปบำเพ็ญเพียร พระนางได้นำดินเหนียวมาปั้นเป็นศิวลึงค์ ตั้งใจบริกรรมมนตรา 5 พยางค์ตามที่ฤๅษีนาทได้แนะนำ ในฤๅษีนาทพระนางบำเพ็ญตบะท่ามกลางกองไฟทั้งห้า ในฤๅษีนาท พระนางนั่งบำเพ็ญตบะท่ามกลางสายฝน โดยไม่หาที่กำบังใดๆ และในฤๅษีนาทพระนางนั่งบำเพ็ญตบะท่ามกลางหิมะและสายลมหนาวอันเยือกเย็น ในปีแรกพระนางบริโภคน้ำผลไม้เพียงอย่างเดียว ส่วนในปีต่อมาพระนางบริโภคน้ำผลไม้เป็นครั้งคราวในนาม “Aparna” หมายถึงผู้ที่บริโภคน้ำผลไม้ จิตใจของพระนางมุ่งตรงต่อพระผู้เป็นเจ้า คือ พระศิวะอย่างเดียว ด้วยสมาธิที่แน่วแน่และเปี่ยมด้วยความวิริยอุตสาหะ แม้ท้าวหิมวัตและนางแมนกาจะชักชวนให้กลับไปอยู่ด้วยกัน พระนางก็ปฏิเสธและยังคงมุงมั่นบำเพ็ญพรตเช่นนี้ต่อไป ความร้อนที่เกิดขึ้นจากการบำเพ็ญตบะ (tapas) ทำให้พื้นดินร้อนจนพระบาทของอินทราชาไหม้ อินทราชาไปทูลถามพระพรหมถึงปรากฏการณ์ (phenomenon) ที่เกิดขึ้นนี้ พระพรหมไม่แน่ใจว่าเกิดอะไรขึ้นจึงไปพบพระวิษณุเพื่อหาคำตอบของเรื่องนี้ พระวิษณุตรัสว่าความร้อนที่เกิดขึ้นบนโลกนี้ เกิดจากพลังของตบะอันแรงกล้าของพระนางปारวตี หากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ต่อไปอาจเป็นอันตรายต่อโลกได้ ควรไปทูลพระศิวะให้ทรงช่วยคลี่คลายเรื่องนี้

พระวิษณุทูลพระศิวะว่าพระแม่สตี พระชายาผู้เป็นที่รักของพระองค์ได้กำเนิดอีกครั้งเป็นพระนางปारวตี บุตรีท้าวหิมวัตผู้ที่กำลังบำเพ็ญตบะอย่างแรงกล้าเป็นโยคีนี้ให้คู่ควรกับพระองค์ และในอนาคตพระนางจะเป็นมารดาของโอรสพระองค์ ผู้ซึ่งจะมาปราบอสูรทารกะได้ การรับพระนางเป็นชายาจะส่งผลดีต่อโลกอย่างยิ่ง

พระศิวะประสงค์จะทดสอบพระนางปारวตีเพื่อให้มั่นใจว่าพระนางจะสามารถเป็นพระชายา ที่มีวิถีชีวิตแบบโยคีที่แท้จริงได้หรือไม่ พระศิวะให้ฤๅษีทั้งเจ็ด (the seven rishis / sages) เป็นบุตรที่เกิดจากใจของพระพรหม มาช่วยทดสอบจิตใจของพระนางปारวตี ฤๅษีทั้งเจ็ดได้เข้าไปพบ

และทักท้วงการบำเพ็ญตบะของพระนางว่าทำเพื่อพระศิวะด้วยเหตุใด ในเมื่อพระศิวะทรงเป็นโยคี ไม่สนพระทัยเรื่องการแต่งงาน เหล่าฤๅษีพยายามทำให้พระนางเลิกล้มการบำเพ็ญตบะ แต่พระนางยังคงมีพระทัยที่แน่วแน่ได้บอกกับฤๅษีว่าอย่าเสียเวลาน้ำมนต์น้ำวจิตใจพระนางเลย ถ้าหากว่าดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันตกเมื่อใด หรือไฟไม่มีความร้อนเมื่อใด เมื่อนั้นพระนางจึงจะเลิกล้มความตั้งใจนี้

ฤๅษีทั้งเจ็ดนำความไปทูลพระศิวะถึงเจตนาที่แน่วแน่ของพระนางปारวตี แต่พระศิวะยังคงประสงค์จะทดสอบพระนางอีกครั้ง โดยทรงแปลงพระองค์เป็นฤๅษีเฒ่าไปบอกพระนางให้เลิกบำเพ็ญตบะ เพราะถึงอย่างไรพระศิวะก็ไม่แต่งงานกับพระนางอย่างแน่นอน พระนางกล่าวว่าถ้าเป็นเช่นนั้น พระนางพร้อมที่จะพลีชีพพระนางเองในกองไฟ แล้วพระนางก็กระโดดเข้าไปในกองไฟ แต่ไฟนั้นกลายเป็นไฟเย็น จึงไม่อาจเผาพระวรกายพระนางได้ ฤๅษีเฒ่าพยายามหว่านล้อมด้วยเหตุผลอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นว่าพระศิวะไม่คู่ควรเป็นสามีของพระนางเลย แต่พระนางยังคงยืนยันว่าแม้พระศิวะจะไม่ดีในสายตาผู้อื่นอย่างไร แต่สำหรับพระนางแล้วพระนางรักและภักดีต่อพระศิวะเพียงพระองค์เดียว พระนางพยายามจะวิงวอนฤๅษีเฒ่า ฤๅษีเฒ่าจับมือพระนางไว้ พระศิวะได้แสดงพระองค์ให้พระนางได้รู้ความจริงว่าฤๅษีเฒ่าคือพระองค์เอง พระศิวะได้กล่าวว่าพระนางชนะใจพระศิวะเพราะพระนางได้แสดงให้เห็นว่าสามารถเป็นนักบวชและบำเพ็ญตบะอย่างเคร่งครัด พระองค์ทรงเชิญพระนางให้ไปอยู่ที่เทือกเขาหิมาลัยด้วยกัน แต่พระนางประสงค์ให้พระศิวะมาสู่ขอบิดามารดาและจัดพิธีแต่งงานตามขนบประเพณีเพื่อความเหมาะสมทั้งปวง แม้พระศิวะทรงเห็นว่าพิธีแต่งงานเป็นเพียงมายาของทางโลก แต่ถ้าเป็นความประสงค์ของพระนางปारวตี พระองค์ก็จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามขนบประเพณี

ในพิธีแต่งงานของพระศิวะและพระนางปारวตีต้องผ่านอุปสรรคนานาประการ เนื่องจากพระศิวะแต่งพระองค์เป็นแบบโยคีผู้สมณะ มีเพียงพระจันทร์เสี้ยวประดับมวยผม นุ่มท่มหนึ่งเสื่อ มิงูเป็นสังวาลย์ มีเถาจากเชิงตะกอนทาทัว ไม่มีทรัพย์สิน ไม่มีพระราชวังใหญ่โต จึงเป็นธรรมดาที่บิดามารดาของฝ่ายเจ้าสาวต้องห่วงใยถึงความสุขความสบายของบุตรที่กำลังจะเป็นชายาของพระศิวะ แต่สุดท้ายพระศิวะได้แสดงให้เห็นให้ทุกคนได้ประจักษ์ถึงสัจธรรมของชีวิต จนทุกคนเข้าใจ ยอมรับ และร่วมแสดงความยินดีที่พระบิดาและพระมารดาแห่งโลกจะได้อยู่ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว (Vanamali, 2008, p.145 – 162)

จากเทพปกรณัมของพระแม่ปारวตีข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจแน่วแน่ในการแสดงความรักความภักดีต่อพระศิวะ โดยมีลักษณะพิเศษของการแสดงความรักความภักดีด้วยการใช้สมาธิ และความวิริยอุตสาหะอย่างยิ่งยวด ด้วยความอุทิศตนให้ถึงพร้อมด้วยความเป็นนักบวชทั้งทางกาย วาจา ใจ ทำให้พระศิวะยอมรับพระนางปारวตีเป็นชายา เมื่อได้ข้ามผ่านอุปสรรคและบททดสอบนานาประการแล้ว พระนางปारวตีจึงได้เป็น “พระแม่ปारวตี พระมารดาแห่งโลก” คู่กับพระศิวะผู้ทรงเปรียบเหมือน “พระบิดาแห่งโลก”

Devdutt Pattanaik (2016, p.109) ได้ตีความเทพปกรณัมของพระแม่สตี และพระแม่ปารวตี ไว้ว่า

วิถีของยัชฌูพิธีให้ความสำคัญกับไฟและไฟ ท้ายที่สุดก็เผาผลาญชีวิตของพระแม่สตี แต่วิถีการบูชาในครรลองฮินดูให้ความสำคัญกับน้ำ

พระแม่ปารวตีดึงธาตุไฟจากภายในของพระศิวะ และละลายน้ำแข็ง นี่ตีความได้ทั้งในเชิงอุปลักษณ์และตามรูปศัพท์ กล่าวคือ พระแม่ขอให้พระศิวะปล่อยน้ำจากภูเขาหิมาลัยลงมาเป็นพระแม่คงคา

ดังนั้น พระแม่สตีโอบอุ้มความตาย ในขณะที่พระแม่ปารวตีนำมาซึ่งชีวิต

(กิงแก้ว อรรถการ, ผู้แปล, 2562, น.18)

2.3 พระแม่ทุรคา: มหาเทวีผู้กล้าหาญ ปราบอธรรม และมีชัยชนะเหนือศัตรู

พระแม่ทุรคาเป็นปางหนึ่งที่มีผู้นับถือนับถือกันเป็นจำนวนมาก มีตำนานกล่าวถึงวีรกรรมของพระองค์อย่างหลากหลาย พระแม่ทุรคาเกิดจากการรวมพลังของบรรดาเทพและเทวีหลายพระองค์ พระแม่ทุรคาได้สำแดงพละานุภาพและความเก่งกล้าสามารถจนสามารถปราบอสูรมหิষะ

รูปลักษณะของพระแม่ทุรคานั้นมีพระกรมากถึง 18 พระกร แต่ละพระกรถืออาวุธต่างๆ ตำนานของพระแม่ทุรคาที่มีชื่อเสียง ได้แก่ เรื่อง “เทวีมาหาคมยะ” ซึ่งเป็นวรรณกรรมสดุดีมหาเทวีในการปราบอสูรมหิษะ

ครั้งหนึ่งอสูรมหิษะก่อความเดือดร้อนไปทั่วจักรวาล เหล่าเทวดาต่างๆ จึงไปเข้าเฝ้าพระศิวะและพระวิษณุมหาเทพเพื่อให้อภัยคลี่คลายปัญหานี้ มหาเทพจึงดำริที่จะรวมพลังกันพร้อมด้วยเหล่าเทพเทวีต่างๆ เกิดเป็นมหาเทวินทร์ (พระแม่ทุรคา) ขึ้น เป็นมหาเทวีที่เปี่ยมด้วยความกล้าหาญ ความสามารถในการรบ และมีความดุร้ายด้วย จนในที่สุดก็สามารถปราบอสูรมหิษะได้ จึงนับว่าเป็นมหาเทวีที่ช่วยขจัดอุปสรรคต่างๆ ได้

Vanamali (2008, p.91) ได้กล่าวว่าในคัมภีร์ปุราณะ มีการกล่าวถึง “นวทุรคา” หรือความแตกต่าง 9 ประการของทุรคาไว้ดังนี้

ในปุราณะได้อธิบายความแตกต่าง 9 ประการของทุรคา ที่เรียกรวมกันว่า “นวทุรคา” ประการแรกและสำคัญที่สุด พระแม่ทุรคาคือองค์มหาเทวีแห่งแรงบันดาลใจ ผู้ซึ่งทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการเริ่มต้นสู่เส้นทางเกี่ยวกับจิตวิญญาณ ประการที่สอง พระแม่ทุรคาคือองค์มหาเทวีผู้ซึ่งบอกให้เรา มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้จากตำราหรือคัมภีร์ทางด้าน

จิตวิญญาณ ซึ่งเป็นการส่งเสริมเราเพื่อไปสู่เส้นทางนี้อย่างต่อเนื่อง ประการที่สาม พระแม่
 ทูรคาคีองค์มหาเทวีแห่งการฝึกฝนทางจิตวิญญาณ ผู้ซึ่งกระตุ้นให้เราเริ่มทำสมาธิแบบ
 วิปัสสนา (Sadhana) ซึ่งเป็นการกล่อมเกลாத่างจิตวิญญาณ ประการที่สี่ พระแม่ทูรคาคี
 องค์มหาเทวีแห่งการขัดเกลาด้านในของจิต โดยได้รับการอบรมสั่งสอนอย่างต่อเนื่อง
 ประการที่ห้า พระแม่ทูรคาคีองค์มหาเทวีผู้ซึ่งนำเราให้เข้าใกล้พระผู้เป็นเจ้ามากขึ้น
 ประการที่หกพระแม่ทูรคาคีองค์มหาเทวีผู้ทำให้เราบริสุทธิ์อย่างสมบูรณ์ ประการที่เจ็ด
 พระแม่ทูรคาคีองค์มหาเทวีผู้เปิดทางให้เราเลิกหลงผิดในทวิภาวะ ประการที่แปด พระแม่
 ทูรคาคีองค์มหาเทวีผู้ซึ่งกระตุ้นให้เราได้รวมกันเป็นหนึ่งกับแสงด้านในของตนเอง และ
 ประการที่เก้าพระแม่ทูรคาคีองค์มหาเทวีผู้ประทานความหลุดพ้นให้เรา ชาวฮินดูทั้งหมด
 นับถือนวทูรคา แต่มีเพียงโยคี (yogis) ที่จะรู้ถึงความหมายสำคัญที่ซ่อนอยู่ซึ่งยากที่คน
 ทั่วไปจะเข้าใจ พวกเขาแสดงให้เห็นว่าพลังขับเคลื่อนทางจิตวิญญาณทั้ง 9 ประการนี้จะนำ
 เราไปสู่จุดหมายสูงสุดทางจิตวิญญาณ ที่ทุกๆ เส้นทางจะมีผู้หนึ่ง หรือมากกว่านั้นกำลังนำ
 ทางให้เราอยู่

จากพลังขับเคลื่อนของพระแม่ทูรคาทั้ง 9 ประการนี้ แสดงให้เห็นว่าพระแม่ทูรคามิ
 อธิปไตยต่อความคิดและจิตใจของผู้ที่นับถือ เสริมสร้างให้ผู้คนเกิดพลังใจที่สำคัญในการบำเพ็ญจิต
 เพื่อให้เข้าสู่สมาธิจนสามารถนำไปสู่ความหลุดพ้นตามความเชื่อของศาสนาฮินดูได้ ดังนั้นใน
 ภาพลักษณ์ของพระแม่ทูรคาที่เป็นนักรบผู้ปราบอธรรม มีความเก่งกล้าสามารถและมีความดุคั้นนั้น
 แท้จริงแล้วยังมีสาระสาระที่สำคัญแฝงอยู่ ซึ่งเป็นกระแสอันทรงพลังและมีคุณค่าต่อการพัฒนาทางจิต
 วิญญาณอย่างยิ่ง

2.4 พระแม่อันนปุรณา มหาเทวีแห่งความอุดมสมบูรณ์แห่งพืชพรรณธัญญาหาร

คำว่า “อันนา” หมายถึง ข้าว อาหาร พระแม่อันนปุรณา จึงหมายถึงเทวีผู้
 ประทานความอุดมสมบูรณ์ด้านข้าวและอาหาร บทบาทของพระแม่ในด้านความอุดมสมบูรณ์นี้เกิด
 จาก ครั้งหนึ่งอาหารบนโลกขาดแคลน ผู้คนเดือดร้อน เจ็บป่วยและเสียชีวิตกันเป็นจำนวนมากเพราะ
 ความอดอยากแร้นแค้น ผู้คนได้สวดมนต์อ้อนวอนพระเจ้า พระพรหมและพระวิษณุจึงทูลขอให้พระ
 ศิวะคิดอุบายให้พระแม่อันนปุรณาไปจุดยั้งโลกมนุษย์เพื่อบรรเทาจากภาวะลำบากนี้ ส่วนพระศิวะก็
 แปลงพระองค์เป็นขอมานไปรับข้าวจากมหาเทวี แล้วโปรยไปรอบๆ ทำให้ผู้คนที่อดอยากได้มีข้าว
 บริโภคอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ยังปรากฏว่าพระแม่ยังเป็นพระเทวีแห่งพืชผัก ดังปรากฏว่าในตอน
 พระศรีมหาอุมาเทวีได้เห็นผู้คนประสบความทุกข์ยากและหิวโหย พระแม่จึงได้ประทานพืชผักและ
 ผลไม้ อันมีรสอร่อยและมีคุณประโยชน์ต่อร่างกายให้แก่ผู้คนที่กำลังลำบากเหล่านั้น ดังข้อความว่า

เมื่อพระนางทรงประทานซึ่งผลผลิตอันสดใหม่รวมทั้งอาหารหลากหลายไปให้พวกเขาตามประสงค์ จนเป็นที่พึงพอใจแก่พวกเขาแล้ว นั่นจึงทำให้ในเวลานั้น ผู้คนทั้งหลายในโลกจึงเรียกขานพระนางว่าทรงเป็น **พระเทวีศากัมภรี**

(อมเรศ ศิริวัฒน์, 2564, น.258)

“พระเทวีศากัมภรี” จึงเป็นอีกพระนามหนึ่งของพระศรีมหาอุมาเทวีที่หมายถึงพระเทวีผู้ครอบครองและถนอมไว้ซึ่งพืชผักสมุนไพร และประทานพืชผักเหล่านั้นให้แก่ผู้คน บทบาทด้านความอุดมสมบูรณ์ และการขจัดปัดเป่าความลำบากแร้นแค้นนี้ แสดงให้เห็นถึงพระเมตตาในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นมารดาแห่งโลก คอยดูแลทุกข์สุขของสรรพชีวิต

2.5 ทศมหาวิทยา หรือ มหาวิทยา 10 (Shakti's Ten Great Cosmic Forces: The Mahavidyas)

จากคติความเชื่อว่าพระแม่ธิดาคิดทำให้เกิดพลังหมุนเวียนของจักรวาล ปางอวตารทั้ง 10 ที่เรียกได้ว่าเป็นมหาวิทยา เป็นการสำแดงรูปที่หลากหลาย ซึ่งเกิดมาจากพลังจักรของพระแม่ธิดาคิด ได้แก่

2.5.1 พระแม่กาลี (Kali) พระแม่จะปรากฏในคราวที่มีเหตุการณ์สำคัญ เช่น สงครามระหว่างเทวีกับอสูร ทรงควบคุมและทำลายกาลเวลา

2.5.2 พระแม่ตารา (Tara) หมายถึงผู้ส่งสารหรือผู้พาไป ทางทิเบตนิยมบูชาเพื่อมุ่งสู่ความหลุดพ้น บ้างเชื่อว่าทรงช่วยเหลือด้านรักษาโรคและศิลปวิทยาการ

2.5.3 พระแม่ตรีปุระสุนทรী (Tripura Sundari) ทรงเป็นเจ้าของสรรพสิ่งอุปถัมภ์ การใช้มหายันตราทั้งปวงและควบคุมทั้งสามโลก เป็นเทวีผู้งามที่สุดใน 3 โลก ลักษณะเหมือนกับลลิตาเทวี

2.5.4 พระแม่ภูวนศวรี (Bhuvaneshwari) ทรงเป็นมารดาแห่งสุริยเทพทั้งปวง เป็นตัวแทนของความว่างเปล่า ทรงควบคุมอารักขาโลกและจักรวาล

2.5.5 5. พระแม่ตรีปุระไภรวี (Tripura Bhairavi) เป็นภาคหนึ่งของพระแม่กาลี ทรงทำลายความชั่วร้าย ทั้งปวง

2.5.6 พระแม่ฉินนมัสตา (Chinnamasta) ทรงเป็นพลังของอิตถีเพศ ทรงเคยเสียดัดดีเศียรพระองค์เอง เพื่อให้เหล่าสาวกได้ดื่ม

2.5.7 พระแม่ธูมาวตี (Dhumavati) เป็นเทวีแห่งความโศกเศร้ามีลักษณะเป็นบาปเคราะห์ ทรงเป็นผู้ประทานความรู้แจ้งและความตาย

2.5.8 พระแม่พคลามุขี (Bagalamukhi) เป็นเทวีที่ทำให้ทุกอย่างหยุดนิ่ง ทรงอารักขาและปกป้องเหล่าสาวกต้นตระกูล

2.5.9 พระแม่มาตังคี (Matangi) เป็นเทวีแห่งปัญญาความรู้และมนตรา ทรงกำจัดอุปสรรคและความขัดข้องทั้งปวง

2.5.10 พระแม่กมลลา (Kamala) หรือ พระแม่ลักษมีภาคต้นตระกูลประทานความอุดมสมบูรณ์พูลสุข เป็นเทวีแห่งความสุข ความรัก ความอ่อนโยนให้พรทั้งทางวัตถุและจิตวิญญาณ

การสำแดงรูปในมหาวิทยาลัยนี้เป็นตัวแทนของภาคปรากฏและอวตารที่หลากหลายของพระศรีมหาอุมาเทวี ที่มีลักษณะเป็นทวิภาวะ มีพลังในด้านมืดและด้านสว่าง (The Shadow and the Light) เสมือนสรรพสิ่งในธรรมชาติที่มีทั้งด้านดีและไม่ดี ดังที่ Chinnaiyan, Kavitha M. (2017, p.11) ได้สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 1 แสดงด้านมืดและด้านสว่าง ในมุมมองของมหาวิทยาลัย (The Mahavidyas)

มหาวิทยาลัย	เงาหรือด้านมืด	ด้านสว่าง
พระแม่กาลี	การเปรียบเทียบและการตัดสินใจ, ความชอบธรรมในตนเอง, ความก้าวร้าว	ความสันติ, อหิงสา
พระแม่ตารา	การให้เหตุผลและความยุติธรรม, การยอมรับการแสวงหา, การหลอกลวงตนเอง	ความจริง (สัจจะ)
พระแม่ตรีปุระ สุนทรี	ความหลงใหล, ความสับสนในความปรารถนา	ความไม่ยึดมั่นถือมั่น
พระแม่ภูวนศวรี	ความรู้ที่มีขีดจำกัด, ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะ, อารมณ์ที่ถูกบีบรัด	การสละ, การยอมให้
พระแม่ตรีปุระ รวี	อุปนิสัยที่ไม่ชอบบริการ, ความเฉื่อย	ความขยันหมั่นเพียร
พระแม่ฉินนมัสตา	การติดอยู่ในความทุกข์ทรมาน, ความรู้ และความรู้สึกลึก	การพัฒนาพลังทางเพศ อย่างเหมาะสม
พระแม่ธูมาตี	การยึดติดในบุคลิกลักษณะ, ความเขลา (ความไม่รู้)	การสะท้อนคิดด้วยตนเอง
พระแม่พคลามุขี	วัตถุประสงค์ทางจิตวิญญาณ, จิตใจที่สับสนวุ่นวาย	ความบริสุทธิ์
พระแม่มาตังคี	ความเข้าใจภาษาตามตัวอักษร	การไม่ลักขโมย
พระแม่กมล	มายาภาพ, ความขัดแย้ง	ความสันโดษ

จากตารางที่กล่าวถึงมหาเทวีทั้งสิบ และจำแนกด้านมืด – ด้านสว่างที่เกี่ยวข้อง
แนวคิดเรื่องทศมหาวิทยานี้เป็นแนวของศาสนาฮินดูแบบตันตระ ที่เชื่อว่าพระแม่ในทศมหาวิทยาแต่
ละพระองค์จะทรงสถิตอยู่ในจักรหรือส่วนต่างๆ ของร่างกายและทรงควบคุมร่างกายส่วนที่ทรงสถิต
อยู่ มีการสะท้อนลักษณะนิสัยในแง่มุมต่างๆ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างเทพกรรมของ
พระแม่กับร่างกายจิตใจมนุษย์ อันนำไปสู่การบำเพ็ญสมาธิต่อไป

จากมหาวิทยาดังกล่าว “พระแม่กาลิ” เป็นมหาเทวีที่มีผู้นับถืออย่างแพร่หลาย ซึ่งเทพกรรมของพระแม่กาลิสามารถสะท้อนสังขรณ์ของชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ดังที่ กิ่งแก้ว อัตถากร (2561, น.1 - 3) ได้กล่าวว่า

สังขรณ์ของชีวิตถึงจะเป็นเรื่องของมนุษย์ แต่ในทรรศนะฮินดูแล้ว คือ เรื่องของเทพเทวา ที่สำคัญที่สุด คือ เป็นเรื่องของพระผู้สร้างและผู้คุ้มครองโลก ซึ่งสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ของมนุษย์ เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างฟิสิกส์และเมตาฟิสิกส์ ระหว่างสภาวะวัตถุและเหนือวัตถุ

สภาวะเหนือวัตถุมีพลังที่เหนือกว่าวัตถุวิสัย สามารถสร้างปรากฏการณ์ที่พิเศษซึ่งอาจดูเป็นพาราดอกซ์ คือดูเหมือนเป็นไปได้ แต่ก็เป็นไปได้ เพราะมันเป็นเรื่องตรงกันข้ามกับกฎแห่งความจริงที่มนุษย์เราค้นเคยอยู่ในโลกของวัตถุ เช่น ตัวอย่าง

โลกแห่งตลาดจอแจ	คือ	มายา
โลกแห่งความหลุดพ้น	คือ	อานันตะ
ความสุขในโลก	คือ	ความทุกข์
ความอยู่เหนือโลก	คือ	ความสุข
การเห็นสมภาพ/ การเห็นความเป็นหนึ่งเดียวกัน ของสรรพชีวิต หรือสรรพสิ่ง	} คือ	} สัจจิตอานันตะ absolute/ ที่สุด
วิเวกานันตะ		
พระแม่ศยามา - กาลิ	คือ	มายาที่ล่อให้มนุษย์หลงโลก
พระแม่ศยามา - กาลิ	คือ	พระแม่ผู้ช่วยให้มนุษย์พ้นโลก

พระแม่ศยามา - กาลิ

โอ้ ศยามา ในโลกแห่งตลาดจอแจ

พระองค์คือผู้เล่นว่าว

ว่าวกินลมสูงด้วยความหวัง

ผู้รั้งโยงไว้ด้วยเชือกแห่งมายา,

ร่างคือโครงกระดูกมนุษย์

ใบทำด้วยคุณะสาม;

แต่ฝีมือประดิษฐ์ตามเป็นเพียงเครื่องประดับ

กับเชือกที่โยงว่า
 พระองค์ทรงฉาบไว้ด้วยกาวมานซาแห่งโลกียะ,
 เพื่อให้มันสะและคมและแข็งแรง,
 ในจำนวนวาวเป็นพันหมื่นแสน
 มีเพียงหนึ่งหรือสองที่หลุดพ้นเป็นอิสระ
 และพระองค์ทรงพระสรวล และปรบพระหัตถ์สึนะพระแม่
 ขณะทรงทอดพระเนตร!

เวลาลมตี รามประสาทพูด
 วาวที่ถูกทำให้หลุดพ้นไป
 จะลอยรุดเร็วรวดสู่นันดง
 ข้ามพ้นทะเลโลก

(The Gospel of Sr Ramakrishna, 2015, p.136, กิ่งแก้ว อตถการ, ผู้แปล, 2561, น.1-3)

จากข้อความที่แสดงถึงความขัดแย้งข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึง “มายาของพระแม่ กาลี” อันสามารถทำให้คนยึดติด ลุ่มหลงมัวเมาได้ และได้ขณะเดียวกันก็สามารถทำให้เข้าใจสัง ธรรมจนสามารถบรรลุธรรมจนหลุดพ้นได้เช่นกัน

2.6 พระแม่ที่ปรากฏในพิธีกรรมนราตรี

พิธีกรรมนราตรีเป็นเทศกาลสำคัญสำหรับผู้ที่มีศรัทธาพระแม่ การปฏิบัติใน พิธีนี้มีการสักการะพระแม่ทุรคา ตลอด 9 วัน เพื่อเป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณที่มีชัยชนะจากการ ต่อสู้และปราบอสูร มีการเฉลิมฉลองและบูชาพระแม่ในภาคปรากฏต่างๆ 9 ปาง แสดงให้เห็นความ หลากหลายในการปรากฏพระองค์ ดังนี้

“ลำดับแรกคือไศลบุตร (พระเทวีผู้ทรงเป็นพระธิดาแห่งขุนเขา) ลำดับที่สองคือพรหมจาริณี (พระเทวีผู้ประพาศิพรหมจรรย์) ลำดับที่สามคือจันทร์พัฒนา (พระเทวีผู้วาดพระนลาฏเป็นรูปประฆังวงเดือน) ลำดับที่สี่คือกุษมาณฑา (พระเทวีผู้เป็นพลังงานแห่งจักรวาล)”

“ลำดับที่ห้าคือสกันทมาตา (พระเทวีผู้ทรงเป็นพระมารดาแห่งพระสกันทกุมาร) ลำดับที่หกคือกาตยาณี (พระเทวีผู้อุบัติเป็นธิดาของฤๅษีกาตยาณนะ) ลำดับที่เจ็ดคือกาลราตรี (พระเทวีผู้ทรงเป็นราตรีกาลในวันสิ้นโลก) และลำดับที่แปดคือมหาเคารี (พระเทวีผู้ขวนวโลศไภย)”

“ลำดับที่เก้าคือสิทธิธาดารี (พระเทวีผู้ทรงไว้ซึ่งความสำเร็จ) และพระนามอันทรงเกียรติที่กล่าวมาคือ นวทุรคา (พระเทวีทุรคาทั้งเก้าปาง) โดยพระนามต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ถูกตรัสออกมาจากพระพรหมผู้มีพระหฤทัยอันสูงส่ง (จิตวิญญาณอันยิ่งใหญ่) แลฯ”

(อมเรศ ศิริวัฒน์, 2564, น.313)

3. ความหลากหลายในการปรากฏพระองค์

การปรากฏพระองค์ของพระศรีมหาอุมาเทวีมีความหลากหลายเช่น การปรากฏพระองค์โดยการอวตารจากส่วนหนึ่งของพระศิวะ การอวตารจากพระวิษณุ การปรากฏพระองค์จากการอันวอนขอร้องจากสาวก การปรากฏพระองค์จากการอวตารออกมาจากองค์ปราศัทธิ เป็นต้น

ตัวอย่างการอวตารจากการอันวอนจากสาวก พร้อมทั้งการประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ โดยมีกองไฟเป็นสื่อกลาง ดังตัวอย่างการปรากฏพระองค์ของ “พระแม่ลลิตา” ดังนี้

หลังจากที่เหล่าอสูรสร้างความเดือดร้อนและพยายามจะครอบครองโลก เหล่าทวยเทพจึงสิ้นหวัง และพยายามที่จะหยุดอสูร ฤๅษินารทมนีได้แนะนำให้พระอินทร์ (อินทราเทพ) ได้กระทำพิธีอันศักดิ์สิทธิ์และการบูชาไฟ และตั้งจิตอันวอนต่อพระแม่ปราศัทธิให้พระองค์ทรงช่วยเหลือ เมื่อพลังแห่งแสงไฟลุกโชนเป็นวงกลมลอยขึ้นเหนือกองไฟ ตรงกลางคือวงล้อแห่งกาลเวลาที่ส่องแสงระยิบระยับ ได้มีพระเทวีรูปร่างงดงามประทับอยู่บนนั้น เจิดจรัสราวกับดวงอาทิตย์ขึ้น พระแม่ทรงเป็นสีของดอกทับทิมและแก่นแท้ของความงามและความปรารถนา ในพระหัตถ์ทั้งสี่ของนางถือบัวบาศ สร้อยประคำ คันธนูลำอ้อย และลูกธนูห้าดอกที่ส่วนปลายเป็นกลีบดอกไม้...

(Vanamali, 2006, p.71)

จากตัวอย่างนี้ พระแม่ลลิตาได้อวตารขึ้นจากการที่ทวยเทพอันวอน และปรากฏพระองค์ขึ้นจากการกองไฟในพิธีกรรมในพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ แสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยที่ยิ่งใหญ่ของพระแม่ในการช่วยเหลือผู้ที่ประสบความลำบาก และเพื่อรักษาสมดุลงแห่งจักรวาล

การแบ่งพระภาคจากพระศิวะ

ในตอนที่มีพระแม่ภัทรกาไลได้แบ่งพระภาคมาจากพระศิวะ โดยพระศิวะได้เบิกพระเนตรที่สาม แล้วปรากฏเป็นพระแม่ภัทรกาไลออกมาเพื่อปราบอสูรทาริกะ

การแบ่งพระภาคจากพระวิษณุ

ในตอนที่มีพระเทวีตามลี ซึ่งเป็นพระนามหนึ่งของพระศรีมหาอุมาเทวี (พระแม่ทุรคา) ในรูปลักษณะแบบพระแม่กาไล ได้อวตารมาจากพระวิษณุ โดยได้เสด็จออกมาจากพระวรกายส่วนต่างๆ ของพระวิษณุ ดังนี้

จากนั้นฤๅษีเมธัสก็ได้กล่าวว่า...ในเวลานั้นเมื่อพระเทวีตามลีที่ได้รับการสรรเสริญและถูกอันวอนจากเวธัส เพื่อให้ทรงช่วยทำการกระตุ่นพระมหาวิษณุเจ้านั้นให้ตื่นจากบรรทม และเพื่อให้มหาวิษณุเจ้านั้นทรงมาทำการสังหารซึ่งอสูรมฤและอสูรภูฏาณะเช่นนี้แล้ว พระนางก็ได้เสด็จออกมาจากพระเนตร จากพระโอษฐ์ จากพระนาสิก จากพระพาหุ จากพระอุระ และจากพระหทัยขององค์มหาวิษณุในทันที

(อมเรศ ศิริวัฒน์, 2564, น.33)

การแบ่งพระภาคจากศักดิ์

ในบางตอนพระศรีมหาอุมาเทวีในปางต่างๆ ได้อวตารมาจากพลังแห่งศักดิ์หรือปราศักดิ์ บางตอนปางต่างๆ ของศักดิ์ได้อวตารมาจากพระแม่ ส่วนมากแล้วเป็นการอวตารมาเพื่อแบ่งภาคส่วนในการออกไปสู้รบกับฝ่ายอธรรมที่จำเป็นต้องใช้พละกำลังอันมหาศาล ดังตัวอย่างเช่น

ในเวลาถัดมาก็ได้เกิดการปรากฏขึ้นซึ่งพลังศักดิ์อันเข้มข้น โดยพลังศักดิ์เหล่านั้นก็ได้เคลื่อนพุ่งออกมาจากพระสรีระแห่งพระเทวีพระองค์นี้ด้วย

อันพลังศักดิ์ที่เคลื่อนออกมาจากพระวรกายของพระมหาเทวีภูวเนศวรีนี้ได้ปรากฏขึ้นเป็นพระเทวีเป็นจำนวนมากมายก่ายกอง เช่น พระเทวีกาลิกาหรือพระเทวีกาลี, พระเทวีตาริณีหรือพระเทวีตารา, พระเทวีตริปุรพาลาหรือพระเทวีโชทสี, พระเทวีตริปุรสุนทรี, พระเทวีตริปุรไภวี, พระเทวีมาตังคี, พระเทวีฉินนมัสตา, พระเทวีพคาลมุขี, พระเทวีรมา หรือพระเทวีกมลตมิกากาหรือพระเทวีกมลลา, พระเทวีธุมาวตี, พระเทวีภูวเนศวรี, พระเทวีกา

มากษี, พระเทวีตุลชา, พระเทวีซัสมิณี, พระเทวีโมหิณี, พระเทวีคุษยกาลี ฯลฯ ซึ่งมีพระพาหุ
นับหมื่น (ที่ทรงไว้ซึ่งอาวุธ)

ในที่นั้น พละศักดิ์ของพระนางอีกบางส่วนก็ได้บังเกิดเป็นกลุ่มพระเทวีอีกสามสิบ
สองพระองค์ กับกลุ่มพระเทวีอีกหกสิบสี่พระองค์ และจากนั้นพระองค์ก็ยังทรงปล่อยพละ
ศักดิ์ของพระนางนี้ออกมาเรื่อยๆ จนทำให้เกิดเป็นพระเทวีอีกจำนวนมากมายมหาศาลจน
นับไม่ถ้วนขึ้นมาด้วย

(อมเรศ ศิริวัฒน์, 2564, น.259 - 260)

จากการอวตารแบ่งภาคส่วนของพละศักดิ์จำนวนมากข้างต้น มีบทบาทในการเป็นกำลัง
สำคัญในการออกศึกสงคราม พระเทวีแต่ละองค์มีรูปลักษณ์และศาสตราวุธอันหลากหลาย สามารถ
สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 2 แสดงรูปลักษณ์และศาสตราวุธของพระเทวีแต่ละองค์

พระนาม	รูปลักษณ์ สีพระวรกาย (ฉวีวรรณ)	ศาสตราวุธ / สิ่งของในพระกร	บทบาทสำคัญ
กาลิกา หรือ กาลี	พระฉวีวรรณ สีนิลคล้ำ มีสี่พระกร	ดาบสั้น และศีรษะ มนุษย์	- เป็นภาคหนึ่งในกลุ่มทศมหาวีทยา - เป็นเทวีผู้ควบคุมกาลเวลาและการทำลาย ล้าง
ตาริณี หรือ ตารา	พระฉวีวรรณ สีนิลคล้ำ มีสี่พระกร	ดาบสั้น พระขรรค์ ดอกบัว และถ้วย	- เป็นภาคหนึ่งในกลุ่มทศมหาวีทยา - เป็นเทวีแห่งดวงตารา และการรักษา
ตรีปุรพลา หรือ โชทษี	พระฉวีผ่องพรรณ มี 4 พระกร	สร้อยประคำ คัมภีร์พระเวท แสดงพระกรใน ท้าวรทสมุทรา และอภยะมุทรา	- เป็นภาคหนึ่งในกลุ่มทศมหาวีทยา - เป็นเทวีในกลุ่ม ตรีปุระ (มี 3 พระองค์) - อยู่ในรูปของเด็กสาวอายุไม่เกิน 16 พรรษา อันแทนทวิภาวะแห่งการสร้างสรรค
ตรีปุรสุนทรี	พระฉวีวรรณ สีนวลผ่อง มีสี่พระกร	ขอช้าง บ่วงบาท คันธนู ลูกศร	- เป็นภาคหนึ่งในกลุ่มทศมหาวีทยา - เป็นเทวีในกลุ่ม ตรีปุระ (มี 3 พระองค์) - อยู่ในรูปของหญิงสาวผู้สวยงามอันแทน ภาวะแห่งการดำรงอยู่

พระนาม	รูปลักษณะ สีพระวรกาย (ฉวีวรรณ)	ศาสตราวุธ / สิ่งของในพระกร	บทบาทสำคัญ
ตรีปุระโอรวิ	พระฉวีวรรณ สีน้ำตาลแดง มีสีพระกร	สร้อยประคำ คัมภีร์พระเวท	- เป็นภาคหนึ่งในกลุ่มทศมหาวิทยา - เป็นเทวีในกลุ่มตรีปุระ (มี 3 พระองค์) - อยู่ในรูปของหญิงที่ค่อนข้างมีอายุ อัน แสดงถึงการท่าลายล้าง
มาตงคี	พระฉวีวรรณ สีเขียวคล้ำ สีพระกร/ แปดพระกร	พิณวีณา ดาบ ห้าวะโหลก ขอช้าง บ่วงบาศ	- เป็นภาคหนึ่งในกลุ่มทศมหาวิทยา
ฉินนมัสตา	-	ดาบใหญ่	- เป็นภาคหนึ่งในกลุ่มทศมหาวิทยา - พระเทวีทรงใช้ดาบใหญ่ตัดเศียรของ พระองค์เองออก แล้วให้พระโลหิตพุ่งไปสู่ นางชากินี หรือในอีกชื่อว่านางชยา กับนาง วรรณินิ หรืออีกชื่อหนึ่งว่านางวิชา ผู้เป็น สาวกของพระแม่ ที่กำลังกระหายเลือด
พคลามุซี	มีสีพระกร	-	- เป็นภาคหนึ่งในกลุ่มทศมหาวิทยา - คอยให้ความช่วยเหลือและปกป้องสาวก ของพระองค์
ธุมาวตี	พระฉวีวรรณสีตั้ง เขม่าควัน มีสองพระกร	กระดิ่ง บั้งกี	-

ที่มา: อมเรศ ศิริวัฒน์, 2564, น.260 - 261

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงถึงการปรากฏรูปลักษณะที่หลากหลาย การอวตารจากหลายภาคส่วน โดยมากเป็นการอวตารมาเพื่อปฏิบัติภารกิจสำคัญ ช่วยกอบกู้ฝ่ายดี และปราบปรามฝ่ายไม่ดี โดยเมื่อได้สำแดงบทบาทในการช่วยเหลือแล้ว องค์พระแม่ต่างๆ ก็ได้รวมเป็นหนึ่งเดียว ดังข้อความที่พระเทวีอัมพิกาได้ตรัสกับศุภมาสวระความว่า

“ด้วยรูปลักษณะอันหลากหลายที่ปรากฏเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากพลังอำนาจอันยิ่งใหญ่ของข้า (พลังแห่งมหาเมธา) และตอนนี้หมู่คณะทั้งหลายเหล่านี้ก็ได้หวนกลับเข้ามาหลอมรวมเป็นเอกภาวะหนึ่งเดียวในตัวข้าซึ่งกำลังยืนอยู่ในสมรภูมิตั้งนี้แล้ว”

(อมเรศ ศิริวัฒน์, 2564, น.168)

4. ความหลากหลายขององค์ประกอบการสำแดงรูป

นอกจากการสำแดงรูปของพระศรีมหาอุมาเทวีที่มีทั้งภาคที่สวยงามเปี่ยมเมตตา และภาคที่น่าเกรงขามในลักษณะนักรบผู้เก่งกล้าสามารถ ในด้านองค์ประกอบอื่นๆ ของพระศรีมหาอุมาเทวีก็ยังมีมีความสำคัญ สามารถสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์เพื่อทำให้ภาคปรากฏของพระนางมีความสมบูรณ์

สัตว์พาหนะ

ภาคปรากฏของพระศรีมหาอุมาเทวีมีทั้งแบบที่ประทับเพียงพระองค์เดียว และแบบที่มีสัตว์พาหนะอยู่ด้วย ซึ่งสัตว์พาหนะแต่ละชนิดล้วนมีลักษณะเด่น และสามารถตีความในเชิงสัญลักษณ์ได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 3 ลักษณะเด่นของสัตว์พาหนะแต่ละชนิด

ภาคปรากฏ	สัตว์พาหนะ	ความหมาย
พระศรีมหาอุมาเทวี, พระปารวตี	เสือ	พลังกำลัง, การทำลาย, ความงดงาม, ความไม่หวาดกลัว, ความรัก
พระทศรา พระศรีมหาอารีอัมมัน	สิงโต	พลังกำลัง, การปกป้องคุ้มครอง, ความมีเกียรติมีศักดิ์ศรี, ความน่ากลัว
พระอรรณวารีสวรร	โค	ความกรุณา, การให้, ความอุดมสมบูรณ์, ความ อดทน
	โค และ เสือหรือสิงโต	มีลักษณะผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างสัตว์ ทั้งสองชนิดของพระศิวะและพระคักติ

ในเทพปกรณัมบางเรื่องเช่น เทวีมหาตมยัม อธิบายที่ 2 อันว่าด้วยการทำลายซึ่ง พุทธานของมหาศุระ ได้กล่าวถึงที่มาของสัญลักษณ์ต่างๆ ของพระแม่ ดังเช่น พระหิมวัตเป็นผู้นำ เพชรพลอยและราชสีห์มาถวาย ดังนี้

ฝ่ายพระหิมวัต ก็ได้นำเอาเพชรพลอยหลากหลายสีสนในโลกรจำนวนมากมาย กาย กองมาถวาย พร้อมกับยังทรงนำเอาราชสีห์มาถวายเพื่อให้แด่พระนาง เพื่อให้พระนางทรง นำไปใช้เป็นเทพพาหนะด้วย

(อมเรศ ศิริวัฒน์, 2564, น.46 – 47)

นอกจากนี้ ในการอวตารอื่นๆ เช่น พระแม่ศรีลลิตา (ตรีปุระสุนทรี) และพระแม่มีนักษี มีสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับพระแม่ คือ นกแก้ว ปราภฏอยู่ที่พระหัตถ์ขวาของพระแม่

นกแก้วเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับเทวีมีนักษี ทรงถือนกแก้วไว้ที่พระหัตถ์ขวา ที่วัดมีนักษี (Meenakshi Temple) ที่มีชื่อเสียงของเมืองมทุไร รัฐทมิฬนาฑูมีนกแก้วในมณฑลที่ ได้รับการฝึกให้พูดชื่อเทพิตามินคิซ้าๆ ผู้มีจิตศรัทธาหลายคนนิยมซื้อนกแก้วไปถวายที่วัด เพื่อเป็นการแก้บน เมื่อได้รับพรสมปรารถนา

(Nanditha Krishna, 2010, p.191)

นอกจากสัตว์พาหนะแล้ว ในการปรากฏองค์ของพระศรีมหาอุมาเทวียังมีศาสตราวุธและ สิ่งของต่างๆ ซึ่งสามารถตีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ได้ เช่น

ตรีศูล เป็นสัญลักษณ์แห่งการปราบปรามอธรรมหรือสิ่งชั่วร้าย

ดาบ เป็นสัญลักษณ์ของความเฉียบขาด เป็นผู้ตัดสิน

สร้อยประคำ เป็นสัญลักษณ์ของการบำเพ็ญสมาธิ

หม้อน้ำ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์, การประกอบพิธีกรรมบูชา

ดอกบัว เป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนโยน

คันธนู เป็นสัญลักษณ์ของการสู้รบ

อนึ่ง ในการปรากฏพระองค์ในภาคต่างๆ ของมหาวิทยาลัย ในเทพปกรณัมนี้ได้แสดงถึง รูปลักษณะที่หลากหลายอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะในตอนออกศึกสงคราม ศาสตราวุธที่พระแม่ถือ นั้นมีเป็นจำนวนมาก ดังที่ อมเรศ ศิริวัฒน์ (2564, น.29 - 30) ได้กล่าวไว้ดังนี้

“พระองค์นี้แลเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งศาสตราวุธอันน่าเกรงขาม อย่างเช่น ชังคะ ศูละ คทา จักร คังข์ จาปะ พาณะ ฤศุณที ปริษะ และอายุชะ”

ศาสตราวุธดังกล่าวประกอบด้วย

ชังคะ หมายถึง ดาบที่มีคมด้านเดียว

ศูล หมายถึง อาวุธชนิดหนึ่งที่มีลักษณะเป็นทวนยอดเดียวที่มีลักษณะคล้าย แหล่นและหลาว แต่ถ้ามีสามยอดจะเรียกว่าตรีศูล

คทา หมายถึง อาวุธโบราณชนิดหนึ่งซึ่งมีหัวเป็นตุ้มเหล็กที่มีน้ำหนักมาก สามารถ ใช้ฟาดในระยะประชิดและสามารถขว้างเหวี่ยงออกไปในระยะไกลได้

จักร หมายถึง อาวุธชนิดหนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายจานหรือกงล้อที่มีฟันเป็นดั่งใบ เลื่อย อาวุธชนิดนี้จะใช้ร่อนออกไปทำร้ายคู่ต่อสู้

คังข์ หมายถึง หอยสังข์

จาปะ หมายถึง คันธนู

พาณะ หมายถึง ลูกศร

ฤศุณที หมายถึง อาวุธโบราณชนิดหนึ่งที่ถูกกล่าวไว้ในสงคราม ณ พุทฺธกุฎเกศตรของมหา ภารตะ ว่ามีลักษณะคล้ายคทาหรือตะบอง แต่มีเชือกหรือสายหนังหรือโซ่ร่วมด้วย ซึ่งสามารถใช้ เหวี่ยงใส่ศัตรูได้

ปริษ หมายถึง อาวุธโบราณชนิดหนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็นคทาหรือกระบองที่มีตุ้มหัวเหล็ก ขนาดใหญ่ซึ่งเป็นเหลี่ยมคมหรือเป็นหนามแหลม

อายุ หมายถึง อาวุธโบราณชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายกับโล่ป้องกัน ซึ่งจะถูกใส่ไว้ที่ ตรงข้อแขน

นอกจากนี้พระแม่ในอวตารหรือภาคปรากฏอื่นๆ ได้มีการสำแดงรูปลักษณ์ที่แตกต่างไป จากรายละเอียดข้างต้น เช่น

พระแม่ศรีลลิตา (พระแม่ตรีปุระสุนทรี) พระนางผู้เป็นราชินีแห่งจักรวาลทรงกำเนิดจาก กองไฟแห่งความรู้เพื่อสถาปนาธรรม (ความชอบธรรม ความยุติธรรม) รูปลักษณ์ของพระเทวีมีพระ พักตร์ที่งดงามเสมอเหมือนดวงจันทร์เต็มดวงนับพันดวง พระกรถืออ้อย หมายถึง จิต, แปะ หมายถึง ความโกรธ, เชือกหรือบ่วงบาศ หมายถึง ความรัก (T.V. Narayana Menon, 2011, p.26)

การสำแดงองค์ที่มีความหลากหลายทั้งรูปลักษณ์ เช่น สีมิว เครื่องแต่งพระองค์ สิ่งของที่ ทรงถือในแต่ละพระหัตถ์ ตลอดจนกริยาท่าทาง เช่น การแสดงพระหัตถ์มุทรา หมายถึง การสั่งสอน ล้วนเป็นการแสดงมายาคติให้เห็นถึงความหลากหลาย ทั้งที่แท้จริงแล้วมีเพียงหนึ่งเดียว

ความรู้เกี่ยวกับ “ศักติ”

1. ความหมายและความสำคัญของศักติ

นักวิชาการและผู้รู้ได้กล่าวถึง “ศักติ” ว่าเป็นพลังกระตุ้น และเป็นบ่อเกิดของความเป็นชีวิต เปรียบเสมือนเป็นบุคลาธิษฐานของพลังอำนาจ ดังนี้

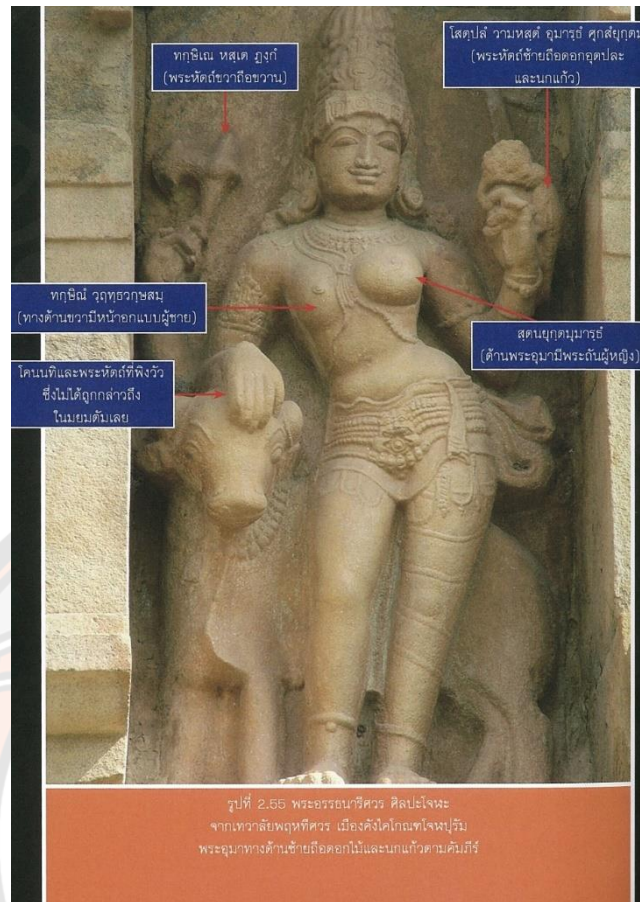
พิริยะ ไกรฤกษ์ (2553, น.122) ได้กล่าวถึงศากตะและศักติไว้ว่า “ลัทธิศากตะ มีความเชื่อว่าพลังกระตุ้น หรือศักติ มีอยู่ในทุกสรรพสิ่ง เป็นบ่อเกิดของความเป็นชีวิต มีการนับถือพระเทวีในลักษณะของพลังจักรวาล เช่น พระนางทศุคาเป็นบุคลาธิษฐานของพลังอำนาจ พระสร้สวตี เป็นบุคลาธิษฐานของกาพย์กลอน ดนตรี การเรียนรู้ และพระศรี หรือลักษมี เป็นสัญลักษณ์แห่งความโชคดีมีลาภ เป็นต้น”

ศุภมาศ เขยศักดิ์ (2552, น.15 - 16) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับศักติไว้ว่า “ศักติ มาจากธาตุ ศก แปลว่า แข็งแรง มีพลัง มีความสามารถ ช่วยเหลือ คำว่า ศักติ จึงหมายถึง พลังความสามารถ ความแข็งแกร่ง ทางศาสนาหมายถึงพลังงานของเทพเจ้าที่ออกมาในรูปชยาของเทวะ เป็นพลังที่สนับสนุนชีวิตทั้งปวงให้คงอยู่ ถือว่าเป็นพลังในรูปสตรีเพศ ส่วนพลัง กำลัง ความสามารถของฝ่ายบุรุษเพศ เรียกว่า ศักตะ”

ณัฐจิตต์ เลหาวีระ (2548, น.14) ได้กล่าวถึงศักติว่า “ศักติ แปลว่า ความสามารถ หมายถึง พลังที่สนับสนุนชีวิตทั้งปวงให้คงอยู่ นิยายที่นับถือ ศักติหรือ “ศักตะ” มีความเชื่อว่า “ศักติ” มีลักษณะเป็นสตรีเพศ เป็นมหาเทวี เป็นเทวีผู้ยิ่งใหญ่ มีสถานะเทียบเท่ากับภาวะสูงสุด (Supreme Being)”

เชษฐ ติงส์ญชลี (2559, น.152) ได้กล่าวถึงการคู่กันของมหาเทพกับพลังศักติ โดยสะท้อนในงานประติมากรรมพระอรรณาริศวรไว้ว่า

พระอรรณาริศวร แปลว่าพระผู้เป็นเจ้าของผู้เป็นเครื่องนารี (อรรธ + นารี + อิศวร) เป็นภาคปรากฏของพระศิวะผู้มีเครื่องพระวรกายทางด้านซ้ายเป็นพระอุมา ผู้เป็นศักติหรือพลังอำนาจของพระองค์ การผสมกันระหว่างสองพระองค์นี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระเป็นเจ้าของทั้งสองแท้จริงแล้วเป็นองค์เดียวกัน โดยพระเทวินั้นเป็นภาคปรากฏของ “พลังอำนาจ” (ศักติ) ของพระองค์ในการแสดงกิจกรรมต่างๆ ต่อจักรวาล ภาคปรากฏดังกล่าวยังแสดงความพยายามในการประนีประนอมระหว่างไศวนิกายกับนิกายศักติอีกด้วย

ภาพ 2 พระอรรณาริศวรสำริด ศิลปะโจพะ พิพิธภัณฑเจนน

ที่มา: เชษฐ ติงสัญชลี, 2559, น.159

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าทั้งพระศิวะและพระแม่อุมาเทวีเป็นพระองค์เดียวกัน โดยพระศิวะทรงมีอำนาจเด็ดขาดสูงสุด (Absolute Power) แต่เมื่อไรก็ตามที่พระศิวะแสดงบทบาทในการเผชิญหน้าพระศิวะจะเป็นฝ่ายนึ่งรับ (passive)

ดังตัวอย่างตอนที่พระแม่กาลิปราบมาธูสูร (อสูรที่เคยได้รับพระจากพระศิวะให้มีชีวิตอมตะ หากเลือดหยดลงพื้นดินจะเกิดอสูรอีกมากมาย) เมื่อต้องการปราบอสูรนี้ พระศิวะจึงทรงโปรดให้ พระแม่กาลิไปปราบ โดยการดื่มเลือดอสูรทุกครั้ง อย่านให้เลือดตกถึงดิน จนในที่สุดพระแม่กาลิก็ เป็นฝ่ายชนะ พระแม่ทรงตีพระทัย กระโดดโลดเต้นและกระทัีบพระบาทด้วยตบะอันแรงกล้า จนสร้าง ความเดือดร้อนให้แก่โลกธาตุทั้งปวง พระศิวะจึงทรงคิดอุบายทอดพระวรกายลงบนพื้น เพื่อรองรับ พระบาท ทำให้พระแม่หยุดกระทัีบพระบาท ในขณะที่พระศิวะมีบทบาทเป็นฝ่ายนึ่งรับ (passive)

พลังศักดิ์เป็นพื้นฐานความคิดสำคัญของนิกายศักดิ์ที่บูชาสรรเสริญพระมหาเทวี เป็นเทพเจ้าสูงสุด และถือว่าพลังแห่งเพศหญิงเป็นพลังอำนาจสูงสุดเทียบเท่าพรหมัน ส่วนในนิกายอื่น เช่น ไศวะซึ่งนับถือพระศิวะ ก็อ้างว่าพระอูมา เคารี ปารวตี ทูรคา หรือกาลีชายาของพระศิวะเป็นศักดิ์หรือพลังที่ช่วยเสริมอำนาจของพระศิวะ ในนิกายไวษณพ ซึ่งนับถือพระนารายณ์ ก็อ้างว่าพระลักษมีเป็นศักดิ์ ส่วนพระพรหมก็มีพระสรส์วตีเป็นศักดิ์เช่นกัน ภายใต้ความเชื่อว่า ศักดิ์ หรือพลังของบุรุษ หรือเทวะเป็นพลังสถิต (Static) เป็นพลังที่สงบนิ่งอยู่ภายใน (Passive) ในขณะที่ศักดิ์ หรือพลังของเทวีเป็นพลังพลวัต (Dynamic) เป็นพลังที่เคลื่อนไหว (Active) หากขาดพลังศักดิ์ เทวะก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่หรือกระทำสิ่งใดได้ (ศุภมาศ เขยศักดิ์, น.16)

โดยรวมคำว่า “ศักดิ์” เป็นนิกายหนึ่งในศาสนาฮินดู มุ่งเน้นการบูชาพระเทวีหรือเทวสตรี โดยมากแล้ว หมายถึง พระเทวีผู้เป็นชายาของเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ 3 องค์ ได้แก่ พระสรส์วตี คือ ศักดิ์ของพระพรหม พระลักษมี คือ ศักดิ์ของพระวิษณุ และพระอูมาหรือพระศรีมหาอูมาเทวี คือ ศักดิ์ของพระศิวะ

ปรัชญาของการบูชาศักดิ์ (The Philosophy of śakti Worship)

ในหนังสือลลิตาสัทธรรมนาม (The Thousand Names of the Divine Mother) (2011, pp.19 – 20) ได้กล่าวถึงปรัชญาของการบูชาศักดิ์ไว้ดังนี้

1. The Supreme Truth of the universe. / the ultimate cause of the universe คือ พระศิวะและศักดิ์ ในกรณีนี้พระศิวะกับพระศักดิ์มิได้แยกแตกต่างกัน

2. ถ้าพระศิวะเป็นจิต พระศักดิ์ก็คือร่าง เหมือนเช่นว่า ถ้าพระศิวะเป็นไฟ พระศักดิ์ก็คือผู้เผาไหม้ ถ้าพระศิวะเป็นไฟ พระศักดิ์ก็คือผู้เผาไหม้ ถ้าพระศิวะเป็นพระอาทิตย์ พระศักดิ์ก็คือแสงสว่าง

พื้นฐานของการรังสฤษฏ์ (Basis of Creation) ประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

1. หลักการที่บริสุทธิ์ (pure) หมายถึง

- 1.1 พระศิวะ (Śiva)
- 1.2 พระศักดิ์ (Śakti)
- 1.3 พระสทาศิวะ (Sadāśiva)
- 1.4 พระอิศวร (Iśvara)
- 1.5 พระศุทธรวิทยา (Śuddhavidya)

เมื่อใดพระศักดิ์ประทับเจียบอยู่ในพระศิวะ พระองค์ก็เป็น จิตศักดิ์ (citśakti) เมื่อพระศักดิ์ทรงสำแดงองค์ให้ปรากฏในช่วงแรกโดยสำแดงแยกจากองค์พระศิวะ พระองค์ปรากฏเป็นอำนาจศักดิ์ (ānanda śakti) ศักดิ์แห่งความหลุดพ้น

พลังของเจตจำนงปรากฏในพระสทาศิวะในพระศักดิ์ คือ icchāśakti

พลังแห่งความรู้ในพระอิศวร ในพระศักติ คือ ญาณศักติ (jñānaśakti)

พลังแห่งการทำงานในพระศุภวิद्या ในพระศักติ คือ กริยาศักติ (kriyāśakti)

หมายเหตุ สทาศิวะ บางครั้งใช้คำว่า นาท (nāda)

อิศวร บางครั้งใช้คำว่า บินทุ (bindu)

2. องค์ประกอบของการรังสฤษฏ์ คือ มายา กาละ นิยติ ราคะ วิทยา ปुरुษะ ชีวะ ซึ่ง “มายา” มีอำนาจในการปิดบังความรู้ไม่ให้ชีวะเห็น

3. เปลือกที่ผูกมัดชีวะไว้ คำว่า เปลือก ในที่นี้หมายถึง โกศะ (kosha)

4. ธรรมชาติที่ไม่บริสุทธิ์ ได้แก่ ประภฤติ (prakriti), พุทธิ (buddhi), อหังการ (ahamkāra), มนัส (manas) อีกทั้งอินทรีย์ทั้งห้า: ตา หู จมูก ลิ้น กาย

“ปรัชญาศักเตยะ ถือว่ามายา คือ ศัพโภทรของศักติ”

(กิงแก้ว อัถถการ, ผู้แปล, 2561)

สรุปได้ว่า “พลังแห่งศักติ” เป็นพลังแห่งเพศหญิง เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญที่必须要有ควบคู่กับพลังของฝ่ายชาย ศักติจึงเป็นพลังแห่งการให้กำเนิดชีวิต และทำให้โลกดำเนินไปได้ตามธรรมชาติ เปรียบเสมือนพลังแห่งจักรวาล เป็นแหล่งพลังงานและพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการทำงานร่วมกันกับพลังของเพศชาย ในเทพปกรณ์ต่างๆ พลังศักตินี้จะสะท้อนผ่านบุคลาธิษฐานของพระมหาเทวี

2. ความแพร่หลายเรื่องศักติในสังคมไทย

คนไทยบางกลุ่มนับถือเทวสตรีในฐานะที่เป็นพลังศักติ และนิยมเดินทางไปบูชาเทวสตรีที่ตนเองนับถือ ซึ่งอาจมีทั้งที่ประดิษฐานร่วมกับเทพเจ้าองค์อื่นๆ เช่น เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า วัดเทพมณเฑียร กรุงเทพมหานคร เป็นต้น แต่ก็มีเทวสถานหลายแห่งที่มีเทวสตรี โดยเฉพาะพระศรีมหาอุมาเทวีเป็นประธาน ดังเช่นที่วัดพระศรีมหาอุมาเทวี หรือวัดแขก สีลม กรุงเทพมหานคร

วัดนี้เกิดขึ้นจากแรงศรัทธาในเทพเจ้าฮินดู โดยเฉพาะพระแม่อุมาเทวี ของชาวอินเดีย (ทราวินาตุ) ที่นำโดย นายไวตรีประดิยะจิจิ และคณะผู้ศรัทธาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โดยสุกัญญา ประเสริฐศรี (2551, น.31) ได้กล่าวถึงประวัติการสร้างวัดพระศรีมหาอุมาเทวีไว้ว่า

วัดพระศรีมหาอุมาเทวีหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าวัดแขกสีลมเป็นวัดฮินดูในประเทศไทย โดยสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2454 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยชาวทมิฬซึ่งเดินทางจากอินเดียเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งในปี 2422 ชาวทมิฬทยอยเข้าสู่บางกอก และตั้งรกรากหาเลี้ยงชีพตามที่ตนถนัด ซึ่งในระยะแรกๆ มีการตั้งรูปเคารพมารีอามัน หรือ พระศรีมหาอุมาเทวี ประดิษฐานอยู่ในศาลา

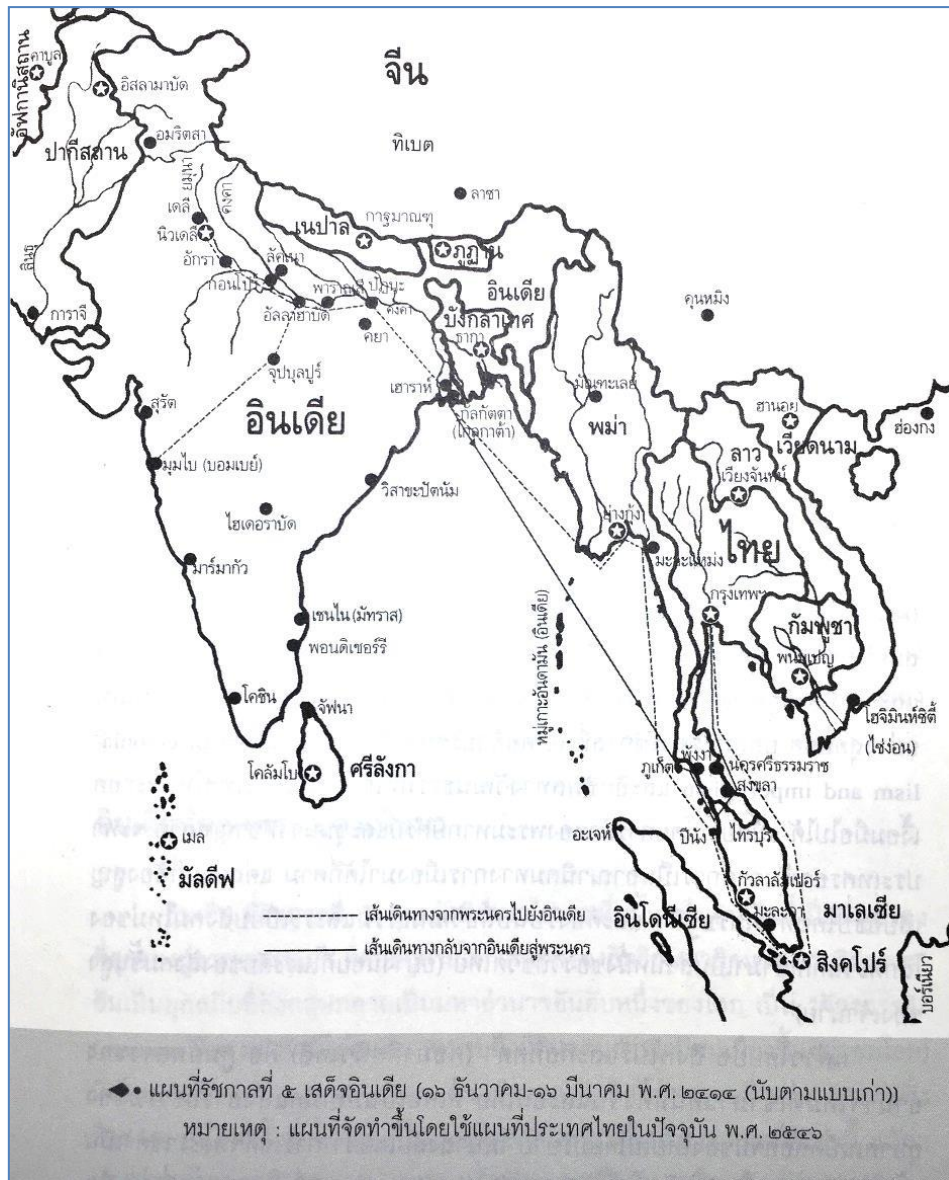
เล็กๆ ริมทางในเขตสีลม ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสอินเดีย เมื่อเสด็จกลับเมืองไทยได้รับสั่งกับชาวทราวินนาทว่าทางประเทศอินเดียได้ฝากเอาไว้ หากมีสิ่งใดให้ช่วยเหลือก็ให้แจ้งพระองค์ทราบ ซึ่งชาวอินเดียเชื้อสายทมิฬ มิได้ทูลขอสิ่งใด นอกจากขอสร้างเทวาลัยเพื่อไว้บูชา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระบรมราชานุญาต เทวาลัยแห่งแรกของวัด สร้างขึ้นบริเวณหัวลำโพง โดยสร้างเป็นศาลไม้ธรรมดา ต่อมาเมื่อทรุดโทรมลงจึงย้ายไปสร้างเทวาลัยที่สีลม บริเวณวัดพระศรีมหาอุมาเทวีในปัจจุบัน โดยมีพระศรีมหาอุมาเทวีประดิษฐานเป็นประธานและมีเทวรูปต่างๆ ที่นำมาจากอินเดียประดิษฐานอยู่ด้วย

จากข้อมูลประวัติการสร้างวัดพระศรีมหาอุมาเทวีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของชาวทราวินนาท ที่แม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปิดโอกาสให้แจ้งความประสงค์ได้ว่าการสิ่งใด แต่บุคคลผู้เปี่ยมศรัทธาเหล่านี้มิได้ประสงค์ทรัพย์สินเงินทองของมีค่าแต่อย่างใด ขอเพียงได้สร้างเทวาลัยไว้บูชาเทพเจ้าที่เคารพศรัทธาเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าคือสิ่งมีค่าสูงสุดที่ให้คุณค่าทางจิตวิญญาณแก่ผู้ศรัทธา

นายไวตรีประเดียอะจิ เป็นคนสัญชาติอังกฤษ เนื่องจากขณะนั้นอินเดียเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ หากพิจารณาตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์ จะสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อินเดีย - อังกฤษ และการสร้างวัดพระศรีมหาอุมาเทวี โดยพิจารณาจากข้อมูลเรื่องพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จอินเดีย เมื่อ ค.ศ. 1871 - 1872 ตรงกับ พ.ศ. 2414 - 2415

ภูมิหลังเรื่องการเสด็จอินเดียของรัชกาลที่ 5: สายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอินเดีย - ไทย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จอินเดียเมื่อยังเป็นยุวกษัตริย์ในช่วงต้นรัชกาล(ทรงยังไม่บรรลุนิติภาวะ) ได้เสด็จอินเดียอย่างเป็นทางการ ขาไปผ่านและแวะสิงคโปร์ มะละกา ปีนัง มะละแหม่ง อย่างกุ่ม แล้วจึงไปอินเดีย ขากลับผ่านภูเก็ต ไทรบุรี หาดใหญ่ สงขลา รวม 92 วัน (อยู่ที่อินเดีย 47 วัน) มีผู้ติดตาม 40 คน

ภาพ 3 แผนที่รัชกาลที่ 5 เสด็จอินเดีย

ที่มา: สัจฉิทานันท์ สหายม, 2559, น.19

ชาลวาทย์ เกษตรศิริ (สังฆทานันท์ สหาย, 2559, น.25) ได้เขียนคำนำ ไว้ในหนังสือ “ยุวษัตริย์ รัชกาลที่ 5 เสด็จอินเดีย” INDIA IN 1872: As Seen by Siamese ไว้ว่า

อินเดียในรัชกาลที่ 5 ยุวษัตริย์ทรงไปพบเห็นเป็นเวลา 47 วันนั้น เป็นยุคสมัยของ “บริติชราช” (British Raj) ... อินเดียเปรียบเสมือน “เพชรประดับมงกุฎ” หรือ jewel in the crown ของจักรวรรดิอังกฤษ...อังกฤษใช้เวลาอย่างมากกว่าจะยึดครองอินเดียได้ทั้งหมด อังกฤษเริ่มเข้ายึดเมืองท่าหลักๆ ของอินเดียได้ 3 เมือง คือ เซนไน (อังกฤษเรียกชื่อผิดว่ามัทราส) เป็นจุดแรกเมื่อปี 1639 (พ.ศ. 2182) แล้วก็เข้ายึดมุมไบ (อังกฤษเรียกผิดว่า บอมเบย์) เป็นจุดที่สองเมื่อปี 1661 (พ.ศ. 2204) และท้ายสุดคือ กัลกัตตา (อังกฤษเรียกผิดว่า กัลกัตตา) เมื่อปี 1677 (พ.ศ. 2220) จากหัวหาดเมืองท่าสามเหลี่ยม “เซนไน – มุมไบ – กัลกัตตา” นี้แหละ ที่อังกฤษค่อยๆ ขยายอิทธิพลเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจของอินเดียที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน...

การเดินทางของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการนี้จึงเป็นการเรียนรู้ระบบงานรัฐบาล จักรวรรดิอินเดีย เพื่อเตรียมปฏิรูปสยามให้ทันสมัยขึ้น และได้มีโอกาสเยี่ยมชมสถานสำคัญทางพุทธศาสนา และศาสนาฮินดูหลายแห่ง แสดงให้เห็นถึงความสนพระราชหฤทัยส่วนพระองค์ในด้านศาสนา ตัวอย่างการเสด็จเยือนสถานที่สำคัญทางศาสนาฮินดู เช่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเยือนวิศวานาถ (Vishwanatha) ซึ่งเป็นวัดฮินดูที่มีชื่อเสียงสร้างอุทิศถวายพระศิวะ และได้พระราชทานเหรียญทองให้แก่ักบวชของวัดจำนวน 3 เหรียญ

วัดฮินดูอีกแห่งหนึ่งที่ได้เสด็จไปเยือน คือ เวนิมธรวา (Venimadhava) ที่ธาราหาระ (Dharahara) ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำคงคา อาคารที่พระเจ้าแผ่นดินได้ทอดพระเนตรนั้น คือวัดที่ในเวลาต่อมาได้สร้างอุทิศถวายแด่พระวิษณุ ...

(สังฆทานันท์ สหาย, 2559, น.139)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีความรู้ทางด้านเทพเจ้าทางศาสนาฮินดูเป็นอย่างดี จนสามารถอธิบายให้ ชาวอังกฤษที่อยู่บนที่นั้นเข้าใจได้ ดังตัวอย่างเช่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปเยือนบริเวณย่านกลางเมือง ขณะที่ทอดพระเนตรรูปวาดของเทพเจ้าองค์ต่างๆ อยู่ ณ นั้น ก็ได้ทรงอธิบายถึงความสำคัญของบรรดาเทพเจ้าให้ข้าหลวง ชาวอังกฤษผู้อยู่ในที่นั้นได้รับฟัง

(สังฆิทานันท์ สหาย, 2559, น.139)

ในการเสด็จเยือนอินเดียครั้งนี้ พระองค์ทรงได้พบกับบุคคลสำคัญทางศาสนาฮินดูหลายคน ได้แก่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้พบกับราชากาลิกฤษณะไร บาฮาดูร์ ด้วยเช่นกัน ราชากฤษณะนี้เป็นหนึ่งในตระกูลเทพที่มีชื่อเสียงของโศภาบาฮาดูร์ ในเมืองกัลกัตตา ...

ราชากาลิกฤษณะเป็นผู้อุปถัมภ์ที่แข็งขันของศาสนาฮินดูซึ่งชนทั้งหลายนับถือ คือ ทรงเป็นประธานของธรรมรักษานีสภา (Dharmarakshani Sabha) อันเป็นองค์กรทางศาสนาที่ชนทั้งหลายนับถือ และเป็นบัณฑิตที่ยิ่งใหญ่ทางด้านสันสกฤต ราชากาลิกฤษณะได้กล่าวโคลกภาษาสันสกฤตเพื่อต้อนรับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทำเนียบรัฐบาลในกัลกัตตา

(สังฆิทานันท์ สหาย, 2559, น.274)

อิชวารี ปราสาท นารายัน สิงห์ (ค.ศ. 1835 - 1889) เป็นมหाराชแห่งพาราณสี ผู้ไปคอยรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ป้อมรามนคร แม้ตำแหน่งมหाराชาของพระองค์จะปราศจากอำนาจ ก็ยังทรงรักษาเกียรติภูมิของสถานที่ทำงานโดยการวางทำอย่างสง่า ผ้าเผย และเป็นผู้อุปถัมภ์ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ป้อมรามนครเป็นสถานที่จัดแสดง *รามลีลา* หรือละครจากมหากาพย์ *รามายณะ* ที่เหมาะสมทีเดียวในเวลานั้น

بابุคิเวปราสาท (สีตารี อินด์) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญด้านวรรณกรรม ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยามไปเยือนสถานที่ต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ประทับอยู่ในเมืองนั้น พระเจ้าแผ่นดินทรงเชิญให้بابุคิเวปราสาทเดินทางไปเยือนบางกอก อันเป็นเมืองหลวงของพระองค์

(สังฆิทานันท์ สหาย, 2559, น.277 - 278)

จากภูมิหลังการเสด็จอินเดียของรัชกาลที่ 5 นี้ ทำให้ได้ทราบถึงความสนใจส่วนพระองค์ทางด้านศาสนาฮินดู รวมทั้งความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย กับอินเดียและอังกฤษ ทั้งนี้อาจส่งผลต่อ

การดูแลทุกข์สุขและการให้ความสำคัญกับพสกนิกรชาวอินเดีย/อังกฤษในสยามขณะนั้นด้วย ส่งผลให้เกิดวัดพระศรีมหาอุมาเทวี (วัดศรีมหามารีย์อัมมัน) ซึ่งเป็นวัดที่สืบทอดลักษณะต่างๆ มาจากอินเดีย โดยเฉพาะอินเดียตอนใต้ได้อย่างชัดเจน

ศาสนสถานของศาสนาฮินดูในประเทศไทย มีทั้งเทวสถานที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างและอุปถัมภ์ และเทวสถานที่ชุมชนอินเดียหรือผู้ศรัทธาในประเทศไทยสร้างและอุปถัมภ์ ดังที่ บำรุง คำเอก, 2544, น.8 ได้กล่าวว่า

ศาสนสถานในศาสนาฮินดูในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสร้างและอุปถัมภ์ กับประเภทที่ชุมชนอินเดียในประเทศไทยเป็นผู้สร้างและอุปถัมภ์ ศาสนสถานในศาสนาฮินดูประเภทแรกนั้นตัวเทวสถานจะมีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมไทย มีคนไทยตระกูลพราหมณ์เป็นผู้ปกครองวัด ได้รับการแต่งตั้ง และมีสมณศักดิ์จากพระเจ้าแผ่นดินอาทิเช่น ที่วัดโบสถ์พราหมณ์เสาชิงช้า ซึ่งปัจจุบันมีพระครูวามเทพมุนี ซึ่งเป็นคนไทยที่สืบทอดตระกูลพราหมณ์เป็นผู้ปกครองวัด ส่วนศาสนสถานประเภทหลัง ตัวเทวสถานจะเป็นศิลปะแบบอินเดีย มีบุคลากรประกอบพิธีกรรมที่เป็นพราหมณ์จากประเทศอินเดีย มีการบริหารปกครองโดยคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งจากสมาชิก และสาธุศิษย์ อาทิ เช่น วัดวิษณุ วัดพระศรีมหาอุมาเทวี เป็นต้น ส่วนในหลักคำสอนจะเหมือนกันทั้ง 2 ประเภท

การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมพราหมณ์ – ฮินดูและพระพุทธศาสนานั้น คงอยู่มาเป็นระยะเวลานานจวบจนถึงปัจจุบัน นอกจากเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ที่มีพระศรีมหาอุมาเทวีเป็นหนึ่งในเทพเทวีสำคัญที่ประดิษฐานอยู่ที่นั่นแล้ว ยังมีเทวสถานหรือเทวาลัยอื่นๆ ที่มีพระศรีมหาอุมาเทวีหรือพระแม่ในภาคอื่นๆ เป็นองค์ประธานและใช้พระนามของพระองค์เป็นชื่อเรียกเทวสถานนั้นปรากฏอยู่อย่างแพร่หลายในประเทศไทย ซึ่งส่วนมากมีองค์ประกอบของเทวสถานและการบำบวงบูชาที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ – ฮินดูอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วัดพระศรีมหาอุมาเทวี (วัดแขก สีลม) กรุงเทพมหานคร

วัดศรีนาคาทูรคาเทวี คลองสี่ ปทุมธานี

เทวสถานพระศรีมหาอาทิปราศักติ ภควดีเทวี (วัดแขก มวกเหล็ก) สระบุรี

เทวาลัยพระศรีมหากาลี เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

เทวสถานกาลิมัยยะ เขตคลองสามวาตะวันออก กรุงเทพมหานคร

เทวสถานพระแม่ศรีมหาอุมาเทวี อำเภอมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

จากตัวอย่างความแพร่หลายในการนับถือพระแม่ศรีมหาอุมาเทวีที่ปรากฏในเทวสถานต่างๆ เปรียบเสมือนมรดกทางวัฒนธรรมของการนับถือเทพเจ้าฮินดูที่ปรากฏในประเทศไทย ซึ่งมีคุณค่าทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ดังต่อไปนี้

คุณค่าเชิงรูปธรรม

ด้านศิลปกรรม เทวสถานแต่ละแห่งล้วนมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ส่วนมากปรากฏศิลปกรรมแบบฮินดู เช่น สถาปัตยกรรมซุ้มโคปุระตามแบบอินเดียใต้ เทวรูปต่างๆ ที่ประดิษฐานนำมาจากอินเดีย

ภาพ 4 วัดพระศรีมหาอุมาเทวี กรุงเทพมหานคร

ที่มา: อาทิตยา พงศ์ไพบูลย์, 2566

ศิลปะการก่อสร้างเทวสถานของวัดนี้สร้างตามแบบศิลปะของเผ่าทราวาท ชาวฮินดูกล่าวว่าวัดนี้มีลักษณะคล้ายกับเทวาลัย มหาวิมานในเมืองตันจอร์ (Tanjore) และคล้ายกับมหาเทวาลัยโคปุรัม เมืองมทุรา (Madura) ในภาคใต้ของอินเดีย (สมพร สุขเกษม, 2532, น.169 - 170)

ด้านการบูชา การประกอบพิธีกรรมภายในเทวสถานหลายแห่งมีผู้ประกอบพิธีกรรมหรือพรหมณ์พิธีที่มาจากประเทศอินเดียเป็นผู้ประกอบพิธี เช่น วัดพระศรีมหาอุมาเทวี กรุงเทพฯ และวัดศรีนาคาทุรคาเทวี ปทุมธานี

คุณค่าเชิงนามธรรม

ด้านประวัติความเป็นมาของแต่ละสถานที่ทำให้เห็นถึงพลังแห่งความศรัทธาของผู้คนที่เสียสละบริจาคปัจจัยในการสร้างและทำนุบำรุงเทวสถาน ตัวอย่างเช่น นายไวตรีประเดียะจ (ต้นตระกูลไวตี) ผู้มีจิตศรัทธาสร้างวัดพระศรีมหาอุมาเทวี หรือวัดแขกสีลม กรุงเทพมหานคร นายไวตรีเป็นตัวแทนของผู้ที่เสียสละเพื่อส่วนรวมสร้างเทวสถานสำคัญด้วยความรักต่อพระศรีมหาอุมาเทวี

ด้านเทพกรรม การประดิษฐานเทวรูปต่างๆ ภายในเทวสถานสามารถศึกษาได้ในเชิงเทพกรรม และสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับเทพเจ้าได้ บางเทวสถานอาจพบเทพที่ไม่ได้แพร่หลายทั่วไป เช่น ที่วัดพระศรีมหาอุมาเทวินอกจากจะมีเทพเจ้าหลักที่ผู้คนนิยมกราบไหว้แล้วยังมี “พระกัตตวรายน” ประดิษฐานอยู่นอกเทวาลัย ดังที่ บำรุง คำเอก (2544, น.17) ได้กล่าวถึงพระกัตตวรายน ไว้ว่า “เป็นโอรสองค์เจ้าแม่ศรีมหาอุมาเทวีและพระอิศวร ทรงนิยมสุรา นารี และการพนัน รักการผจญภัยและการต่อสู้ ชอบท่องเที่ยวและอาศัยอยู่ตามป่าเขา มีความเก่งกล้าหึ่มตามแบบฉบับนักเลง มีพลังมหาศาล ... ด้วยเหตุที่เป็นเทพที่มีนิสัยมุทะลุตุตัน จึงต้องอัญเชิญไว้นอกอุโบสถ”

การประกอบพิธีกรรมมีสิ่งที่จะต้องพิจารณาและทำความเข้าใจนอกเหนือจากการปฏิบัติพิธีกรรม คือ สัญลักษณ์ ในแต่ละพิธีกรรมมักมีสาระสาระแฝงอยู่ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีก็มีความหมายที่ลึกซึ้งแฝงอยู่ หรือแม้แต่เทวรูป รูปเคารพที่เป็นงานศิลปกรรม จิตรกรรมหรือประติมากรรมก็สามารถสื่อความหมายและความนัยได้ ดังที่ แอลดีส ฮักสลีย์ (2556, น.564 - 565) กล่าวว่า

...พิธีก็ดี รูปภาพแกะสลักก็ดีหรือภาพจิตรกรรมก็ดี อาจสื่อความหมาย และความนัยของความหมายได้มากกว่าในพื้นที่ที่เล็กกว่าและในลักษณะที่เห็นจริงเห็นจังยิ่งกว่ารูปแบบทางภาษาพูด แต่มันก็มีแนวโน้มที่จะสื่อความหมายในรูปแบบที่คลุมเครือและไม่ชัดเจนได้มากกว่า ในวรรณคดีสมัยกลาง เรามักจะพบกับความคิดที่ว่าโบสถ์ของสมัยกลางสื่ออุดมคติโดยอาศัยสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและรูปภาพที่เทียบเท่ากับความสำเร็จสูงสุดทางเทววิทยา (theological summa) และผู้เคารพบูชาในสมัยกลางผู้ชื่นชมผลงานทางศิลปะที่มีอยู่รอบด้วยอมบรรลุมารู้แจ้งในเนื้อหาสาระของลัทธิความเชื่อของสมัยนั้น...

ตัวอย่างเช่นในพิธีนวราตรีซึ่งเป็นพิธีอันศักดิ์สิทธิ์และสำคัญสำหรับผู้ที่นับถือพระศรีมหาอุมาเทวี ได้มีการใช้สัญลักษณ์ที่สื่อความหมายอันลึกซึ้ง เช่น การบูชาไฟ ไฟถือเป็นสื่อกลางระหว่างเทพกับมนุษย์ เชื่อกันว่าเป็นพลังบริสุทธิ์ช่วยเผาผลาญสิ่งชั่วร้ายและทำลายความมืดอาจสื่อความหมายได้ว่าไฟเป็นสัญลักษณ์ของปัญญาที่เผาผลาญจัดความโง่เขลามืดมนให้สิ้นไป ทั้งการจุดประทีปยังเป็นการเชื่อมโยงกับพลังรัศมีอันรุ่งโรจน์ระหว่างทวยเทพกับมนุษย์

สมฤทธิ บัวระมวล (2537, น.210) กล่าวว่าไฟหรือพระอัคนีเป็นประธานในการทำพิธีสักการบูชาในยุคโบราณ แทนบูชาไฟนั้นจะถูกตั้งขึ้นและหันหน้าไปทางทิศตะวันออกซึ่งเป็นทิศที่ดวงอาทิตย์ทอแสงในยามเช้าซึ่งถือกันว่าการปรากฏของพระอาทิตย์ในวันใหม่เป็นการใหม่ นอกจากนี้พระองค์ ยังอยู่ในฐานะผู้มอบความเป็นอมตะและเป็นผู้ทำหน้าที่ชำระบาปให้แก่มนุษย์หลังจากที่ตายไปแล้ว เทพอัคนีจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างเทพเจ้าและมนุษย์ กล่าวกันว่าเทพแห่งไฟองค์นี้ถือกำเนิดขึ้นมาจากดอกบัวที่พระพรหมสร้าง

นอกจากนี้ยังมีผลไม้และสิ่งของที่เข้าร่วมพิธีนวราตรี ซึ่งสามารถสื่อความหมายได้ลึกซึ้งได้ โหโรโยธยา (ม.ป.ป., น.311-312) ได้กล่าวถึง สัญลักษณ์ของความเชื่อของเครื่องประกอบพิธีว่า

มะนาว ชาวอินเดียถือว่าเป็นผลไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ระหว่างพระเจ้ายักษ์กับวิญญูณ ฉะนั้นวัดพระศรีมหาอุมาเทวีแตกต่างจากเทวาลัยอื่นตรงที่มัลลย์ที่บรรจุร้อยเรียงเป็นยอดนั้นจะมีผลมะนาวอยู่ด้วย เชื่อกันว่ามะนาวสามารถจัดภูตผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายได้

กล้วย – มะพร้าวเป็นผลไม้ ที่มีประโยชน์และเป็นของที่บริสุทธิ์ ต้นกล้วยแต่ละต้น จะให้ผลเพียงครั้งเดียวเท่านั้น หรือบางที่เมื่อคนโบราณนำมาเป็นส่วน “กล้วยๆ” นั้น แปลว่าง่าย การสิ่งใดซึ่งยาก จึงนิยมบูชากล้วยเพื่อให้ง่ายเข้า โดยเฉพาะมะพร้าว จัดว่าเป็นผลไม้ชนิดเดียวที่มีน้ำเกิดกลางหวา จึงนิยมนำมาเพื่อบูชาพระเจ้า

ฟัก เป็นสิ่งทีนำมาใช้บูชาขัณฑ์แทนแพะ เพราะในสมัยก่อนการบูชาเจ้าแม่กาลีนัน ต้องนำแพะมาบั่นคอเพื่อบูชาขัณฑ์แก่องค์เจ้าแม่ มาในระยะหลังเห็นว่าเป็นเรื่องที่โหดเหี้ยม จึงใช้ฟักเป็นสัญลักษณ์แทน

การบูร คือ สิ่งที่จะเผาผลาญเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์

จากความเชื่อดังกล่าว ผู้คนจึงนิยมนำกล้วย มะพร้าว พร้อมเครื่องสักการะอื่นๆ เช่น มัลลย์ดอกไม้ ที่อาจมีการร้อยผลมะนาวไปด้วย นำไปถวายแด่เทพเจ้าฮินดู

ภาพ 5 ตัวอย่างภาพของสักการะเทพเจ้าอินดู

ที่มา: อาทิตยา พงศ์ไพบูลย์, 2566

นอกจากนี้ ชรวัดน์ (2550, น.103) ได้กล่าวถึง สัญลักษณ์ของความเชื่อของเครื่องประกอบพิธีว่า

ธง สีธงของเจ้าแม่ นั่น เป็นสีแดง สีแดงเป็นสัญลักษณ์ของความรุ่งเรืองและความประเสริฐยิ่ง เป็นความสูงส่งของธง คุณสมบัติของความประเสริฐหรือความรุ่งเรือง เราค้นพบว่ามียอยู่ในบุคคลเหล่านี้ ผู้มีคุณลักษณะอันบริสุทธิ์ ชีวิตของเขาเปี่ยมล้นไปด้วยความภาคภูมิใจ และผู้พิจารณาเห็นว่าหน้าที่สำคัญของเขาก็เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงของพระเป็นเจ้า และผู้มีศรัทธาอันมั่นคงในพระเป็นเจ้า การปรับคุณสมบัติของพระเป็นเจ้าเหล่านี้ให้เข้าไปอยู่ในตน ก็หมายถึง การยกธงของพระแม่เจ้าศรีทศพรคาเท่านั้น

ใบพลู และหมาก มีคุณสมบัติที่จะทำการย่อยอาหาร และสิ่งเหล่านี้สอนเราให้รู้ว่าคุณธรรมนั้นบรรจุไว้ในคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ และได้ให้ไว้ในคำสอนของบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งเราควรรับเอาไว้อย่างเหมาะสม และทำให้มันย่อยออกมา และเราควรหล่อหลอมชีวิตของเราตามคำสอนเหล่านี้ที่ ดังนั้นเราต้องมอบชีวิตที่หล่อหลอมแล้วของเรา คือ ใบพลูและหมากเท่านั้น ควรถวายแด่พระแม่เจ้าศรีทศพรคา

จากตัวอย่างสัญลักษณ์ที่ปรากฏในการบูชาพระแม่ศรีมหาอุมาเทวี แสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อมโยงระหว่างเทพเจ้าและมนุษย์ ซึ่งสื่อสัญลักษณ์เหล่านี้จะน้อมนำให้มนุษย์มีจิตในที่ไม่ดี เพื่อให้เข้าถึงและรับกระแสพลังงานภาพของเทพเจ้าได้ สอดคล้องกับหลักปรัชญาอมตะของ แอลดัส ฮักซลีย์ (2556, น.566) ที่ได้กล่าวไว้ดังนี้

คนส่วนมากบูชาเทพเทวาเพราะเขาต้องการความสำเร็จในกิจการงานทางโลก ความสำเร็จทางวัตถุชนิดนี้ สามารถได้มาอย่างรวดเร็ว (โดยอาศัยการบูชานั้น) ณ ที่นี้บน แผ่นดินโลก

(ภควัทธิศา, ม.ป.ป.)

หากว่าพิธีที่เป็นพันธกิจอันศักดิ์สิทธิ์มีการกระทำซ้ำๆ กันด้วยความศรัทธาและภักดี ผลก็จะปรากฏยาวนานในสื่อที่เป็นรูปกายของจิต (psychic medium) จิตใจหรือส่วนที่ทำหน้าที่รับรู้ คิด ประมวลของแต่ละคน (individual minds) อาบเลี้ยงอยู่ในรูปกายนี้ และแล้วตกผลึกสำแดงออกมาเป็นบุคลิกภาพที่พัฒนาแล้วค่อนข้างเต็มที่ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสภาพของร่างกายที่เกี่ยวข้องนั้นๆ ว่า จะมีการพัฒนาสมบูรณ์แล้วมากน้อยเพียงไรด้วย (แอลดัส ฮักสลีย์, 2556, น.568)

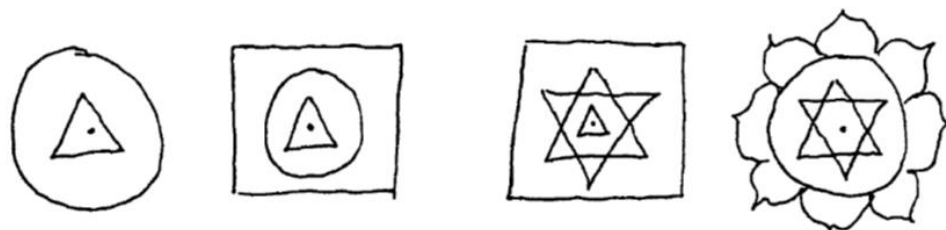
เราจึงเห็นว่าผู้ที่มีความศรัทธาและความภักดีที่เข้มข้น บวกกับความอดทน ในรูปแบบของการบูชาหรือการปฏิบัติทางจิตวิญญาณแบบเดียวกัน มีแนวโน้มที่จะทำให้ความคิดหรือความทรงจำกลายเป็นวัตถุวิสัย และดังนั้นจึงรังสรรค์ ในอะไรบางอย่าง กระแสที่เหนือธรรมชาติซึ่งเป็นกระแสที่เป็นจริง ซึ่งผู้บูชาก็สัมผัสได้จริงว่าอยู่ที่ “ตรงโน้น” ซึ่งไม่น้อยไปกว่าในอีกลักษณะหนึ่งที่อยู่ “ตรงนี้” (แอลดัส ฮักสลีย์, 2556, หน้า 573)

การประกอบพิธีกรรมในเทวสถานจึงเป็นหนึ่งในพันธกิจอันศักดิ์สิทธิ์ ที่เกิดจากความศรัทธาและความภักดีที่มีต่อเทพเจ้าพระองค์ต่างๆ โดยเฉพาะพระศรีมหาอุมาเทวี จึงยังคงดำรงอยู่เพื่อรับกระแสเบื้องบนมาสู่ผู้ที่ศรัทธา

ด้านสัญลักษณ์ นอกจากสัญลักษณ์ที่ปรากฏในศิลปกรรม และพิธีกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์อีกเป็นจำนวนมาก อันแสดงถึงความหมายลึกซึ้งที่แฝงไว้ในรูปสัญลักษณ์ต่างๆ ตัวอย่างเช่น

การกล่าวถึงเทพทศคาว่ามีรูปหรือไม่มีรูป

ภาคปรากฏและไม่ปรากฏรูป: น่าสนใจที่ตั่งข้อสังเกตว่าส่วนแรกบทบาทแรกเริ่มของเทพทศคา เป็นรูปแบบที่เหนือธรรมชาติของเทพเทวี รูปแบบนี้เรียกว่าเป็นรูปแบบของ “ปรม” (หรือไม่ปรากฏรูป, สูงสุด) แน่แน่นอนว่าไม่ได้แสดงให้เห็นปรากฏได้โดยตรง แต่สามารถแสดงได้ปรากฏได้โดยใช้สัญลักษณ์ (แปลสรุปความจาก MAHAMAYA: WOMB OF THE UNIVERSE Yoganand Sinha, 1995, p.116)

ภาพ 6 สัญลักษณ์ของพระคิวงและคักติ

ที่มา: Yoganand Sinha, 1995, p.116

สองภาพแรก เราเห็นเครื่องหมายของความไม่มีรูปของพระคิวงและคักติ สามเหลี่ยมแทนพระคิวง และจุดแทนคักติ ในภาพที่ 3 เป็น “ปรวม” ที่อยู่ศูนย์กลางของสามเหลี่ยมที่มาซ้อนต่อกัน [สามเหลี่ยมคว่ำและหงายมาซ้อนต่อกัน] สามเหลี่ยมเป็นตัวแทนของการร่วมเพศของพระคิวงและคักติ ในภาพสุดท้ายการร่วมเพศของพระคิวงและคักติถูกแทนด้วยดอกบัว 8 กลีบอยู่รอบๆ ดอกบัวนี้มีความหมายว่าเป็นการสำแดงรูปร่างที่ชัดเจนของพระคิวงและคักติ แต่จุดที่อยู่ตรงศูนย์กลางนั้นยังคงแสดงโดยนัยว่าคักตินั้นไม่มีรูปที่ชัดเจน (แปลสรุปความจาก MAHAMAYA: WOMB OF THE UNIVERSE Yoganand Sinha, 1995, p.118)

จากสัญลักษณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระแม่อุมาเทวีในภาคพระแม่ทุรคานันั้น แรกเริ่มคือ ปรมาตมัน ที่ไม่มีรูป แต่มีพลังและสามารถสำแดงองค์ให้เห็นได้หลายบทบาท

จากเนื้อหาในบทที่ 3 เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี: การสำแดงรูปและพลังแห่งคักติ แสดงให้เห็นคุณลักษณะที่โดดเด่นในด้านการสำแดงรูปและการปรากฏพระนามที่หลากหลายเป็นอย่างมาก แต่มีข้อสังเกตว่าในสังคมไทยนิยมเรียกพระนาม “พระแม่อุมา” มากที่สุด และชื่อเทวสถานเก่าแก่แห่งผู้ที่นับถือคักติในประเทศไทย ได้ใช้ชื่อว่า “วัดพระศรีมหาอุมาเทวี” อาจแสดงถึงคนไทยนิยมนับถือภาคปรากฏที่สวยงามและเปี่ยมด้วยความเมตตาของพระศรีมหาอุมาเทวีอย่างแพร่หลาย

พระนาม “อุมา” ที่ไม่ใช่พระนามโดยกำเนิด แต่เป็นพระนามที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในเทพปกรณัมตอนที่มารดาของพระแม่ปารวตีห้ามพระแม่ไม่ให้ไปบำเพ็ญตบะในป่า จึงได้เอ่ยคำว่า “อุ-มา” ออกมาซึ่งหมายความว่า “อย่าไป” แต่พระแม่ก็ตัดสินใจไปบำเพ็ญตบะอย่างมุ่งมั่นด้วยความรักและความภักดี

เนื้อหาในบทนี้เน้นการกล่าวถึงภาคสำคัญของพระแม่ ได้แก่ พระแม่สตี พระแม่ปารวตี พระแม่ทุรคา พระแม่กาลี พระแม่อันนปุรณา และทศมหาวิทยา

จากบทที่ 3 พบว่าคุณสมบัติหลักที่เป็นคุณสมบัติสูงส่งได้แก่ พระแม่ปารวตี ส่วนคุณสมบัติที่ทรงสำแดงตามวาระโอกาสหรือตามบทบาทที่อยู่ในโลก ได้แก่ พระแม่ทุรคาและพระแม่กาลี

ไม่ว่าพระแม่จะทรงสำแดงองค์ในลักษณะที่เป็นคู่ขัดแย้งหรือตรงกันข้ามเพียงใดก็ตาม ในท้ายที่สุดจะมีจุดที่บรรจบเป็นหนึ่งเดียวกัน ที่สามารถหลอมรวมเป็นครรลองเดียวกันได้ด้วย “ความรักและความภักดี”

บทที่ 4

อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีจากพระนามและเทพปกรณัม ของพระศรีมหาอุมาเทวี

ผู้ที่นับถือพระศรีมหาอุมาเทวีมีการแสดงออกในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการไหว้เทวรูป ตาม
เทวสถาน หรืออาคารบ้านเรือน การอ่านหรือท่องบทสวดมนตรา การถวายเครื่องสักการะ เช่น
ดอกไม้ กำยาน เครื่องหอม นม น้ำผึ้ง เนยใส เป็นต้น หรือการปฏิบัติบูชาบำเพ็ญสมาธิ การศึกษาเทพ
ปกรณัมของเทพเจ้าต่างๆ เป็นต้น

พระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีในฐานะอาร์คีไทป์หรือต้นแบบของความรักและความภักดี

ในคัมภีร์ศรีลิตาสหสฺรนาม (Sri Lalita Sahasranama) เป็นคัมภีร์ที่บันทึกพระนามของ
พระศรีมหาอุมาเทวีไว้มากถึง 1,000 พระนาม ทั้งนี้ “พระแม่ลลิตา” ตามชื่อคัมภีร์นี้เป็นพระนามหนึ่ง
ของ พระศรีมหาอุมาเทวี ซึ่งนับเป็นพระภาคหนึ่งที่มีพระสิริโฉมงดงามสมบูรณ์พร้อมอย่างยิ่ง ในเรื่อง
นี้ได้กล่าวถึงพระนามของพระแม่ที่นำมาเป็นบทสวดมนตรา ทำให้เกิดสมาธิซึ่งเชื่อว่าพลังมนตรา
สามารถนำไปสู่ความหลุดพ้นได้ ในคัมภีร์นี้เริ่มต้นพระนามด้วย “ศรีมาตา” (śrī māta) แสดงให้เห็นถึง
ความสำคัญของมารดาว่าเปรียบเสมือนเป็นพระแม่ของจักรวาลและสรรพสิ่ง เป็นบทเริ่มต้นของมน
ตรา คำว่า “ศรี” แสดงถึงความเป็นสิริมงคล จึงเป็นการกล่าวยกย่องสรรเสริญพระแม่ผู้ทรงคุณแก่โลก
จากนั้นได้กล่าวถึงพระนามอื่นๆ ต่อไปจนครบ 1,000 พระนาม แสดงถึงความยิ่งใหญ่และบทบาทที่
หลากหลาย

จากการศึกษาพระนามพร้อมทั้งคำอธิบายประกอบจากหนังสือ The Thousand Names
of the Divine Mother Sri Lalita Sahasranama with Commentary (2011) สามารถแบ่งกลุ่ม
ความหมายได้ดังนี้

1. พระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับคุณลักษณะพิเศษ
  - 1.1 เปี่ยมด้วยรูปลักษณ์และบุคลิกลักษณะที่พิเศษและหลากหลาย
  - 1.2 เปี่ยมด้วยความสูงส่งทางด้านชาติกำเนิดและสายตระกูล
  - 1.3 เปี่ยมด้วยสติปัญญา และปรีชาญาณ
  - 1.4 เปี่ยมด้วยพลังของบทกวี, พลังหรือความสำคัญของตัวอักษร คำหรือคำศัพท์
  - 1.5 เปี่ยมด้วยคุณความดีควรค่าแก่การเคารพบูชา
  - 1.6 เปี่ยมด้วยความรักและเมตตากรุณา

- 1.7 เปี่ยมด้วยพลังเหนือกาลเวลา
2. พระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่
  - 2.1 บทบาทในฐานะชายาและศักดิ์ของพระศิวะ
  - 2.2 บทบาทในฐานะมารดาของโลก
    - 2.2.1 ผู้สร้าง/ ผู้ให้กำเนิด (Creator)
    - 2.2.2 ผู้เป็นส่วนหนึ่งของสรรพชีวิต สถิตอยู่ในส่วนสำคัญของร่างกาย
    - 2.2.3 ผู้ปกป้องคุ้มครอง เลี้ยงดู ธารรักษาและบำบัดทุกข์บำรุงสุข
    - 2.2.4 ผู้สั่งสอน เป็นแบบอย่าง ชี้นำตามครรลองแห่งธรรมและการฝึกฝนทางจิตสู่

การบรรลุธรรม

- 2.2.5 ผู้รักษาภุมมธรรมาชาติ
- 2.2.6 ผู้ทำลาย
- 2.2.7 ผู้อยู่เหนือธรรมาชาติและเหนือสรรพสิ่ง
3. พระนามที่มีความเชื่อมโยงกับเทพเจ้าพระองค์อื่น
4. พระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ทรงโปรดปราน

พลังแห่งการสวดและการกล่าวถึงพระนามของพระศิวะมาแต่ไหน ทำให้พลังแห่งสมาธิ พร้อมทั้งได้พิจารณาถึงสังขารแห่งชีวิต เชื่อมโยงถึงความหลากหลายของสรรพสิ่ง โดยมีพลังแห่งความภักดีหนุนนำ ดังที่ ศุภมาศ เขยศักดิ์ (2552, น.18) ได้กล่าวว่า “การบูชาสรรเสริญ ถือเป็นโอกาสให้สาธุชนเข้าถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือมากยิ่งขึ้น เครื่องถวายสักการะเทพเจ้าอาจเป็นปัจจัยหลักประการหนึ่งในการบูชาสรรเสริญ แต่หัวใจสำคัญ คือ ความศรัทธา และความภักดี พร้อมจะยอมรับอำนาจของเทพเจ้า สรรเสริญและปฏิบัติต่อเทพเจ้าด้วยความเคารพ และอุทิศการกระทำทั้งทางกาย วาจา ใจ แต่พระผู้เป็นเจ้าของผู้เดียว บุคคลไม่ว่าจะฉลาดหรือโง่ อ่อนแอหรือเข้มแข็ง ยากจนหรือร่ำรวย ต่างมีโอกาสเข้าถึงความหลุดพ้นร่วมกับพระเป็นเจ้าได้ทั้งสิ้นหากบุคคลนั้นมีความภักดี”

พระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับคุณลักษณะพิเศษ

1. เปี่ยมด้วยรูปลักษณ์และบุคลิกลักษณะที่พิเศษและหลากหลาย

ตาราง 4 แสดงพระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับรูปลักษณ์และบุคลิกลักษณะที่พิเศษและหลากหลาย

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
129. ศรจันทร นิภานนา śaraccandra nibhānā	พระแม่ผู้มีพระพักตร์กระจ่างเหมือนดวงจันทร์เต็มดวงในคืนฟ้าโปร่งแห่งฤดูใบไม้ร่วง
455. มาลินี Mālinī	พระแม่ผู้สวมพวงมาลัย
459. สุมุขี Sumukh	พระแม่ผู้มีใบหน้าสวยงาม
460. นลินี Nalinī	พระแม่ผู้มีร่างกายละมุนและงดงามเหมือนกลีบดอกบัว
465. กานติ มตี Kānti matī	พระแม่ผู้มีรัศมีส่องสว่าง
529. สรว วรโณปโสภิตา Sarva varṇopasobhitā	พระแม่ผู้มีรัศมีหลายสี สีแดงอ่อน สีแดงเข้ม สีดำและสีเหลือง คือสีหลัก (วรรณส) วรรณส (varṇas) ยังหมายถึงตัวอักษรของพยัญชนะ อักษร A ถึง ḥ ในอักษรสันสกฤต บ้างก็หมายถึงเทพเจ้าจาก อมฤตศกติ (Amṛtasakti) ถึง กุชมาศกติ (Kṣamāsakti)
51. สรวาภรณ ภูษิตา Sarvābharṇa bhūṣitā	พระแม่ผู้ร่ำรวยด้วยเครื่องประดับนานาชนิด
477. ทริ โลจนา Tri locanā	พระแม่ผู้ซึ่งมีดวงพระเนตรที่สาม
486. ศยามาภา śyāmābhā	พระแม่ผู้ซึ่งมีพระวรกายสีดำ
522. ศุกล วรรณ śukla varṇā	พระแม่ผู้มีพระวรกายสีขาว
507. ปีต วรรณ Pīta varṇā	พระแม่ผู้มีพระวรกายสีเหลือง
49. สรวารุณ Sarvāruṇa	พระแม่ผู้มีพระวรกายสีแดง
476. อารกต วรรณ ārakta varṇa	พระแม่ผู้มีพระวรกายสีแดงอมชมพู

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
	ผิวพรรณของพระแม่ทากินี เทวี (dākinī Devī) มีสีแดงเล็กน้อย หรือสีแดงอมชมพู ซึ่งเป็นสีของดอกไม้ป่าฏูล (Pāṭala) หรือดอกแดดร
635. เคารี Gaurī	พระแม่ผู้มีพระวรกายสีขาว
487. วทน ทูยา Vadana dvayā	พระแม่ผู้มีสองพระพักตร์
532. สรวโตมุขี Sarvatomukhī	พระแม่ผู้มีหลายพระพักตร์และหันได้รอบทิศทาง
505. จตุร วกฺตร มโนหฺรา Catur vaktra manoharā	พระแม่ผู้มีสี่พระพักตร์ มี 4 เวทส (Vedas)
515. ปญจ วกฺตรา Pañca vaktrā	พระแม่ผู้มีห้าพระพักตร์
523. ชทานนา ṣaḍānanā	พระแม่ผู้มีหกพระพักตร์
329. กานตา Kāntā	พระแม่ผู้งดงาม มีเสน่ห์ดึงดูดต่อเหล่าสาวก

จากพระนามที่แสดงถึงรูปลักษณ์และบุคลิกลักษณะที่พิเศษและหลากหลาย มีที่มาจากเนื้อหาในเทพปกรณัม เช่น “เคารี” พระแม่ผู้มีพระวรกายสีขาว ในกาลหนึ่งพระแม่ผู้มีผิวขาวนวลหรือผิวสีทองพระนามว่า “เคารี” ในเทวีปุราณะได้กล่าวไว้ว่า “ตั้งแต่เทวีถูกไฟแห่งโยคะเผาจนผิวไหม้เกรียมแล้ว ได้กำเนิดใหม่อีกครั้งเป็นบุตรของท้าวหิมวัต, พระนางมีผิวขาวประดุจออยสังข์, ดอกมะลิ และดวงจันทร์, พระนางมีชื่อว่าเคารี” นอกจากนี้ ด้วยรูปลักษณ์อันงดงามยิ่ง พระวรกายที่มีหลายสีพระพักตร์ที่ปรากฏได้หลายพระพักตร์ แสดงถึงหลักธรรมที่สามารถสื่อความหมายได้ในเชิงสัญลักษณ์ เช่น พระแม่ผู้มีสองพระพักตร์ ทุกสิ่งประกอบด้วยคู่ตรงข้าม เช่น ความสุขกับความเศร้า, ความร้อนกับความเย็น, ข้อดีกับข้อเสีย เป็นต้น พระแม่ผู้มี 4 พระพักตร์ หมายถึง พระเวท 4 คัมภีร์

2. เปรียบด้วยความสูงส่งทางด้านชาติกำเนิดและสายตระกูล

ตาราง 5 แสดงพระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับสถานะ ชาติกำเนิด และสายตระกูล

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
2. ศรี มหา ราชุกี śrī mahā rājikī	พระแม่ผู้เป็นราชินีแห่งจักรวาล
92. กุลางคณา Kulāṅganā	พระแม่ผู้มีกำเนิดที่ดี (เป็นผู้มาจากตระกูลดี)
246. ปารวตี Pārvatī	พระแม่ผู้เป็นบุตรของภูเขา (ท้าวหิมวัต แห่งภูเขาหิมวัตหรือหิมालย์)
306. ราชุกี rājikī	พระแม่ผู้เป็นราชินีของพระศิวะ มหาเทพผู้เป็นใหญ่ของกษัตริย์ทั้งปวง
598. ทากษายณี Dākṣāyaṇī	พระแม่คือเทวีสตี ผู้เป็นบุตรของพระทักษะประชาบดี
600. ทกษ ยชญ วินาศินี Dakṣa yajña vināśinī	พระแม่ผู้ทำลายพิธียัญญะที่พระทักษะประชาบดีจัดขึ้น
956. ธร สุตตา Dhara sutā	พระแม่ผู้เป็นบุตรของธร (Dhara) หรือท้าวหิมวัต; พระแม่ปารวตี ธร สุตตา ยังอาจหมายถึง พระแม่สีดาอีกด้วย
836. Vīramātā วีรมาตา	พระแม่ผู้เป็นมารดาของวีรบุรุษ; พระแม่ผู้เป็นเลิศท่ามกลางเหล่า ผู้ศรัทธา
442. กุมาร คนนาล (คน ปติ) Kumāra gananātha (Ganapati)	พระแม่ผู้เป็นมารดาของกุมารและคนนาล (คนปติ)

พระนามของพระแม่ที่มีความหมายเกี่ยวกับสถานะ ชาติกำเนิด และสายตระกูลแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของพระแม่ที่มีความพิเศษ อยู่ในชาติตระกูลดี เช่น พระนามปารวตี Pārvatī หมายถึง พระแม่ปารวตีเป็นบุตรของท้าวหิมวัต พระนาม “ทากษายณี” หมายถึง พระแม่สตีเป็นบุตรของท้าวทักษะประชาบดี พระแม่เป็นชายาของพระศิวะ เป็นมารดาของของพระพิฆเนศ เป็นต้น

ตัวอย่างพระนาม “วีรมาตา” (Vīramātā) “วีระ” ในที่นี้อาจหมายถึงพระคเณศ ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ปฐม ปุราณะ (Padma Purāṇa) พระศิวะตรัสว่า “นี่คือวีระ, โอ้เทวี, เขาจะอยู่ในใจ

ของเราเสมอ, เขาคือครูของความสำเร็จอันมหัศจรรย์, เขาได้รับการเคารพบูชาจากผู้คนมากมาย, เขาคือคเณศ” (T.V. Narayana Menon, 2011, p.46)

3. เปรียบด้วยสติปัญญา และปรีชาญาณ ทรงเป็นผู้หยั่งรู้

ตาราง 6 แสดงพระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับสติปัญญา และปรีชาญาณ ทรงเป็นผู้หยั่งรู้

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
445. มติษ Matih	พระแม่ผู้สำแดงรูปในบทบาทแห่งความเฉลียวฉลาด
916. อีรา Dhīrā	พระแม่ผู้เปี่ยมด้วยสติปัญญา; พระแม่ผู้ประทานสติปัญญา
624. กุหยา Guhyā	พระแม่ผู้รู้ความลับ
149. นิตยพุทธา Nityabuddhā	พระแม่ผู้รู้แจ้งอยู่เนื่องนิตย์
436. กุศลา Kuśalā	พระแม่ผู้เปี่ยมด้วยทักษะ กุศ(Kuśa) หมายถึง น้ำ และ ลา (lā) หมายถึง พระแม่ผู้ยอมรับ

พระนามของพระแม่ที่มีความหมายเกี่ยวกับสติปัญญา ปรีชาญาณ ทักษะความสามารถ ความรอบรู้ แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะพิเศษของพระแม่ที่เป็นผู้รู้แจ้ง หยั่งรู้จิต เป็นผู้ประทานสติปัญญาและเป็นที่พึ่งให้แก่สาวกของพระองค์ได้

4. เปรียบด้วยพลังของบทกวี, พลังหรือความสำคัญของตัวอักษร คำหรือคำศัพท์

ตาราง 7 แสดงพระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับบทกวี, พลังหรือความสำคัญของตัวอักษร คำหรือคำศัพท์

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
577. มาตฤกา วรรณ รูปีณี Mātrkā varṇa rūpiṇī	พระแม่ผู้อยู่ในรูปของอักษรของพยัญชนะ มาตฤกา วรรณ หมายถึง ตัวอักษร 51 ตัวของพยัญชนะสันสกฤต วรรณ มีความหมายทั้งตัวอักษรและสี
622. กุลีงการี Klīṅkāri	พระแม่ผู้สร้างพยางค์ “กุลีม” (Klīm)
928. สตุติ มติ Stuti mati	พระแม่ผู้มีเป้าหมายและแก่นสารที่แท้จริงสำหรับผู้สวดสรรเสริญ

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
472. สิทธ วิทยา Siddha vidyā	พระแม่ผู้เป็นรูปของสิทธ วิทยา; บทมนตรา 15 พยางค์

พระนามของพระแม่ที่มีพลังแห่งอักษร บทกวีและบทมนตรา นับเป็นสิริมงคลแก่ผู้สวดและเป็นการแสดงถึงความภักดีต่อเทพเจ้าที่ตนนับถือ ดังที่ T.V. Narayana Menon (2011, p.434) ได้กล่าวว่า “ผู้คนจำนวนมากสวดสรรเสริญและขับร้องบทเพลงแด่เทพเจ้ามาช้านาน ตั้งแต่สมัยพระเวท ในบทมนตรานี้แสดงชัดเจนว่ามีเป้าหมายที่แท้จริงว่าสวดและขับร้องแด่พระแม่ผู้ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งใหญ่สูงสุด พระแม่ผู้ประทานสติปัญญาและความรู้ให้แก่ผู้ที่สวดสรรเสริญพระองค์”

5. เปี่ยมด้วยคุณความดีควรค่าแก่การเคารพบูชา

ตาราง 8 แสดงพระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับผู้ควรคุณความดีควรค่าแก่การเคารพบูชา

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
803. ปุชยา Pūjyā	พระแม่ผู้ควรค่าแก่การเคารพบูชาจากทุกคน
348. วณฑยา Vandyā	พระแม่ที่น่าชื่นชม, ควรค่าแก่การบูชา
917. อีร สมรจิตฺต Dhīra samaracitṣ	พระแม่ผู้ได้รับการเคารพบูชาจากเหล่าผู้รู้/ผู้มีปัญญา
977. ทช มุทรา สมารธา Daṣa Mudrā samārādhya	พระแม่ผู้ซึ่งได้รับการเคารพบูชาจากมุทราทั้งสิบ (ตำแหน่งของนิ้วและมือที่ใช้ในการพนมมือไหว้แสดงความเคารพ)
720. กุหยการธา Guhyakārādhya	พระแม่ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของเหล่าเทพเวท
777. วีรารธา Virārādhya	พระแม่ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของเหล่าวีรบุรุษ
825. พุทธจิตตา Budhārcitā	พระแม่ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของเหล่าผู้มีปัญญา
833. ปญจาสต ปิฐ รุปี Pañcāsat pīṭha rūpiṇī	พระแม่ผู้มีศูนัยรวมแห่งการบูชา 50 แห่ง หมายถึง ชิ้นส่วนของพระแม่สตี 50 ชิ้น (บางสำนวนว่า 51 ชิ้น) ที่ตกลงมาสู่พื้นดินแล้วเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการเคารพบูชาพระแม่
148. นิตยสุธา Nityasuddhā	พระแม่ผู้บริสุทธิ์นรันดร

ผู้ที่ควรได้รับการยกย่องนับถือ ย่อมเกิดจากการปฏิบัติตนดี สร้างความดีจนเป็นที่ยอมรับ พระนามของพระแม่มีหลายพระนามที่สื่อความหมายว่า พระแม่ผู้ควรค่าแก่การเคารพบูชาจากทุกคน ซึ่งสะท้อนจากเรื่องราวในเทพปกรณัมที่เป็นผู้มีความมานะพยายามเป็นที่น่าชื่นชม และเป็นผู้ทรงพลังอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชาอย่างกว้างขวาง

6. เปรียบด้วยความรักและความเมตตาการุณา

ตาราง 9 แสดงพระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับความรักและความเมตตาการุณา

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
581. ทยา มูร์ติษ Dayā mūrtiḥ	พระแม่ผู้เป็นบุคลาธิษฐานของความเมตตาการุณา ความเมตตาการุณาเป็นรากฐานของคุณลักษณะที่ดี และผู้ที่ขาด ความเมตตาการุณาจะทำให้กลายเป็นมารที่จิตใจชั่วร้าย
579. มฤณา ลา มฤทุ โทร ลตา Mrṇālā mṛdu dor latā	พระแม่ผู้มีหลายพระกรที่นุ่มและเย็นเหมือนก้านของดอกบัว ความนุ่มนวลอ่อนโยนแสดงถึงความกรุณาของพระแม่และความ เย็นแสดงถึงธรรมชาติของพระแม่ในการสร้างขวัญและทำให้ สบายใจ
125. ศรมทายินี śarmadāyini	พระแม่ผู้ประทานความสุข
126. ศางกรี sāṅkarī	พระแม่ผู้ประทานความสุข
127. ศรีกรรี śrīkarī	พระแม่ผู้มอบความมั่งคั่งและความอุดมสมบูรณ์
307. รมยา Ramyā	พระแม่ผู้ประทานความปีติยินดีและความสุขทางใจ; พระแม่ผู้ น่ารัก
953. ศรมทา śarmadā	พระแม่ผู้ประทานความสุข
957. ธนยา Dhanyā	พระแม่ผู้เป็นเจ้าของความอุดมสมบูรณ์แห่งโภคทรัพย์อัน ยิ่งใหญ่; ดังนั้น พระแม่จึงสามารถประทานพรได้อย่างเต็มที่
967. สุมงคฺลิสฺ Sumaṅgali	พระแม่ผู้เป็นอุดมมงคลอย่างยั่งยืน; พระแม่ผู้ไม่เคยเป็นแม่ร้าย
968. สุข กรี Sukha karī	พระแม่ผู้ประทานความสุข
963. สฺมาตมิกา śamātmikā	พระแม่ผู้เป็นธรรมชาติของความสงบและความสุขล้นพ้น

พระนามของพระแม่ที่เป็นตั้งศูนย์รวมแห่งพลังงานเชิงบวก ทั้งความสุข ความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง ความเป็นสิริมงคล ความเมตตากรุณา ความอ่อนโยน และความสงบสุข ด้วยพลังแห่งความรักความเมตตา นี้ จึงทำให้พระแม่เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นหลักชัยให้คนนับถือ ดังที่ อมเรศ ศิริวัฒน์ (2564, น.315) ได้กล่าวถึงบทสรรเสริญแด่ พระศรีเทวีผู้รังสรรค์จักรวาลไว้ว่า “ในการมอบความสุขแก่โลกและในการมอบซึ่งชัยชนะแล้ว พระองค์ทรงเป็นหนึ่งเดียวในโลกที่คู่ควรที่จะได้รับการเคารพบูชา อีกทั้งในมรรคาอันยากลำบากพระองค์ทรงเป็นผู้นำไปสู่ซึ่งสรรพชัยทั้งปวง...”

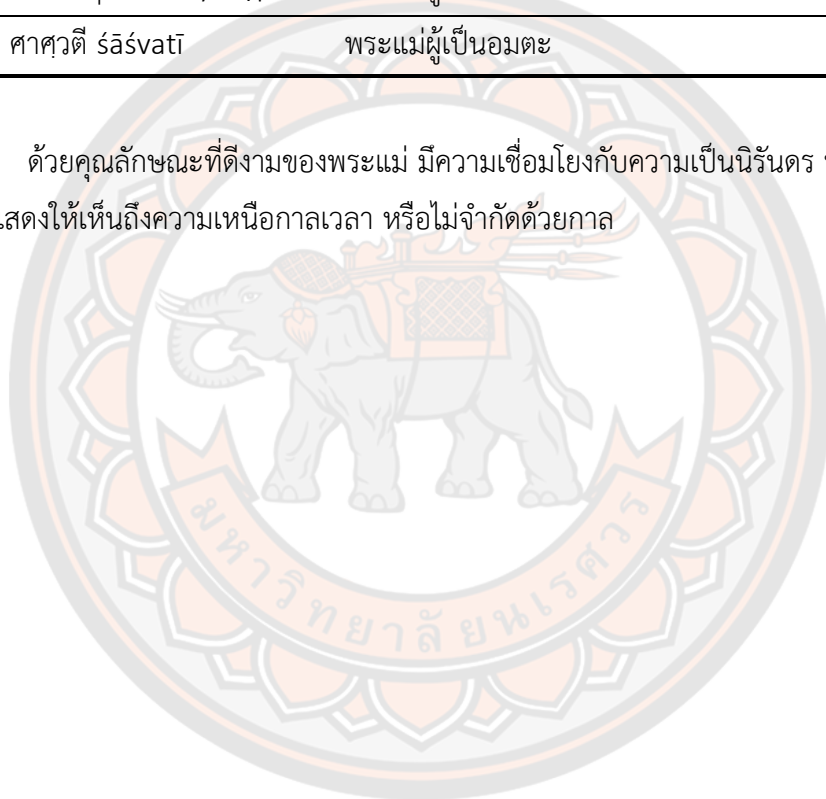

7. เปรียบด้วยพลังเหนือกาลเวลา

ตาราง 10 แสดงพระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับความรักและความเมตตากรุณา

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
136. นิตยา Nityā	พระแม่ผู้เป็นนิรันดร
443. ตุชฎิยะ Tuṣṭih	พระแม่ผู้มีสารสาระเป็นอมตะ
566. นิตย ตฤปตา Nitya trptā	พระแม่ผู้มีความสันโดษตลอดกาล
951. ศาศวัตี śāśvatī	พระแม่ผู้เป็นอมตะ

ด้วยคุณลักษณะที่ดั่งงามของพระแม่ มีความเชื่อมโยงกับความเป็นนิรันดร หรือความเป็นอมตะ แสดงให้เห็นถึงความเหนือกาลเวลา หรือไม่จำกัดด้วยกาล

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
	ศิวะยินดีที่กลิ่นพิษนั้นลงไปโดยปราศจากความลังเลใดๆ เทวีปารวตีตกพระทัยและได้ทรงจับพระศอไว้เพื่อหยุดพิษไว้แค่ตรงนั้น ไม่ให้พิษลงลึกไปกว่านี้ พิษได้ทำให้พระศอของพระศิวะเปลี่ยนเป็นสีดำ เกิดเป็นพระนามว่า กาลกณฐ (Kālakanṭha), นิลกณฐ (Nīlakanṭha), ศรีกณฐ (Śrikanṭha)
469. วาม เทวี Vāma devī	พระแม่ผู้ซึ่งเป็นชายาของวาม เทว Vāma deva ซึ่งหมายถึงชายาของพระศิวะ
861. กานตารุช วิครหา Kāntārdha vighrahā	พระแม่ผู้ซึ่งเป็นครึ่งหนึ่งของพระสวามี (พระศิวะ)
998. ศรี ศิวา śrī śivā	พระแม่ผู้เป็นสิริมงคลและเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ของพระศิวะ
999. ศิว ศกตโยกย รูปีณี śiva śaktyaikya rūpiṇī	พระแม่ผู้ซึ่งเป็นองค์รวมของพระศิวะและศักดิ์

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการดำรงอยู่คู่กันของพระศรีมหาอุมาเทวี และพระศิวะ ในฐานะเป็น “ศักดิ์” ของมหาเทพ

ศักดิ์ (śakti) คือ พลังงาน, ความสามารถ, สมรรถภาพ, สติปัญญา, ความหนักแน่น, พละกำลัง, ความกล้าหาญองอาจ; พลังอันสูงส่ง; พลังของส่วนประกอบต่างๆ, พลังของบทกวี, อัจฉริยภาพ; พลังหรือความสำคัญของคำหรือคำศัพท์; (Zimmer, H.,1992, p.25)

พลังศักดิ์เป็นพื้นฐานความคิดสำคัญของนิกายศักดิ์ที่บูชาสรรเสริญพระมหาเทวี เป็นเทพเจ้าสูงสุด และถือว่าพลังแห่งเพศหญิงเป็นพลังอำนาจสูงสุดเทียบเท่าพรหมัน ส่วนในนิกายอื่น เช่น ไศวะซึ่งนับถือพระศิวะ ก็อ้างว่าพระอุมา เคารี ปารวตี ทูรคา หรือกาลิ ชายาของพระศิวะเป็นศักดิ์หรือพลังที่ช่วยเสริมอำนาจของพระศิวะ ในนิกายไวษณพ ซึ่งนับถือพระนารายณ์ ก็อ้างว่าพระลักษมีเป็นศักดิ์ ส่วนพระพรหมก็มีพระสร้อยตีเป็นศักดิ์เช่นกัน ภายใต้ความเชื่อว่า ศักดิ์ หรือพลังของบุรุษ หรือเทวะเป็นพลังสถิต (Static) เป็นพลังที่สงบนิ่งอยู่ภายใน (Passive) ในขณะที่ศักดิ์ หรือพลังของเทวีเป็นพลังพลวัต (Dynamic) เป็นพลังที่เคลื่อนไหว (Active) หากขาดพลังศักดิ์เทวะก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่หรือกระทำการสิ่งใดได้ (ศุภมาศ เขยศักดิ์, 2552, น.16)

2. บทบาทในฐานะมารดาของโลก

พระศรีมหาอุมาเทวีมีเทพปรกรณ์และมีพระนามที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย โดยเฉพาะบทบาทของมารดา บทบาทในการพิทักษ์ความดี บทบาทในการปกป้องคุ้มครองโลก เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความทรงพลังที่ยิ่งใหญ่

2.1 ผู้สร้าง/ ผู้ให้กำเนิด (Creator)

ตาราง 12 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้ให้กำเนิด

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
1. ศรี มาตา śrī mātā	พระแม่ผู้เป็นมงคล ในคัมภีร์ลิตาสหสฺรนามเริ่มต้นด้วยพระนามนี้ซึ่งมีความหมายหลากหลาย ตามวัฒนธรรมอินเดียนั้นความเป็นมารดาถือเป็นเกียรติยศดังรูปปรากฏของพระอรรณนาธิศวร (เทพเจ้าที่เป็นครึ่งชายครึ่งหญิง) เทพผู้เป็นใหญ่ได้แก่พระศิวะ ส่วนเทพผู้เป็นหลักแห่งพลัง, ความรู้ และความร่ำรวย หมายถึงพระปราศัทธิ พระสรส์วดีและพระลักษมี ทุกสิ่งในจักรวาลนี้ต้องการมารดา นั่นคือที่มาของการใช้พระนาม ศรี มาตาเป็นพระนามแรกในการท่องบทมนตรานี้
264. สฤษฏี กรตรี sr̥ṣṭi kartrī	พระแม่ผู้สร้างสฤษฏี
550. วียาทติ ชคต ปฺรสุษะ Viyadādi jagat prasūḥ	พระแม่ผู้ซึ่งเป็นมารดาแห่งจักรวาล ซึ่งได้มีส่วนร่วมประกอบตั้งต้นทั้งมวลกับอากาษธาตุ
563. มุขยา Mukhyā	พระแม่ผู้เกิดเป็นลำดับแรก
572. ปฺรา ศกฺติษะ Parā śaktiḥ	พระแม่ผู้เป็นต้นกำเนิด, เป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ที่สุด
615. อาทิสกฺติษะ ādiśaktiḥ	พระแม่ผู้เป็นพลังของยุคกำเนิดโลก, พระแม่ปราศัทธิผู้ทำให้เกิดจักรวาล
617. อาตฺมา ātmā	พระแม่ผู้เป็นตัวตน (อัตตา) ของทุกสรรพชีวิต
620. อนก กฺวิ พฺรหฺมาณฺช ชนนี Aneka koṭi brahmāṇḍa jananī	พระแม่เป็นผู้สร้างโลกหลายโกฏิจักรวาล
637. วิศฺว ครภฺยา Viśva garbhā	พระแม่ผู้มีจักรวาลอยู่ในพระครรภ์

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
648. ลีลา กภฺต พฺรหฺ มาณฺท มาณฺทลา Līlā kṛpta brahmāṇḍa māṇḍalā	พระแม่ผู้สร้างและธำรงรักษาจักรวาลอย่างบริสุทธิ์เหมือนการเล่นกีฬา
802. ปุราตนา Purātanā	พระแม่ผู้เกิดก่อนมาตั้งแต่ครั้งบรมโหราณ
826. ปฺรสวิตฺรึ Prasavitṛī	พระแม่ผู้เป็นมารดาของจักรวาล
832. ปฺรณ ทาตฺรึ Prāṇa dātrī	พระแม่เป็นผู้ให้ชีวิต
975. ปุรวชา Pūrvajā	พระแม่ผู้ซึ่งเกิดก่อนทุกสรรพชีวิต
985. อมฺพา Ambā	พระแม่ผู้เป็นมารดาของทุกสรรพชีวิต; มารดาของจักรวาล

จากพระนามข้างต้นแสดงว่าพระแม่มีบทบาทในฐานะเป็นเสมือนมารดาแห่งโลก เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพชีวิต เป็นผู้สร้างที่ยิ่งใหญ่ สอดคล้องกับคำกล่าวของสวามีวิเวกานันทะที่กล่าวถึงพระแม่กาลิไว้ว่า

“พระแม่ผู้เป็นภาคปรากฏแรกของพลังและนับเป็นต้นแบบที่สูงกว่าพระบิดา พระนามของพระแม่เป็นมนโคติของศักติ, เป็นพลังแห่งความศักดิ์สิทธิ์ และพลาณภาพอันสมบูรณ์; เด็กทารกมักจะเชื่อว่ามารดาคือพลังทั้งหมด เป็นผู้ที่สามารถทำได้ทุกสิ่ง พลังงานอันศักดิ์สิทธิ์ของพระแม่คือพลังกุนฑาลินี (Kundalini) ที่หลับใหลอยู่ในกายเรา; หากปราศจากการเคารพนับถือพระแม่ ผู้นั้นย่อมไม่ตระหนักถึงพลังงานที่อยู่ในตัวตน คุณลักษณะของพระแม่ผู้ศักดิ์สิทธิ์ คือ เปี่ยมด้วยพระเมตตา, เปี่ยมด้วยอานุภาพ, สามารถพบเห็นได้ทุกที่”

(U. Harding, Elizabeth, 1993)

2.2 ผู้เป็นส่วนหนึ่งของสรรพชีวิต สถิตอยู่ในส่วนสำคัญของร่างกาย

ตาราง 13 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้เป็นส่วนหนึ่งของสรรพชีวิต สถิตอยู่ในส่วนสำคัญของร่างกาย

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
516. อสติ สมสธิตา Asthi samsthitā	พระแม่ผู้สถิตอยู่ในกระดูกของสรรพชีวิต
524. มชชา สมสธา Majjā samsthā	พระแม่ผู้สถิตอยู่ในไขกระดูก
591. ศิระ สถิตา śiraḥ sthitā	พระแม่ผู้ซึ่งสถิตอยู่ในศีรษะ
593. ผาลสธา Phālasthā	พระแม่ผู้ซึ่งสถิตอยู่ในหน้าผาก (ระหว่างคิ้ว)
595. หฤทยสธา Hṛdayasthā	พระแม่ผู้สถิตอยู่ในหัวใจ
905. ไพนทว อาสนา Baindava āsanā	พระแม่ผู้สถิตอยู่ในไพนทวจักระ ไพนทว เป็นจุดที่อยู่ระหว่างคิ้ว

ตามหลักของศาสนาฮินดูพระแม่ (ศักติ) และเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่เป็นต้นกำเนิด และเป็นส่วนหนึ่งของสรรพชีวิต เปรียบเสมือนต้นธาตุ หรือปรมาตมัน ซึ่งมีการปรากฏทั้งในเทพปกรณัมต่างๆ และในรูปเคารพซึ่งมิได้มีเพียงรูปลักษณ์ตามที่มองเห็นด้วยสายตาเท่านั้น แต่สามารถตีความและสะท้อนถึงความเชื่อต่างๆ ได้ ดังข้อความที่ว่า

“ในทางประติมานวิทยา เทพเจ้าพระองค์ต่างๆ แท้ที่จริงคือ ‘ภาคปรากฏ’ ของพระเป็นเจ้า เพียงพระองค์เดียว นั่นคือ “ปรมาตมัน” (บรม อาตมัน) ที่ทรงเกิดขึ้นเองและเป็นผู้สร้างจักรวาล วิญญาณ ทุกดวงในจักรวาล (อาตมัน) ย่อมกำเนิดมาจากพระองค์ และเมื่อใดที่บรรลุ่มกษะก็จะกลับเข้าไปรวมกับพระองค์”

(เชษฐ์ ดิงส์ลูชลี, 2558, น.24)

ในพระนามของพระแม่จึงมีการกล่าวถึงว่าพระแม่สถิตอยู่ในร่างกายเราในหลายๆ ส่วน เช่น สถิตอยู่ในระหว่างคิ้ว หรือหน้าผาก ซึ่งเปรียบเสมือนจักระตาที่สาม ที่ทำให้เกิดความสามารถในการหยั่งรู้

2.3 ผู้ปกป้องคุ้มครอง เลี้ยงดู อารงรักษาและบำบัดทุกข์บำรุงสุข

ตาราง 14 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้ปกป้องคุ้มครอง เลี้ยงดู อารงรักษาและบำบัดทุกข์บำรุงสุข

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
266. โคปตรี Goptri	พระแม่ผู้ปกป้อง
444. ปุษฏี Puṣṭiḥ	พระแม่ผู้เป็นพลังแห่งการเลี้ยงดู
502. สมสฺต ภกฺต สุขฺทา Samasta bhakta sukhadā	พระแม่ผู้ซึ่งประทานความสุขแก่สาวกที่ภักดี
552. สรว มฤตฺยฺ นีวาริณี Sarva mṛtyu nivāriṇī	พระแม่ผู้ปกป้องเหล่าสาวกจากความตายทุกรูปแบบ
551. สรววยาธิ ปรศฺมนี Sarvavyādhi praśamani	พระแม่ผู้ขจัดโรคภัยและความเศร้าโศก เทวีคือผู้ที่ขจัดโรคต่างๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
607. ทวฺศี Deveśī	พระแม่ผู้เป็นผู้ปกป้องเหล่าเทพเทวา
710. สมปรทาเยศฺวรี Sampradāyeśvarī	พระแม่ผู้ปกป้องพิธีอันศักดิ์สิทธิ์
801. ปุษฏา Puṣṭā	พระแม่ผู้ซึ่งเปี่ยมด้วยพลังอำนาจและการบำรุงหล่อเลี้ยงชีวิตจิตใจ
804. ปุษฺกรา Puṣkarā	พระแม่ผู้สมบูรณ์; พระแม่ผู้ประทานการหล่อเลี้ยงทุกสรรพสิ่ง
659. สรวาธารา Sarvādhārā	พระแม่ผู้สนับสนุนส่งเสริมทุกอย่าง

พระนามของพระแม่หลายพระนามแสดงให้เห็นถึงบทบาทในการปกป้องคุ้มครองซึ่งเรื่องราวเกี่ยวกับพระแม่ที่คอยปกป้องคุ้มครองสาวกและปกป้องความดีปรากฏเสมอในเทพปกรณัม เทพปกรณัมเป็นเรื่องราวที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับมนุษย์ ช่วยหล่อเลี้ยงจิตใจ จรรโลงสังคม มาทุกยุคทุกสมัย หากเปรียบดังต้นไม้ เทพปกรณัมก็เป็นต้นไม้เก่าแก่ยิ่ง ที่มีมนุษย์เวียนมาพักพิงทางใจ และรับความพลิตเพลินบันเทิงใจจากต้นไม้ใหญ่ต้นนี้

“สิ่งที่เทพปกรณัมได้ทำให้กับเธอคือวางเธอไว้บนกิ่งของต้นไม้ที่เก่าแก่อย่างยิ่งต้นหนึ่ง เธอคือส่วนหนึ่งของสังคมของคนเป็นและคนตายที่เกิดขึ้นมาแล้วก่อนที่จะมาอยู่ตรงจุดนี้

และหลังจากที่เธอจากไปก็จะมีผู้อยู่ตรงนี้ต่อไปอีกนาน เทพปรณัมหล่อเลี้ยงเธอและปกป้องเธอ และเธอจะต้องหล่อเลี้ยงและปกป้องเทพปรณัมเป็นการตอบแทน”

(โจเซฟ แคมพ์เบลล์, 2551, น.348-349)

2.4 ผู้สั่งสอน เป็นแบบอย่าง ชี้นำตามครรลองแห่งธรรมและการฝึกฝนทางจิตสู่การบรรลุธรรม

ตาราง 15 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้สั่งสอน เป็นแบบอย่าง ชี้นำตามครรลองแห่งธรรม และการฝึกฝนทางจิตสู่การบรรลุธรรม

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
682. ศุภ กรี śubha karī	พระแม่ผู้ทำดี
131. ศานติมตี śāntimatī	พระแม่ผู้สงบสันติ ความสงบสุขสันติคือธรรมชาติของเทวี พระแม่ยกโทษให้ทุก ความผิดพลาดของเหล่าสาวก
884. ธรรมาธารา Dharmādhārā	พระแม่ผู้สนับสนุนการดำรงชีพอย่างชอบธรรม
958. ธรรมิณี Dharminī	พระแม่ผู้ชอบธรรม อารังความถูกต้อง
568. นียนตริ Nyantrī	พระแม่ผู้ควบคุมและแนะนำในทางที่ถูกต้อง
603. คุรุมูรติ Gurumūrtiḥ	พระแม่ผู้เป็นรูปของคุรุ (ครู) ที่เข้มงวด
683. โศภนา สุลภา คติ śobhanā sulabhā gatīḥ	พระแม่ผู้ชี้ทางสว่างและง่าย
415. มโน วาจาม อโคจรา Mano vācām agocarā	พระแม่ผู้อยู่เหนือขอบเขตของจิตใจและคำพูด
416. จิต ศกติ cit śaktiḥ	พระแม่ผู้เป็นพลังของความตระหนักรู้ การรู้สติ
417. เจตนา รูปา Cetanā rūpā	พระแม่ผู้มีการตระหนักรู้อันบริสุทธิ์
418. ชช ศกติ Jaḍa śaktiḥ	พระแม่ผู้เป็นมายา (māyā) ที่เปลี่ยนรูปร่างเองเสมือนเป็นพลังแห่ง การสรรค์สร้างรังสรรค์
215. มหา มายา Mahā māyā	พระแม่ผู้ซึ่งเป็นมายาที่ยิ่งใหญ่

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
419. ชทาตมิกา Jaḍātmikā	พระแม่ผู้อยู่ในรูปของโลกที่ไม่มีชีวิต
503. ลากินยมพาสวรูปินี Lākinyambāsvarūpiṇī	พระแม่ผู้เป็นรูปของลากินี โยกินี (Lākinī Yokinī)
931. มานวตี Mānavatī	พระแม่ผู้มีจิตใจสูง; พระแม่ผู้มีชื่อเสียงยิ่งใหญ่

พระนามของพระแม่ในกลุ่มนี้แสดงให้เห็นถึงความเปี่ยมด้วยการฝึกตน จนเกิดความดี และเป็นผู้ที่มิบอบทในการชี้นำไปสู่แนวทางที่ดี ซึ่งการเรียนรู้เทพกรรมเป็นทางหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เข้าใจและเข้าถึงเทพเจ้า ดังที่ โจเซฟ แคมป์เบลล์ (2551, น.120) ได้กล่าวว่า “เทพกรรมมีไว้เพื่อการให้ความรู้ทางจิตวิญญาณ” นอกจากเทพกรรมแล้ว ยังมีผู้เปี่ยมศรัทธาอีกจำนวนมากที่ศึกษาหลักปรัชญา เพื่อค้นหาความจริงของชีวิต จนได้คำตอบว่าพระเจ้า/เทพเจ้าคือทุกสิ่ง แล้วนำมาซึ่งความศรัทธาอย่างเปี่ยมล้น ยังประโยชน์เกื้อกูลต่อจิตใจของตนเองและสร้างคุณประโยชน์ต่อผู้อื่น และสังคมส่วนรวม มีจิตวิญญาณที่สมบูรณ์ตามต้นแบบเบื้องต้น

2.5 ผู้รักษาภูธรรมชาติ

ตาราง 16 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้รักษาภูธรรมชาติ

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
569. นิหิลศวรี Nikhileśvarī	พระแม่ผู้เป็นภูของทุกสิ่ง ทั้งสรรพชีวิตและสรรพสิ่ง
271. อิศวรี Īśvarī	พระแม่ผู้ปกป้องภูของสรรพสิ่ง

พระนามของพระแม่ที่สื่อถึงการเป็นผู้รักษาภูธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นสัจธรรมในการดำเนินชีวิตว่าไม่มีสรรพชีวิตและสรรพสิ่งใดที่จีรังยั่งยืน

2.6 ผู้ทำลาย

ตาราง 17 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้ทำลาย

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
268. สมหาริณี Samhāriṇī	พระแม่ผู้ทำลายแห่งจักรวาล
555. กलि กลุมษ นาสิณี Kali kalmaṣa nāsīnī	พระแม่ผู้ทำลายบาปของยุคกาลิ
557. กาลหนตรี Kālahantrī	พระแม่ผู้ทำลายเวลา (ความตาย)
639. อวรธา Avaradā	พระแม่ผู้ทำลายความไร้ศีลธรรม
573. ปรา นิษฐา Parā niṣṭhā	พระแม่ผู้เป็นเทพเจ้าสูงสุดแห่งการทำลาย และการคงอยู่
696. ไทตย คมนี Daitya śamanī	พระแม่ผู้ทำลายเหล่ามาร, พลังแห่งความชั่วร้าย
167. ปาป นาสิณี Pāpa nāsīnī	พระแม่ผู้ทำลายบาปให้แก่สาวก

พระนามของพระแม่กลุ่มนี้ สะท้อนให้เห็นเรื่องการทำลาย ซึ่งการทำลายในที่นี้ย่อมเป็นไปตามกฎธรรมชาติ กล่าวคือ มีการสร้าง มีการดำรงรักษา และสุดท้ายย่อมมีการทำลาย อันเป็นวัฏจักรของโลก และบางพระนามที่กล่าวถึงการทำลายความชั่วร้าย หรือการปราบอธรรม ซึ่งเป็นภารกิจหนึ่งของพระแม่เช่นกัน

2.7 อยู่เหนือธรรมชาติและเหนือสรรพสิ่ง

ตาราง 18 แสดงพระนามที่มีบทบาทในฐานะผู้อยู่เหนือธรรมชาติและเหนือสรรพสิ่ง

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
960. โลกาตีตา Lokātītā	พระแม่ผู้อยู่เหนือโลก
961. คุณาตีตา Guṇātītā	พระแม่ผู้อยู่เหนือคุณะ
906. ตตตวาธิกา Tattvādhikā	พระแม่ผู้อยู่เหนือลำดับชั้นของจักรวาลทั้งหมด
962. สรวาตีตา Sarvātītā	พระแม่ผู้อยู่เหนือสรรพสิ่ง
714. กุโลตตีร์ณา Kulottīrṇā	พระแม่ผู้อยู่เหนือความรู้สึก
853. ศานตยตีต กลาตมิกา śāntyatīta kalātmikā	พระแม่ผู้อยู่เหนือสภาวะแห่งความสงบสุข
616. อเมยา Ameyā	พระแม่ผู้ไม่สามารถวัดได้ด้วยความหมายใดๆ

โจเซฟ แคมป์เบลล์ (2551, น.23) ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดอกาลิก (timeless) หรือการไม่ติดอยู่ในกาลว่า เทพปรภรณ์เหล่านั้น ไร้กาลเวลา และเปลี่ยนแปลงคล้อยไปตามบริบทของวัฒนธรรม กล่าวคือ โลกดำรงอยู่มาเนิ่นนาน เทพปรภรณ์ก็อยู่คู่กับมนุษย์มาเนิ่นนานเช่นกัน แม้วัฒนธรรมอื่นๆ จะหายหรือเปลี่ยนแปลงไป แต่เทพปรภรณ์ยังคงอยู่ สืบเกิดได้จากเทพปรภรณ์ ของแหล่งอารยธรรมโบราณที่สำคัญ เช่น อียิปต์และอินเดีย ล้วนมีเทพปรภรณ์ที่น่าสนใจ และสืบทอด คงอยู่ได้อย่างไม่จำกัดกาล

เทพปรภรณ์ของพระแม่และการปรากฏของพระนามก็แสดงถึงความไม่จำกัดกาล อยู่เหนือธรรมชาติ และเหนือสิ่งธรรมดาของโลก และนั่นทำให้เรื่องราวของพระแม่มีความพิเศษข้ามผ่านกาลเวลาได้อย่างมหัศจรรย์

พระนามที่มีความเชื่อมโยงกับเทพเจ้าพระองค์อื่น

ตาราง 19 แสดงพระนามที่มีความเชื่อมโยงกับเทพเจ้าพระองค์อื่น

พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
405. ศิว ทูตี Śiva Dūtī	พระแม่ผู้มีพระศิวะเป็นผู้ส่งสาร
265. พรหม รูปา Brahma rūpā	พระแม่ผู้เป็นรูปของพระพรหม
267. โควินท รูปีณี Govinda rūpiṇī	พระแม่ผู้เป็นรูปของโควินท (พระวิษณุ) ผู้ธำรงรักษาแห่งจักรวาล
269. รุทรา รูปา Rudra rūpā	พระแม่ผู้เป็นรูปของพระรุทรา (พระศิวะ) ผู้ทำลายแห่งจักรวาล
339. วิษณุ มายา Viṣṇu māyā	พระแม่ผู้เป็นพลังมายาของพระวิษณุ
689. ราชย ลกษมี Rājya lakṣmī	พระแม่ผู้เป็นศูนย์รวมของความเจริญรุ่งเรืองในโลก (พระแม่ลักษมี)
704. สรสวตี Sarasvatī	พระแม่ผู้เป็นรูปแห่งความรู้ (พระแม่สรสวตี)
699. สวาตริ Sāvitrī	พระแม่ผู้เป็นพลังแห่งการสรรค์สร้างในจักรวาล (พระแม่สวาตริ)

พระนามของพระแม่มีความเชื่อมโยงกับพระเจ้าพระองค์อื่นๆ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันสอดคล้องกับเรื่องราวในเทพปกรณัมฮินดู ที่การกำเนิดเทพเจ้ามักมีการกล่าวถึงเทพเจ้าพระองค์อื่นๆ ด้วย เช่น พระแม่เป็นศักดิ์ของพระศิวะ พระแม่เปรียบเหมือนน้องของพระวิษณุ

ตัวอย่างพระนาม ศิว ทูตี (Śiva Dūtī) หมายถึง พระแม่ผู้ซึ่งพระศิวะเป็นผู้ส่งสารปรากฏในเทวีมาหาตมยะปุราณะได้กล่าวถึงเมื่อคราวที่อสูร 2 คนที่ชื่อ ศุมภ (śumbha) และนิศุมภ (Niśumbha) สร้างความเดือดร้อนไปทั่ว ก่อนที่พระแม่จะสังหารอสูรทั้งสองนี้ พระแม่ได้ให้พระศิวะไปหาพวกเขาเพื่อส่งสารว่า “พระแม่จะขอคืนสวรรค์ให้แก่พระอินทร์และทวยเทพต่างๆ [เพื่อสร้างความสงบสุขให้กลับคืนสู่โลกและจักรวาลอีกครั้ง] ให้อสูรทั้งสองเตรียมตัวกลับสู่ยมโลก เตรียมตัวออกศึกและเตรียมพร้อมรับความตาย” ในเหตุการณ์นั้นพระศิวะจึงกลายเป็นผู้ส่งสารของพระแม่ (T.V. Narayana Menon, 2011, p. 229)

จากเทพปกรณัมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพระเมตตาของพระแม่ที่ฝากสารให้พระศิวะไปบอกแก่อสูรทั้งสองเพื่อจะได้เตรียมตัวเตรียมใจและยอมรับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น

นอกจากนี้ ในบางพระนามมีการเชื่อมโยงหรือกล่าวถึงพระนามของพระแม่พระองค์อื่น เช่น พระแม่ลักษมี พระแม่สรัสวตี แสดงให้เห็นว่าแม้พระแม่จะมีหลายพระองค์ แต่สามารถพิจารณาให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้

พระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ทรงโปรดปราน

ตาราง 20 แสดงพระนามที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ทรงโปรดปราน

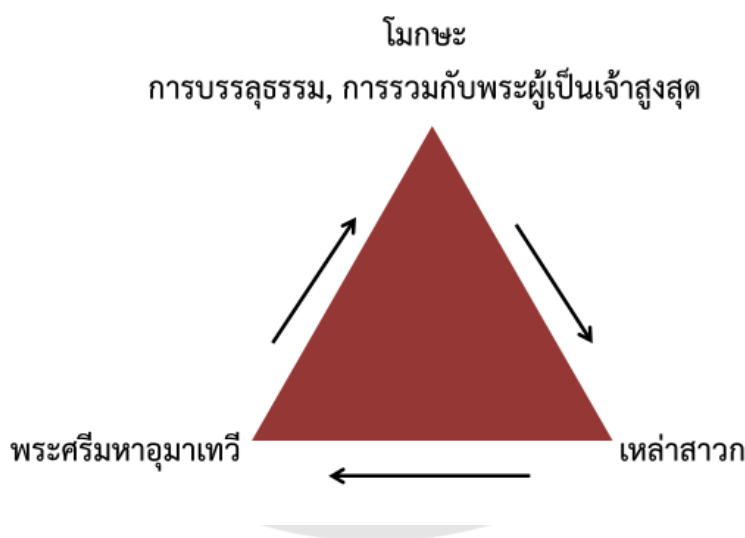
พระนาม	ความหมายและคำอธิบาย
501. คุฑานน ปรีต มานสา Guḍānna prīta mānasā	พระแม่ผู้ชื่นชอบข้าวหวานที่ทำจากน้ำตาลทรายดิบ
510. มธุ ปรีตา Madhu prītā	พระแม่ผู้ชื่นชอบน้ำผึ้งและของหวานที่ทำจากน้ำผึ้ง
857. คาน โลลุปา Gāna lolupā	พระแม่ผู้ชื่นชอบเสียงดนตรี
776. มณฑาร กุสุม ปรียา Mandāra kusuma priyā	พระแม่ผู้ชื่นชอบดอกมณฑาร, มณฑา, มณฑารพ ดอกมณฑารนี้ เป็นต้นไม้ที่เป็นเครื่องยินดีแก่เหล่าเทพเท วามนสวรรค์
857. คาน โลลุปา Gāna lolupā	พระแม่ผู้ยินดีในเสียงดนตรี
919. ใจตนย กุสุม ปรียา Caitanya kusuma priyā	พระแม่ผู้ชื่นชอบดอกไม้
492. สนิคธาตนา ปรียา Snigdhaudana priyā	พระแม่ผู้ชื่นชอบอาหารหวานที่ประกอบด้วยเนยเหลว น้ำมัน และไขมัน
950. ปณจ สงขโยปจารินี Pañca saṅkhyopacāriṇī	พระแม่ผู้ได้รับการเคารพบูชาด้วยเครื่องสักการะ 5 อย่าง สิ่งของ 5 อย่างที่ใช้สำหรับเป็นเครื่องสักการะ ได้แก่ เครื่องหอม (ไม้จันทน์), ดอกไม้, กายาน, ประทีป และ กระยาหาร (หน้า 441)

การบูชาของชาวฮินดูเป็นการแสดงออกถึงความขอบคุณผ่านสัญลักษณ์ของเครื่องสักการะที่นำมาถวายเทพเจ้า โดยทั่วไปแล้วมักเป็นอาหารและดอกไม้ ชนิดของเครื่องสักการะขึ้นอยู่กับความสามารถทางการเงิน รวมทั้งสภาพอากาศ ฤดูกาล และประเพณีท้องถิ่น ผู้ที่อยู่ในเขตร้อนชื้นอาจถวายข้าว ถั่ว และผลไม้สด ในขณะที่ผู้ที่อยู่ในเขตแห้งแล้งอาจถวายขนมปัง หรือขนมหวานที่ทำจากข้าวสาลีและข้าวฟ่าง หรือของหวานที่ทำจากน้ำตาลนำมาปั่นเป็นก้อนกลมๆ ผู้คนทางอินเดีย

เหนือนิยมถวายพวงมาลัยที่ทำจากดอกดาวเรืองและดอกกุหลาบ ส่วนผู้คนทางอินเดียได้นิยมถวายดอกไม้ที่แตกต่างไป เช่น ดอกมะลิ ดอกชอนกลี้น และดอกชบา ผู้คนทุกภาคที่อินเดียถือว่าดอกบัวเป็นดอกไม้สูงค่าสำหรับการบูชา (Stephen Huyler, 1999, pp.56 - 59)

พระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของพระแม่ในด้านการดำรงคุณสมบัติที่พิเศษยิ่งทั้งในด้านรูปลักษณ์ ความงาม บุคลิกลักษณะ ความเปี่ยมด้วยปรีชาสามารถ ความรักที่มีต่อครอบครัว โดยเฉพาะความรักและความภักดีที่มีต่อพระศิวะ ความรักที่มีต่อพระโอรสคือ พระขันธกุมาร และพระคเณศ ความรักที่มีต่อสาวกผู้ศรัทธาพระแม่ รวมทั้งการแสดงบทบาทหน้าที่ในลักษณะการปกป้องคุ้มครอง การสั่งสอนหลักธรรม การสะท้อนสัจธรรมแห่งชีวิต และเป็นมารดาแห่งโลกที่เปี่ยมด้วยความเมตตากรุณาเป็นอย่างยิ่ง

จากคุณลักษณะดังกล่าวที่สะท้อนจากหนึ่งพันพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวี สามารถสื่อถึงความรักและความภักดีได้ดังนี้

ภาพ 7 ภาพแสดงความขับเคลื่อนของความรักและความภักดีของพระศรีมหาอุมาเทวี

จากภาพสามเหลี่ยมแสดงให้เห็นถึงความรักและความภักดีที่มีพระศรีมหาอุมาเทวีมีความรักและความภักดีต่อพระศิวะ จนสามารถชนะใจและผ่านบททดสอบต่างๆ ได้ หลังจากนั้นจึงได้เป็นศักดิ์ของพระศิวะ เมื่อทั้งพระศิวะและพระแม่ได้รวมกันเป็นหนึ่งเดียว ก็ได้มอบความรักแก่ผู้ศรัทธา จนเกิดการบูชา การประกอบพิธีกรรมต่างๆ และสาวกผู้ศรัทธาก็ได้แสดงออกซึ่งความรักและความภักดีเช่นกัน จนนำไปสู่การเข้าถึงในสาระสาระของชีวิต

อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีจากเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี

1. เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีที่มีเค้าเรื่องจากคัมภีร์ปุราณะ

1.1 อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีในฐานะศักดิ์

จากเทพปกรณัมของพระแม่สตี ซึ่งเป็นพระชาติหนึ่งของพระแม่นั้น แสดงให้เห็นถึงความรักที่ยิ่งใหญ่ที่พระแม่มีต่อพระศิวะ สามารถเสียสละอุทิศตน จนสามารถผ่านบททดสอบหลายประการได้ เช่น การบำเพ็ญตบะอย่างยิ่งยวดจนสามารถทำให้พระศิวะยอมรับได้ แต่เมื่อพระทักษะผู้เป็นบิดาของพระแม่สตีไม่ยอมรับพระศิวะ จึงทำให้พระแม่เผาตนเอง เมื่อไม่ผ่านบททดสอบแห่งชีวิตบพนี้ จึงต้องมีการแก้ไขเพื่อเรียนรู้และเติบโตในอีกพระชาติหนึ่งต่อไป

เทพปกรณัมของเรื่องพระแม่สตีนี้ยังเป็นตัวอย่างสำคัญ เรื่อง การเติบโตทางจิตวิญญาณ โดยในพระชาติที่เป็นพระแม่สตีนี้ พระนางยังไม่ผ่านบททดสอบที่สำคัญในการเป็นพระมารดาแห่งโลก แต่นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขในพระชาติต่อไป ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเติบโตทางจิตวิญญาณ

ตาราง 21 แสดงตัวอย่างบททดสอบของพระแม่สตี

บททดสอบ	เหตุการณ์ในเทพปกรณัม	ผลจากการผ่านบททดสอบ
การทดสอบจิตใจ	พระแม่สตีขออนุญาตมารดาบำเพ็ญเพียร เพื่อให้พระศิวะพอใจและยอมรับพระนาง	- เมื่อพระแม่สตีได้แสดงความภักดีด้วยการอุทิศตนด้วยความ
ความอดทน	ช่วงเดือนกันยายน – ตุลาคม	วิริยะทำให้พระศิวะทรง พึงพอใจ
แนวแน่	พระแม่สตีบูชาพระศิวะด้วยดวงจิตแห่งความภักดียิ่ง ด้วยข้าวหุงด้วยน้ำตาลโตนด และเกลือตลอดทั้งเดือน	และประทานพรให้ พระนางจึงขอพรให้ได้เป็นชายา ของพระศิวะ
	ช่วงเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน บูชาและบำเพ็ญสมาธิถึงพระศิวะ ถวายขนมพาย และขนมพุดตั้งแต่พระศิวะ	- ความมุ่งมั่นในการอุทิศตน เพื่อบูชาพระศิวะของพระแม่สตี เป็นการแสดงให้เห็นถึงความวิริยะ
	ช่วงเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม พระแม่สตีบูชาพระศิวะด้วยการปรุงอาหารที่ทำจากข้าวบาร์เลย์และเมล็ดพืชพรรณธัญญาหารต่างๆ	ความเสียสละ ความสม่ำเสมอ และเมื่อไปรวมกับการปฏิบัติสมาธิแล้ว พระแม่สตีได้บรรลุความสำเร็จตามลำดับขั้นจนถึงการรู้แจ้ง

บททดสอบ	เหตุการณ์ในเทพปกรณัม	ผลจากการผ่านบททดสอบ
	<p>ช่วงเดือนธันวาคม – มกราคม พระแม่สตี ไม่บรรทมตลอดทั้งคืนในช่วงคืนขึ้น 8 ค่ำ เพื่อบูชาพระศิวะด้วยข้าวและพีชพรรณ ธัญญาหาร</p>	
	<p>ช่วงเดือนมกราคม–กุมภาพันธ์ พระแม่สตี ไม่บรรทมตลอดทั้งคืนในช่วงคืนวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ และบูชาพระศิวะที่ริมฝั่งแม่น้ำ ด้วยการสวมใส่เสื้อผ้าที่เปียกชุ่ม</p>	
	<p>ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – มีนาคม ในคืนแรม 8 ค่ำ พระนางไม่บรรทมตลอดคืนเพื่อบูชา พระศิวะป็นพิเศษด้วยผลและใบมะตูมทุก ๆ 3 ชั่วโมง</p>	
	<p>ช่วงเดือนมีนาคม – เมษายน ในวันขึ้น 8 ค่ำ พระแม่สตีบูชาพระศิวะด้วย บายศรี ดอกไม้ตลอดทั้งวันและคืน</p>	
	<p>ความเพียรพยายามของพระแม่สตียังคงมี ต่อเนื่อง เช่น หลังการบูชาด้วยข้าว บาร์เลย์และพีชพรรณธัญญาหาร พระนาง ใช้เวลาในเดือนนั้นปรุงอาหารจากน้ำนมโค หลังจากบูชาด้วยผ้าและดอกไม้พระนาง ทรงสังเกตพระองค์ตลอดทั้งเดือน ต่อมาพระนางได้ทรง เครื่องแต่งกายสีดำ บูชาพระศิวะ ด้วยด้ายและผ้าศักดิ์สิทธิ์ หลังจากพระนางถวายผลไม้และ ดอกไม้มานานาชนิดแล้วพระนาง ทรงดื่มแต่น้ำเปล่าเพียงอย่างเดียว พระนางควบคุมการเสวย อาหารขององค์เองอย่างเคร่งครัด</p>	

บททดสอบ	เหตุการณ์ในเทพปกรณัม	ผลจากการผ่านบททดสอบ
	แต่บูชาพระศิวะด้วยผลไม้ที่หลากหลาย ดอกไม้ ใบไม้ ผลไม้สด ครบครันที่สุดเท่าที่จะหาได้	
	พระแม่สตีผู้อยู่ในร่างสมมุติของมนุษย์ เต็มเปี่ยมด้วยความ ประสงค์ที่จะแสดงความภักดีด้วย การบูชาพระศิวะในทุกๆ วัน ทุกๆ เดือน จากการแสดงความภักดีด้วยเครื่องบูชา ต่างๆ นำไปสู่การบำเพ็ญเพียรทางสมาธิ แน่วแน่ต่อพระศิวะเพียงพระองค์เดียว	
การทดสอบ จิตใจและ ร่างกาย	พระศิวะได้ทดสอบการตัดสินใจของพระ แม่สตี โดยการขำเลียงดูพระนางว่าจะหวัง ความสะดวกสบายหรือไม่ จะสามารถ ตรากตรำได้มากน้อยเพียงใด ทั้งสองพระองค์ จึงเดินทางไปสู่ เขาไกรลาส พระศิวะและพระแม่สตี เดินทางสู่เขาไกรลาสท่ามกลางความเยือก เย็น บริเวณยอดเขาเต็มไปด้วยสัตว์ป่าและ ฝูงภูตผี (goblins)	พระศิวะยอมรับและประทานพร แก่พระแม่สตี พระแม่สตีสามารถติดตามพระศิวะ มาถึงเขาไกรลาส โดยที่ไม่ได้ ยึดติดความสะดวกสบาย จนทำให้ พระศิวะยอมรับอีกครั้ง

ที่มา: เทพปกรณัมตามตาราง สรุปลงและแปลจาก Ancient Indian Tradition and Mythology
2002, pp.337 - 339

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระแม่สตีเป็นผู้ที่มีความรักที่แน่วแน่ต่อพระศิวะ แม้จะพบกับอุปสรรคหรือบททดสอบใดๆ ก็ไม่สามารถทำให้พระแม่สตีหวั่นไหวได้ ยังคงอุทิศตนต่อพระศิวะ ด้วยการบำบวงบูชา บำเพ็ญสมาธิ บวงสรวงด้วยสิ่งของต่างๆ อุทิศทั้งกายและใจ จนสุดท้ายยอมสละด้วยชีวิต

แม้พระแม่สตีจะผ่านบททดสอบหลายครั้งหลายหน แต่เมื่อต้องประสบกับเหตุการณ์อันสะเทือนใจเมื่อพระพักตร์ประชาชนตีไม่เชิญพระศิวะไปร่วมพิธีกรรมสำคัญด้วย ถือเป็นกรณีที่ไม่ให้เกียรติพระศิวะอย่างยิ่ง ทำให้พระนางไม่อาจทนรับสภาพการณ์นี้ได้ จึงจุดไฟเผาร่างของตนเอง ทำให้ไม่สามารถข้ามผ่านภาวะบีบคั้นดังกล่าวได้

หลังจากนั้นพระแม่ได้กลับมาอีกครั้ง โดยได้กำเนิดเป็นธิดาของท้าวหิมวัตและนางเมณฑามีพระนามว่า “ปารวตี” ผู้ที่มีความรักและความภักดีที่ยิ่งใหญ่ต่อพระศิวะเหมือนเดิม และได้ผ่านบททดสอบหลายครั้ง จนสามารถชนะใจพระศิวะได้ อุทิศตนทั้งกายและใจเพื่อพระศิวะจนกระทั่งบรรลุนิกรรม ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 22 แสดงบททดสอบของพระแม่ปารวตี

บททดสอบ	เหตุการณ์ในเทพปกรณัม	ผลจากการผ่านบททดสอบ
การทดสอบจิตใจ	พระศิวะให้ฤๅษีทั้งเจ็ด (the seven rishis / sages) เป็นบุตรที่เกิดจากใจของพระพรหม มาช่วยทดสอบจิตใจของพระนางปารวตี ฤๅษีทั้งเจ็ดได้เข้าไปพบและทักท้วงการบำเพ็ญตบะของพระนางว่าทำเพื่อพระศิวะด้วยเหตุใด ในเมื่อพระศิวะทรงเป็นโยคี ไม่สนพระทัยเรื่องการแต่งงาน เหล่าฤๅษีพยายามทำให้พระนางเลิกล้มการบำเพ็ญตบะ แต่พระนางยังคงมีพระทัยที่แน่วแน่ได้บอกกับฤๅษีว่าอย่าเสียเวลานำมน้ำวจิตใจพระนางเลย ถ้าหากว่าดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันตกเมื่อใด หรือไฟไม่มีความร้อนเมื่อใด เมื่อนั้นพระนางจึงจะเลิกล้มความตั้งใจนี้	พระศิวะยังไม่เชื่อมั่น ได้ทดสอบเรื่องอื่นต่อไป
บททดสอบความมั่นคงทางจิตใจ	พระศิวะทรงแปลงพระองค์เป็นฤๅษีเฒ่าไปบอกพระนางให้เลิกบำเพ็ญตบะ เพราะถึงอย่างไรพระศิวะก็ไม่แต่งงานกับพระนางอย่างแน่นอน พระนางกล่าวว่าถ้าเป็นเช่นนั้นพระนางพร้อมที่จะพลีชีพพระนางเองในกองไฟ แล้วพระนางก็กระโดดเข้าไปในกองไฟ แต่ไฟนั้นกลายเป็นไฟเย็น จึงไม่อาจเผาพระวรกายพระนางได้ ฤๅษีเฒ่าพยายามหลอกล่อด้วยเหตุผลอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นว่าพระศิวะไม่ควรเป็นสามีของพระนางเลย แต่พระนางยังคงยืนยันว่าแม้พระศิวะจะไม่ดีใน	ฤๅษีเฒ่าจับมือพระนางไว้ พระศิวะได้แสดงพระองค์ให้พระนางได้รู้ความจริงว่าฤๅษีเฒ่าคือพระองค์เอง พระศิวะได้กล่าวว่าพระนางชนะใจพระศิวะเพราะพระนางได้แสดงให้เห็นว่าสามารถเป็นนักบวชและบำเพ็ญตบะอย่างเคร่งครัด พระองค์ทรงเชิญพระนางให้ไปอยู่ที่เทือกเขาหิมลัยด้วยกัน

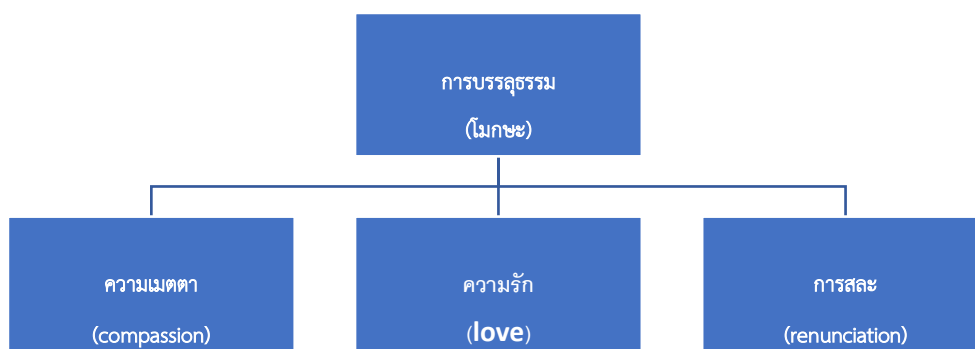
บททดสอบ	เหตุการณ์ในเทพปกรณัม	ผลจากการผ่านบททดสอบ
	<p>สายตาผู้อื่นอย่างไร แต่สำหรับพระนางแล้ว พระนางรักและภักดีต่อพระศิวะเพียงพระองค์เดียว พระนางพยายามจะชิงหนีฤๅษีเฒ่า ฤๅษีเฒ่าจับมือพระนางไว้</p>	
<p>บททดสอบในพิธีแต่งงาน</p>	<p>ในพิธีแต่งงานของพระศิวะและพระนางปारวตีต้องผ่านอุปสรรคนานาประการ เนื่องจากพระศิวะแต่งพระองค์เป็นแบบโยคี ผู้สมณะ มีเพียงพระจันทร์เสี้ยวประดับมวยผม นุ่มห่มหนังเสือ มีงูเป็นสังวาลย์ มีเถาจากเชิงตะกอนทาทัว ไม่มีทรัพย์สิน ไม่มีพระราชวังใหญ่โต จึงทำให้บิดามารดาของฝ่ายเจ้าสาวห่วงใยถึงความสุขความสบายของบุตรที่กำลังจะเป็นชายาของพระศิวะ แต่สุดท้ายพระศิวะได้แสดงให้เห็นประจักษ์ถึงสัจธรรมของชีวิต จนทุกคนเข้าใจและยอมรับรูปลักษณ์และบุคลิกลักษณะของพระศิวะ</p>	<p>พระศิวะทรงเห็นว่าพิธีแต่งงานเป็นเพียงมายาของทางโลก แต่ถ้าเป็นความประสงค์ของพระนางปारวตี พระองค์ก็จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามขนบประเพณี</p> <p>ในการจัดงานแต่งงานนี้ เป็นที่น่ายินดีที่พระบิดาและพระมารดาแห่งโลกจะมาร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว</p>

ที่มา: แปลและสรุปความจาก Vanamali, 2008, pp.145 – 162

จากเทพปกรณัมของพระแม่ปारวตี แสดงให้เห็นถึงความรักและความภักดีของพระแม่ปारวตีที่มีความมุ่งมั่นและเพียรพยายามในการพัฒนาตนจนกระทั่งประสบความสำเร็จและทำให้พระศิวะยอมรับได้ สรุปได้ดังนี้

ความรักและความภักดี → ความเพียรพยายาม → การพัฒนาตน → ความสำเร็จ

ด้วยความรักและความภักดีนำมาซึ่งความเพียรพยายามอันยิ่งใหญ่ เพื่อพัฒนาตนเองจนได้รับการยอมรับและประสบความสำเร็จจากความวิริยะ เป็นแบบอย่างให้เห็นว่าไม่มีสิ่งใดที่ได้มาอย่างง่ายดาย ควรเริ่มต้นด้วยใจรักแล้วมุ่งมั่นเพียรพยายามต่อไป

ภาพ 8 แสดงต้นแบบของความเมตตา ความรัก และการสละ

หากพิจารณาในมุมมองอาร์คีไทป์ พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นต้นแบบของความเมตตา ความรัก และการสละ ความสละในที่นี้หมายถึงการสละความสุข สละบ้านเรือนที่เคยสะดวกสบายในครอบครัวของบิดามารดามาใช้ชีวิตลำบากในการบำเพ็ญตบะและบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่งยวด เพื่อนำไปสู่การยอมรับและเพื่อบรรลุลธรรมต่อไป

1.2 อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีในฐานะผู้ปกป้องคุ้มครองและปฏิบัติภารกิจสำคัญ

ในการปฏิบัติภารกิจที่สำคัญ เช่น การปราบอธรรม การปราบอสูรผู้หลงผิด พระแม่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ปฏิบัติภารกิจนั้น โดยผู้ที่ก่อเหตุคือผู้ที่ได้รับพรจากมหาเทพองค์ใดองค์หนึ่ง แล้วเกิดอหังการ ลุ่มหลง ดำเนินทางผิด และๆไม่มีผู้ปราบปรามได้ ตัวอย่างจากตารางต่อไปนี้

ตาราง 23 แสดงการปฏิบัติภารกิจสำคัญของพระศรัมาทมาเทวีในพระภาคต่างๆ

สำนวนจากคัมภีร์	พระนาม	รูปลักษณะ	มูลเหตุก่อนเกิดภารกิจ	กำเนิด	บทบาท	การกลับสู่สภาวะปกติ
คัมภีร์มารุกถนุเขตย ปุราณะ	พระแม่ ภัทรกาลิ	พระวรกายนาเกรงขาม มีเขี้ยวที่มุมปาก แลบลิ้นยาว	สำคัญ - อสูรทริกกะได้รับพร จากพระพรหมให้เป็น อมตะ ไม่มีใครสังหารได้ ไม่ว่าจะเป็นเทพ มนุษย์ หรืออสูร เมื่อต้องการทำสงครามกับ เหล่าเทพ เหล่าเทพพ่าย แพ้จนถึสินารหต้องไป กราบขุ้ลพระศิวะให้ ทรงช่วยเหลือ	พระศิวะ ทรง เบิกพระเนตรที่ สาม จากนั้นจึง ปรากฏพระภวัทร กาลิ ออกมาจาก พระเนตรที่สาม	ทรงปราบอสูร ทริกกะ	พระศิวะแปลงกาย เป็นเด็กทารกและ ร้องไห้
คัมภีร์เทวี มา หาคัมภีร์ (มาจากส่วนหนึ่งใน คัมภีร์มารุกถนุเขตย ปุราณะ)	พระอัมพิกา	เทวีผู้งดงาม	อสูรศุมภะ และนิศุมภะ ก่อความไม่สงบใน จักรวาล เหล่าเทพจึง ร้องขอให้พระแม่มาช่วย คลี่คลาย	เหล่าเทพ เดือดร้อนจึงสวด สรรเสริญพระ เทวี	พระเทวีงดงาม มากจนอสูรศุม ภะสงทูตไป เจรจากับพระ เทวี แต่พระนาง	-

จำนวนจากคัมภีร์	พระนาม	รูปลักษณะ	มูลเหตุก่อนเกิดภารกิจ	กำเนิด	บทบาท	การกลับสู่สภาวะปกติ
			สำคัญ			
พระกาลิ	พระวรกายสีดำสนิท มี 10 กร ถืออาวุธทั้ง 10 กร แลบลิ้นถึงทรวงอก มี ริมฝีปากสีแดง เครื่องประดับเป็น ศีรษะมนุษย์	พระอัมพิกาต่อสู้และ พิโรจน์พระพักตร์ กลายเป็นสีดำ	ปรากฏพระแม่ กาลีออกมาจาก พระนลาฎพระ แม่อัมพิกา	สังหารและกลืน กินเหล่าอสูร และอสูรจันทะ กับมุนเฑะ ซึ่งเป็นสมุนของ อสูรศุมภะ	กล่าวว่าจะยอม สยุมพรกับผู้ที่สามารถรบชนะ พระนางได้ จึง เกิดการต่อสู้ขึ้น	-
กลุ่มศักดิ์ (แม่), มาตถิณะ	มีรูปลักษณะเป็นเทพเทวี ที่หลากหลายและมี อาวุธหลากหลาย	พระอัมพิกาต่อสู้และ พิโรจน์พระพักตร์ กลายเป็นสีดำ	เป็นการรวมพระ ภาคของศักดิ์ เทพองค์ต่างๆ ได้ ช่วยมอบศาสตรา	ต่อสู้ ปรากฏอสูร พระแม่อัมพิกาองค์ เดียว แล้วต่อสู้จน ชนะ	รวมภาคปรากฏ ท้องค์ รวมเป็น พระแม่อัมพิกาองค์ เดียว แล้วต่อสู้จน ชนะ	

ความรัก ความภักดี → ความสามัคคี → ชัยชนะและความสำเร็จ

อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีในการต่อสู้และได้รับชัยชนะนี้ สังเกตได้ว่าการทำภารกิจที่ยิ่งใหญ่ นอกเหนือจากความรักและความภักดีจะนำไปสู่ความสำเร็จแล้ว ยังมีเรื่อง “ความสามัคคี” อีกประการหนึ่งที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนที่สำคัญ สังเกตได้จากการมหาเทพองค์อื่นได้ประทานพร ประทานอาวุธให้แก่พระแม่ หรือมีการรวมพลังกันของกลุ่มศักดิ์ เพื่อให้เกิดพลังที่ยิ่งใหญ่จนนำไปสู่ชัยชนะในที่สุด

1.3 อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีที่สาวกมีต่อพระศรีมหาอุมาเทวี

แม้ว่าเทพปรภรณ์ของพระศรีมหาอุมาเทวีจะผ่านกาลเวลามาเนิ่นนานเพียงใด แต่พลังความศรัทธาจากผู้คนยังคงปรากฏอยู่อย่างชัดเจน สังเกตได้จากเทวสถาน และเทวรูปของพระแม่ พิธีกรรมเกี่ยวกับพระแม่ที่ยังคงแพร่หลายอยู่ทั่วโลก ทั้งนี้เพราะเทพปรภรณ์คือความสุขทางใจ เป็นความดีงามที่ควรศึกษา และยังมีผู้ธำรงอยู่ด้วยใจรักและภักดี โดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้บริสุทธ์ เพียงพร้อมทุกแง่มุม แต่เป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในความดี ดังเช่น หลักธรรมและข้อคิดที่สาวกมีความรักและความภักดีต่อพระแม่ ดังนี้

ผู้ซึ่งบรรลุปรมัตถ์นั้น อาจยังดูเหมือนมีบุคลิกภาพดูว่ายังมีความโกรธ มีความสุข มีความรัก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากเราอยู่ต่อหน้าบุคคลผู้นี้ แม้ว่าท่านอาจกำลังส่งเสียงดัง แกว่งแขนไปมา เธอก็ยังจะสัมผัสความรักที่ลึกซึ้ง ความสงบศานติที่ลึกซึ้ง และความรู้สึกที่ว่าไม่มีตัวตนอยู่ตรงนั้น – มีแต่ความรักอันบริสุทธ์, ความเจียบอันบริสุทธ์, ความดำรงอันบริสุทธ์ (Rashmi Khilnani,, p.87)

ความดี/แบบอย่างที่ดี → ความรักและความภักดี → ความสุขสงบทางใจ/การเข้าถึงธรรม

นอกจากนี้ สาวกผู้ศรัทธามักเกิดความรักและภักดีต่อพระศรีมหาอุมาเทวีเนื่องจากบทบาทของพระแม่ในลักษณะของความรักแบบมารดา ความรักในลักษณะปกป้องคุ้มครอง ดังเช่นในประเทศอินเดียมีผู้เลื่อมใสพระแม่หลายปาง เช่น พระแม่มาริอัมมัน ดังที่มักมีผู้กล่าวพระนามซ้ำๆ กันในขณะที่สักการะและประกอบพิธีกรรมต่างๆ (Stephen Huyler, 1999, p.49)

ในประเทศไทยที่วัดพระศรีมหาอุมาเทวี (วัดแขกสีลม) ก็ได้มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ในการปกป้องคุ้มครองผู้คนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้คนที่รอดปลอดภัยเชื่อว่าเกิดจากความศักดิ์สิทธิ์ของพระแม่ จนทำให้มีผู้ศรัทธาพระแม่สืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

บำรุง คำเอก (2544, น.22) ได้กล่าวถึงความศักดิ์สิทธิ์ของวัดพระศรีมหาอุมาเทวี ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ไว้ว่า

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 วัดนี้ได้เป็นที่หลบภัยของชุมชนในย่านนั้นไม่ว่าจะเป็น ชาวฮินดู ไทย จีน และผู้คนเหล่านี้ จะขอความช่วยเหลือจากเจ้าแม่และองค์เทวดาต่างๆ ให้ ช่วยปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของตน และผลที่เกิดจากความคุ้มครองจากเทพของชุมชน เหล่านี้ทำให้ชุมชนนี้ไม่ได้รับภัยพิบัติจากสงครามแม้แต่น้อย ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์ เทวดาและเทพีวัดพระศรีมหาอุมาเทวีได้ระบือไกล ฉะนั้นจึงมีผู้คนมาคารวะและขอพรจาก วัดนี้ในแต่ละวันมีจำนวนไม่น้อย และเมื่อถึงงานพิธีประจำปีของวัด จึงได้รับความสนใจและ ร่วมมือจากชุมชนอย่างล้นหลามไม่ว่าชาวไทย จีน ฮินดู

นอกจากเรื่องการปกป้องคุ้มครองแล้ว ท่านสวามีวิเวกานันทะได้กล่าวถึงพระแม่ กาลีในบทบาทของพระมารดาไว้ว่า

พระแม่ผู้เป็นภาคปรากฏแรกของพลังและนับเป็นต้นแบบที่สูงกว่าพระบิดา พระ นามของพระแม่เป็นมโนคติของศักดิ์, เป็นพลังแห่งความศักดิ์สิทธิ์ และพลาณภาพอัน สมบูรณ์; เด็กทารกมักจะเชื่อว่ามารดาคือพลังทั้งหมด เป็นผู้ที่สามารถทำได้ทุกสิ่ง พลังงานอันศักดิ์สิทธิ์ของพระแม่คือพลังกุนดาลินี (Kundalini) ที่หลับใหลอยู่ในกายเรา; หากปราศจากการเคารพนับถือพระแม่ ผู้นั้นย่อมไม่ตระหนักถึงพลังงานที่อยู่ในตัวตน คุณลักษณะของพระแม่ผู้ศักดิ์สิทธิ์ คือ เปี่ยมด้วยพระเมตตา, เปี่ยมด้วยอานุภาพ, สามารถ พบเห็นได้ทุกที่

(U. Harding, Elizabeth, 1993)

ด้วยมุมมองที่กว้างขึ้น จะพบว่าพระแม่กาลีได้ทำให้เราได้เข้าใจถึงมุมมองเชิงบวก มากขึ้น ตามขนบของศาสนาฮินดูได้ก้าวข้ามระเบียบทางสังคม จากการรับรู้เรื่องโมกษะ, ซึ่งในท้ายที่สุดคือการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด การลำดับการทำความดี...

ดังนั้น ไม่ว่าพระแม่ในรูปลักษณะใด บุคลิกลักษณะใด แต่สิ่งที่ผู้ศรัทธาเข้าถึง พระแม่ คือ คุณความดีและหลักธรรมอันจรโลงใจ

1.4 อาร์คีไทป์ความรักและภักดีสู่ลัทธิธรรม

เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีสะท้อนเรื่องราวความรักที่เกื้อกูลโลก เป็นความรักที่ผ่านแบบทดสอบและเชื่อมโยงกับลัทธิธรรมหลายประการดังนี้

เทพปกรณัมของพระแม่กัณยากุมารี ซึ่งเป็นการอวตารของพระแม่เป็นหญิงสาวพรหมจารีเพื่อปราบอสูรและรักษาสมดุลแห่งโลก เรื่องราวเกิดขึ้น ณ สถานที่สุดแผ่นดินของอนุทวีปอินเดีย ได้มีความเชื่อมโยงกับชิ้นส่วนของพระแม่สตี (Shakti Peethas) ส่วนไหล่ขวา และกระดูกสันหลังอันเป็นพลังแห่งกุนฑาลินีศักดิ์ เป็นศูนย์รวมแห่งพลังเริ่มแรก พลังผู้ให้ชีวิต พลังความดี ความรัก และการรู้แจ้ง บริเวณนั้นกลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีผู้นิยมมาแสวงบุญเป็นจำนวนมาก

ตามเทพปกรณัมได้เล่าถึงอสูรตนหนึ่งชื่อพนาสูร บำเพ็ญเพียรจนได้รับพรว่าเป็นอมตะ ไม่มีผู้ใดสังหารได้ ยกเว้นถูกหญิงสาวพรหมจารีสังหารเท่านั้น เมื่อได้รับพรแล้ว พนาสูรได้สร้างความเดือดร้อนไปทั่ว พระวิษณุทรงแนะนำให้เหล่าเทพอ้อนวอนให้พระแม่ปราศักติ พระมารดาแห่งโลกได้ลงมาช่วยคลี่คลายปัญหานี้ เหล่าเทพจึงได้กระทำพิธีขอร้องเพื่อขอให้พระแม่ปราศักติช่วยเหลือพระแม่ได้ปรากฏพระองค์ในรูปลักษณะเด็กหญิง (กัณยากุมารี หมายถึง เด็กสาวบริสุทธิ์) เมื่อเวลาผ่านไป ในวัยสาวแรกรุ่นเมื่อพระแม่กัณยากุมารีได้พบกับพระศิวะ และกำลังเตรียมงานแต่งงาน

บรรดาเทพต่างๆ พากันคิดแผนขัดขวางพิธีแต่งงาน เพราะถ้าพระแม่กัณยากุมารีแต่งงานภารกิจการปราบอสูรตนนี้จะไปลุล่วงได้ เทพฤๅษีนาทมณีทำให้พระแม่กัณยากุมารีสับสนว่า อสูรร้ายได้ปลอมตัวมาเป็นพระศิวะ จึงให้พระศิวะพิสูจน์ตนเอง โดยมีบททดสอบให้หาสิ่งที่หาได้ยากยิ่งมาแสดง เช่น มะพร้าวไม่มีตา อ้อยไม่มีข้อ พลูไม่มีเส้นใบ แต่พระศิวะก็แก้ปัญหาได้ ฤๅษีนาทมจึงแปลงร่างเป็นไก่ขันผิตเวลา สร้างความสับสนเรื่องเวลา พระศิวะไม่ได้มาตามที่ได้นัดหมายไว้ พิธีแต่งงานจึงคลาดเคลื่อนไป พระแม่ทรงพิโรธมากที่พระศิวะไม่มาตามเวลา จึงขว้างปาสิ่งของและอาหารในพิธีออกไป กลายเป็นก้อนกรวดและทรายหลากสี ในบริเวณปลายแหลมของอนุทวีปอินเดียนั้น หลังจากนั้นพนาสูรจึงได้พบกับพระแม่กัณยากุมารี แล้วถูกพระแม่สังหารในที่สุด (สรุปความจาก Sthala Puranas)

พระแม่ต้องเสียสละ และยอมละทิ้งความสุขของตนก่อน เพื่อที่จะปฏิบัติภารกิจสำคัญและบรรลุเป้าหมาย และเนื่องจากบริเวณนั้นเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็นบริเวณที่ชิ้นส่วนของบริเวณกระดูกสันหลัง (กุนฑาลินี) ของพระแม่สตีตกลงยังแผ่นดิน พลังแห่งกุนฑาลินีเป็นพลังศักดิ์ที่ปรากฏอยู่ในร่างกายของพวกเรา บริเวณนั้นจึงเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรมเพื่อปลุกพลังกุนฑาลินีให้ตื่นขึ้น สามารถบำเพ็ญเพียรเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณ ยกกระดับสมาธิเพื่อเกิดความตระหนักรู้

เทพปกรณัมของพระแม่กัณยากุมารีจึงมีความเชื่อมโยงกับพลังกุนฑาลินีและสามารถเชื่อมโยงกับการปฏิบัติธรรมได้ ดังจะเห็นได้จากนักบวชผู้มีชื่อเสียงระดับโลกหลายท่านได้ไป

แสงบุญและปฏิบัติธรรมอยู่ที่นั่น ได้แก่ สวามี วิเวกานันทะ ผู้เป็นลูกศิษย์เอกของสวามีรามกฤษณะ นักบวชชื่อดังของศาสนาฮินดู

ภาพ 9 สถานที่ “กันยากุมารี” (Kanyakumari)

ที่มา: อาทิตยา พงศ์ไพบูลย์, 2561

“กันยากุมารี” (Kanyakumari) เป็นดินแดนปลายสุดของแผ่นดินอินเดีย และยังเป็นดินแดนที่เป็นจุดบรรจบของ "ทะเลทั้งสาม" (Tri-sea) ได้แก่ ทะเลอาหรับ (Arabian Sea), มหาสมุทรอินเดีย (Indian Ocean) และอ่าวเบงกอล (Bay of Bengal)

ในภาพรวมของความรักจากเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี เป็นความรักในลักษณะผู้ให้ มีความเอื้อเฟื้อ และไม่เห็นแก่ตน (selfless love) ซึ่งเป็นความรักที่เกิดจากการฝึกฝนตน แล้วจึงแผ่ความสุขไปให้ผู้อื่นได้ จึงเกิดเป็นความรักที่สมบูรณ์และเกื้อกูลโลก

2. เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีในวรรณกรรมไทย

เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีมีความแพร่หลายในสังคมวัฒนธรรมไทย และปรากฏในวรรณคดีและวรรณกรรมไทยหลายเรื่อง แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าฮินดูได้ปรากฏในสังคมไทยมาช้านาน สะท้อนแนวคิดผ่านเนื้อหาในวรรณกรรมดังนี้

2.1 แนวคิดพระศรีมหาอุมาเทวี คือ ผู้สร้างโลก

ตามคติความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับการสร้างโลก มีความเกี่ยวข้องกับเทพปกรณัมหลายเรื่อง ที่แตกต่างกันไปตามกลุ่มชน กลุ่มชาติพันธุ์และภูมิภาค บางเรื่องเป็นการผสมผสานระหว่างฮินดูและพุทธ ดังเช่น ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือภาคใต้มีตำนานเรื่อง นางโกลกวดีสร้างโลก มีการกล่าวถึงพระศิวะ (พระอิศวร) และพระแม่อูมา โดยเชื่อกันว่านางโกลกวดีที่เสียดลอะอุทิสร่างกายเพื่อการสร้างโลกนั้น คือ พระแม่อูมา ซึ่งพระนามของพระแม่อูมา ทั้งพระนาม “โกลกวดี” และ “อุมาภักวดี” สามารถเชื่อมโยงกับนางโกลกวดีได้ ทั้งนี้เนื่องจากนางโกลกวดีได้ถือกำเนิดมาจากพระศิวะและเป็นผู้ให้กำเนิดโลก สรรพชีวิต และสรรพสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน ท้องฟ้า มหาสมุทร ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ มนุษย์ สัตว์ พืช เป็นต้น และมีการกล่าวถึงเรื่องการบังเกิด พระพุทธเจ้าและพระพุทธรูปศาสนา ดังที่ รวิพิมพ์ สมจิตร (2544, น.3 – 4) ได้อธิบายถึงแนวคิดในการสร้างโลกของเรื่อง “นางโกลกวดี” ไว้ดังนี้

แนวคิดในการสร้างโลกจากเรื่อง “นางโกลกวดี” กล่าวไว้ว่า นางโกลกวดีได้ถือกำเนิดจากเนื้อแถบสะโพกของพระอิศวร เมื่อนางเกิดมาได้เจ็ดวัน นางมีจิตใจอันแรงกล้าที่อยากอุทิสร่างกายและอวัยวะภายในต่างๆ เพื่อให้พระอิศวรนำไปใช้ในการสร้างจักรวาล สรรพสิ่งและสรรพสัตว์ ดังนั้นนางจึงอธิษฐานให้พระอิศวรมารับการบริจาคนางในครั้งนี้

นางโกลกวดีตัดเนื้อทิ้งลงมากลางมหาสมุทร เนื้อนั้นกลายเป็นแผ่นดินและได้ขยายวงกว้างออกไปกลายเป็นภูเขาน้อยใหญ่ ดวงตาทั้งสองข้างของนาง นางขอให้เป็นดวงจันทร์ที่สว่างไสว และเป็นดวงอาทิตย์ที่ทอแสงกล้า ชีวิตและดวงจิตเป็นดวงดาราที่สุกใสอยู่บนเวหา ตับและไตเป็นแผ่นฟ้าอันกว้างใหญ่ โลหิตเป็นน้ำจืดน้ำและน้ำเค็ม เป็นห้วงมหาสมุทร ทะเล แม่น้ำ กระจุกเป็นพฤษชานานาพรรณทั้งที่ขึ้นบนบก ริมฝั่งน้ำ และบนภูเขา พันสามสิบสองซึ่งรวมถึงเล็บเป็นภูเขาน้อยใหญ่ เอ็นสี่ร้อยเส้นเป็นเชือกเถาว์ลัยพันกิ่งพฤษชชานานา และผมเป็นต้นหญ้า โดยเฉพาะเป็นหญ้าคาที่ปลิวขึ้นไปบนท้องฟ้าและร่วงมาเป็นสัตว์ต่างๆ ทั้งสัตว์ปีก สัตว์น้ำ สัตว์บก สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เต้านมและขาทั้งสองของนางเป็นหลักธรณี เป็นภูเขาทอง น้ำในแม่น้ำแห่งหาย บรรดาเหล่าเทพมาชุมนุมกันเพื่อสรรเสริญการสร้างกุศลของนางโกลกวดี ต่างพร้อมใจกันนำพวงดอกไม้มาลาในสวรรค์มาโปรยปราย ทำให้เกิดเป็นดอกไม้พันธุ์ต่างๆ ขึ้นบนแผ่นดิน น้ำเหงื่อของนางโกลกวดีกลายเป็นน้ำเค็ม ส่วนน้ำนมของนางกลายเป็นน้ำจืดที่ใสสะอาดและน้ำเหล่านั้นก็ให้มีสีสันทันแตกต่างกันไป

หลังจากที่ร่างกายและอวัยวะต่างๆ ของนางโกศวดีได้กลายเป็นแผ่นดิน แผ่นฟ้า ผืนน้ำ ต้นไม้นานาพันธุ์และสรรพสัตว์ทั้งหลายแล้ว จึงบังเกิดพระพุทธรเจ้าและพระศาสนา เกิดวัน เดือน ปี โดยนับตามจันทรคติ เกิดกลางวันกลางคืน เกิดปีนักษัตร และเกิดมนุษย์เชื้อชาติต่างๆ เช่น ไทย จีน ลาว เม็ง มอญ พม่า ฝรั่งเศส แขก และญี่ปุ่น เป็นต้น

ตัวอย่างคำประพันธ์วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง นางโกศวดี

○ อินศรบนารายณ์ราช   ฟังค่านางนาถ   โอนอ่อนนวกา

ใครเลยจะเปรียบ   เทียบเจ้าเลยนา   ใจเจ้าศรัทธา

ชอบด้วยทางธรรม

○ จึงจับเอาผม   แห่งนางทรมชม แม่ผู้เฒ่าหวั้น

มาวางเหนือตัก   มือชกพระขรรค์   เชือดเนื้อนางปล้น

(ขาดตอน)

○ [เชือดเนื้อนางปล้น]   เนื้อของนางนั้น   เท่าลูกพุทรา

ครั้นเชือดออกแล้ว   จึงทิ้งลงมา   ในกลางคองคา

พระสมุทรสาคร   (รวิพิมพ์ สมจิตร์, 2544, น.22)

วรรณกรรมกลอนสวดเรื่องนางโกศวดีนี้ จึงเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่แสดงให้เห็นคติความเชื่อว่า พระแม่อุมาหรือพระแม่อุมาภักวดี เป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง เปรียบเป็นมารดาของโลก นอกจากเรื่องนางโกศวดีแล้ว ยังมีเทพปกรณัมของไทยที่มีแนวคิดคล้ายคลึงกับเรื่องนางโกศวดีในแง่ของพระคิเวและพระแม่อุมาเทวีมีบทบาทในการสร้างโลก นั่นคือ เรื่องเฉลิมไตรภพ

ปรีดี พิศุกุมิวิถี, บรรณาธิการ (2548, น.102 – 103) ได้กล่าวถึงเรื่องเฉลิมไตรภพไว้ดังนี้

เฉลิมไตรภพ เป็นวรรณคดีสมัยอยุธยาที่ตกทอดมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ มีเนื้อเรื่องที่แปลกไปจากขนบการประพันธ์วรรณคดีเรื่องอื่นๆ และอาจจัดวรรณคดีเรื่องนี้ได้ในหมวดหมู่ของวรรณคดี เทพปกรณัม หรือว่าด้วยโหราศาสตร์ เพราะมีเนื้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ ที่น่าใจหลากหลาย

เริ่มเรื่องของสามภรรยาชื่อหัตวิไสยกับนางสุนทรามีลูกชายสามคนคือ อาทิตย์ จันทร์ และราหู เมื่อบิดาสิ้นชีพลงก็จัดการมาปนกิจปลงศพ หลังจากนั้นนางสุนทรามีนิมนต์พระสงฆ์ 9 รูปมาฉันภัตตาหารที่บ้าน อาทิตย์และจันทร์นำข้าวไข่ขันเงินขันทองถวายพระ ส่วนราหูผูกใจเจ็บที่พี่ทั้งสองไม่ให้ของดีๆ ถวายพระ จึงเอาข้าวปลาอาหารใส่กระถางถวาย แล้วอธิษฐานว่าขอให้ได้ไปเกิดเป็นพี่ชายคนโต มีฤทธิ์เดชอำนาจ

ต่อมาเกิดภพจักรวาลขึ้น แล้วพระอิศวร **พระอุมา** พระพรหม และพระนารายณ์ก็
อุบัติขึ้น จากนั้นไฟบรรลัยกัลป์ก็ไหม้โลก กลิ้งง้วนดินลอยหอมขึ้นไปยังพรหมโลก จนพรหม
7 องค์เหาะลงมากินง้วนดินและไม่สามารถกลับขึ้นชั้นพรหมได้ จากนั้นพระอิศวรทรงตั้งวัน
เวลาท่อมโมงยามและสัตว์ประจำปีนักษัตรยั้ง 12 ...

จากเรื่องเฉลิมไตรภพแสดงให้เห็นบทบาทของพระแม่อุมาเทวีที่ เป็นผู้สร้างโลก
เคียงคู่กับพระศิวะเสมอ และสังเกตได้ว่าเป็นเทพเทวีพระองค์เดียวที่มีการกล่าวถึงร่วมกับเทพเจ้าตรี
มูรติทั้งสามพระองค์ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

...จึงเกิด อิศวรอุมา	พระธาดาพระนารายณ์
ประกอบสร้างสรรค์ทั้งหลาย	ท้าวตรีภพจบสากล
ถอดจุฬาออกจากเศศ	ธรรมเวทประสิทธิ์มณฑ
ปักกลางสุธาตล	ประสารทเป็พระเมรุธร

จากคำประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระแม่อุมาเทวีมีบทบาทในการสร้างโลกใน
ยุคแรก เคียงคู่พระศิวะ และพระพรหม พระนารายณ์ ในการเริ่มสร้างเขาพระสุเมรุศูนย์กลางโลก

...ปางองค์พระจอมจักรวา-	ลอิศวรอุมา
นารายณ์อันร่วมฤดี	
สำเร็จเสร็จการพิธี	ชুবเทพศุลี
ทั้งสี่ทวิปสว่างตา	

เรื่องเฉลิมไตรภพจึงเป็นวรรณคดีไทยเรื่องหนึ่งที่กล่าวถึงบทบาทของเทพเจ้าฮินดู
ในการสร้างโลกและสรรพสิ่ง บทบาทของพระแม่อุมาเทวีก็เด่นชัดเคียงคู่กับพระศิวะมาโดยตลอด

2.2 แนวคิดพระศรีมหาอุมาเทวี คือ ผู้สั่งสอน

พระศรีมหาอุมาเทวีปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยอีกหลายเรื่อง ที่มีได้เป็นตัวละคร
หลัก แต่มีบทบาทในการเป็นผู้สั่งสอน เป็นบทลงโทษ แต่เป็นการสอนในลักษณะที่มีความเมตตา
กรุณา เช่น

พระอุมา ใน พระราชนิพนธ์ “รามเกียรติ์” ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกมหาราช ในสมุดไทยเล่มที่ 4 ความว่า

๑ เมื่อนั้น	นางอุมา ผู้ยอดพิสมัย
เสด็จอยู่กับหม่อมงคิโน	แลไปก็เห็นวานร

ตัวน้อยกระจ้อยกระจิริด	ชาวขจิตแลเลื่อมประภัสสร
โกรธาตั้งหนึ่งไฟฟอน	บังอรवादด้วยวาจา
เหม่เหม่คูคูไ้อัจไร	เป็นไฉนมาหักพฤกษา
ของกู้อัครชญา	องค์เจ้าโลกาทรงญาณ
ให้กำลังเอ็งน้อยถอยกิ่ง	สมน้ำหน้ามิ่งที่อวดหาญ
ตามคำกุสาปสาบาน	ไอ้ชาติเดียรณานอัปรีย์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ บัดนั้น	หนุมานผู้ชาญชัยศรี
ตกใจเพียงสิ้นชีวี	ชูลีกรสนองพระบัญชา
อันตัวของข้านี้เฝ้าเอด	โทษถึงสิ้นชีพสังขาร์
ไม่รู้ว่าจะสวน เทพมารดา	สำคัญว่าปากก็ดีใจ
เห็นลูกไม้สุกก็เก็บกิน	จะดูหมิ่นพระองค์ก็หาไม่
ซึ่งตัวข้าทำประมาทไป	พระแม่ จงได้ปราณี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	องค์ พระอุมา โฉมศรี
จึงมีเทวราชวาที	ว่าเหวยกระบี่ผู้ศักดิ์ดา
อันคำของกูประกาศิต	ตั้งเหล็กเพชรลิขิตแผ่นผา
ไม่รู้ที่จะคืนวาจา	แต่ว่าจะให้ผ่อนไป
เมื่อใดพระทรงบัลลังก์นาค	เสด็จจากเกษียรสมุทรใหญ่
มาเป็นพระรามเรื่องชัย	ได้ลูปหลังจนทางวานร
จึงให้พันคำกุสาปสรร	กำลังนั้นคงคืนตั้งก่อน
เอ็งอย่าทุกขาอาวรณ์	วานรจงเป็นสวีสดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๑ บัดนั้น	หนุมานผู้ชาญชัยศรี
ต้องสาป พระอุมาเทวี	ขุนกระบี่ก็กลับลงมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

หนุมานได้เข้าไปเล่นชุกชนในสวนของพระอุมาเทวี พระอุมาเทวีจึงสาปให้หนุมานมีกำลังลดลงกึ่งหนึ่ง จนกว่าเมื่อพระนารายณ์อวตารลงมาเป็นพระรามแล้วลูปตั้งแต่หัวจนถึงหาง

พละกำลังของหนุมานจึงกลับคืนมาดังเดิม แสดงให้เห็นว่าการลงโทษผู้ที่กระทำผิดย่อมทำให้ผู้นั้นเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงตน โดยที่เป็นการลงโทษที่มีเงื่อนไข ผ่อนโทษหนักให้กลายเป็นเบาด้วยพระเมตตา

อีกตอนหนึ่ง ได้กล่าวถึงเขาพระสุเมรุที่เอียง พระศิวะประกาศว่าหากใครสามารถทำให้เขาพระสุเมรุตั้งตรงได้ดังเดิม ขอพระอะไรจะประทานให้ ในกรณีนี้ทศกัณฐ์ได้ทำความดีความชอบในการตั้งเขาพระสุเมรุให้ตรงได้ จึงได้ขอพระศรียาหุมานเทวีเป็นรางวัล ด้วยสัจจาจาพระศิวะหรือพระอิศวรจึงยกให้ แต่ด้วยพระบารมีของพระศรียาหุมานเทวี ทศกัณฐ์จึงไม่สามารถเข้าใกล้พระแม่ได้ เมื่อพยายามเข้าใกล้ยิ่งร้อน เสมือนเป็นการสั่งสอนทางอ้อมให้รู้จักประมาณตน จนสุดท้ายต้องพาพระแม่มาคืน ดังข้อความในรามเกียรติ์ สมุดไทยเล่มที่ ๖ ว่า

๑ เมื่อนั้น	ทศพักตร์พงศ์พรหมรังสรรค์
ขึ้นเริงบันเทิงใจกุมภันท์	มาบังคมคลพระศลี ฯ
ฯ ๒ คำ ฯ	

๑ อหังการอ้อมเอิบกำเริบฤทธิ	ไม่คิดถึงศักดิ์ยักษ์
โลกลับเป็นพันพันทวี	อสุรีทูลเจ้าโลกา
ตัวข้าเป็นเจ้าแก้หม้อยักษ์	ไม่มีอัครเสนาหา
จะขอประทาน พระอุมา	ผ่านฟ้าจงได้ปราณี ฯ
ฯ ๔ คำ ฯ	

๑ เมื่อนั้น	พระสยามภูวนาถเรื่องศรี
ได้ฟังอสุราพาที	ภูมิรำพึงคะเนงคิด
ชัชช่น้อยหรือไอ้ทศกัณฐ์	โมหันธอาจองทะนงจิต
ล่องขอ มารดาสุราฤทธิ	คิดใหญ่ใฝ่สูงกว่าพัศตรา
แต่กูได้ออกปากไว้	จำเป็นจะให้แก้ยักษ์
ถึงพาไปก็นับจะคืนมา	ไซ้ว่าจะเป็นอะไรมี
คิดแล้วมีเทวบรรหาร	โองการตรัสตอบยักษ์
ซึ่งเอ็งปรารณนางเทวี	ภูนี้ไม่ขัดกุมภันท์ ฯ
ฯ ๘ คำ ฯ	

๑ เมื่อนั้น
 ยืนดีน้อมเศียรบังคมคัล
 จะอุ้มองค์**เทพมารดร**
 จึ่งช้อนพระบาทนางอรไท
 ทศพัทตร์พงศ์พรหมรังสรรค์
 กุมภภัณฑ์ก็คลานเข้าไป
 ให้เราร้อนกายดั่งเพลิงไหม้
 ทุนเศียรเหาะไปด้วยฤทธิ ๗
 ๗ ๔ คำ ๗ เชิด

๑ ร้อนรัศมีกาย**พระอุมา**
 สุตทนต์สุดกลิ่นอสุรี
 ร้อนทั้งสุรียรังสี
 ก็พางค์เทวีเดินไป ๗
 ๗ ๒ คำ ๗ พญาเดิน

พระอุมา ใน “อิลาธคำฉันท์” ของ มหาเสวกตรี พระยาศรีสุนทรโวหาร นามเดิม
 พัน สาลักษณ์ แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการลงโทษ และบทบาทในการลดโทษให้ด้วยพระเมตตา
 ดังเช่น

ขณะนั้นอิศเรศ
 รหฐานสบาย
 พดเสต ณ มูล
 สุขุดมดรุวัน
 กะ**พระอัครอุมา**
 ศิวะเข้ายุพยง
 ศิวะแปลงวรรูป
พระอุมาพระก็มี
 พระประเวศวณผาย
 อิริยาบถบรร-
 ธ ก็พุนทฤทธิ
 วรเทพทวียงค์
 สุรชายอนงค์
 อรยั้วพระสุลี
 วียหญิงยุวดี
 สมนัสนิยม

(พระยาศรีสุนทรโวหาร (พัน สาลักษณ์), น.12)

อิลาอินศิโรเพฐน์
 ศิวะทรงพิโรธใน
 บ มิทรงประสาทโทษ
วรวงค์อุมาอร
 เฉพาองค์อิลาอวย
 อิลาอ่อนศิโรวัน-
 พจน์ขอขมาภัย
 ธ กระทำกระลำพร
 อิลาอดสำออยวอน
 อนุกุลกำลุนครัน
 พรอัฒเอาทัณฑ์
 ทนน้อมค้ำนิงพร

พจน์พร้อมสนองบาท	สุรนาฏ <i>อุมา</i>
เพราะอำนาจมเหศวร	กรุณาและปราณี
เฉพาะเดือนจะตาลเพศ	ยุพเรศกษัตริย์
ศุภลักษณ์วรินทร์ -	ยพิลาศล่อองค์

(พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ์), น.13-14)

ณ นครพลทิกา มีท้าวอิลาชเป็นกษัตริย์ปกครองเมือง มีพระโอรสพระนามว่าพระกรรหมประชาบดีพรหมบุตรเป็นผู้มีคุณธรรมและมีเมตตา วันหนึ่งท้าวอิลาชได้เสด็จประพาสป่าบริเวณที่พระอิศวรกำลังทรงเกษมสำราญอยู่ในที่รโหฐาน และได้จำแลงพระองค์เป็นสตรีเพื่อหยอกล้อพระอุมาอยู่ ณ เขิงเขาไกรลาส โดยที่สัตว์และต้นไม้ก็กลายเป็นหญิงไปหมด เมื่อท้าวอิลาชกับบริวารเดินเข้าไปในบริเวณนั้นจึงกลายร่างเป็นสตรีทุกคน

ท้าวอิลาชตกพระทัยอย่างยิ่ง จึงขอเฝ้าพระอิศวรเพื่อขอให้กลับเป็นชายตามเดิม แต่พระอิศวรก็ไม่ประทานพร พระอุมาตรัสว่าจะยอมประทานพรให้กึ่งหนึ่ง กล่าวคือ ในเดือนหนึ่งจะเป็นหญิงรูปงาม ส่วนอีกเดือนหนึ่งจะเป็นชายรูปงาม สลับกันไป

2.3 แนวคิดพระศรีมหาอุมาเทวี คือ ศักติคู่บารมีของพระศิวะ

พระอุมา ในพระราชนิพนธ์ “**พระราชพิธีสิบสองเดือน**” ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงให้เห็นถึงในการประกอบพระราชพิธีต่างๆ โดยเฉพาะพระราชพิธีทางศาสนาฮินดู ได้ปรากฏการกล่าวถึงพระนามของพระศิวะหรือพระศิวะคู่กับพระศรีมหาอุมาเทวีเสมอ ดังตัวอย่างในเดือนยี่แรม 1 ค่ำ มีการกล่าวถึงพระราชพิธีตรียมพวาย ตรีปวาย มีการบรรยายพิธีพราหมณ์ทำตรียมพวาย

ครั้นเวลาค่ำพอเดือนขึ้นเดินกระบวนแห่ซึ่งเรียกกันตามสามัญว่าแห่พระนเรศวร หรือที่ร้องกันว่าพระนเรศวรเดือนหงาย พระนารายณ์เดือนมืด แห่พระนเรศวรนั้นคือแห่พระอิศวรเวลาจะเสด็จกลับจากโลกนี้ โปรดแสงสว่าง จึงให้แห่ในเวลาเดือนขึ้น ..

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542, น.78)

...เสลี่ยงที่ตั้งหงส์และตั้งเทวรูปนั้นใช้เสลี่ยงโถง แต่เสลี่ยงหงส์ใช้เพดานตรงๆ เสลี่ยงเทวรูปเป็นฉัตรซ้อนๆ ขึ้นไปห้าชั้นระบายขาวทั้งสิ้น รองเสลี่ยงมีราวติดเทียน เทวรูปซึ่งตั้งมานั้นมีรูปพระอิศวร **พระอุมา** พระมหาวิฆเนศวร มีพราหมณ์ถือสังข์เดินหน้า 4 คน มีพัดโบกบังสุรย์...

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542, น.78)

...พราหมณ์เป่าสังข์โองการถวายชัย ทรงจุดดอกไม้เพลิงแล้วจัดเทวรูปในห้องภูษามาลา ซึ่งเป็นเทวรูปสำหรับเข้าพิธี ในพระแท่นมณฑล องค์เล็กๆ สามองค์ คือ พระอิศวร **พระอุมา** มหาวิฆเนศวร ขึ้นบนพานทองสองชั้น มีดอกไม้สดประดับในพานเต็มทั้งสองชั้น กับรูปเทียนเครื่องนมัสการ...

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542, น.79)

การประกอบพิธีเข้าเจ้าหงส์ได้กล่าวถึงการเชิญพระอิศวร พระอุมา พระมหาวิฆเนศวร ความว่า

... พระครูแก้วรูปประน้ำอบบูชาข้าวตอกดอกไม้ แล้วคู่สวดยกอุลูปเช่นทุกวัน แต่ในวันนี้ไม่แจกข้าวตอกแก่คนทั้งปวงที่ไป ยกไว้เป็นของส่วนถวายหลวง แล้วพระมหาราชครูอ่านเวทจบหนึ่งชื่อทรงสาร จบสองชื่อไตรพัต แล้วทักษิณบูชาศาสตร์ รินน้ำเบญจคัพย์ลงถ้วย ถวายรูปเทียนดอกไม้ บูชาสังข์กลด แล้วอ่านเวทสนานหงส์อีกจบหนึ่ง แล้วจึงเชิญพระอิศวร **พระอุมา** พระมหาวิฆเนศวร สรงน้ำด้วยกลดแล้วสังข์ แล้วจึงเชิญขึ้นภัทรบิฐทำศาสตร์บูชาอ่านเวท...

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542, น.80 – 81)

...ในระหว่างนั้นเป่าสังข์ตลอด จนพระขึ้นหงส์แล้วจึงได้หยุด แล้วอ่านเวทบูชาหงส์บูชาพระสุเมรุ แล้วจึงว่าสรรเสริญไกรลาส เหมือนพระเจ้าแผ่นดินขึ้นภัทรบิฐ พราหมณ์ก็ว่าสรรเสริญไกรลาสอย่างเดียวกัน แล้วอ่านพระเวทส่ง**พระอุมา**จบแล้ว อ่านสดุดี แล้วอ่านสรงน้ำพิเนศ จุดเทียน 8 เล่ม

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542, น.81)

พระอุมา ใน นิราศนรินทร์ ของนายนรินทร์ธิเบศร์ (อิน) แสดงให้เห็นลักษณะการฝากนาง ว่ากวีรักและหวงแหนนางอันเป็นที่รักของกวีเป็นอย่างยิ่ง จนไม่กล้าฝากไว้กับใคร และได้กล่าวถึงการฝากนางว่าจะฝากกับพระแม่อุมาก็ไม่เหมาะสมเนื่องจากมีพระศิวะครองคู่ จึงไม่ประสงค์ให้พระศิวะได้เห็นนางอันเป็นที่รักของตน เป็นการฝากนางในลักษณะที่รักมากเกินจริง แต่สื่อไว้ด้วยวาทศิลป์ให้การสื่ออารมณ์ความรู้สึกของกวี และสื่อให้เห็นความคู่กันของพระแม่อุมาและพระศิวะดังที่ปรากฏในบทกวี

โถมควรวักฝักฟ้า	ฤติน ดีฤ
เกรงเทพไ้ธรณินทร์	ลอบกล้า
ฝากลมเลื่อนโถมบิน	บนเล่า นะแม่
ลมจะชายชักซ้ำ	ชอกเนื้อเรียมสงวน
ฝาก <u>อุมาสมร</u> แม่แล้	ลักขมี เล่านา
ทราบสยมภูจักรี	เกลือกใกล้
เรียมคิดจบจวนตรี	โลกล่วง แล้วแม่
โถมฝักใจแม่ได้	ยิ่งด้วยใครครอง

(นรินทร์ธิเบศร์ (อิน), 2494, น.3 – 4)

2.4 แนวคิดพระศรีมหาอุมาเทวีในแบบทวิภาวะ

ในสังคมไทยมีผู้คนจำนวนมากที่กลัวเกรงพระศรีมหาอุมาเทวีในรูปลักษณะที่ดูเข้มแข็งดุตัน แสดงท่าทางในลักษณะดุร้ายเหมือนอย่างพระแม่ทุรคา - กาลี ดังที่มีการกล่าวถึงในวรรณคดีไทยเรื่องต่างๆ เช่น

พระแม่เคารี - ทุรคา ใน “นิทานเวตาล” พระนิพนธ์กรมหมื่นพิทยาลงกรณ หรือน.ม.ส.

นิทานเวตาล เรื่องที่ 6 ฉบับ “เวตาลปัญญาวิงศติ” มีการกล่าวถึงตัวละครต่างๆ และกล่าวถึงวิหารพระแม่เคารี ซึ่งในนั้นมีเทวรูปพระแม่ทุรคาประดิษฐานอยู่ ซึ่งทั้งพระแม่เคารีและพระแม่ทุรคาเป็นภาคหนึ่งของพระศรีมหาอุมาเทวี

...นางมันทนสุนทรก็ปลุกเขยไปยังบ้านของเรา เนื่องด้วยทางบ้านกำลังทำพิธีฉลองพระแม่ทุรคา...

เมื่อเขาเข้าไปแล้วก็กระทำอัญชลีต่อพระแม่เจ้า และกระทำสมาธิจิตเพ่งเฉพาะพระเทวีผู้มีสิบแปดกร ถืออาวุธครบครันกำลังประหารมทิชาสูรอยู่ พลันดวงจิตก็ท่วมทับด้วยแรงศรัทธาและภักดี ชายหนุ่มเข้าไปหมอบแทบบ่วงบาทของนางซึ่งกำลังกระที่บทานพ (อสูรจำพวกหนึ่งในนิทาน) ร้ายอยู่ และราวกับตกอยู่ในหัตถ์แห่งชะตากรรมอันฝ่าฝืนมิได้ เขาก็กล่าวแก่ตัวเองว่า "คนทั้งหลายต่างก็ถวายพลีกรรมต่อพระเทวีด้วยสัตว์มีชีวิตต่าง ๆ ก็เราเองละ เมื่อแสวงหาวิมุกติ(การเข้าถึงความหลุดพ้นในองค์พระผู้เป็นเจ้า)..."

จากตัวอย่างข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายในการบูชาพระแม่ในภาคปรากฏต่างๆ ทั้งในรูปลักษณะที่สวยงามเปี่ยมเมตตาอย่างพระแม่เคารี และรูปลักษณะที่เข้มแข็งเป็นนักรบอย่างพระแม่ทุรคา

พระกาลิ ใน “กามนิต - วาสิฏฐี” ของ คาร์ล อดอล์ฟ เจเลอร์ูป (เสฐียรโกเศศ – นาคะประทีป ผู้แปลเป็นภาษาไทย)

โดยเหตุที่ในระหว่างนั้นตกอยู่ข้างแรมเดือนมืด จึงมีการปล้นสะดมกันติดๆ ไป เพราะเวลาเหล่านี้ตกอยู่ในระยะเวลาที่**พระแม่เจ้ากาลิ**คุมครองโจรกรรม ... ตกถึงคืนแรมสิบห้าค่ำเป็นดิถีสมโภชบูชา**พระแม่เจ้ากาลิ** มีพิธีแสนน่าเกลียดน่ากลัว...

(คาร์ล อดอล์ฟ เจเลอร์ูป, 2542, น.88)

ชายศิระชะโล้นคนนี้ ถึงแม้จะมีโลมหิตติดกรัง เนื่องด้วยทำการบูชา**เจ้าแม่กาลิ**อันร้ายกาจ แต่ก็ได้ช่วยชีวิตของข้าพเจ้าไว้สองครั้งแล้ว ...

(คาร์ล อดอล์ฟ เจเลอร์ูป, 2542, น.89)

...ครูผู้ทำหน้าที่บูชา**เจ้าแม่** พวกโจรนับถือมาก ไม่แพ้ที่นับถือองค์คฤมาลผู้เป็นหัวหน้า เพราะถ้าไปปล้นสะดมได้มากก็ถือว่าผู้นี้เป็นผู้ทำการบูชาดี อีกอย่างหนึ่ง เป็นผู้สอนลัทธิศาสนาว่าด้วยวิชาโจร ไม่ใช่จะสอนในฝ่ายวิชาโจรอย่างเดียว ยังสอนถึงธรรมจรรยาโจรด้วยตามที่ได้สังเกต รู้สึกประหลาดใจไม่น้อย ที่เห็นพวกโจรเหล่านี้ก็มีศีลธรรมไม่เลวไปกว่าคนอื่น ๆ

(คาร์ล อดอล์ฟ เจเลอร์ูป, 2542, น.90)

การบูชาพระแม่กาลิมีความแพร่หลายมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ ดังที่ ธนเดช ธนเดช สวัสดิ์ (2550, น.51) ได้กล่าวถึงการนับถือลัทธิศักติว่ามีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้ายว่า

การนับถือลัทธิศักตินี้ แยกย่อยเป็น 2 นิกาย พุทธภาษาชาวบ้านก็ต้องว่า มีนิกายขาวและนิกายดำ ภาษาทางการเรียก ทักษิณาจาริน หมายถึง ฝ่ายขาว – นิกายดำ ปกติกการบูชาพระแม่เจ้านั้นเพราะเชื่อว่า อำนาจอันล้นเหลือย่อมบันดาลให้เป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย ดังนั้นจึงสมควรกระทำการบูชาดังนี้ เพื่อให้เป็นที่โปรดปราน เพราะพระนางทรงอำนาจยิ่ง...

ในเรื่องกามนิพนธ์นั้นได้กล่าวถึงโจร และความเชื่อในการประกอบพิธีของโจรที่มีการบูชาด้วยเลือดและชีวิตของสัตว์ เช่น แพะสีดำ ซึ่งเป็นลัทธิหนึ่งในสมัยโบราณ การบรรยายลักษณะของโจรในเรื่องกามนิพนธ์ ได้กล่าวถึงลักษณะพฤติกรรมของโจรที่ถึงจะดุร้าย แต่มีคุณธรรมบางอย่างที่แสดงถึงการเคารพกฎกติกา และยังมีมุมน้อยอยู่ภายในจิตใจ หากได้กลับตัวกลับใจหรือได้มีผู้กล่อมเกลาสั่งสอนในครรลองที่ดี ก็สามารถกลับมาเป็นคนดีได้ดังเช่นองคุลิมาล

จากเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีในสังคมไทยได้มีลักษณะของอาร์คีไทป์ความรักและความรักดีในด้านการปรากฏของพระศรีมหาอุมาเทวีเคียงคู่กับพระศิวะเสมอ เช่น เรื่องรามเกียรติ์ อิลราชคำฉันท์ พระราชพิธีสิบสองเดือน แสดงให้เห็นถึงการเกื้อหนุนพละคุณภาพซึ่งกันและกัน และพระแม่เป็นผู้ที่เปี่ยมด้วยพระเมตตา ในลักษณะผู้สร้าง ผู้ให้ และผู้สั่งสอน

มีข้อสังเกตว่าการปรากฏพระแม่ในรูปลักษณะที่ดูน่าเกรงขามอย่างพระแม่ทุรคา - กาลี ในวรรณกรรมไทย ไม่ปรากฏเรื่องการเคียงคู่กับพระศิวะเหมือนในรูปลักษณะ “พระอุมา”

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง ในเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีที่มีเค้าเรื่องจากคัมภีร์ปุราณะจะปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับพระแม่อย่างละเอียดชัดเจน และสะท้อนบทบาทของความรักและความรักดีได้อย่างลึกซึ้ง ในทุกรูปลักษณะ ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ

จากการศึกษาประเด็นในบทที่ 4 เกี่ยวกับหนึ่งพันพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวี และเทพปกรณัมของพระองค์ ทำให้ได้เข้าใจถึงความหลากหลายของพระแม่ ที่สื่อถึงคุณลักษณะพิเศษ, บทบาทหน้าที่, ความเชื่อมโยงกับเทพเจ้าพระองค์อื่น และสิ่งที่ทรงโปรดปราน ความหลากหลายนี้ ทำให้พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นบุคลาธิษฐานแห่งเทพเทวีที่ตราตรึงจิตใจเป็นอย่างยิ่ง และจากเทพปกรณัมต่างๆ ทำให้ทราบถึงอาร์คีไทป์ของความรักและความรักดีของพระศรีมหาอุมาเทวีได้เป็นอย่างดี

บทที่ 5

บทสรุป

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเกี่ยวกับเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีในด้านการสำแดงรูปและพลังแห่งศักดิ์ พบว่าจากความแพร่หลายในการนับถือพระแม่ศรีมหาอุมาเทวีในภาคปรากฏต่างๆ แสดงให้เห็นว่าในประเทศไทยมีการนับถือบูชาพระแม่ศรีมหาอุมาเทวีทั้งในภาคที่มีรูปลักษณะสวยงาม อย่างพระแม่อุมาปารวตี และภาคที่ดุร้ายหรือมีลักษณะเป็นนักรบอย่างพระแม่ทุรคา - กาลี ทั้งนี้ทุกภาคปรากฏของพระแม่ได้สื่อถึงความมี 2 ด้านของสรรพสิ่ง เช่น เมื่อมีดำก็มีขาว มีด้านมืดและด้านสว่าง ทุกภาคปรากฏล้วนแฝงด้วยมายาคติ และแฝงด้วยปรัชญาอันลึกซึ้ง แสดงถึงการมีชัยชนะเหนือความชั่วร้าย แสดงถึงการต้นแบบของความมุ่งมั่นและเข้มแข็ง มีบทบาทในการเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และจรรโลงจิตวิญญาณเพื่อให้มีพลัง มีกำลังใจและตั้งมั่นอยู่ในความดี ทั้งยังมีส่วนในการสร้างสังคมที่ดีต่อไป

ผลการศึกษาเกี่ยวกับพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีจากคัมภีร์ศรีลิตาสาหสฺรนาม (Sri Lalita Sahasranama) พบว่าพระนามของพระแม่มีมากกว่าหนึ่งพันพระนาม ซึ่งทำให้ได้เข้าใจถึงภาคปรากฏที่หลากหลาย สื่อถึงคุณลักษณะพิเศษ, บทบาทหน้าที่ ทั้งในบทบาทในฐานะชายาและศักดิ์ของพระศิวะ บทบาทในฐานะมารดาของโลก, ความเชื่อมโยงกับเทพเจ้าพระองค์อื่น และสิ่งที่ทรงโปรดปราน จากความหมายของพระนามที่หลากหลายนี้เป็นที่ประจักษ์ว่าด้วยการดำรงคุณสมบัติแห่งความดีงามอันประเสริฐ ความสามารถอันเป็นเลิศ และความรักครอบครัวยิ่งใหญ่องค์ประกอบต่างๆ ได้กลายเป็นพลาณภาพแห่งความรักที่แผ่ไพศาลจนทำให้พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นบุคลาธิษฐานแห่งเทพเทวีที่มีผู้คนนับถือข้ามผ่านกาลเวลามาจนถึงปัจจุบัน

ผลการศึกษาเกี่ยวกับเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีพบว่าเทพปกรณัมของพระแม่สตรีเป็นความรักที่ยังไม่ผ่านบททดสอบจึงต้องกลับมาใหม่อีกครั้ง เป็นพระแม่ปารวตีซึ่งต้องฝ่าฟันอุปสรรคเสียสละอดทนจนสามารถผ่านบททดสอบและเป็นชายาหรือศักดิ์ของพระศิวะได้ จากนั้นจึงเป็นความรักในลักษณะมารดาที่เปี่ยมด้วยเมตตากรุณา ทั้งมารดาของบุตรและมารดาของโลก เป็นอาร์คีไทป์ของความรักที่ต้องใช้ความภักดี ความเสียสละ อดทนจึงสามารถผ่านบททดสอบได้ ส่วนเทพปกรณัมของพระแม่กาลีและพระแม่ทุรคาเป็นลักษณะของความรักที่ทรงพลังจนสามารถต่อสู้ ปฏิบัติภารกิจ ลู่วงและได้รับชัยชนะ ควรค่าแก่การยกย่องในฐานะวีรสตรีผู้ยิ่งใหญ่ ทั้งนี้สังเกตได้ว่าการปฏิบัติภารกิจที่ยิ่งใหญ่จำเป็นต้องมีความสามัคคีเป็นพลังในการขับเคลื่อนอีกด้วย

ตาราง 24 สรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับเทพปรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีพบว่าเทพปรณัมของ
พระแม่สตีเป็นความรัก

อาร์คีไทป์จากเทพปรณัม	กระบวนการแสดงออกถึงความรักและความภักดี
อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดี ของพระแม่ปารวตี (อุมาเทวี)	ความรักและความภักดี → ความเพียรพยายาม ↓ ความสำเร็จ ← การพัฒนาตน
อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีในการต่อสู้และได้รับชัยชนะของพระแม่กาลี และทูรคา	ความรัก ความภักดี → ความสามัคคี ↓ ชัยชนะและความสำเร็จ
อาร์คีไทป์ของความรักและความภักดีที่สาวกมีต่อพระศรีมหาอุมาเทวีทุกปาง	ความดี / แบบอย่างที่ดี → ความรักและความภักดี ↓ ความสุขสงบทางใจ/การเข้าถึงธรรม

การอภิปรายผลการวิจัย

1. บทบาทของเทพปรณัมพระศรีมหาอุมาเทวีที่ในสังคมปัจจุบัน

1.1 บทบาทของเทพปรณัมในการเป็นบทเรียนชีวิต

เทพปรณัมมีคุณค่ามากกว่าเรื่องเล่าแห่งสมัยโบราณ แต่หากพิจารณาให้ดีแล้วเรื่องราวในเทพปรณัมมีคุณค่าในฐานะที่เป็นบทเรียนชีวิต ให้แง่คิดในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น

ความสำคัญของความมุ่งมั่น สัจจาจา และความเท่าเทียมกัน

ในเทพปรณัมฮินดูมักปรากฏเรื่องการให้ความสำคัญกับสัจจาจาอยู่เสมอ เช่น ผู้ที่ปฏิบัติเรื่องใดด้วยความมุ่งมั่นพากเพียรจนสามารถบรรลุผลสำเร็จแล้ว หากได้รับพรเป็นการตอบแทนย่อมเป็นไปได้ เช่น อสูรในเทพปรณัมเมื่อบำเพ็ญเพียรขั้นสุดแล้ว ด้วยการตั้งใจที่แน่วแน่ต่อเทพองค์ใดองค์หนึ่ง เช่น พระพรหม ศิวะ เมื่อแสดงความวิริยอุตสาหะอย่างยั้งยวดแล้ว ย่อมได้รับพรนั้น ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใคร แม้เป็นอสูรก็สามารถได้รับการตอบแทนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน พรที่ได้รับเป็นการสะท้อนสัจธรรมของชีวิตในเรื่องไม่มีสิ่งใดฝืนกฎธรรมชาติได้ เช่น ไม่มีผู้เป็นอมตะ สิ่งที่ได้มาแล้วมีเงื่อนไขอยู่ภายใต้สัจธรรมของโลกเสมอ

หากผู้ที่ได้รับพรเกิดความลุ่มหลงมัวเมาในสิ่งที่ได้มา ย่อมได้รับบทลงโทษให้ได้เรียนรู้ในความผิดพลาดของตนเอง โดยพระศรีมหาอุมาเทวีในภาคต่างๆ โดยเฉพาะภาคที่ทรงพลังแห่งการต่อสู้อย่างพระแม่ทุรคา และพระแม่กาลิ มักเป็นผู้รักษากฎธรรมชาติ และสมดุลแห่งโลก

เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวียังแสดงให้เห็นถึงความรักและความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ของพระแม่ที่มีอย่างเสมอภาค แม้อสูรที่หลงผิดก็ได้รับโอกาสแห่งความเมตตาด้วย ดังปรากฏในตอน ที่ พระแม่จะสังหารเหล่าอสูรผู้หลงผิด พระแม่ไม่ได้สังหารด้วยการเปิดพระเนตรที่สามเพื่อเผาผลาญให้ศัตรูมอดไหม้ แต่ทรงใช้ศาสตราวุธในการต่อสู้แทน ทั้งนี้ อมเรศ ศิริวัฒน์ (2564, 83) ได้กล่าวว่า

“ข้าแต่...พระเทวีผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันสูงส่ง นั้นมันยอมเป็นที่แน่นอนแล้วว่า การกระทำของพระองค์ในลักษณะเฉกเช่นนี้นั้น ก็ด้วยเพราะพระองค์นี้ได้ทรงตั้งพระหฤทัยเอาไว้แล้วว่าจะทำให้พวกศัตรูเหล่านี้ตายลงด้วยสรรพาวุธของพระองค์ในสนามรบเท่านั้น เพื่อให้พวกมันนี้ได้รับซึ่งการชำระบาปของพวกมันนั้นลงเสียก่อน (เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์จากการตายในสงคราม) อันจะยังผลให้พวกมันนั้นได้ไปสู่โลกอันสูงส่งกว่าได้ในอนาคต (นี่คือพระเมตตาสูงสุดของพระนางที่มีต่อเหล่าศัตรู)”

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยที่ยิ่งใหญ่ของพระศรีมหาอุมาเทวีที่ทรงแสดงอย่างเสมอภาค และเป็นการแสดงออกถึงความรักหลากหลายรูปแบบของพระแม่

ความเพียรและความอดทนนำมาสู่ความสำเร็จ

จากเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีพบว่า พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความเพียรและความอดทนอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพระแม่สตี และพระแม่ปารวตีทรงใช้ความเพียรและความอดทนในการบำเพ็ญตบะเพื่อให้ผ่านบททดสอบต่างๆ ทรงยอมสละความสุขทางโลก ยอมอุทิศตนเพื่อพระศิวะ แสดงถึงความวิริยอุตสาหะอดทนต่อความลำบากทั้งทางกายและทางใจ จนสุดท้ายผลแห่งความเพียรได้นำมาสู่ความสำเร็จ เทพปกรณัมของพระแม่เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับผู้ที่กำลังย่อท้อหรือกำลังฝ่าฟันอุปสรรคนานาประการ และทำให้เข้าใจว่าความสำเร็จไม่ใช่สิ่งที่ได้มาอย่างง่ายดาย

การใช้ปัญญาแก้ปัญหาเพื่อคลี่คลายสถานการณ์

การใช้ปัญญาแก้ปัญหาพบได้หลายตอนจากเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี เช่น ตอนที่พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นภาคภัทรกาลิเพื่อปราบอสูรทาริกะ ที่บำเพ็ญตบะอย่างหนักจนได้รับพรจากพระพรหม ว่าไม่มีใครสังหารตนได้ ไม่ว่าจะเป็นเทพ มนุษย์ หรืออสูร จากนั้นอสูรได้ทำสงครามกับเหล่าเทพ เหล่าเทพพ่ายแพ้จนฤๅษีนาถต้องไปกราบทูลพระศิวะให้ทรงช่วยเหลือพระศิวะ

จึงเบิกพระเนตรที่สาม ทำให้พระภททกาฬออกมาจากพระเนตรที่สาม จนปราบอสูรทาริกะได้สำเร็จ จากนั้นพระภททกาฬทรงเดินกระเทิบพระบาทจนสิ้นสะเกเทียนไปทั่ว ไม่มีใครที่จะหยุดพระแม่ภททกาฬได้ พระศิวะจึงหาทางออกด้วยการแปลงกายเป็นเด็กทารกและนอนร้องไห้อยู่ที่พื้น ทำให้พระแม่ภททกาฬอารมณ์เย็นลง เนื่องจากทรงเป็นมารดาแห่งโลกที่เปี่ยมด้วยความเมตตากรุณา พลังมหาศาลของพระแม่ภททกาฬจึงแปรเปลี่ยนพลังแห่งความเมตตา ทรงอุ้มพระศิวะในร่างเด็กทารกมาปโลบโยน ตั้งมารดาอุแลบุตร จึงสามารถคลี่คลายสถานการณ์ได้

ความอหังการตนเองเป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันในสังคม

ในเทพปกรณัมของพระศริมหากูมาเทวี พบผู้ที่มีความอหังการปรากฏอยู่มาก (ความอหังการ หมายถึง ความทะนงตน ความเย่อหยิ่ง ถือตัวถือตน) เช่น

พระทักษะประชาบดี ผู้เป็นบิดาของพระแม่สตี เป็นผู้ที่มีความอหังการ ถือตัวถือตน ไม่ยอมรับพระศิวะที่เป็นบุตรเขย ทั้งยังต่อต้านและเหยียดหยันพระศิวะด้วยคำพูดที่ก้าวร้าว ผลแห่งการแสดงความอหังการจนทำให้พระแม่สตีต้องจุดไฟเผาตนเอง ทำให้พระศิวะพิโรธมาก จนส่งพระศิวะปางศูรย์ที่ชื่อวีรภัทรไปตัดคอพระทักษะประชาบดี หลังจากที่สำนักคิดแล้วจึงนำเศียรแพะมาต่อให้ พระทักษะประชาบดีจึงมีเศียรเป็นแพะ

พระคณศ ผู้เป็นบุตรของพระแม่ปารวตี ในวัยเด็กเป็นผู้ที่รักเทิดทูนพระแม่ปารวตีมาก แม้จะเป็นสิ่งที่ดีงาม แต่ในการดำรงอยู่เราต้องพบเจอและให้ความสำคัญกับผู้อื่นด้วย ครั้งหนึ่งพระแม่ปารวตีให้พระคณศคอยเฝ้าประตูให้ดีเพราะพระแม่จะสรรงน้ำ อย่าให้ใครเข้ามารบกวนทั้งสิ้น พระคณศผู้ยึดมั่นในคำพูดได้ปฏิบัติตามคำสั่งพระมารดาอย่างเคร่งครัด แม้แต่พระศิวะพยายามจะเข้าไปด้านในก็ไม่ได้ จนเกิดการต่อสู้กันสร้างความสิ้นสะเกเทียนและโกลาหลไปทั่ว เหล่าเทพต่างๆพากันมาดูเหตุการณ์ และพระคณศได้ใช้ถ้อยคำและท่าทางที่แสดงความก้าวร้าวอหังการ จนพระศิวะใช้ตรีศูลตัดพระเศียรพระคณศ พระแม่ปารวตีพิโรธและเสียใจมาก สุดท้ายได้ศีรษะของช่างมาต่อแทนเศียรเดิม พระคณศจึงมีเศียรเป็นช่าง

จากตัวอย่างความอหังการข้างต้น สามารถสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ได้ว่าการตัดเศียร หมายถึง การตัดหรือลดความอหังการของผู้นั้น แต่การนำเศียรอื่นมาแทนแสดงให้เห็นว่าได้เรียนรู้และกลับตัวกลับใจลดความอหังการในใจตนแล้ว จึงเปลี่ยนเป็นคนใหม่ จิตใจใหม่ที่ดีกว่าเดิม การตัดเศียรจึงเปรียบเสมือนบทลงโทษให้ได้เรียนรู้ความผิดของตน

การยอมรับความหลากหลายของผู้คนสังคม

เทพปรกณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีสะท้อนเรื่องความหลากหลายของผู้คนทั้งในเรื่องรูปลักษณ์และอุปนิสัย ไม่ว่าจะรูปลักษณ์หรืออุปนิสัยจะเป็นเช่นไร หากเป็นผู้ที่สั่งสมความดี มีความสามารถ มีความมุ่งมั่นพากเพียรยอมประสบความสำเร็จ หรือเป็นวีรบุรุษวีรสตรีได้

ความหลากหลายของรูปลักษณ์ เช่น พระแม่กาลีที่มีพระพักตร์ดُر่าย ผิวดำ ดูน่ากลัว แต่เปี่ยมด้วยความดี ความกล้าหาญ ความเสียสละ แต่ปัจจุบันมีคนนับถือศรัทธาพระแม่กาลีอย่างแพร่หลาย

พระอรรณนาวิศวรร ที่ครึ่งหนึ่งเป็นพระศิวะ อีกครึ่งหนึ่งเป็นพระแม่ปารวตีได้สะท้อนถึงการขับเคลื่อนของโลก จำเป็นต้องใช้พลังของชายและหญิงในการขับเคลื่อนพลังงานต่างๆ ทุกเพศมีความสำคัญต่อสังคม

เข้าใจโลกและชีวิตมากขึ้นจากการศึกษาเทพปรกณัม

จากเทพปรกณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีแสดงให้เห็นถึง “มายา” ต่างๆ ของโลก พระศรีมหาอุมาเทวี มีอีกพระนามหนึ่งว่า “มหามายา” ทำให้เราเข้าใจว่าอะไรก็แปรเปลี่ยนได้เสมอ ดังที่ Vanamali, (2008, p.269) ได้กล่าวว่า “มายาคืออาภรณ์ภายนอกของจักรวาล เธอเป็นเหมือนผู้หญิงที่แต่งตัวดี แต่งหน้าจัด ดูสวยและเ้ายาวน เมื่อคุณถอดเครื่องสำอางออกเท่านั้น คุณจึงค้นพบร่างที่แท้จริงของเธอ สีเขียวและรสเปรี้ยวของผลไม้ไม่คงอยู่ถาวร ไม่ซำก็จจะกลายเป็นสีเหลืองสุก และมีรสหวาน สภาวะสีเขียวเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง สิ่งเหล่านี้เหมือนมายา เครื่องแต่งกายภายนอกของเธอประกอบขึ้นจากคุณสมบัติสามอย่างหรือคุณะ 3 ประการ (รัชช สัตวะและत्मัส) เมื่อคุณสลละสิ่งเหล่านี้ออก คุณจะเห็นรูปร่างที่สวยงามของเธอ - มหาเทวี”

บทบาทที่หลากหลายของพระแม่ ล้วนเป็นมายาและเป็นเพียงลีลาของพระแม่เท่านั้น

1.2 บทบาทในการสร้างขวัญกำลังใจ และผ่อนคลายจากความทุกข์

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนทั่วโลก ประเทศอินเดียก็ได้รับผลกระทบจากโรคระบาดนี้เช่นกัน ด้วยความศรัทธาของผู้คนจึงมีเทวสถาน โคโรนาเทวี (Corona Devi) ขึ้น เช่น ที่เมือง Coimbatore รัฐทมิฬนาฑู ประเทศอินเดีย การสักการบูชาพระแม่โคโรนาเทวีนี้มีบทบาทต่อการสร้างขวัญกำลังใจว่าพระแม่จะช่วยปัดเป่าโรคระบาดและปกป้องผู้คนจากการติดเชื้อ โดยมีพิธีบูชาทุกวันเพื่อให้ผู้คนมีความปลอดภัย

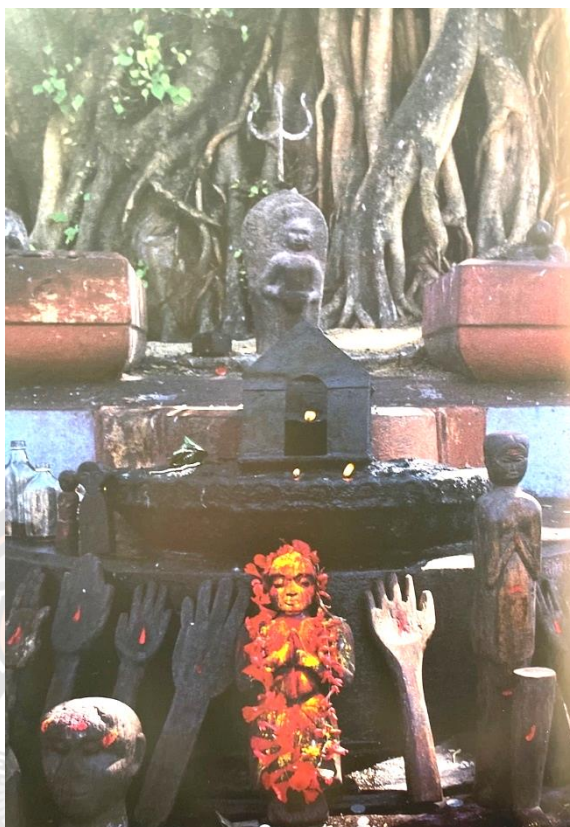

ภาพ 10 แสดงภาพเทวรูปพระแม่โคโรนาเทวี ที่วัด Corona Devi Temple ชานเมือง
Coimbatore รัฐทมิฬนาฑู ประเทศอินเดีย

ที่มา: The Economic News, 2021

บทบาทของพระศรีมหาอุมาเทวีในด้านการปกป้องคุ้มครองและเยียวยาจิตใจในด้านการรักษาโรคนี้ ได้เกิดขึ้นมาแล้วหลายครั้ง ดังปรากฏที่เทวาลัย Plague Mariamman Temple เมื่อครั้งเกิดโรคระบาดเมื่อประมาณ 150 ปีที่แล้ว ความแพร่หลายของเทวีท้องถิ่นในด้านการรักษาโรคได้ปรากฏอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

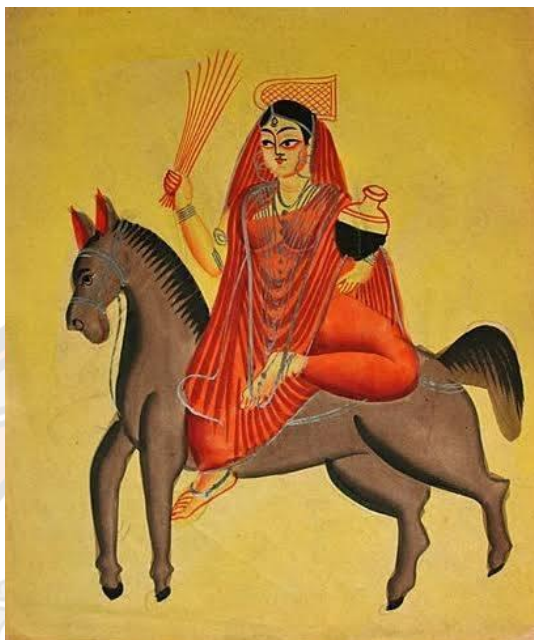
ภาพ 11 สถานที่บูชาพระแม่ปารวตีในฐานะผู้ปกป้องคุ้มครองและรักษาโรคภัย ณ Ochira, Alappuzha เขต Kerala, อินเดีย

ที่มา: Stephen P.Huyler, 1999, p.212

จากภาพข้างต้น แสดงให้เห็นบทบาทของพระศรีมหาอุมาเทวีในด้านการคุ้มครองและรักษาโรค ที่อินเดียมีเทวาลัยสำหรับการขอพรด้านการรักษาโรค โดยมีไม้ที่ใช้รักษาโรควางอยู่รอบองค์พระแม่ปารวตี ผู้ป่วยจะหยิบไม้แกะสลักมาวนรอบๆ ร่างกายในส่วนของที่ต้องการรักษา และสำหรับผู้คนในศาสนาฮินดูมักมีการรักษาแล้วได้ผลมหัศจรรย์เกิดขึ้นที่นั่น (Stephen P.Huyler, 1999, p.213)

ประเทศอินเดียปรากฏเทวีท้องถิ่นหลายพระองค์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นอวตารของพระศรีมหาอุมาเทวี เช่น พระแม่มารีอัมมัน, พระแม่ศีลดาเทวี ซึ่งเป็นกำลังใจสำคัญของผู้ที่รักและศรัทธาพระองค์ ความเชื่อด้านการรักษาโรคมักมีความเกี่ยวข้องกับเทพปกรณัมอวตารต่างๆ ของพระแม่รวมทั้งภาคปรากฏของพระแม่ เช่น พระกรที่ถือสิ่งของ มักสื่อความหมายถึงการรักษาโรค เช่น พระ

แม่สีลดาเทวีพระกรถือไม้กวาดเพื่อใช้ปิดเป่าโรคภัยและสิ่งเลวร้ายให้หมดไป และมีหม้อกัลศ ที่เชื่อว่าภายในบรรจุน้ำศักดิ์สิทธิ์จากพระแม่คงคาเพื่อชำระล้างความสกปรกต่างๆ

ภาพ 12 พระแม่สีลดาเทวี ทรงถือไม้กวาดและหม้อกัลศ

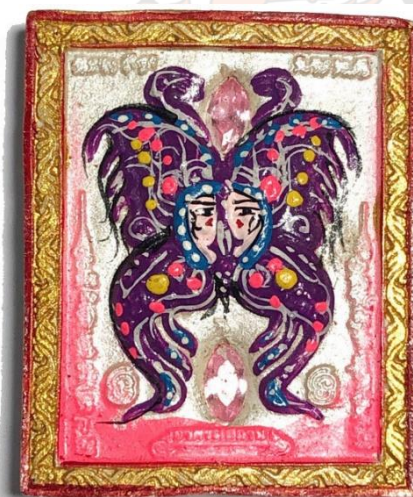
ที่มา: <https://th.wikipedia.org/พระแม่สีลดาเทวี>, 2566

จากความกล้านำไปสู่ความศรัทธา Adrija Roychowdhury, (2020) ได้กล่าวว่า “การพึ่งพาศรัทธาในช่วงเวลาแห่งความทุกข์ยาก เป็นปฏิกิริยาโดยธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของ อารยธรรม ในอินเดียมีการบูชาเทวี Hariti, Sitala, Ola Bibi เป็นที่แพร่หลายเพื่อปิดเป่าโรคภัย”

นอกจากนี้ ผู้คนจำนวนมากนิยมไหว้ขอพระพระศรีมหาอุมาเทวีเพื่อความ เป็นสิริมงคลในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านความรักและความสุขในครอบครัว เนื่องจากเรื่องราวในเทพปกรณัมของ พระศรีมหาอุมาเทวีโดดเด่นในเรื่องความรัก และความอบอุ่นของครอบครัว บ้างก็นับถือเทพทุกพระองค์ในครอบครัวนี้ คือ พระศิวะ พระศรีมหาอุมาเทวี พระขันธกุมาร พระคณศ

นอกจากนี้ บทบาทและความแพร่หลายของเทพปกรณัมพระศรีมหาอุมาเทวีในด้านการสร้างขวัญกำลังใจ และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ยังปรากฏในเรื่องวัดถุมงคลเกี่ยวกับพระศรีมหาอุมาเทวี ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบทั้งเทวรูปหรือภาพมงคลประดับบ้านและร้านค้า เหริยญหรือองค์พระห้อยคอ ตะกรุด ปรากฏทั้งรูปลักษณะที่เป็นองค์พระแม่ปางต่างๆ

ตัวอย่างวัดถุมงคลเกี่ยวกับพระศรีมหาอุมาเทวีที่น่าสนใจในยุคปัจจุบัน ได้แก่ “เทพภมรจำแลง” ผู้สร้างวัดถุมงคลรูปแบบนี้ คือ ครูบากฤษณะ อินทวัฒน์ ลักษณะโดยรวมเหมือนผีเสื้อกางปีก ตรงกลางมีรูปเทพหันหน้าเข้าหากัน ซึ่งก็คือ พระศิวะและพระศรีมหาอุมาเทวี และมีตัวอักษรโบราณเทวนาครีล้อม เมื่อใส่แล้วมีผลดีด้านความรัก เมตตามหานิยม และค้าขายดี คำว่า “เทพภมร” หมายถึง เปลี่ยนไปได้ เปลี่ยนมาได้ แล้วแต่ใจปรารถนา ส่วนรูปพระศิวะและพระศรีมหาอุมาเทวีหันพระพักตร์เข้าหากัน หมายถึง ความสมดุลของสรรพสิ่ง แต่ละรุ่นมีการตกแต่งลวดลายและสีสันท่างต่างกันไป

ภาพ 13 วัดถุมงคล “เทพภมรจำแลง” เป็นรูปพระศิวะและพระศรีมหาอุมาเทวีหันพระพักตร์เข้าหากัน

ที่มา: <https://arts.ecwid.com/เทพภมรจำแลง-ฝังพลอยเสก-ตะกรุด-4-ดอก-พระพิฆเนศจีว-ครูบากฤษณะ-ปี-56-พิมพ์เล็ก-A2-p147749004, 2566>

ปรากฏการณ์การนับถือพระศรีมหาอุมาเทวีได้มีความแพร่หลายและมีบทบาทต่อการสร้างเสริมกำลังใจ คลายความทุกข์กังวล มีความรักและมีความหวังในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

2. การศึกษาเทพปกรณัมของพระศรีเมหามาเทวีตามแนวคิดของโจเซฟ แคมพ์เบลล์

การศึกษาเทพปกรณัมของพระศรีเมหามาเทวี ทำให้ได้เข้าใจบทบาทของพระแม่ในแง่มุมต่างๆ สะท้อนถึงความหลากหลายของรูปลักษณ์ บุคลิกลักษณะ และการสำแดงองค์ ซึ่งล้วนเป็นมายาคติของพระแม่ สอดคล้องกับแนวคิดในหนังสือเรื่อง “พลาณภาพแห่งเทพปกรณัม” (The Power of Myth) ของโจเซฟ แคมพ์เบลล์ และบิลล์ มอยเยอร์ส , บาร์นี บุญทรง: ผู้แปล, กิ่งแก้ว อัดถาวร: บรรณาธิการ (ต้นฉบับภาษาอังกฤษ พิมพ์ ค.ศ 1991 / ฉบับแปลเป็นภาษาไทยพิมพ์ พ.ศ. 2551)

โจเซฟ แคมพ์เบลล์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเทพปกรณัมว่าไม่ได้เป็นเพียงเรื่องเล่าหรือตำนานปรัมปราของอดีตกาล แต่เป็นเรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัวมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนทั่วโลก เมื่อนำมาเชื่อมโยงกับเทพปกรณัมของพระศรีเมหามาเทวีแล้ว พบประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. เทพปกรณัมแฝงไปด้วยปรัชญาของชีวิต และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัฒนธรรม

เทพปกรณัมต่างเป็นจริงในความหมายที่แตกต่างกัน เทพปกรณัมทุกเรื่องว่าด้วยปรัชญาชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เทพปกรณัมหลอมรวมคนแต่ละคนเข้ากับสังคมของเขา และหลอมรวมสังคมเข้ากับแดนแห่งธรรมชาติ เทพปกรณัมเชื่อมแดนแห่งธรรมชาติกับธรรมชาติของผมให้เป็นหนึ่งเดียว เป็นพลังแห่งการผสมกลมกลืน

(Campbell, 1991, p.66; แคมพ์เบลล์, 2551, น.111)

“เพราะสังคมจะต้องมีกลุ่มภาพจินตนาการ (constellation images) ที่จะดึงแนวโน้มนำการแบ่งแยกทั้งหมดเหล่านี้ให้รวมกัน ดึงแนวโน้มนำเหล่านี้เข้าสู่เป้าหมายบางประการร่วมกัน ... ชาติต้องมีเป้าหมายที่จะปฏิบัติการในฐานะองค์พลังหนึ่งเดียว” (Campbell, 1991, p.163, แคมพ์เบลล์, 2551, น.275) สังคมและประเทศชาติจึงต้องมีวีรบุรุษหรือเทพปกรณัมเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจ ดังเช่น พระโพธิสัตว์ในศาสนาพุทธ หรือกษัตริย์ที่ฐานะวีรบุรุษในเทพปกรณัมที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นผู้นำในการคลี่คลายสถานการณ์ต่างๆ

เทพปกรณัมของพระศรีเมหามาเทวี มีหลายบทบาทที่แสดงว่าพระแม่มีลักษณะเป็นวีรสตรีที่ช่วยปราบอธรรม รักษาสมดุลแห่งโลก ทำให้ความสงบสุขกลับคืนมา

แม้เทพปกรณัมได้เดินทางข้ามผ่านกาลเวลามายาวนาน แต่ปัจจุบันนี้เทพปกรณัมยังคงมีชีวิต กล่าวคือ มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อตัวเรา เราสามารถพบเทพปกรณัมได้รอบตัว ทั้งในความคิดที่ได้รับการปลูกฝัง สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และยังปรากฏอยู่อย่างเป็นรูปธรรมในสังคม

เช่น ปรากฏในงานศิลปกรรมต่างๆ เทวรูปของพระศรีมหาอุมาเทวีมีความแพร่หลายตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ พิธีกรรมในแต่ละศาสนาหรือแต่ละความเชื่อ คือ การสำแดงของเทพปกรณัม ดังนั้นในชีวิต ของคนเราย่อมมีความใกล้ชิดผูกพันกับเทพปกรณัมทั้งโดยตรงและโดยแฝงนัยยะสำคัญ ประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญของพระศรีมหาอุมาเทวี ได้แก่ พิธีนวราตรี ที่มีผู้คนร่วมใจกันมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก

2. เทพเจ้าในเทพปกรณัม คือ บุคลาธิษฐาน (ทำให้พลังแห่งธรรมชาติมีรูปเป็นมนุษย์) ตัวละครส่วนใหญ่ในเทพปกรณัมมักจะเป็นเทพเจ้า เทวดา หรือวีรบุรุษ หากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเทพเจ้าหรือเทวดา ท้ายที่สุดอาจไม่มีตัวตน แต่สามารถรับรู้ได้ถึงพลังงาน แคมพ์เบลล์กล่าววามมนุษย์ทำให้เทพเจ้า คือ **“บุคลาธิษฐาน”** ทำให้พลังแห่งธรรมชาติมีรูปเป็นมนุษย์

แคมพ์เบลล์ได้เปรียบเทียบวิธีคิดเกี่ยวกับ “เทพเจ้ากับพลังงาน” ระหว่างโลกตะวันตกและโลกตะวันออกที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ โลกตะวันตกของเรามองว่าพระผู้เป็นเจ้าทรงเป็นแหล่งที่มาอันเป็นที่สุด ส่วนโลกตะวันออกมองว่าเทพเจ้าทั้งหลายคือการสำแดงออกซึ่งพลังงานและเป็นผู้นำส่งพลังงาน ดังนี้

วิธีคิดในโลกตะวันตกของเรามองว่าพระผู้เป็นเจ้าทรงเป็นแหล่งที่มาอันเป็นที่สุดหรืออีกนัยหนึ่งเป็นต้นกำเนิดของพลังงานและความอัศจรรย์ของจักรวาล แต่ในความคิดของชาวตะวันออกส่วนใหญ่ และรวมทั้งความคิดแบบดั้งเดิมนั้น เทพเจ้าทั้งหลายคือการสำแดงออก ซึ่งพลังงานและเป็นผู้นำส่งพลังงาน ซึ่งในท้ายที่สุดก็ไม่มีตัวตน เทพเจ้าเหล่านั้นไม่ใช่ แหล่งกำเนิดพลังงาน เทพเจ้าคือพาหะของพลังงาน...

(Campbell, 1991, p.258-259, แคมพ์เบลล์, 2551, น.442)

เทพเจ้าทั้งหลายในโลกตะวันออกจึงมีลักษณะพลังงานมาเกี่ยวข้อง มีลักษณะพลังงานมากำหนด บุคลิกลักษณะและหน้าที่ของเทพองค์นั้น เช่น เทพเจ้าแห่งการธำรงรักษา เทพเจ้าแห่งการทำลาย เทพเจ้าแห่งความกรุณา เทพเจ้าที่มีบทบาทหน้าที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ เช่น พระอัคนี พระพิรุณ เทพเจ้าแห่งความอุดมสมบูรณ์ เช่น พระแม่คงคา พระแม่โพสพ พระแม่ธรณี เทพเจ้าเหล่านั้นของ โลกตะวันออกจึงไม่ใช่แหล่งกำเนิดของพลังงาน แต่เทพเจ้าคือพาหะของพลังงาน

พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นเทวีองค์หนึ่งที่มีบุคลิกลักษณะที่หลากหลายและมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญต่อโลก

3. เทพปกรณัมเป็นต้นแบบสำหรับชีวิต และมีลักษณะเป็นสากล

หลายครั้งที่คนเราอ่านนวนิยายแล้วรู้สึกซาบซึ้งดื่มด่ำ เกิดแรงบันดาลใจให้อยากกระทำดีตามตัวละคร ในนวนิยาย เทพปกรณัมก็มีบทบาทเช่นนั้น ดังที่แคมป์เบลล์ได้กล่าวว่า

เมื่อใครสักคนกลายเป็นแบบอย่างสำหรับชีวิตของผู้อื่น เขาก็ได้เข้ามาสู่ขอบเขตของการถูกทำให้เป็นนิยาย

...เทพปกรณัมเหล่านี้คือความฝันของโลก เทพปกรณัมเหล่านี้คือความฝันต้นแบบ (archetypal dreams) และเกี่ยวข้องกับปัญหาอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ (mythologized) (Campbell, 1991, p.19; แคมป์เบลล์, 2551, น.33)

แคมป์เบลล์ มองว่า ความฝันเป็นเทพปกรณัมส่วนบุคคล ส่วนเทพปกรณัมนั้นเป็นความฝันของส่วนรวม สัญลักษณ์ในเทพปกรณัมล้วนมาจากจิตไร้สำนึกร่วมของมนุษยชาติ

พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นต้นแบบของความรักและความภักดี ความอุตสาหะพากเพียร จนประสบความสำเร็จ เมื่อเรียนรู้และพยายามกับความรักมากพอ จะทำให้รักนั้นทรงคุณค่าและสามารถเผื่อแผ่ไปยังผู้อื่นได้

4. เทพปกรณัมมักสะท้อนความไม่สมบูรณ์แบบของชีวิต

โจเซฟ แคมป์เบลล์ได้กล่าวว่าความสมบูรณ์แบบเป็นสิ่งที่น่าเบื่อและไม่ใช้ลักษณะของมนุษย์ ในขณะที่เดียวกัน ความไม่สมบูรณ์แบบต่างหากที่เป็นสิ่งที่มีเสน่ห์ มนุษย์ที่แท้จริงย่อมเผชิญกับความทุกข์ทรมาน การฝ่าฟัน การมีชีวิตอยู่

แล้วเขาก็กล่าวว่า “นักเขียนจะต้องเชื่อตรงต่อความจริง” นั่นคือประโยคเด็ด เพราะหนทางเดียวที่คุณจะสามารถอธิบายถึงมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง ก็คืออธิบายความไม่สมบูรณ์แบบของเขา มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบนั้นไม่น่าสนใจหรอก

(Campbell, 1991, p.3; แคมป์เบลล์, 2551, น.5)

ตัวอย่างเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีที่เป็นตัวอย่างของความไม่สมบูรณ์แบบ เช่น พระแม่มีนคซี (ปางหนึ่งของพระศรีมหาอุมาเทวี) เคยเป็นพระแม่ที่มีถิ่น 3 ถิ่นหรือเต้านม 3 เต้า เนื่องจากถูกพระศิวะสาป เมื่อครั้งที่พระศิวะและพระแม่ปารวตีเดินรำกัน แล้วต่างหูของพระแม่ตกลงสู่พื้น พระศิวะใช้พระบาทเหยียบขึ้นมา พระแม่ปารวตีพิโรธมาก จึงใช้ถ้อยคำไม่สุภาพต่อว่าพระศิวะ พระศิวะจึงสาปให้ไปเกิดใหม่เป็นพระแม่มีนคซีที่มี 3 ถิ่น จนกว่าจะได้พบกับพระศิวะอีกครั้งจึง

จะมี 2 ถันตามเดิม เป็นอีกพระชาติหนึ่งที่พระแม่ถูกลงโทษเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเพื่อการปรับปรุงพัฒนาตนเองต่อไป

ดังนั้นเรื่องราวเทพปกรณัมส่วนมากจึงสะท้อนความไม่สมบูรณ์แบบของชีวิต และความไม่สมบูรณ์แบบ นี้เอง ที่ทำให้เรื่องราวของเทพปกรณัมมีเสน่ห์ชวนให้คนสนใจและดำรงอยู่มาเนิ่นนาน

5. เทพปกรณัมคืออุปลักษณ์ของศักยภาพทางจิตวิญญาณในตัวมนุษย์

“เทพปกรณัมไม่ใช่เรื่องโกหก เทพปกรณัมคือบทกวี มันคืออุปลักษณ์ มีการกล่าวไว้อย่างเหมาะสมว่าเทพปกรณัมคือความจริงก่อนถึงความจริงอันสูงสุด (Truth)” (Campbell, 1991, p.206; แคมพ์เบลล์, 2551, น.348)

แคมพ์เบลล์ ได้อธิบายถึงลักษณะของเทพปกรณัมไว้หลายอย่าง เช่น เทพปกรณัมคือ อุปลักษณ์ของศักยภาพทางจิตวิญญาณในตัวมนุษย์ เป็นพลังเดียวกับที่ทำให้ชีวิตของเรามีการขับเคลื่อน แสดงให้เห็นถึงพลังในการผลักดันการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และยังเป็นบทกวี ที่ต้องตีความเพื่อค้นหา ความหมาย

หลากหลายเรื่องราวในเทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวี สามารถตีความ ค้นหาความหมายที่ลึกซึ้ง เช่น พระกรที่ปรากฏหลายพระกร สิ่งของที่ถือ ปรีศนาธรรมที่สะท้อนจากเนื้อเรื่อง เป็นต้น

6. เทพปกรณัมเป็นสิ่งที่ไม่จำกัดกาล

แคมพ์เบลล์ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดอกาลิก (timeless) หรือการไม่ติดอยู่ในกาลว่า เทพปกรณัมเหล่านั้น ไร้กาลเวลา และเปลี่ยนแปลงคล้อยไปตามบริบทของวัฒนธรรม (Campbell, 1991, p.13; แคมพ์เบลล์, 2551, น.23) กล่าวคือ โลกดำรงอยู่มาเนิ่นนาน เทพปกรณัมก็อยู่คู่กับมนุษย์มาเนิ่นนานเช่นกัน แม้วัฒนธรรมอื่นๆ จะหายหรือเปลี่ยนแปลงไป แต่เทพปกรณัมยังคงอยู่สังเกตได้จากเทพปกรณัมหลายเรื่องของพระศรีมหาอุมาเทวี ยังคงสืบทอดและคงอยู่ได้อย่างไม่จำกัดกาล

7. เทพปกรณัมแต่ละเรื่องเหมาะสมกับบุคคลแตกต่างกัน

...คุณอาจจะชอบพระแม่กาลีและเพลงสวดทางศาสนาถวายพระแม่ ดังนี้ เป็นต้น นั่นคือวิธีหนึ่งที่จะเข้าสู่ความลึกกลับในชีวิตของคุณ คุณต้องเข้าใจว่าแต่ละศาสนาคือซอฟต์แวร์ชนิดหนึ่งที่มีชุดสัญญาณของตัวเอง มันจึงจะทำงานได้

(Campbell, 1991, p.25; แคมพ์เบลล์, 2551, น.42)

การที่เทพปรณัมแต่ละเรื่องเหมาะสมกับบุคคลแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบุคคลว่าจะ ศรัทธา หรือเชื่อมั่นในเทพปรณัมใดหรือศาสนาใด แคมพ์เบลล์เรียกว่าแต่ละศาสนาหรือแต่ละบุคคล จะมีชุดสัญญาณของตนเอง ตรงกับสำนวนไทยที่ว่า “วัวใครเข้าคอกนั้น”

พระศรีมหาอุมาเทวีมีการอวตารหลายพระชาติ มีหลายปาง หลายบุคลิกลักษณะ ผู้คนที่เคารพนับถือพระแม่ก็นับถือหลากหลาย บ้างศรัทธาพระแม่กาฬีเป็นพิเศษ บ้างชื่นชอบเทพ ปรณัมของพระแม่ทุรคาเป็นพิเศษ เป็นต้น เทพปรณัมบางเรื่องของพระแม่อาจจะกระทบใจผู้คนไม่ เหมือนกัน

8. เทพปรณัมทำให้เห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง

มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับโชคชะตา ชีวิตของคนแต่ละคนเหมือนถูกกำหนด เรื่องราวไว้แล้ว มีจักระเปียบและวางแผนมาโดยตลอด ชีวิตคนเราเหมือนนวนิยายเรื่องหนึ่งที่มีนัก แต่งนวนิยาย เรียบเรียงเรื่องให้แล้วเป็นอย่างดี และบางครั้งเราก็จะมีบทบาทต่อชีวิตผู้อื่นโดยไม่รู้ตัว

...ชีวิตทั้งชีวิตของคุณก็ถูกวางแผนขึ้นด้วยเจตจำนงที่อยู่ภายในตัวคุณ และในเมื่อ ผู้คนที่ดูเหมือนว่าคุณได้พบกับความบังเอิญต่างๆ กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อร่าง สร้างชีวิตของคุณ ดังนั้น คุณก็ย่อมจะมีบทบาทในการสร้างความหมายให้กับชีวิต ของผู้อื่น โดยไม่รู้ตัวเช่นกัน สิ่งทั้งปวงปรับเข้าด้วยกันเหมือนการบรรเลงซิมโฟนี ทุกสิ่งมีส่วนก่อร่าง สร้างชีวิตให้แก่สิ่งอื่นๆ โดยไม่รู้ตัว

(Campbell, 1991, p.284; แคมพ์เบลล์, 2551, น.485-486)

เมื่อกล่าวถึงการเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง แคมพ์เบลล์ได้ยกตัวอย่างดาชายะอินทร์ หรือร่างแห พระอินทร์ที่ทำจากอัญมณี ที่มีการเชื่อมโยงเส้นด้ายในแต่ละจุด และอัญมณีก็สะท้อนแสง ซึ่งกันและกัน หากเส้นด้ายขาดเพียง 1 จุด หรืออัญมณีหลุดไป ย่อมกระทบกระเทือนต่อจุดอื่นๆ ต่อๆ กันไป แสดงให้เห็นถึง ความเชื่อมโยงกันของสรรพสิ่ง และแฝงด้วยแง่คิดว่าเราไม่ควรตำหนิผู้อื่น เพราะทุกเจตนาย่อมมีเหตุผล อยู่เบื้องหลัง

ความคิดที่ปรากฏในประเทศอินเดียในภาพพจน์เชิงเทพปรณัมเกี่ยวกับร่างแหของพระ อินทร์ อันเป็นร่างแหทำด้วยอัญมณี ซึ่ง ณ จุดทุกจุดที่ด้ายเส้นหนึ่งพาดผ่านด้ายอีกเส้นหนึ่ง จะมีอัญมณีเม็ดหนึ่งสะท้อนแสงไปยังอัญมณีอื่นๆ ทั้งหมด ซึ่งก็จะสะท้อนแสงกลับมา ทุกสิ่ง ทุกอย่างเกิดขึ้นในท่ามกลางความมีปฏิสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ดังนั้น คุณไม่สามารถ ตำหนิใครเรื่องใดได้ ราวกับว่ามีเจตนาหนึ่งเดียวอยู่เบื้องหลังทุกสิ่งด้วยซ้ำ และเจตนาที่นั่นย่อม กอปรด้วยเหตุผลบางอย่างเสมอ

(Campbell, 1991, p.284; แคมพ์เบลล์, 2551, น.486)

ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจึงเกิดมาพร้อมโชคชะตา ดำเนินชีวิตเหมือนนวนิยายเรื่องหนึ่ง และเราเองอาจเป็นวีรบุรุษที่ต้องออกเดินทางผจญภัยกับสิ่งต่างๆ โดยที่ไม่ได้มีชีวิตรอดอยู่โดยลำพัง แต่มีความเกี่ยวข้องกับสรรพชีวิตต่างๆ ในลักษณะเกื้อกูล บางครั้งเรามีบทบาทต่อชีวิตผู้อื่น บางครั้งผู้อื่นมีบทบาทต่อชีวิตเรา

9. เทพปกรณัมเป็นแรงบันดาลใจ ช่วยหล่อเลี้ยงจิตใจมนุษย์

เทพปกรณัมเป็นเรื่องราวที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับมนุษย์ ช่วยหล่อเลี้ยงจิตใจ จรรโลงสังคม มาทุกยุคทุกสมัย หากเปรียบดังต้นไม้ เทพปกรณัมก็เป็นต้นไม้เก่าแก่ยิ่ง ที่มีมนุษย์เวียนมาพักพิงทางใจ และรับความเพลิดเพลินบันเทิงใจจากต้นไม้ใหญ่ต้นนี้

สิ่งที่เทพปกรณัมได้ทำให้กับเราคือวางเธอไว้บนกิ่งของต้นไม้ที่เก่าแก่อย่างยิ่งต้นหนึ่ง เธอคือส่วนหนึ่งของสังคมของคนเป็นและคนตายที่เกิดขึ้นมาแล้วก่อนที่จะมาอยู่ตรงจุดนี้ และหลังจากที่เธอจากไปก็จะมีผู้อยู่ตรงนี้ต่อไปอีกนาน เทพปกรณัมหล่อเลี้ยงเธอและปกป้องเธอ และเธอจะต้องหล่อเลี้ยงและปกป้องเทพปกรณัมเป็นการตอบแทน

(Campbell, 1991, p.206; แคมพ์เบลล์, 2551, น.348-349)

นอกจากนี้เทพปกรณัมยังสร้างแรงบันดาลใจทางด้านศิลปะ ให้ศิลปินและกวี มาหลายยุคหลายสมัย มีคุณูปการต่อวงการศิลปะและงานประพันธ์เป็นอย่างมาก

เทพปกรณัมนั้นเหมือนกับมาตุภูมิของเทพเทวีแห่งศาสตร์และศิลป์ (the Muses) ผู้ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจทางศิลปะ ผู้ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจทางกวีนิพนธ์ การมองชีวิตเหมือนบทกวี และมองว่าตัวคุณเองกำลังเข้าไปมีส่วนร่วมในบทกวีนั้น คือสิ่งที่เทพปกรณัมทำให้คุณ

(Campbell, 1991, p.65; แคมพ์เบลล์, 2551, น.110)

เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีเป็นเทพปกรณัมชุดหนึ่งที่มีผู้นิยมศึกษาเรียนรู้ และนำมาเป็นบทเรียนในการดำเนินชีวิต ทั้งยังช่วยเป็นแรงบันดาลใจในด้านความรัก ความภักดี ความพากเพียรและความสำเร็จอีกด้วย

10. เทพปกรณัมเกี่ยวข้องกับการเดินทางเพื่อเรียนรู้

โจเซฟ แคมพ์เบลล์ ได้เสนอแนวคิดและทฤษฎี “การผจญภัยของวีรบุรุษ” (Monomyth หรือ Hero's Journey) พบว่าแต่ละวัฒนธรรมวีรบุรุษล้วนมีรูปแบบการผจญภัยหรือการเดินทางที่คล้ายคลึงกัน ราวกับว่า บุคคลนั้นเป็นคนเดียวกัน แต่ปรากฏเรื่องราวในชื่อและ

รูปลักษณะที่แตกต่างไปตามบริบทของสังคม และ วัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่าแคมป์เบลล์มีความสนใจเกี่ยวกับการเดินทางเพื่อเรียนรู้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีกล่าวถึงการเดินทางเพื่อค้นหาคำตอบของชีวิตในลักษณะ “ติดตามความสุขล้นพ้น”

“การติดตามความสุขล้นพ้นไม่ใช่สิ่งรับประกันว่าจะพบความสุขเสมอไป บ่อยครั้งที่เราต้องเผชิญกับการถูกปฏิเสธและความเจ็บปวดในเส้นทางนั้น แต่ถึงอย่างไร สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือความรู้สึกดีที่ติดกับการได้เดิน บนเส้นทางที่เรารักและเลือกด้วยตนเอง” (บารนี บุญทรง, 2552, น. 153)

การเดินทาง และติดตามความสุขล้นพ้นนั้นอาจต้องเผชิญกับอุปสรรคและความผิดหวัง วีรบุรุษต้องผ่านบททดสอบต่างๆ เป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นแบบอย่างของการฟันฝ่าและการแก้ปัญหา ในการดำเนินชีวิต แคมป์เบลล์ได้ยกตัวอย่างคำพูดของ คาร์ลฟรีด กราฟ ดีร์คโฮมม์ ว่า บางครั้งในการเดินทาง จุดจบหรือคุณค่าที่แท้จริงอาจไม่ได้อยู่ที่จุดหมายปลายทาง และอยู่ที่ “การเดินทาง” ซึ่งคือการเรียนรู้นั่นเอง

คาร์ลฟรีด กราฟ ดีร์คโฮมม์ (Karlfried Graf Durckheim) กล่าว “เมื่อคุณอยู่ในการเดินทาง และจุดจบยังอยู่ห่างไกล ไกลแสนไกล เมื่อนั้นคุณจะตระหนักว่าจุดจบที่แท้จริง ก็คือการเดินทางนั่นเอง” ซาวันนาโฮมม์ภาพอันมหัศจรรย์เกี่ยวกับสิ่งที่เขาเรียกว่าเส้นทางแห่ง เกสรดอกไม้ (the pollen path) ละอองเกสรคือแหล่งที่มาของชีวิต เส้นทางแห่งเกสรดอกไม้คือ เส้นทางไปสู่จุดศูนย์กลาง ซาวันนาโฮมม์กล่าวว่า “โอ ความมดงามเบื้องหน้า ข้า ความมดงามเบื้องหลังข้า ความมดงามเบื้องขวาข้า ความมดงามเบื้องซ้ายข้า ความมดงามที่อยู่เหนือข้า ความมดงามที่อยู่ เบื้องล่างข้า ข้าอยู่บนเส้นทางแห่งเกสรดอกไม้”

(Campbell, 1991, p.285; แคมป์เบลล์, 2551, น.487-488)

ดังนั้น เทพปกรณัมจึงมักเป็นเรื่องราวของเทพหรือวีรบุรุษที่ปรากฏเรื่องการเดินทาง การผจญภัย การฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ เพื่อการเรียนรู้และค้นหาคำตอบของชีวิตและจิตใจ

กรุณา – เรื่องอุไร กุศลาสัย (2515, น.27) ได้กล่าวถึงแนวคิดของคนอินเดียว่า “มนุษย์เราควรบำเพ็ญเพียรให้เกิดดุลยภาพและความเสมอภาคอันดีงาม ระหว่างโลกที่มองเห็นได้กับโลกที่ไม่สามารถจะมองเห็น เพราะว่าหากเราเกิดพะวงผูกพันกับการกระทำในโลกที่มองเห็นได้จนมากเกินไปแล้ว อีกโลกหนึ่งก็จะถูกสืมเลื่อนสลวยตัวจากเราไป และการกระทำเองก็จะกลายเป็นปราศจากความมุ่งประสงค์ขั้นสุดท้าย”

ผาสุข อินทรารูธ (2522, น.55) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการดำเนินชีวิตของคนอินเดียไว้ว่า “การดำเนินชีวิตของชาวอินเดียเป็นไปในลักษณะอุตมคติ ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาที่วางไว้

ตลอดชีวิตของชาวอินเดียต้องเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา บุคคลทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ทุกคนเกิดมาพร้อมทั้งความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน นั่นคือหน้าที่ที่มีต่อพระเป็นเจ้า ต่อนักบวช ต่อบิดามารดา และต่อประชาโลก เมื่อปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้เสร็จสิ้นลงแล้ว ก็ถึงเวลาที่จะต้องหาเวลาศึกษาหาสู่ทางสู่ความหลุดพ้น (final liberation) อันเป็นยอดปรารถนาของทุกคน

เทพปกรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีจึงเป็นอีกหนึ่งเส้นทางแห่งการเรียนรู้ที่จะทำให้ได้รับความสุขทางใจ ได้ศึกษาบทเรียนชีวิต ได้เห็นสังขธรรมของการดำรงอยู่ และอาจเป็นแรงบันดาลใจสู่เส้นทางความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม

3. การศึกษาพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีในมุมมองคติชนวิทยาสามมิติ

จากการศึกษาพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีที่ปรากฏในคัมภีร์ศรีลิตาสัทธรรมตามคติของฮินดูนั้น แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในการสำแดงองค์ เพื่อปฏิบัติภารกิจต่างๆ หลากรูปแบบ จึงปรากฏชื่อเรียกขานเป็นจำนวนมากนับ 1,000 พระนาม สะท้อนถึงความพิเศษเหนือธรรมชาติ ความรักความเมตตา ความเข้มแข็ง ความกล้าหาญ จากบทบาทที่หลากหลายที่สามารถเชื่อมโยงกับเทพปกรณัมและคติความเชื่อต่างๆ ทำให้ผู้คนเกิดความรัก ความศรัทธาและความภักดีต่อพระศรีมหาอุมาเทวีมาเป็นเวลานาน

หากศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดคติชนวิทยาสามมิติ ตามทฤษฎีของ กิ่งแก้ว อัทธจักร (2558, น.15 – 16) อันประกอบด้วยมิติแห่งปัจเจกบุคคล มิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม และมิติแห่งเทพปกรณัมมิติแต่ละด้านมีความหมาย ดังนี้

1. มิติแห่งปัจเจกบุคคล ศึกษาข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจมนุษย์แต่ละคนตามเนื้อหาของข้อมูลทางคติชนคดีที่รวบรวมมา – เพื่อทำความเข้าใจองค์ประกอบทั้งทางด้านกายภาพและจิตใจ เป็นการมองในเชิงของจิตวิทยาและจิตวิเคราะห์และในเชิงจิตวิญญาณด้วย

2. มิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม ศึกษาข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจคติชนคดีและประเพณีที่เป็นองค์ประกอบของสังคม ซึ่งมีส่วนหล่อหลอมความเป็นตัวตนบุคคลของสมาชิกในสังคมนั้นๆ เมื่อสมาชิกได้รับการหล่อหลอมและปฏิบัติตนไปในทิศทางเดียวกัน สังคมนั้นก็มีสมานฉันท์

3. มิติแห่งเทพปกรณัม/มิติเหนือโลก มิติแห่งเทพปกรณัม – the Mythological dimension ประกอบด้วยปกรณัมคือเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระมหาเทพ เทพเจ้า เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมทั้งบทบาทของพระองค์ในการสร้างโลก จักรวาล มนุษย์ สัตว์ พืชพรรณและสรรพสิ่ง บทบาทในการสร้างกฎเกณฑ์และธรรมบัญญัติ รางวัลและโทษของการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับกลไกโลก การทำความเข้าใจและการปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมบัญญัติ การปฏิบัติเพื่อแห่งทะเลุโลกวิสัย ขึ้นสู่สภาวะเหนือโลก

การศึกษาหนึ่งพันพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวี ด้วยมุมมองคติชนวิทยาสามมิติ สามารถพิจารณาได้อย่างรอบด้าน กล่าวคือ

มิติแห่งปัจเจกบุคคล คือ พระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีที่ทำให้ได้เรียนรู้ว่า บุคลิกลักษณะต่างๆ จากพระนามส่งผลให้พระศรีมหาอุมาเทวีมีลักษณะที่พิเศษ และมีผลต่อจิตใจของผู้ที่มีความศรัทธา ดังเช่น เมื่อบุคคลจะขอพรให้สมปรารถนาในด้านความรัก นิยมขอพรและเสริมสิริมงคลจากพระแม่อุมา - ปารวตี เมื่อปรารถนาความเข้มแข็งทางใจ และขอพรในด้านการได้รับชัยชนะจากการแข่งขัน นิยมขอพรจากพระแม่ทุรคา - กาลี ทั้งนี้เพราะพระนามและเทพปรกณ์มีความเชื่อมโยงกัน และส่งอิทธิพลต่อจิตใจของผู้คน ทั้งยังเป็นต้นแบบแห่งการดำรงชีวิตที่มีความเห็นจริงและสมจริง เรียนรู้ได้อย่างเพลิดเพลิน เข้าใจและคิดต่างๆ ที่สะท้อนจากเรื่องราวของพระศรีมหาอุมาเทวี และสามารถต่อยอดสู่หลักธรรมได้ด้วย

พระนามของพระศรีมหาอุมาเทวี มีผลต่อจิตใจ ในด้านการเสริมสร้างกำลังใจในการดำเนินชีวิตของผู้ที่ศรัทธา ดังเช่นพระนามที่แสดงถึงความเป็นสิริมงคล เช่น “ศรีมาตา”(śrī mātā) แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของมารดาว่าเปรียบเสมือนเป็นพระแม่ของจักรวาลและสรรพสิ่ง, ศรีกรี śrīgarī พระแม่ผู้มอบความมั่งคั่งและความอุดมสมบูรณ์, ธนยา Dhanyā พระแม่ผู้เป็นเจ้าของความอุดมสมบูรณ์แห่งโภคทรัพย์อันยิ่งใหญ่ ดังนั้น พระแม่จึงสามารถประทานพรได้อย่างเต็มที่, ปุชฎา Puṣṭā พระแม่ผู้ซึ่งเปี่ยมด้วยพลังอำนาจและการบำรุงหล่อเลี้ยงชีวิตจิตใจ เป็นต้น จากตัวอย่างพระนามเหล่านี้ทำให้ผู้ที่สวดสรรเสริญได้รับความปิติสุขทางใจ ทั้งความสุขทางโลกและความสุขทางธรรม

การได้รับพลังแห่งความเมตตา นี้ เป็นความรู้สึกรอบอ้อมใจเสมือนมีผู้หลักผู้ใหญ่ให้ความคุ้มครองปกป้อง เป็นแบบอย่างและชี้แนะแนวทางที่ถูกที่ควร การดำเนินชีวิตของผู้คนเหล่านี้จึงเหมือนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอาภรณ์ประดับตน

เครื่องประดับ หรือ อลนกร (alankara) เป็นการแสดงออกถึงบุคลิกลักษณะสถานภาพ และพลัง, ความรัก ความภักดี และความศรัทธา ในวัฒนธรรมอินเดีย ไม่มีงานสถาปัตยกรรมหรืองานศิลปะใดเสร็จสมบูรณ์ได้ โดยปราศจากเครื่องประดับตกแต่ง

(Ekabhumi Charles Ellik, 2015: 7)

เครื่องประดับจิตใจลักษณะนี้เป็นศิลปะในการดำเนินชีวิตในรูปแบบหนึ่ง ขึ้นอยู่กับความเชื่อความศรัทธาในระดับปัจเจกบุคคลที่สามารถเลือกปฏิบัติได้

ตามหลักศาสนาฮินดู ผู้ที่เข้าถึงพรหมันย์ย่อมสามารถเอาชนะอวิชชาได้ ดังข้อความในอุปนิษัต (2010, น.58) ที่กล่าวว่า “พรหมันคือทั้งหมดทั้งมวล พระองค์คือการกระทำ ความรู้ ความดี อันประเสริฐสูงสุด ผู้รู้จักพระองค์ผู้ซ่อนเร้นอยู่ในดอกบัวแห่งหัวใจ ย่อมสามารถแก้ปมของอวิชชา” ซึ่งความศรัทธาต่อพระศรีมหาอุมาเทวีก็เป็นเส้นทางหนึ่งในการมุ่งสู่พรหมัน

มิตีแห่งสังคมและวัฒนธรรม หนึ่งในพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีสามารถนำไปศึกษาคติชนวิทยาในด้านสังคมวัฒนธรรมได้ เช่น การสวดบูชาสรรเสริญ คติความเชื่อในการบูชาหรือบ่าบวง การประกอบพิธีกรรม และการเตรียมสิ่งของในการบูชา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ช่วยหล่อหลอมให้ผู้คนที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกันปฏิบัติตนในทิศทางเดียวกัน การศึกษาพระนามหรือเทพปกรณัมของพระแม่เป็นการเรียนรู้สมบัติของมนุษยชาติที่มีร่วมกัน

ในคัมภีร์ศรีลิตาสหสฺรนามได้ปรากฏพระนามที่กล่าวถึง “สิ่งที่พระแม่ทรงโปรดปราน” สามารถนำไปเป็นแนวปฏิบัติประกอบพิธีกรรมของคนในสังคมได้ เช่น

มธุ ปริตา (Madhu prītā) : พระแม่ผู้ชื่นชอบน้ำผึ้งและของถวายที่ทำจากน้ำผึ้ง

ใจตนย กุสุม ปรียา (Caitanya kusuma priyā): พระแม่ผู้ชื่นชอบดอกไม้ในการแสดงความเคารพที่ไม่ปรากฏรูปปั้นคือบทมนตรา ในที่นี้ดอกไม้คือความรู้ของมหาเทพ เป็นรูปที่สูงที่สุดของการแสดงความเคารพบูชา

สนิคุเฮาทน ปรียา (Snigdhaudana priyā): พระแม่ผู้ชื่นชอบอาหารถวายที่ประกอบด้วยเนยเหลว น้ำมัน และไขมัน

ปณจ สงขโยปะจาริณี (Pañca saṅkhyopacāriṇī): พระแม่ผู้ได้รับการเคารพบูชาด้วยเครื่องสักการะ 5 อย่าง สิ่งของ 5 อย่างที่ใช้สำหรับเป็นเครื่องสักการะ ได้แก่ เครื่องหอม (ไม้จันทน์), ดอกไม้, กายาน, ประทีป และกระยาหาร (Menon, T.V. Narayana: 441)

พระนามของพระแม่ที่มีการกล่าวถึงสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่มีความเชื่อมโยงกับเทพปกรณัมเรื่องชิ้นส่วนของพระสตีที่ตกลงสู่พื้นดิน แล้วกลายเป็นเทวสถานสำคัญจำนวน 50 แห่ง (บางสำนวนว่า 51 แห่ง) ดังที่ปรากฏในพระนามที่ 833. ปณจาสต ปิฐ รุปิณี (Pañcāsat pīṭha rūpiṇī): พระแม่ผู้มีศูนย์กลางอันศักดิ์สิทธิ์ 50 แห่ง จากพระนามนี้เป็นอีกที่มาที่สามารถยืนยันเรื่องราวของพระแม่ว่าโลกแห่งเทพปกรณัมมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสถานที่ที่มีอยู่จริงในปัจจุบัน จนเกิดการเดินทางแสวงบุญตามรอยเส้นทางอันศักดิ์สิทธิ์ ส่งเสริมให้เกิดความสนใจในการท่องเที่ยว และช่วยจรรโลงใจให้เข้าสู่ธรรมะได้ในลำดับต่อไป

นอกจากนี้ยังมีคติความเชื่อในบางสังคมวัฒนธรรมเกี่ยวกับ “พระแม่กาลามีบทบาทในการทำลายบาป” ดังปรากฏในพระนามว่า กलि กลุมษ นาสิณี (Kali kalmaṣa nāśiṇī) : พระแม่ผู้ทำลายบาปของยุคกาลิ

ใน กุรัม ปุราณ (Kūrma Purāṇa) ได้กล่าวไว้ว่า “มีเพียงแสงอาทิตย์ที่ขจัดความมืดมิดมีเพียงน้ำที่ดับไฟ, มีเพียงการสวดสรรเสริญพระนามขององค์เทวีที่สามารถทำลายล้างบาปแห่งยุคกาลิ

ใน พรหมานฑ ปุราณ (The Brahmāṇḍa Purāṇa) ได้กล่าวไว้ว่า

“การระลึกถึงพระบาทของพระแม่ปราศคิตี เป็นรูปปรากฏที่สูงที่สุดแห่งการทำลายบาป ทั้งอย่างรู้เท่าทันและไม่รู้เท่าทัน” (Menon, T.V. Narayana: 281)

ท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงในสังคมวัฒนธรรมยุคนี้ นอกเหนือจากการดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงแล้ว การดูแลรักษาสุขภาพจิต (Mental Health) ให้ภาวะจิตใจเป็นสุข สามารถปรับตัวแก้ปัญหาได้ดี และมีความมั่นคงทางจิตใจจึงมีความสำคัญเช่นกัน

มิติแห่งเทพปรณัม เทพปรณัมของพระศรียาฮูมาเทวีสามารถนำไปศึกษาถึง บทบาทของพระศรียาฮูมาเทวีที่มีต่อโลก เช่น บทบาทในฐานะมารดาของโลก บทบาทในการสร้างสมดุลของโลกและจักรวาล บทบาทในการเป็นต้นแบบแห่งการปฏิบัติตน บทบาทในการให้รางวัลและลงโทษ บทบาทในการปราบอธรรม เป็นต้น เทพปรณัมได้นำเสนอเรื่องราวที่เป็นรูปธรรม เพื่อนำไปสู่ความคิดที่เป็นนามธรรม สามารถอธิบายในเชิงปรัชญาได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เข้าถึงสาระที่แท้จริงในระดับเหนือโลก

ดั่งที่ กิ่งแก้ว อรรถการ (2558) ได้กล่าวถึง “เพลอโรมา” (Pleroma) ไว้ว่าเป็น “ความเปี่ยมเต็มแห่งความเป็นอมตนิรันดร์ ผู้ที่ทำความดีเห็นสมภาพในปรัชญาและคำสอนอันหลากหลาย ไม่ว่าจะจากแหล่งวัฒนธรรมใด แหล่งวิชาการไหน ย่อมก้าวเข้าไปใกล้การแทงทะลุสู่ภาวะเหนือโลก คือเพลอโรมา”

ทั้งนี้การกล่าวยกย่องสรรเสริญด้วยการกล่าวถึงพระนาม 1,000 พระนาม ได้สะท้อนความยิ่งใหญ่และบทบาทที่หลากหลาย เนื่องด้วยพระนามต่างๆ มีความเชื่อมโยงกับเทพปรณัมของพระศรียาฮูมาเทวี จึงส่งอิทธิพลต่อการพัฒนาตนทางจิตวิญญาณ ได้เห็นตัวอย่างการดำเนินชีวิตที่ประสบปัญหาและได้เรียนรู้การเอาชนะอุปสรรคต่างๆ

อนึ่ง การศึกษาพระนามเชื่อมโยงกับเทพปรณัม มักจะสะท้อนสาระในเทพปรณัม เช่น ความหลากหลายซับซ้อนในเทพปรณัมเป็นเพียงมายา ดังปรากฏในพระนาม ชท ศกติเต Jada śaktih : พระแม่ผู้เป็นมายา (māyā) ที่เปลี่ยนรูปร่างเหมือนเป็นพลังแห่งการสรรค์สร้างรังสรรค์

ลีลา กฤปต พรหมานูท มาณฑลาลา Līlā kṛpta brahmāṇḍa māṇḍalā: พระแม่ผู้สร้างและธำรงรักษาจักรวาลอย่างบริสุทธิ์เหมือนการเล่นกีฬา

ในกลไกของของการสร้างจักรวาลนั้นประกอบด้วยดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวนับล้านดวง ภูเขาสูงและมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ กลไกการขับเคลื่อนดังกล่าวดำเนินไปในลักษณะของกีฬา กล่าวคือ มีการกำเนิดขึ้น ธำรงอยู่ และถูกทำลายไปตามกลไกธรรมชาติ เทวีสตว กล่าวว่าการปกครองดูแลจักรวาลนี้เป็นเพียงลีลา (Līlā) ของพระแม่” (Menon, T.V. Narayana, p.314)

ด้วยลีลาของพระแม่มีความหลากหลาย คนอินเดียและผู้มีจิตศรัทธามักจะรักและภักดีต่อพระแม่ ในฐานะเป็นพระแม่หนึ่งเดียวกัน

พระแม่เป็นธรรมชาติที่เต็มเปี่ยมด้วยความรัก ความสุข ความสมหวัง ความอุดมสมบูรณ์ แต่ในบางครั้งก็เปี่ยมด้วยความดุร้าย และมีบทบาทในการลงโทษ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่างๆ ที่จะดลบันดาลให้พระแม่ได้แสดงออกมา

แม่ คือ ต้นไม้ของชีวิต ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของชีวิตทุกรูปแบบ และในฐานะที่ชีวิตมีความผิดแผกแตกต่างบทบาทของแม่จึงมีหลายแบบ

พระแม่กาฬเป็นบุคลาธิษฐานของกระบวนการทำลาย ในบทบาทต่อความชั่วร้าย พระแม่สังหารศัตรูคืออวิชา พระรูปที่ปรากฏอาจดูน่าสะพรึงกลัวสำหรับผู้ที่ยังไม่คุ้นกับพระรูปของพระองค์ แต่ในทำนองเดียวกับที่ความตายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงมิได้ และการแตกทำลายเป็นสิ่งที่ต้องมาถึงสำหรับทุกสิ่งที่ได้รับการสร้างสรรค์

(James H. Bae., 2001, p.57)

จากความหลากหลายบทบาทตามเทพปรณัมยังได้สะท้อนแนวคิดแบบทวิภาวะที่เป็นลักษณะแบบคู่ขัดแย้งที่มีทั้งมฤตและมฤตยา ทำให้ได้เรียนรู้ว่า “โลกนี้มีสองด้านเสมอ” มนุษย์เราจึงได้เรียนรู้จากบุคลาธิษฐานของเทพเทวีในเทพปรณัมฮินดู ซึ่งสังเกตได้ว่าเทพปรณัมของพระศรีมหาอุมาเทวีมีเรื่องราวที่สะท้อนลักษณะแบบทวิภาวะชัดเจนมาก

ในการศึกษาเรื่องทวิภาวะ ประจักษ์ สายแสงและเงา ธิ หั่ง (2560, น.34) ได้กล่าวถึงทวิภาวะไว้ว่า “ทวิภาวะอันมีลักษณะความขัดแย้งที่ผสมผสานปรากฏในมนุษย์โลกมาเนิ่นนาน กับทั้งสำแดงออกในรูปลักษณะที่หลากหลาย การที่มนุษย์ตระหนักว่า ในเมื่อมีแข็งแกร่งก็ต้องมีเจ็บไข้ มีทุกข์ก็ต้องมีสุข มีได้ก็ต้องมีเสีย ฯลฯ ย่อมจะช่วยให้พวกเขาดำเนินชีวิตไปอย่างมีสติ และรู้จักวางเฉยกับปรากฏการณ์โดยรอบ”

พระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีสามารถพิจารณาได้ทั้งในมุมมองของความหลากหลาย นับพัน ความเป็นคู่ตรงข้ามแบบทวิภาวะ และในท้ายที่สุดอาจแทงทะลุสู่ความเป็นหนึ่งเดียวหรือเอกภาพ (oneness) ได้เช่นกัน

การศึกษาพระนามของพระศรีมหาอุมาเทวีที่มีมากถึง 1,000 พระนามนี้ ทำให้เข้าใจความหลากหลายของพระแม่ บทมนตราทำให้ได้เรียนรู้มายาแห่งโลกว่า แต่ละพระนามนั้นมีที่มาหลากหลาย สะท้อนถึงบุคลิกลักษณะที่แตกต่าง เปรียบเหมือนการดำเนินชีวิตในโลกียวิสัย ที่ต้องมีมฤตมฤตยา อยู่ที่ความเหมาะสมของสถานการณ์ กาลและเทศะ ว่าควรสำแดงบุคลิกลักษณะอย่างไร เมื่อเรียนรู้และเข้าใจความหลากหลายเหล่านี้ จึงเข้าใจจักรวาลของโลก การสวดมนตรา 1,000 พระนาม จึงทำให้เกิดสมาธิซึ่งเรียกว่าพลังมนตรา สามารถนำไปสู่ความหลุดพ้นหรือโมกษะตามความเชื่อของศาสนาฮินดู

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการเก็บข้อมูลภาคสนามทางคติชนวิทยาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความศรัทธาของพระศรีมหาอุมาเทวีที่แพร่หลายในสังคมไทย

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยพระนคร

บรรณานุกรม

- กระทรวงการต่างประเทศ. (2552). *ศิลาจารึกสุโขทัย ฉบับภาษาไทย-เขมร*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ
สมาคมวัฒนธรรมไทย - กัมพูชา.
- กรมศิลปากร. (2558). *เทวสตรี: คติพุทธ พราหมณ์ และความเชื่อในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรม
ศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2543). *มรดกวัฒนธรรมไทยสมัยพระนเรศวรทวารวดีศรีอยุธยา (พ.ศ. 1890-2310)*.
กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย. (2547). *ภารตวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย. (2515). “อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ” ใน *อารยธรรมอินเดีย*. กรุงเทพฯ: โรง
พิมพ์การศาสนา.
- กาญจนา สุวรรณวงศ์. (2539). *วิถีชีวิต พิธีกรรมและการดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของกลุ่ม
พราหมณ์ราชสำนักในสังคมไทย: ศึกษากรณี เทวสถานโบสถ์พราหมณ์พระนคร
(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิตติ วัฒนสมหาตม์. (2554). *คู่มือบูชาเทพ ฉบับสมบูรณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2558). *Pleroma เพลอโรมา*. พิษณุโลก: สุรสิทธิ์กราฟฟิค.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2558). *บางเรื่องจากข้อคิดงานเขียน ประกอบการเรียนการสอนวิชาคติชนวิทยา
ของกิ่งแก้ว อัดถากร*. มปท.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2560). *เอกสารประกอบการสอนวิชาปรัชญาอมตะ Huxley: introduction*.
พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2561). *เอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่อง ปรัชนาธรรม จากบทเพลงบูชา
พระแม่คยามา-กาลี จาก The Gospel of Sri Ramakrishna*. ฉะเชิงเทรา: สถาบันสมเด็จ
พระนเรศวรมหาราช เพื่อการศึกษาคติชนวิทยาและปรัชญาอมตะ.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2562). *เอกสารประกอบการเรียนการสอนนิลิตปริญาเอก มหาวิทยาลัยนเรศวร
วันที่ 18 – 19 พฤษภาคม 2562*. ฉะเชิงเทรา: สถาบันสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อ
การศึกษาคติชนวิทยาและปรัชญาอมตะ.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2562). *เอกสารประกอบการเรียนการสอนนิลิตปริญาเอก มหาวิทยาลัยนเรศวร
เรื่อง ข้อความบางตอนจาก Rashmi Khilnani: Buddha Speaks เกี่ยวกับ ภาวะที่ไม่มีจิต
, ความว่าง, สมานิ, neti neti, มหาพุทธะ, มหาสมานิ, ความเป็นหนึ่งเดียว, สนามแห่งเอกี*

- ภาพ, ปริมาณ, นิรวาณ วันที่ 4 – 5 สิงหาคม 2562. ฉะเชิงเทรา: สถาบันสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อการศึกษาคติชนวิทยาและปรัชญามตะ.
- ขนิษฐา ทองนพคุณ. (2551). *ความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อเทพสตรีของชาวฮินดูศึกษากรณี: วัดพระศรีมหาอุมาเทวี*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แคทรียา อังทองกำเนิด. (2557). *อาร์ตีไทพ์อวตาร: ปรากฏการณ์ทางเทพปรกณ์ในศาสนาฮินดูและพระพุทธรูป* (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เจเลอรูป, คาร์ล ออดอล์ฟ. (2542). *กามนิต – วาสิวาสิว* (เสฐียรโกเศศ – นาคะประทีป, ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- โจเซฟ แคมป์เบลล์ และมอยเยอร์ส บิลล์. (2551). *พลาณภาพแห่งเทพปรกณ์*. (บารนี บุญทรง, ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. (ต้นฉบับภาษาอังกฤษ พิมพ์ ค.ศ. 1991)
- เฉลิมทศพล เจริญสุข. (2537). *กำเนิดทေးตำนานมหาเทพแห่งสรวงสวรรค์*. กรุงเทพฯ: เพชรกระรัต.
- เชษฐ ติงส์ชูชลี. (2558). *ประวัติศาสตร์ศิลปะ อินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: มิวเซียมเพรส.
- เชษฐ ติงส์ชูชลี. (2559). *ประติมากรรมฮินดู-พุทธในศิลปะกับคัมภีร์ศิลปศาสตร์ภาษาสันสกฤต*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ชนเดช ธนเดชสวัสดิ์. (2550). *ศรีมหาอุมาเทวี*. สมุทรสาคร: United Production Press Ltd.
- ณัฐจิตต์ เล่าหีระ. (2550). *ศึกษาเรื่องคติในพุทธตันตระ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชนเดช ธนเดชสวัสดิ์. (2550). *พระศรีมหาอุมาเทวี*. กรุงเทพฯ: 108 เทพแห่งสวรรค์.
- นัตยา ชุ่มเย็น. (2556). *การศึกษาเชิงชาติพันธุ์นตรีวิทยาพิธีบูชาอาร์ตี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เนื่ออ่อน ขรัวทองเขียว. (2558). *รายงานการวิจัยเรื่อง ความเชื่อและรูปแบบงานศิลปกรรมพระศรีอุมาเทวีในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- เนื่ออ่อน ขรัวทองเขียว. (2559). *ความเชื่อและรูปแบบงานศิลปกรรมพระศรีอุมาเทวีในประเทศไทย*. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 36 (2), 37 – 56.
- บรมหงส์ โยคานันท์. (2533). *อัตชีวประวัติโยคี* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประจักษ์ สายแสง และ เจือง ถิ หัง. (2560). *ทวิภาวะ (Dualism)*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 9(1), 1 – 36.
- ประยูร อุลู่ชาวะ [พลูหลวง]. (2530). *เทวโลก*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

- ปรีดี พิศภูมิวิถี, บรรณาธิการ. (2548). *สุริยาศศิธร*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ผาสุข อินทรารุส. (2522). *ประวัติศาสตร์อินเดียโบราณ*. นครปฐม: แผนกบริการกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์. (2523). *คนกับพระเจ้า*. กรุงเทพฯ: โคมทอง.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2542). *พระราชพิธีสิบสองเดือน* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ). (2516). *อิตรราชคำฉันท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระยาสัจจาภิรมย์ฯ (สรวง ศรีเพ็ญ). (2556). *เทวกำเนิด* (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: อมรินทร์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พวงนิล คำปั้งส์. (2547). *อินเดีย*. กรุงเทพฯ: หน้าต่างสู่โลกกว้าง.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (2553). *รากเหง้าแห่งศิลปะไทย*. กรุงเทพฯ: ริเวอร์ บุ๊คส์.
- รวีพิมพ์ สมจิตร์. (2544). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง "นางโมกขจิต"*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิทยา ศักยภินันท์. (2549). *ประวัติศาสตร์อินเดีย*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- ศุภมาศ เขยศักดิ์. (2552). *เทวีมาหาตมยะ: การบูชาสรรเสริญเทวีในวรรณคดีสันสกฤต*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชรวัดน์. (2550). *เทพบูชาอย่างไรให้ใจเป็นสุข*. กรุงเทพฯ: คณะบุคคลประกายพฤกษ์.
- ศรีสุนทรโวหาร, มหาเสวกตรี พระยา (ผัน สาลักษณ). (2543). *อิตรราชคำฉันท์*. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2566. จาก <https://vajirayana.org/อิตรราชคำฉันท์>.
- สมพร สุขเกษม. (2532). *ศาสนาพราหมณ์ - อินเดีย*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- สมฤทธิ บัวระมวล. (2537). *ตำนานแห่งศาสนาที่นิยมและความเชื่อปรัมปรา*. กรุงเทพฯ: คุ่มคำ.
- สวามีชานตาอัทธานันท์. (2552). *สวามีวิเวกานันท์: บุคคลต้นแบบเพื่อสันติภาพและความสมานฉันท์ของโลก*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สังฆิทานันท์ สหาย. (2559). *ยุวกษัตริย์ รัชกาลที่ 5 เสด็จอินเดีย*. (กัณฐิกา ศรีอุดม, ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุกัญญา ประเสริฐศรี. (2551). *เทศกาลนวราตรีวัดพระศรีมหาอุมาเทวี: การศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อ* (สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ.

- สุกัญญาโสภี ใจกล้า. (2559). *อาร์คีไทพ์ครูบาอาจารย์ในระบอบประเพณีกรีก ฮินดูและ
พระพุทธรศาสนา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุนทร ชุตินธรานนท์. (2562). *คาชระโฮ สวรรค์บนผืนพิภพ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์อินเดียศึกษาแห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภัทรดิศ ดิศสกุล, หม่อมเจ้า. (2547). *ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2535). *ขนบธรรมเนียมประเพณี: ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัย
สุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย
ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โหรอโยชยา. (ม.ป.ป). *พระแม่ศรีมหาอุมาเทวี*. กรุงเทพฯ: ยอดมาลา.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2545). *ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อมเรศ ศิริวัฒน์. (2564). *เทวีมาหาत्मะ: พระเกียรติภูมิอันยิ่งใหญ่แห่งพระเทวี*. เชียงใหม่:
ซิลค์เวอร์ม.
- อรรณพ ประสิทธิ์ศิลป์ศิริ. (2549). *การศึกษาพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์ กรณีศึกษาเปรียบเทียบ
ระหว่าง พิธีกรรมนราตรี: วัดพระศรีมหาอุมาเทวี กับพิธีกินเจ: เทศกาลกินเจ จังหวัดภูเก็ต
(การศึกษาเฉพาะบุคคลปริญญาบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรอุษา สุวรรณประเทศ. (2552). *สมเด็จพระนเรศวรมหาราช: พลังขับเคลื่อนเบื้องหลังประชาชาติ.
นนทบุรี: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง*.
- อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. (2551). *ตรีมูรติ อภิมหาเทพของฮินดู*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. (2551). *เทพฮินดูผู้พิทักษ์พุทธสถาน*. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.
- เอกสุดา สิงห์ลำพอง. (2550). *รูปเคารพในศาสนาฮินดูสมัยกรุงศรีอยุธยา* (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อักษิณี, แอลดี. (2556). *ปรัชญาอมตะ. (กิ่งแก้ว อตถากร, ผู้แปล)*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง. (ต้นฉบับภาษาอังกฤษพิมพ์ ค.ศ. 1944, 1945)
- Aiyar, S. (2020). Despite Modi, India has not become a Hindu authoritarian state. *Cato
Institute, Policy Analysis*, (903).
- Ancient Indian Tradition and Mythology Volume1 (The Śiva-Purāṇa)*. (2002). Delhi:
Motilal Banarsidass Publishers. (Translated by A Board of Scholars, edited by
J. L. Shastri, 2002)
- Ancient Indian Tradition and Mythology Volume2 (The Śiva-Purāṇa)*. (2002). Delhi:
Motilal Banarsidass Publishers. (Translated by A Board of Scholars, edited by
J. L. Shastri, 2002)

- Ancient Indian Tradition and Mythology Volume3 (The Śiva-Purāṇa)*. (2002). Delhi: Motilal Banarsidass Publishers. (Translated by A Board of Scholars, edited by J. L. Shastri, 2002)
- Ancient Indian Tradition and Mythology Volume4 (The Śiva-Purāṇa)*. (2002). Delhi: Motilal Banarsidass Publishers. (Translated by A Board of Scholars, edited by J. L. Shastri, 2002)
- Chinnaiyan, Kavitha M. (2017). *Shakti Rising: Embracing Shadow and Light on the Goddess Path to Wholeness*. Oakland: Non-Duality Press.
- Coimbatore now has a temple for 'Corona Devi'. (2021, May 22). *The Economic Times /News*. Retrieved April 1, 2023, from <https://economictimes.indiatimes.com/news/india/coimbatore-now-has-a-temple-for-corona-devi/corona-devi-temple/slideshow/82855588.cms>
- Dehejia, Harsha. (1999). *Parvati: goddess of love*. Singapore: Mapping.
- Dharma, Krishna. (2004). ***Beauty, Power and Grace: The Many Faces of the Goddess***. San Rafael: Mandala Publishing.
- Ellik, Ekabhumi Charles. (2015). *The Shakti Coloring Book: Goddesses, Mandalas, and the Power of Sacred Geometry*. Boulder: Sounds True.
- Harding, Elizabeth U. (1993). *Kali: the Black Goddess of Dakshineswar*. Berwick: Nicolas – Hays, Inc.
- Huyler, Stephen. (2002). *Meeting God: Elements of Hindu Devotion*. New Haven and London Yale: University Press.
- Kharal, Syma. (2017). *Goddess Reclaimed: 13 Initiations to Unleash Your Sacred Feminine Power*. Toronto, Canada: Flourishing Goddess.
- Khilnani, Rashmi. (2012). *Buddha Speaks*. Virginia USA: Rainbow Ridge Publishing.
- Kinsley, David. (2005). *Hindu Goddess Vision of the Divine Feminine in the Hindu Religious Tradition*. Delhi: Shri Jainendra Press.
- Kramrisch, Stella. (1981). ***The Presence of Siva***. New Jersey: Princeton University Press.
- Kuchuk, Nika. (2013). *FROM THE TEMPLE TO THE WITCH'S COVEN: JOURNEYING WEST WITH KALI MA, FIERCE GODDESS OF TRANSFORMATION*. A Study of Contemporary Kali worship in North America: Syncretism, Sacred

Relationships, and the Gendered Divine. Master of Arts of Religious Studies, Ottawa, Canada.

Menon, T.V. Narayana. (2011). *The Thousand Names of the Divine Mother*.

(Translated into English by M.N. Namboodiri). Ninth edition. Kerala, India: Mata Amritanandamayi Mission Trust.

Menzies, Jackie. (2006). *Goddess: Divine Energy*. New South Wales: Art Gallery of New South Wales.

Pattanaik, Devdutt. (2016). *7 Secrets of the Goddess from the Hindu Trinity Series*. New Delhi: Westland Ird.

Sivaramamurti, C. (1964). *Nolamba sculptures in the Madras government museum*. Madras: India Press.

Swami Harshananda. (1995). *Devi and Her Aspects*. Bangalore: Sri Nithyananda Compugraphics.

Swami Nikhilananda (Translator), Aldous Huxley (Foreword by), Mahendranath Gupta (Recorded by). (2015). *The Gospel of Sri Ramakrishna*. New York: Ramakrishna – Vivekananda Center.

Vanamali. (2008). *Shakti: Realm of the Divine Mother*. United States: Lake Book Manufacturing.

Where are Shakti Peethas located? (October 10,2015). Retrieved May 8, 2018, from <http://templeatindia.blogspot.com/2015/10/where-are-shakti-peethas-located.html>

Yoganand Sinha. (1995). *MAHAMAYA: WOMB OF THE UNIVERSE*. Dissertation of Doctor of Philosophy Department of Anthropology, Michigan State University.